

Economische en econometrische analyse van de impact van de uitbreiding van de EU op de arbeidsmigratie naar België, i.h.b. de bouwsector

Goele KERCKHOFS

promotor :
Prof. dr. Lode VEREECK

Samenvatting

De Europese Unie werd op 1 mei 2004 uitgebreid met tien Centraal- en Oost-Europese lidstaten, namelijk Polen, Tsjechië, Hongarije, Letland, Estland, Litouwen, Slovenië, Slowakije en ook Malta en Cyprus. Delen van de Belgische opinie en het bedrijfsleven, waaronder de bouwsector, zijn bezorgd over de economische impact van deze uitbreiding op de arbeidsmigratie. Maar is die vrees wel terecht?

De Europese Unie steunt op vier pijlers namelijk vrij verkeer van personen, goederen, diensten en kapitaal. Het vrij verkeer van diensten voor onderdanen uit de nieuwe lidstaten werd, in tegenstelling tot het vrij verkeer van werknemers, met onmiddellijke ingang van 1 mei 2004 gerealiseerd. De EU-15 lidstaten konden een overgangsclausule inlassen waarin het werknemersverkeer beperkt werd. Na de eerste overgangsperiode van twee jaar besliste de Belgische regering in 2006, ondanks de enorme kritieken, de grenzen van de Belgische arbeidsmarkt voorlopig nog gesloten te laten voor Centraal- en Oost-Europese werknemers tot 2009. Een derde overgangsperiode tot mei 2011 is mogelijk bij een ernstige verstoring van de arbeidsmarkt.

De tewerkstelling van arbeidskrachten uit de nieuwe lidstaten gaat gepaard met enkele formaliteiten en regels. Een buitenlandse werknemer kan in België enkel tewerkgesteld worden als hij voorafgaand over een arbeidskaart beschikt. De buitenlandse werkgevers hoeven geen verplichtingen inzake arbeidsvergunningen of arbeidskaarten na te leven, zij dienen enkel de Belgische loons- en arbeidsvoorwaarden na te leven bij elke tewerkstelling op het Belgisch grondgebied. In de buurlanden zijn er andere beperkingen op arbeidsmigratie. Na evaluatie van de migratiestromen uit de nieuwe lidstaten naar de EU-15 blijkt dat noch de nationale gegevens, noch de arbeidskrachtentelling wijzen op een massale instroom van arbeidskrachten. Er zou echter ook rekening gehouden moeten worden met de enorme illegale instroom en andere mogelijkheden om arbeid te verrichten in de EU-15 landen, bijvoorbeeld via detachering of door de vestiging van (schijn)zelfstandigen.

Een economische analyse van de Vlaamse arbeidsmarkt en de arbeidsmarkt van de nieuwe en kandidaat-lidstaten laat toe een beter inzicht te krijgen in de verwachte migratiestromen uit de nieuwe en kandidaat-lidstaten. In sommige sectoren in België is er een duidelijke vraag naar geschikte arbeidskrachten. De ontwikkelingen op de arbeidsmarkt hebben een enorme invloed op de potentiële migratie. De eventuele migratiestromen uit Malta, Letland of Litouwen zouden eerder bestaan uit arbeidskrachten met een vrij hoog opleidingsniveau in tegenstelling tot de Poolse, Slowaakse, Roemeense en Bulgaarse met eerder een lager scholingsniveau. Belangrijk is het gebrek aan vraag naar arbeidskrachten in die landen. Letland, Litouwen, Polen, Slowakije, Bulgarije en Roemenië worden geconfronteerd met een werkloosheid van meer dan 10%. Vanuit deze landen zijn wellicht de grootste migratiestromen te verwachten, al is het niet noodzakelijk dat deze werknemers naar Vlaanderen trekken. Vanuit Cyprus en Hongarije worden er geen al te grote migratiestromen verwacht.

De toekomst van Europa is onzeker. Globalisatie, internationale migratie en technologische doorbraken zullen voortdurend het economische en sociale kader veranderen. Internationale migratie is een verschijnsel van alle tijden en van alle werelddelen. De vrees van massamigratie na EU-uitbreidingen is vaak erg groot. De ervaring van de Zuid-Europese lidstaten voorziet echter geen rationele basis voor de bewering dat de toetreding van de Centraal- en Oost-Europese landen een massastroom van arbeidskrachten naar de EU zou veroorzaken.

Wat betekent de uitbreiding van de Europese Unie voor de bouwsector in het bijzonder? Deze sector is namelijk een belangrijke sector die sterk beïnvloed wordt door de arbeidsmigraties. De Belgische bouwsector wordt geconfronteerd met een tekort aan arbeidskrachten. De statistieken van de VDAB over de werkzoekenden in de bouwsector waren tot voor kort sterk 'vervuild'. Dit gaf de illusie van een overvloed aan kandidaten wat niet overeenstemde met de ervaring van de aannemers. Er zijn naar schatting 50.000 onderdanen uit Centraal- en Oost-Europa, vooral Polen, in de Belgische bouwsector actief, de meeste illegaal. Bewijs is de toekenning van slechts een beperkt aantal arbeidskaarten.

De sector stelt daarom een actieplan voor om te voorkomen dat het stijgend aantal vacatures ingevuld zal worden via de illegale inschakeling van Centraal-Europeanen. Dit plan steunt op drie pijlers, namelijk een grondige doorlichting van de werklozen die voor een job in de bouw opteren, vervolgens een ruimere inschakeling van de werklozen via opleidingen via de formule van de Individuele Beroepsopleiding in de Onderneming, en tenslotte een soepelere toekenning van arbeidskaarten aan onderdanen uit de nieuwe lidstaten voor knelpuntberoepen.

Een confrontatie van vraag en aanbod per beroepsgroep geeft een beeld van de potentiële arbeidsmarktreserve in de bouwsector. Daaruit blijkt dat de grootste knelpunten terug te vinden zijn bij de ijzervlechters/bekisters, metselaars, bouwmachinisten en tegelplaatsters/voegers. De lijst van knelpunten is interessant vanuit het standpunt van potentiële migranten. De Belgische grenzen blijven nog gesloten tot 2009 voor arbeidskrachten uit de nieuwe EU-lidstaten maar sinds 1 mei 2006 is er een versoepeling bij tewerkstelling in knelpuntberoepen. Interim-arbeid is uiteindelijk toch niet één van de oplossingen voor het hoge aantal knelpuntberoepen in de bouwsector. Er worden namelijk veel minder vacatures ingevuld door uitzendkrachten dan verwacht.

De potentiële migratiestromen van nieuwe en kandidaat-lidstaten naar België en de EU-15 zijn het onderwerp van verschillende nationale en internationale studies. Hun resultaten voorspellen geen massastromen voor de arbeidsmarkten na de recente uitbreiding. De regressies steunen op enkele migratietheorieën, zoals de neoklassieke migratietheorie, de netwerktheorie en het push-pullmodel.

Een eigen econometrisch onderzoek gaat na, op basis van objectieve bronnen en aan de hand van de econometrische softwareprogramma's SAS Enterprise Guide en SPSS, wat de impact van macro-economische indicatoren op nettomigratie is en wat de impact van nettomigratie en andere factoren in de bouwsector is op het veranderingspercentage van de totale tewerkstellingsgraad bouw. Ook de landspecifieke en jaarspecifieke vaste effecten komen in de drie uiteindelijke modellen aan bod. Uit het eerste model blijkt dat

nettomigratie een positieve lineaire relatie heeft met arbeidsvergoedingen per uur. Als de arbeidsvergoedingen per uur stijgen, neemt de immigratie van een land toe. De landspecifieke effecten van Polen, Hongarije en Slovenië spelen een belangrijke rol in de nettomigratie van België en 2000 was een significant jaar ten opzichte van 2005. In het tweede model worden ongeveer dezelfde resultaten gegeven als in het eerste. Tsjechië, Polen, Hongarije, Litouwen blijken statistisch significant verschillend te zijn van België. Het jaar 2000 is significant verschillend van 2005. Ook de variabele arbeidsvergoedingen per uur is statistisch significant. Het derde model probeert inzicht te geven in de bouwsector. Het veranderingspercentage in werkelijke termen van totale tewerkstellingsgraad in de bouwsector blijkt zeker af te hangen van het veranderingspercentage van totale bouwactiviteiten. Het jaar 2003 is statistisch significant ten opzichte van 2005. Cyprus blijkt geen landspecifiek effect te hebben ten opzichte van België. De twee verschillende softwareprogramma's spreken elkaar echter tegen wat betreft de variabele nettomigratie en de dummy Hongarije.

Recente studies en statistieken wijzen dus niet op massastromen vanuit de Centraal- en Oost-Europese lidstaten sinds 1 mei 2004. In de bouwsector is er echter wel een enorme illegale instroom van arbeidskrachten uit de nieuwe lidstaten. De toekomst van Europa is onduidelijk en er is nood aan afgelijnde regels om het zwartwerk tegen te gaan.

Woord vooraf

Als studente Handelsingenieur ben ik erg geïnteresseerd in het internationale aspect van het economische leven, in ruime zin van het woord. De Europese Unie is daar ook een deel van. Bij het volgen van de actualiteit werd er rond 1 mei 2004 in de verschillende media de vraag gesteld of de EU-uitbreiding massastromen ging teweegbrengen. Er werd echter contradictorisch op gereageerd. Persoonlijk was ik benieuwd wat een mogelijk antwoord zou kunnen zijn en ben daarom met deze analyse van start gegaan.

Ik wil bij deze al degenen bedanken die, op welke wijze ook, tot het realiseren van dit werk hebben bijgedragen. In het bijzonder dank ik mijn promotor Prof. dr. Lode Vereeck voor zijn uitstekende begeleiding, suggesties en verbeteringen. Ik zou graag Bram De Brabander en Klara Vrolix bedanken voor hun hulp en goede raad bij het econometrische onderdeel van deze eindverhandeling.

Mijn dank gaat ook uit naar enkele personen uit de bouwsector voor hun professionele hulp, namelijk Rik Mondelaers, Joël Stockmans, Monique Hens en Annick van Deurse.

Tenslotte gaat er ook een dankwoord uit naar mijn ouders omdat zij het hele proces van deze eindverhandeling met interesse hebben gevolgd en daarbij een grote steun waren.

Inhoudsopgave

SAMENVATTING	I
WOORD VOORAF	V
LIJST MET FIGUREN.....	XIII
LIJST MET TABELLEN	XV
LIJST MET AFKORTINGEN	XVIII
DEEL 1: INLEIDING	1
<hr/>	
1	EUROPESE UNIE..... 1
1.1	Uitbreidingsgolven..... 1
1.2	Criteria van Kopenhagen 2
1.3	Kandidaat-lidstaten 3
2	UITBREIDING VAN DE EU: KANS OF BEDREIGING 4
3	PROBLEEMSTELLING EN METHODOLOGISCHE ASPECTEN..... 5
4	PUBLIEKE OPINIE .....
4.1	European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions 6
4.2	UNIZO..... 7
4.3	Randstad..... 7
4.4	KIIB en VBO 8
4.5	VIONA.....10
DEEL 2: WETTELIJK EN INSTITUTIONEEL KADER	11
<hr/>	
1	INLEIDING .....
2	WETTELIJK KADER VOOR HET VRIJ VERKEER VAN WERKNEMERS..... 12
2.1	Werknemersverkeer 12
2.1.1	Algemeen 12
2.1.2	Overgangsperiodes 13
2.1.2.1	Eerste overgangsperiode: 2 jaar (2004-2006) 13
2.1.2.2	Tweede overgangsperiode: 3 jaar (2006-2009) 14
2.1.2.3	Derde overgangsperiode: 2 jaar (2009-2011).....15
2.1.3	Restricties op de arbeidsimmigratie in België 16
2.1.3.1	Algemeen 16
2.1.3.2	Arbeidskaart type A 17
2.1.3.3	Arbeidskaart type B 17

2.1.3.4	Arbeidskaart type C	18
2.1.3.5	Aantal arbeidskaarten van type A, B en C afgeleverd aan onderdanen uit de nieuwe lidstaten.....	19
2.1.3.6	Arbeidsvergunning	20
2.1.4	Restricties op arbeidsimmigratie in de buurlanden.....	20
2.1.4.1	Nederland	20
2.1.4.2	Frankrijk.....	21
2.1.4.3	Duitsland.....	22
2.1.4.4	Verenigd Koninkrijk	23
2.1.4.5	Ierland.....	24
2.1.4.6	Zweden	24
2.1.5	Evaluatie van de migratiestromen uit de nieuwe lidstaten naar de EU-15.....	24
2.1.5.1	Nationale administratieve gegevens	24
2.1.5.2	Gegevens uit de arbeidskrachtentelling.....	27
2.1.5.3	Werkgelegenheid.....	29
2.2	Sociale zekerheid.....	31
3	ZELFSTANDIGEN EN ARBEID IN HET KADER VAN HET VRIJ VERKEER VAN DIENSTEN.....	32
3.1	Algemeen	32
3.2	Verschillende kanalen betreffende het arbeidsverkeer	33
3.2.1	Zelfstandigen	33
3.2.2	Vrij verkeer van diensten en arbeid	34
3.2.3	Detachering en de richtlijn 96/71/EG.....	35
3.3	Ontwerprichtlijn voor een interne dienstenmarkt.....	37
3.3.1	Voornaamste principes van de richtlijn	38
3.3.2	Kritiek op de richtlijn	38
3.4	Controle.....	39
3.5	Interim arbeid.....	40
3.6	Onderaanneming	41
4	WETGEVING OMTRENT WERKEN MET ARBEIDSKRACHTEN UIT DE NIEUWE LIDSTATEN.....	41
4.1	Verblijf	41
4.2	BTW regelgeving.....	42
4.3	Fiscale aspecten	42
4.3.1	Vennootschapsbelasting.....	42
4.3.2	Loonbelasting	43
4.4	Vestigingsvoorschriften	43
4.4.1	Buitenlandse onderneming met vestiging in België	44
4.4.2	Buitenlandse onderneming zonder vestiging in België.....	44
DEEL 3: EMPIRISCHE GEGEVENS		45
1	VLAAMSE ARBEIDSMARKT	45
1.1	Kernindicatoren.....	45
1.2	Arbeidsmarktsituatie Vlaanderen	46
1.3	Activiteitsgraad.....	48

1.4	Vacatures	49
1.4.1	Vacatures naar sector	49
1.4.2	Vacatures naar regio.....	51
1.5	Werkzoekenden	53
1.5.1	Indeling naar regio	54
1.5.2	Indeling naar etniciteit	55
1.5.3	Indeling naar nationaliteit	58
1.6	Werkloosheidsgraad.....	59
1.7	Werkgelegenheid	63
1.8	Knelpuntberoepen.....	64
1.8.1	Percentage knelpuntberoepen 1999-2004.....	66
1.8.2	Klassement van de knelpuntfuncties.....	67
1.8.3	Knelpuntintensiteit	69
1.8.4	Oorzaken knelpuntberoepen.....	69
1.8.5	Knelpuntberoepen bij vaste circuits	72
1.8.6	Knelpuntverdeling volgens provincie	73
1.8.7	Knelpuntverdeling volgens nijverheidstak	75
1.9	Statistieken Vreemdelingen	76
1.10	Zelfstandigen	78
1.11	Detachering	79
2	ARBEIDSMARKT IN DE NIEUWE EN KANDIDAAT-LIDSTATEN	81
2.1	Demografische factoren	82
2.1.1	Totale bevolking	82
2.1.2	Bevolkingsveranderingen.....	84
2.1.3	Nettoimmigratie	85
2.1.4	Bevolking op arbeidsleeftijd	87
2.2	Economische factoren.....	91
2.2.1	Bruto Binnenlands Product.....	91
2.2.1.1	BBP per koopkrachtpariteit	91
2.2.1.2	Werkelijk BBP groeipercentage	93
2.2.2	Werkgelegenheid	94
2.2.2.1	Werkgelegenheidsgroei.....	94
2.2.2.2	Totale werkgelegenheidspercentage.....	95
2.2.2.3	Verwachte gemiddelde groei van de activiteit en werkgelegenheid	96
2.2.3	Werkloosheid	97
2.2.3.1	Totale werkloosheidsgraad	97
2.2.3.2	Lange termijn werkloosheidsgraad.....	98
2.2.4	Arbeidskosten	99
2.2.5	Minimumlonen	101
2.2.6	Inkomensverschillen.....	103
2.2.7	Arbeidsproductiviteit.....	104
2.2.7.1	Arbeidsproductiviteit per werknemer	105
2.2.7.2	Arbeidsproductiviteit per uur gewerkt.....	106
2.2.8	Inflatie	108
2.3	Verwachtingen aangaande migratie in nieuwe en kandidaat-lidstaten.....	109

2.3.1	Cyprus.....	109
2.3.2	Estland	109
2.3.3	Hongarije	109
2.3.4	Letland	110
2.3.5	Litouwen.....	110
2.3.6	Malta.....	111
2.3.7	Polen.....	111
2.3.8	Slovenië.....	112
2.3.9	Slowakije.....	112
2.3.10	Tsjechië.....	112
2.3.11	Bulgarije.....	113
2.3.12	Roemenië.....	113
2.3.13	Besluit over de arbeidsmarkten in de nieuwe en kandidaat-lidstaten	114
3	MIGRATIESTROMEN TUSSEN DE NIEUWE LIDSTATEN EN KANDIDAAT-LIDSTATEN.....	115
3.1	Globalisatie	115
3.2	Armoede	116
3.3	Internationale migratie	116
3.3.1	Effecten van migratie	117
3.3.2	Oorzaken van migratie	120
3.3.3	Maatschappelijke ontwikkelingen.....	122
3.3.3.1	Vergrijzing	122
3.3.3.2	Kenniseconomie.....	123
3.3.3.3	Werkzaamheidsgraad	124
3.3.4	Impact van migratie op lonen en tewerkstelling.....	125
4	VERGELIJKING MET TOETREDING VAN GRIEKENLAND, PORTUGAL EN SPANJE IN JAREN '80	126
DEEL 4: BOUWSECTOR		130
1	INLEIDING	130
2	ENQUÊTES MET BETREKKING TOT TEWERKSTELLING ARBEIDSKRACHTEN UIT NIEUWE LIDSTATEN	132
2.1	Bouwunie: vlak na de uitbreiding	132
2.2	Vlaamse Confederatie Bouw	133
2.3	Bouwunie: één jaar na de uitbreiding.....	135
3	ACTIEPLAN	136
3.1	Sectorale screening.....	136
3.2	Individuele Beroepsopleiding in de Onderneming.....	137
3.3	Soepelere toekenning van arbeidskaarten voor knelpuntberoepen	138
4	ILLEGALE ARBEID	141
5	BOUWSECTOR IN VLAANDEREN EN LIMBURG	143
5.1	Tewerkstellingsindicatoren	143
5.1.1	Werkzaamheidsgraad	143
5.1.2	Werkloosheidsgraad.....	144
5.1.3	Werkgelegenheidsgraad.....	145
5.2	Werkzoekenden	146

5.3	Economisch belang van de bouwsector	149
5.4	Economische conjunctuur.....	150
5.5	Het bouwbedrijf in de provincie Limburg	151
5.5.1	Aantal en evolutie	151
5.5.2	Subsectoren	152
5.5.3	Bedrijfs grootte	153
5.5.4	Zelfstandige bouwvakker in de provincie Limburg	154
5.5.5	Bouwvakarbeider in de provincie Limburg	157
5.5.6	Etniciteit van Limburgse bouwarbeiders	158
5.6	Vraag en aanbod binnen de Limburgse sector	159
5.6.1	Vraagzijde: vacatures in de Limburgse bouwsector	159
5.6.1.1	Ontvangen vacatures in de bouwsector	159
5.6.1.2	Openstaande vacatures in de bouwsector	161
5.6.2	Aanbodzijde: niet-werkende werkzoekenden in de Limburgse bouwsector	162
5.6.3	Confrontatie van vraag en aanbod per beroepsgroep: knelpuntberoepen	168
5.7	Uitzendarbeid	171
6	FORMALITEITEN MET BETREKKING TOT WERKEN MET ONDERDANEN UIT NIEUWE EU-LIDSTATEN IN DE BOUWSECTOR	178
6.1	Vaste inrichting.....	178
6.2	BTW	179
6.3	Registratie, sociale wetgeving, ...	181
7	BOUWSECTOR IN NIEUWE EU-LIDSTATEN	182
7.1	Bouwactiviteiten	182
7.2	Bouw/BBP.....	183
7.3	Tewerkstelling.....	184
7.4	Personeelskosten	186

DEEL 5: SCHATTINGEN VAN DE EFFECTEN VAN DE EU-UITBREIDING OP DE MIGRATIE EN ARBEIDSMARKTMOBILITEIT **188**

1	EU-UITBREIDING EN MIGRATIE	188
2	SCHATTINGSMODELLEN	199
2.1	Neoklassieke migratietheorie	199
2.2	Netwerktheorie.....	200
2.3	Push-pull model	201
2.3.1	Pushfactoren.....	202
2.3.2	Pullfactoren	203
2.4	Econometrische modellen.....	204
2.4.1	Abraham et. al. (2005)	204
2.4.1.1	Extrapolatie van de vraag naar Oost-Europese arbeidskrachten op basis van het aantal arbeidskaarten	205
2.4.1.2	Probit-analyse van de huidige en toekomstige vraag naar Oost-Europese arbeidskrachten.....	206
2.4.1.3	Bi-variate probit schatting en de vraagkansen.....	208

2.4.1.4	Resultaten Abraham et. al. (2005)	209
2.4.2	Boeri-Brücker (2005)	210
2.4.2.1	Schatting van het migratiepotentieel	210
2.4.2.2	Het simulatiemodel	213
2.4.2.3	Resultaten Boeri-Brücker (2005)	216
2.4.3	Eigen resultaten	217
2.4.3.1	Model 1	218
a.	Variabelen model 1	218
b.	Werkwijze model 1	221
c.	Resultaten model 1	221
d.	Conclusie model 1	225
2.4.3.2	Model 2	226
b.	Variabelen model 2	226
c.	Werkwijze model 2	227
d.	Resultaten model 2	227
e.	Conclusie model 2	229
2.4.3.3	Model 3	230
a.	Variabelen model 3	230
b.	Werkwijze model 3	232
c.	Resultaten model 3	232
d.	Conclusie model 3	235
3	VIER MOGELIJKE TOEKOMSTEN VAN EUROPA	235
3.1	Sterk Europa	236
3.2	Regionale Gemeenschappen	237
3.3	Globale Economie	238
3.4	Transatlantische Markt	239
3.5	Besluit	239
	CONCLUSIES	241
	BIJLAGEN	A
	BIJLAGE 1: MAANDELIJKSE ARBEIDSKOSTEN	B
	BIJLAGE 2: ERKENDE UITZENDBUREAUS BOUW	C
	BIJLAGE 3: OPLEIDINGEN VOOR KNELPUNTEROEPEN:	D
	BIJLAGE 4: LIJST OEROPEN VOOR VERSOEPelde PROCEDURE ARBEIDSKAARTEN IN HET VLAAMSE GEWEST	F
	BIJLAGE 5: VRAAGZIJDE: VACATURES IN DE VLAAMSE BOUWSECTOR	H
	Ontvangen vacatures	h
	Openstaande vacatures	j
	BIJLAGE 6: LONEN VANAF 1 APRIL 2006 EN DE VERHOOGING T.O.V. HET 1E KWARTAAL 2006 IN DE BOUWSECTOR	L
	BIJLAGE 7: SOCIALE LASTEN EN VERZEKERINGEN IN EEN BOUWBEDRIJF	M
	BIJLAGE 8: DETACHERINGEN	O

LIJST VAN DE GERAADPLEEGDE WERKEN	R
WETENSCHAPPELIJKE ARTIKELS	R
WETENSCHAPPELIJKE BOEKEN	R
RAPPORTEN.....	R
OVERIGE ARTIKELS EN BOEKEN	U
INTERNETSITES	V

Lijst met figuren

Figuur 1: Perceptie van werknemers van de arbeidsmarkt: Invloed uitbreiding Europese Unie (België, 1 mei 2004)	8
Figuur 2: Aandeel werklozen, niet-beroepsactieven en werkenden (België, Vlaams Gewest en EU-15, 1996-2003)	47
Figuur 3: Vacatures (Vlaanderen, 2004)	52
Figuur 4: Niet-werkende werklozen, aandeel per etniciteit (Vlaanderen, 2004)	56
Figuur 5: Niet-werkende werklozen, aandeel per nationaliteit (Vlaanderen, 2004).....	59
Figuur 6: Percentage knelpuntberoepen (Vlaanderen, 1999-2004)	66
Figuur 7: Globale intensiteit van de knelpuntfuncties op basis van Synthese-index 2 (België, Vlaanderen, Wallonië en Brussel, 2003)	69
Figuur 8: Afgehandelde vacatures - vaste circuits, procentuele verdeling volgens provincie (Vlaanderen, 2004)	74
Figuur 9: De inkomensaandelen van kapitaal en arbeid	118
Figuur 10: De oorzaken en effecten van immigratie	119
Figuur 11: Werkzaamheidsgraad, naar arrondissement (Vlaanderen, Limburg, 2002-2003) ..	144
Figuur 12: Werkloosheidsgraad, naar arrondissement (Vlaanderen, Limburg, 2002-2003)..	145
Figuur 13: Synthetische curve: seizoensgezuiverde bruto reeks, ruwbouw van gebouwen (België, 2000-2006).....	150
Figuur 14: Procentuele verdeling van het aantal bouwbedrijven, naar arrondissement (Limburg, 2004)	152
Figuur 15: Verdeling van de bouwondernemingen naar bedrijfsgrootte, aantal arbeiders per subsector (Limburg, 2004)	154
Figuur 16: Verdeling van het aantal zelfstandigen, incl. helpers, in de bouwsector, naar arrondissement (Limburg, 2000-2003).....	155
Figuur 17: Verdeling van het aantal zelfstandigen, incl. helpers, in de bouwsector, naar type en geslacht (Limburg, december 2003)	155
Figuur 18: Leeftijdsverdeling van de zelfstandige bouwvakkers versus de bouwvakarbeiders (Limburg, 2005)	156
Figuur 19: Evolutie van de tewerkstelling in de bouwsector, arbeiders & bedienden (Limburg, 2001-2003)	157
Figuur 20: Maandelijks evolutie van het aantal ontvangen vacatures (Limburg, 2002-2005)	159
Figuur 21: Maandelijks evolutie van het aantal openstaande vacatures (Limburg, 2002-2005)	161
Figuur 22: Maandelijks evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden voor bouwberoepen (Limburg, 2002-2005)	163
Figuur 23: Profiel niet-werkende werkzoekenden, verdeeld naar leeftijd (Limburg, 2005) .	165
Figuur 24: Nationaliteit niet-werkende werkzoekenden (Limburg, 2005).....	165
Figuur 25: Etniciteit niet-werkende werkzoekenden (Limburg, 2005)	166
Figuur 26: Geslacht niet-werkende werkzoekenden (Limburg, 2005)	167
Figuur 27: Studieniveau niet-werkende werkzoekenden (Limburg, 2005)	167
Figuur 28: Aantal uitzendarbeiders in de bouwsector versus totaal aantal bouwarbeiders, naar provincie (Vlaanderen, 2004)	175

Figuur 29: Determinanten van de migratiebeslissing	202
Figuur 30: Europa's kruispunt.....	236
Figuur 31: Maandelijks evolutie van het aantal ontvangen vacatures (Vlaanderen, 2002-2006)	h
Figuur 32: Maandelijks evolutie van het aantal openstaande vacatures (Vlaanderen, 2002-2006)	j

Lijst met tabellen

Tabel 1: Arbeidskaarten van type A, B en C (België, 2003-2005).....	19
Tabel 2: Verblijfs- en werkvergunningen uitgereikt aan en aanwezigheid van ingezetenen van de 10 nieuwe lidstaten (a) (EU, 2003-2005)	25
Tabel 3: Ingezetenen van de 10 nieuwe lidstaten in de EU-15 volgens de arbeidskrachtentelling, aantal personen van 15 tot 64 jaar (EU-15, 2005)	28
Tabel 4: Werkgelegenheidsgraad naar nationaliteit, procenten van de overeenstemmende bevolkingsgroep op arbeidsleeftijd (EU, 2005)	30
Tabel 5: Werkgelegenheid naar bedrijfstak en naar nationaliteit, procenten van het aantal werkenden (EU-15, 2005).....	31
Tabel 6: Verdeling van de bevolking tussen 15 en 64 jaar volgens arbeidsmarktsituatie (Vlaams Gewest, 2003)	46
Tabel 7: Activiteitsgraad van de bevolking (Vlaams Gewest, 2003)	48
Tabel 8: Vacatures, sectorindeling (Vlaanderen, 2004)	49
Tabel 9: Evolutie vacatures, sectorindeling (Vlaanderen, 2004)	50
Tabel 10: Vacatures, regio-indeling (Vlaanderen, 2004).....	51
Tabel 11: Evolutie werkaanbiedingen, regio-indeling (Vlaanderen, 2002-2004)	52
Tabel 12: Werkzoekenden en verdeling werkzoekenden (Vlaanderen, 2004).....	54
Tabel 13: Niet-werkende werklozen, indeling naar etniciteit (Vlaanderen, 2004)	55
Tabel 14: Procentueel verschillen niet-werkende werklozen, indeling naar etniciteit (Vlaanderen, 2004-2005)	57
Tabel 15: Niet-werkende werklozen, indeling naar nationaliteit (Vlaanderen, 2004)	58
Tabel 16: Werkloosheidsgraad bij de beroepsbevolking van 15 tot 64 jaar (Vlaams Gewest, 1996-2003)	60
Tabel 17: Werkloosheidsgraad van de bevolking per leeftijdscategorie (Vlaams Gewest, 2003)	61
Tabel 18: Werkloosheidsgraadevolutie van de bevolking van 15 tot 64 jaar volgens opleidingsniveau (Vlaams Gewest, 1996-2003).....	61
Tabel 19: Werkloosheidsgraad van de bevolking van 15 tot 64 jaar volgens opleidingsniveau (Vlaams Gewest, 2003)	62
Tabel 20: ILO-werkloosheidsgraad van de inwoners van 15 tot en met 64 jaar volgens nationaliteit (Vlaams Gewest, 2003)	62
Tabel 21: Totale werkgelegenheid (België, Vlaams Gewest, 1997-2002).....	63
Tabel 22: Klassement van de knelpuntfuncties bij arbeiders op basis van Synthese-index 1 (België, Vlaanderen, Wallonië en Brussel, 2003).....	68
Tabel 23: Oorzaken van belangrijkste beroepsgroepen waarin de knelpuntberoepen kunnen gesitueerd worden (Vlaanderen, 2004)	70
Tabel 24: Vacatures – vaste circuits (Vlaanderen, 2004)	73
Tabel 25: Afgehandelde vacatures - vaste circuits, procentuele verdeling volgens nijverheidstak (Vlaanderen, 2004)	75
Tabel 26: Vreemdelingen per nationaliteit (België, 5 september 2005)	77
Tabel 27: Zelfstandigen en helpers afkomstig uit de nieuwe EU-lidstaten die hun activiteit hebben opgestart in de loop van het jaar (België, 2003-2004)	78

Tabel 28: Zelfstandigen uit EU-landen die gedetacheerd worden, volgens artikel 14a1 (a) (België, 2003-2005).....	80
Tabel 29: Totale bevolking op 1 januari (Europa, 1994-2005).....	83
Tabel 30: Bevolkingsveranderingen (Europa, 1993-2004).....	85
Tabel 31: Nettomigratie, inclusief aanpassingen (Europa, 1993-2004).....	86
Tabel 32: Bevolking op arbeidsleeftijd, opsplitsing naar arbeidsstatuut, leeftijdsgroep en scholingsniveau (Europa, 2005).....	87
Tabel 33: Bevolking van 20 tot 34 jaar, opsplitsing naar arbeidsstatuut en scholingsniveau (Europa, 2005).....	89
Tabel 34: Kenmerken van de werkende bevolking van 20 tot 34 jaar (Europa, 2005).....	90
Tabel 35: Bruto Binnenlands Product per koopkrachtpariteit (Europa, 1996-2007).....	92
Tabel 36: Werkelijke BBP groeipercentage aan constante prijzen van 1995, veranderingpercentage van vorig jaar (Europa, 1996-2007).....	93
Tabel 37: Totale werkgelegenheids groei, jaarlijks veranderingpercentage van werkende bevolking (Europa, 1993-2004).....	94
Tabel 38: Totale werkgelegenheidspercentage (Europa, 1993-2004).....	95
Tabel 39: Verwachte gemiddelde groei op jaarbasis van de activiteit en de werkgelegenheid (EU, 2006-2007).....	96
Tabel 40: Totale werkloosheidspercentage (Europa, 1994-2005).....	98
Tabel 41: Lange termijn werkloosheid, > 12 maanden, als een percentage van de totale actieve bevolking (Europa, 1993-2004).....	99
Tabel 42: Arbeidskosten per uur in euro (Europa, 1995-2004).....	101
Tabel 43: Minimumlonen in euro (Europa, 1999-2005).....	102
Tabel 44: Arbeidsproductiviteit per werknemer, BBP per koopkrachtpariteit per werknemer gerelateerd aan EU-25 (Europa, 1996-2007).....	105
Tabel 45: Arbeidsproductiviteit per uur gewerkt, BBP per koopkrachtpariteit per uur gewerkt gerelateerd aan EU-15 (Europa, 1992-2003).....	107
Tabel 46: Inflatiegraad, jaarlijks gemiddelde veranderingpercentage in 'Harmonized Indices of Consumer Prices' (HICPs) (Europa, 1993-2004).....	108
Tabel 47: Convergentie in Spanje en Portugal vergelijkingen met de EU-12 en met de EU-15 (Spanje, Portugal, EU, 1986, 1998, 2005).....	129
Tabel 48: Arbeidsmarktreserve voor de Vlaamse bouwsector (Vlaanderen, 2005).....	147
Tabel 49: Aantal werkzoekenden voor de bouwsector (Vlaanderen, eind juni 2005).....	148
Tabel 50: Profiel van de werkzoekenden voor de bouwsector (Vlaanderen, eind juni 2005).....	148
Tabel 51: Procentueel aandeel van de bouwsector in het Bruto Geografisch Product en Groeipercentage van de bouwsector, naar provincie (Vlaanderen, 1995-2002).....	149
Tabel 52: Verdeling en evolutie van het aantal bouwbedrijven, naar provincie (Vlaanderen, 2003-2004).....	151
Tabel 53: Verdeling en evolutie van het aantal bouwbedrijven in de bouwsector, naar subsector (Limburg, 2003-2004).....	153
Tabel 54: Verdeling van de bouwwerkers naar etniciteit (Limburg, juni 2004).....	158
Tabel 55: Ontvangen vacatures per beroepsgroep (Limburg, 2005).....	160
Tabel 56: Openstaande vacatures per beroepsgroep (Limburg, 2005).....	162
Tabel 57: Niet-werkende werkzoekenden per beroepsgroep (Limburg, 2005).....	164

Tabel 58: Spanningsgraad, vervullingspercentage, nationaliteit en etniciteit van de verschillende beroepsfuncties in de bouwsector (Limburg, 2005)	169
Tabel 59: Top 10 van knelpuntberoepen in de bouwsector (Vlaanderen, 2003-2004)	171
Tabel 60: Aantal uitzendarbeiders volgens interim-kantoor (Limburg, 2004)	176
Tabel 61: Indeling van de uitzendkrachten naar beroep (België, 2003)	176
Tabel 62: Interim-arbeiders naar etniciteit (Limburg, 2004).....	177
Tabel 63: Duur van de interim-contracten (Limburg, 2004)	177
Tabel 64: Bouw, huidige prijzen in miljarden euro (Europa, 2003-2004).....	182
Tabel 65: Totaal bouw, veranderingspercentage in werkelijke termen t.o.v. vorig jaar (Europa, 1996-2005)	183
Tabel 66: Bouw/BBP, huidige prijzen in miljarden euro (Europa, 2003-2004)	184
Tabel 67: Totale tewerkstelling in de bouwsector (Europa, 1996-2005)	184
Tabel 68: Totale tewerkstelling in de bouwsector, veranderingspercentage in werkelijke termen t.o.v. vorig jaar (Europa, 1996-2005).....	185
Tabel 69: Tewerkgestelde arbeiders in de bouwsector (Europa, 1996-2005).....	185
Tabel 70: Zelfstandigen in de bouwsector (Europa, 1996-2005)	186
Tabel 71: Personeelskosten in de bouwsector (Europa, 1995-2003)	187
Tabel 72: Overzicht van de schattingen van potentiële migratiestromen van nieuwe en kandidaat-lidstaten van Oost-Europa naar de EU-15.....	189
Tabel 73: Vergelijking van de instroom van werknemers uit de nieuwe en kandidaat-lidstaten volgens de verschillende benaderingen van Abraham et. al. (Vlaanderen, 2005)	210
Tabel 74: Potentiële migratie van de acht Oost-Europese nieuwe lidstaten (EU-15, 2004-2030)	217
Tabel 75: Samenvattende tabel van de variabelen van model 1.....	220
Tabel 76: Samenvattende tabel van gebruikte observaties van de variabelen van model 1	222
Tabel 77: Samenvattende tabel stapsgewijze selectie van lineaire regressie van model 1	223
Tabel 78: Final best fit model 1	225
Tabel 79: Samenvattende tabel variabelen model 2	227
Tabel 80: Samenvattende tabel gebruikte observaties van variabelen model 2.....	228
Tabel 81: Variantie analyse model 2.....	229
Tabel 82: Final best fit model 2	229
Tabel 83: Samenvattende tabel variabelen model 3	231
Tabel 84: Samenvattende tabel gebruikte observaties van de variabelen model 3.....	233
Tabel 85: Samenvatting van de stapsgewijze selectie van lineaire regressie model 3	234
Tabel 86: Final best fit model 3	234
Tabel 87: Maandelijkse arbeidskosten in euro (Europa, 1995-2004)	b
Tabel 88: Uitzendbureaus in de bouwsector erkend door het Vlaamse Gewest.....	c
Tabel 89: Ontvangen vacatures per beroepsgroep (Vlaanderen, juni 2005-januari 2006).....	i
Tabel 90: Openstaande vacatures per beroepsgroep (Vlaanderen, juni 2005-januari 2006)....	k
Tabel 91: Detailtabel sociale lasten en verzekeringen bouwbedrijf (België, januari 2006)....	m
Tabel 92: Aantal detacheringen (België, 2006)	p

Lijst met afkortingen

ANCOVA:	Analysis of Covariance
ANPCB:	Aanvullend Nationaal Paritair Comité voor Bedienden
APT:	Authorisation Provisoire de Travail
Art.	Artikel
Bd:	Boulevard
BBP:	Bruto Binnenlands Product
BS:	Belgisch Staatsblad
BTW:	Belasting Toegevoegde Waarde
Bvba:	Besloten Vennootschap met Beperkte Aansprakelijkheid
CEPR:	Centre for Economic Policy Research
CPB:	Centraal Planbureau
CST:	Carte de Séjour Temporaire
CV:	Centrale Verwarming
DF:	Vrijheidsgraden
Dhr.:	De heer
DIW:	Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung
EAK:	Enquête Arbeidskrachten
EC:	Europese Commissie
EEG:	Europese Economische Gemeenschap
EER:	Europese Economische Ruimte (= EU + EVA)
EFTA:	European Free Trade Association
EGKS:	Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal
EMU:	Europese Monetaire Unie
Et. al.	Et alii (en anderen)
EU:	Europese Unie
EU-10:	De landen die op 1 mei 2004 toetraden tot de Europese Unie: Polen, Hongarije, Tsjechië, Slovenië, Slowakije, Estland, Litouwen, Cyprus en Malta.
EU-15:	De landen die al voor 1 mei 2004 lid waren van de EU: België, Denemarken, Duitsland, Griekenland, Spanje, Frankrijk, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Portugal, Finland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk.
EU-25:	Alle 25 lidstaten van de Europese Unie
EURATOM:	Europese Gemeenschap voor Atoomenergie
Eurozone:	Verzamelnaam voor alle landen van de Europese Unie die de euro als munt hebben
EVA:	Europese Vrijhandelsassociatie
FIEC:	Fédération de l'Industrie Européenne de la Construction
FIEF:	Trade Union Institute for Economic Research
FGLS:	Feasible Generalised Least Squared
FOD:	Federale Overheidsdienst
FVB:	Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid
HICPs:	Harmonized Indices of Consumer Prices
HRW:	Hoge Raad voor de Werkgelegenheid
IAS:	Institute for Advanced Study

IBO:	Individuele Beroepsopleiding in de Onderneming
ILO:	International Labour Organization
IGIER:	Innocenzo Gasparini Institute for Economic Research
IZA:	Institute for the Study of Labour
KB:	Koninklijk Besluit
KBO:	Kruispuntbank Ondernemingen
KMO:	Kleine en Middelgrote Onderneming
KIIB:	Het Koninklijk Instituut voor Internationale Betrekkingen
K.U. Leuven:	Katholieke Universiteit Leuven
Mevr.:	Mevrouw
N.b.:	Niet beschikbaar
NBB:	Nationale Bank België
NIS:	Nationaal Instituut voor de Statistiek
Nv:	Naamloze Vennootschap
NWWZ:	Niet-werkende werklozen
PECO :	Pays d'Europe Central et Orientale
RSVZ:	Rijksinstituut voor de sociale verzekeringen der zelfstandigen
RSZ:	Rijksdienst voor Sociale Zekerheid
Sa:	Société Anonyme
Sig.:	Significantie
SPSS:	Statistical Package for Social Sciences
T.o.v.:	Ten opzichte van
UNIZO:	Unie van Zelfstandige Ondernemers
UPEDI:	Federatie van de Uitzendbureaus
Vac.:	Vacature
VCB:	Vlaamse Confederatie Bouw
VBO:	Verbond van Belgische ondernemingen
VDAB:	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
VIONA:	Vlaams Interuniversitair Onderzoeksnetwerk Arbeidsmarktrapportering
VN:	Verenigde Naties
WAV:	Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming

Deel 1: Inleiding

Delen van de Belgische opinie en het bedrijfsleven zijn bezorgd over de economische impact van de recente uitbreiding van de Europese Unie met tien armere lidstaten. Zij vrezen dat het openen van de grenzen voor de nieuwelingen een negatief effect op de binnenlandse productie en werkgelegenheid zal hebben. Maar is die vrees wel terecht?

1 Europese Unie

1.1 Uitbreidingsgolven

Het Verdrag van Rome van 25 maart 1957 betekende de eerste stap naar de economische samenwerking en integratie van Europa. Zes Europese lidstaten met name België, Nederland, Frankrijk, Italië, Luxemburg en Duitsland gaven in 1951 gestalte aan de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS). In 1957 ondertekenden die zes landen het verdrag van Rome, het begin van de Europese Economische Gemeenschap (EEG) en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (EURATOM). In 1973 kwam er een uitbreiding met het toetreden van het Verenigd Koninkrijk, Ierland en Denemarken. Griekenland kwam er in 1981 bij en Spanje en Portugal in 1986. Bij de vierde uitbreiding in 1995 traden Oostenrijk, Finland en Zweden toe.

Op 1 mei 2004 werd de Europese Unie uitgebreid van vijftien naar vijfentwintig lidstaten. Het waren voornamelijk landen uit Centraal- en Oost-Europa, namelijk Polen, Tsjechië, Hongarije, Letland, Estland, Litouwen, Slovenië, Slowakije en ook Malta en Cyprus. Deze historische uitbreiding is het sluitstuk van een lang toetredingsproces dat de Europese bevolking, die een halve eeuw werd verdeeld door het IJzeren Gordijn en de Koude Oorlog, heeft herenigd.

De uitbreiding heeft als gevolg dat de centrale positie en het economisch zwaartepunt van Europa in de richting van Duitsland is verschoven. Eén van de consequenties voor België is

dat Brussel niet langer centraal ligt en deze troefkaart veel minder uitgespeeld kan worden bij het aantrekken van buitenlandse investeringen.¹

1.2 Criteria van Kopenhagen

Om effectief toegelaten te worden tot de Europese Unie moeten de kandidaat-lidstaten voldoen aan de criteria van Kopenhagen van 1993. "Volgens deze criteria moet een toekomstig lid:

- een stabiele democratie hebben die de rechtstaat, de eerbiediging van de mensenrechten en de bescherming van de minderheden waarborgt;
- over een functionerende markteconomie beschikken;
- de gemeenschappelijke regels, normen en beleidsmaatregelen aanvaarden die het corpus van EU-wetgeving vormen."²

De landen die op 1 mei 2004 toegelaten werden tot de Europese Unie hebben bijgevolg alle bestanddelen van de EU-wetgeving en regelgeving, het zogenaamde Acquis Communautaire, aanvaard en geïncorporeerd in de eigen nationale wetgeving en regelgeving. De uitbreiding ging gepaard met het realiseren van veiligheid en stabiliteit in delen van Europa waar dat voorheen ontbrak.³

De voormalige Oostbloklanden hebben een interessante economische achtergrond. Voor 1989 hadden deze landen een Sovjeteconomie die gekarakteriseerd werd door onder andere een centrale planning - dit is de coördinatie van de economische activiteit door de overheid - en de vervanging van private eigendomsrechten op menselijk en fysisch kapitaal door collectieve eigendom. Er bestond nauwelijks concurrentie en de lonen werden zelden gekoppeld aan verdiensten.⁴ Deze landen hebben een overschakeling moeten maken van een plan- naar een markteconomie, waarbij diverse hervormingen en hernieuwingen zijn

---

¹ W. Moesen, 'Instelling ligging en economische welvaart', *Leuvense economische standpunten* 2004/103, Leuven: K.U.Leuven, juni 2004, p. 20.

² Europese Commissie, http://europa.eu.int/comm/enlargement/enlargement_nl.htm.

³ Ibidem.

⁴ K. Bishop, 'Special feature Employment and unemployment in the new EU member countries', *Labour Market trends*, Labour Market Division, Office for National Statistics, July 2004, p. 285.

doorgevoerd om te kunnen voldoen aan bovenstaande criteria voor toetreding tot de Europese Unie.⁵

Minister van Staat Marc Eyskens gaat dieper in op die omschakeling naar een markteconomie: “De productiviteit is in de meeste nieuwe lidstaten zeer laag, in veel landen is een verouderde landbouwconfederatie nog dominerend, de privatisering van verouderde staatsbedrijven is niet voltooid of vrij inefficiënt aangepakt en de bevolking staat vrij sceptisch tegenover de weldaden van de liberale markteconomie. Die laatste ontgoocheling heeft te maken met het feit dat er in die landen niet te veel maar wel degelijk te weinig markteconomie is toegepast.”⁶

Een van de beleidsdiscussies in transitie-economieën is de keuze tussen de geleidelijke aanpak en de schoktherapie. Voorstanders van gradualisme beweren dat het nemen van tijd voordelen biedt. Gradualisme zou de output en de tewerkstellingsvermindering geassocieerd met schoktherapie vermijden. Schoktherapie houdt een onmiddellijke aanpassing aan de markteconomie in, waarbij een volledig hervormingspakket wordt geïntroduceerd. Polen heeft gekozen voor de schoktherapie en Hongarije voor een meer geleidelijke aanpak.⁷

1.3 Kandidaat-lidstaten

Op de Europese Raad van 16 en 17 december 2004 stond de mogelijke toetreding van kandidaat-lidstaten op het programma. Er werd beslist dat Bulgarije en Roemenië in januari 2007 tot de EU mogen toetreden. De Commissie heeft geoordeeld dat Turkije in voldoende mate beantwoordt aan de politieke criteria van Kopenhagen en heeft het land aanbevolen voorwaardelijke toetredingsonderhandelingen te openen. Op basis daarvan heeft de Europese Raad van december 2004 beslist dat de toetredingsonderhandelingen met Turkije in oktober 2005 geopend zouden worden. De crisis over de erkenning van Cyprus en de

---

⁵ EIM, *Sociaal-Economische verkenning Noord-Brabant 2005*, Zoetemeer: EIM, november 2004, p. 119.

⁶ M. Eyskens, ‘De houdbaarheid van de welvaartstaat. De onmogelijkheid van het noodzakelijke?’, *Monografie nr. 2*, Antwerpen-Wilrijk: VKW Denktank, september 2004, p. 47.

⁷ K. Bishop, ‘Special feature Employment and unemployment in the new EU member countries’, *Labour Market trends*, Labour Market Division, Office for National Statistics, Juli 2004, p. 285.

negatieve houding van Oostenrijk overschaduwden de eerste onderhandelingen in oktober 2005. Kroatië kan de toetredingsonderhandelingen beginnen op voorwaarde dat het land ten volle meewerkt aan een aantal dossiers van het Internationaal Oorlogstribunaal voor het voormalige Joegoslavië in Den Haag.⁸ Kroatië zal echter pas ten vroegste in 2009 of 2010 kunnen toetreden tot de EU, na een grondige herziening van de economische politiek van de EU.

2 *Uitbreiding van de EU: kans of bedreiging*

De Europese Unie heeft sinds haar oprichting een interne markt zonder grenzen tot stand gebracht met in principe vrij verkeer van goederen, personen, diensten en kapitaal. De eenheidsmarkt en muntunie vereisen gelijke regels om eerlijke concurrentie te verzekeren wat leidt tot een verregaande gelijkstelling van de nationale wetgevingen. De laatste uitbreiding dateerde van 1 mei 2004 en ging gepaard met heel wat vragen bij de publieke opinie.

Werkgeverorganisatie UNIZO is van oordeel: "De uitbreiding biedt economische voordelen voor de ondernemingen. De markt wordt uitgebreid met 75 miljoen consumenten en met 450 miljoen inwoners is de Europese Unie de grootste economische markt ter wereld. Dit biedt groeikansen aan ondernemingen in de oude en de nieuwe lidstaten."⁹

Minister van Staat Mark Eyskens verduidelijkt: "Naast uitdagingen biedt de uitbreiding voor Vlaanderen ook kansen. Toch mogen de moeilijkheden en obstakels voor de uitbreiding niet worden onderschat. Voor de tien nieuwe lidstaten is de opname in Europa politiek zeer noodzakelijk maar economisch bijna onmogelijk, althans wanneer men het dossier cijfermatig analyseert."¹⁰ Hij gaat verder: "In elk geval moet worden getipt op de dynamiek van de integratie. Dat dit geen waanbeeld is moge blijken uit de spectaculaire successen,

---

⁸ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea.

⁹ UNIZO, www.unizo.be/internationaal/index.jsp.

¹⁰ M. Eyskens, 'De houdbaarheid van de welvaartstaat. De onmogelijkheid van het noodzakelijke?', *Monografie nr. 2*, Antwerpen-Wilrijk: VKW Denktank, september 2004, p. 45-49.

geboekt door een aantal landen dat in het verleden is toegetreden tot de Europese Unie, zoals onder meer Griekenland, Ierland, Spanje en Portugal. De politici in het Westen – ook de Vlaamse – moeten de publieke opinie veel krachtiger overtuigen van de zeer positieve aspecten van de uitbreiding.” “De meest dwaze houding die men kan aannemen, is een defensieve, die erin bestaat delocalisatie maximaal af te remmen en een protectionistisch economisch beleid te gaan voeren.”¹¹

3 *Probleemstelling en methodologische aspecten*

De centrale onderzoeksvraag van dit eindwerk luidt daarom “Economische en econometrische analyse van de impact van de uitbreiding van de EU op de arbeidsmigratie naar België, in het bijzonder de bouwsector”.

Er wordt eerst een situatieschets gegeven in het kader van de doelstellingen van de Europese Unie. Een economische analyse van de Vlaamse arbeidsmarkt en de arbeidsmarkt van de nieuwe en kandidaat-lidstaten laat toe een beter inzicht te krijgen in de verwachte migratiestromen uit de nieuwe en kandidaat-lidstaten. Het onderzoek volledig op macro-economisch vlak verrichten is eerder te omvattend. De academici hebben zich er nog niet volledig over gebogen en aangezien het pas recente gebeurtenissen zijn is er een gebrek aan data. Vandaar dat voor een meso-economische analyse in dit eindwerk is geopteerd. Een gevalstudie van de Limburgse bouwsector ondersteunt het theoretisch gedeelte en laat toe praktijkgericht te werken. Deze sector is namelijk een belangrijke sector die sterk beïnvloed wordt door de arbeidsmigraties. De vraag blijft in welke mate. Aangezien de bouw ook enkele knelpuntberoepen bevat, is het daarom interessant na te gaan hoe die vacatures worden ingevuld en vooral door wie, buitenlandse arbeidskrachten of eerder lokale arbeiders die worden omgeschoold?

---

¹¹ M. Eyskens, ‘De houdbaarheid van de welvaartstaat. De onmogelijkheid van het noodzakelijke?’, *Monografie nr. 2*, Antwerpen-Wilrijk: VKW Denktank, september 2004, p. 45-49.

De gegevensverzameling gebeurt aan de hand van een literatuurstudie en objectieve literatuurbronnen. Data wat betreft de bouwsector worden verzameld aan de hand van bevoorrechte getuigen en gegevens gepubliceerd door de sector zelf. Alle gegevens zijn tot 1 april 2006 geactualiseerd. Uiteindelijk worden alle verzamelde gegevens gebruikt in de analytische fase. Aan de hand van een kwantitatieve methode en via de econometrische softwareprogramma's SAS Enterprise Guide en SPSS gaat een eigen wetenschappelijk onderzoek na wat de impact van macro-economische indicatoren op nettomigratie is en wat de impact van nettomigratie en factoren die de bouwsector kenmerken op het veranderingspercentage van de totale tewerkstellingsgraad in de bouwsector is.

4 Publieke opinie

4.1 European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions

Tijdens de lente van 2002 peilde de European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions in opdracht van de Europese Commissie naar de migratiewil van minstens 1.000 inwoners van de 13 toenmalige kandidaat-lidstaten. De conclusie was dat ongeveer 1% van de Oost-Europeanen ouder dan 15 jaar de komende 5 jaar naar West-Europa zou komen. Het zou voornamelijk gaan over jonge en hoogopgeleide vrouwen uit Hongarije, Tsjechië en Slowakije.¹²

---

¹² 'Macro-Economische ontwikkelingen', Algemene Omgevingsanalyse Vlaanderen 2004, http://aps.vlaanderen.be/statistiek/pdf/omgeving/Hfdst_7.pdf, p. 101.

4.2 UNIZO

UNIZO, de Unie van Zelfstandige Ondernemers, presenteerde begin november 2003 de resultaten van de peiling bij 334 Vlaamse ondernemers over de mogelijke weerslag van de uitbreiding van de Europese Unie op hun bedrijf. 60% van de ondervraagde KMO's telde minder dan 10 werknemers en de helft bleek internationaal actief te zijn vooral als exporteurs naar de buurlanden.¹³

54% van de Vlaamse KMO's noemde de uitbreiding een goede zaak voor de Belgische economie, 28% reageerde negatief. De overigen gaven geen antwoord. Toch verwachtte 32% van de ondervraagde KMO's een negatieve weerslag van de EU-uitbreiding voor het eigen bedrijf. 16% antwoordde positief en 52% bleek neutraal. De ondervraagde ondernemers verwachtten vooral negatieve gevolgen voor de tewerkstelling en de concurrentiekracht van het eigen bedrijf. 60% reageerde negatief, 30% neutraal en 10% verwachtte een positief effect. Slechts 5% van de ondervraagde KMO's zou eraan denken het eigen bedrijf te verhuizen naar Centraal- en Oost-Europa.¹⁴

4.3 Randstad

Randstad, het grootste uitzendkantoor in België, presenteerde op 16 april 2004 zijn driemaandelijks barometer werknemersvertrouwen met een extra vraag inspelend op de toenmalige actualiteit: "Denkt u dat de toetreding van tien nieuwe landen tot de Europese Unie op 1 mei een invloed zal hebben op uw kansen op de arbeidsmarkt?". Van de 1000 mensen die bevroegd werden tussen 5 en 9 april 2004 was slechts 17% positief. 40% bleek neutraal en 38% negatief. 44% van de mannen en 45% van de 45-plussers oordeelden dat de uitbreiding een negatieve invloed zou hebben op hun kansen op de arbeidsmarkt. Dit verschilt met de mening van de 35-plussers waar 31% deze uitbreiding als negatief percipieerde.¹⁵

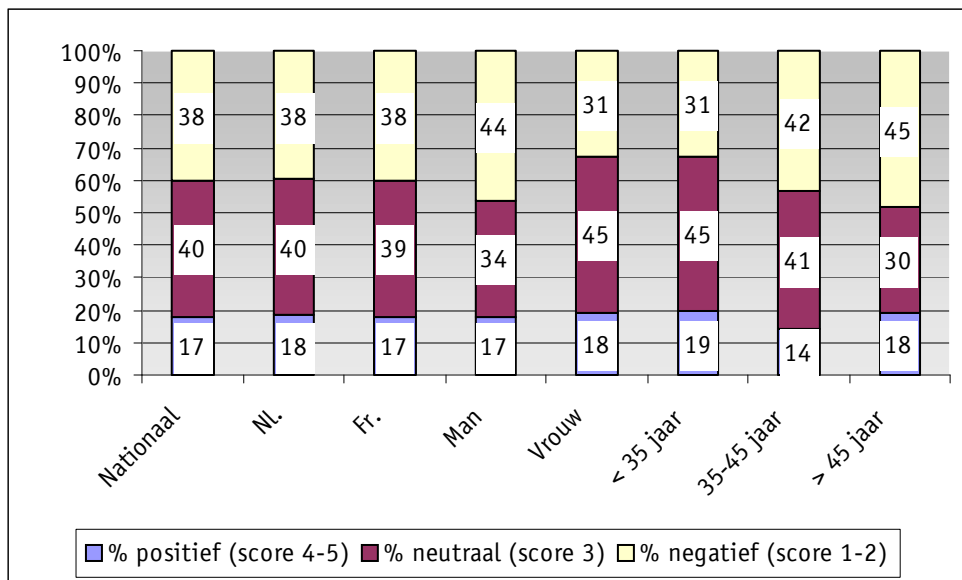
¹³ R. Lannoo, 'UNIZO-enquête over weerslag uitbreiding Europese Unie op de Vlaamse KMO op 6 november 2003', Brussel: UNIZO, 6 november 2003, www.unizo.be.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Randstad, 'Randstad Uitbreiding Europese Unie: Belgen negatief over de gevolgen voor hun kansen op de arbeidsmarkt', 16 april 2004, www.randstad.be/nl/info/randstad/news/news/?id-91.

De geruststellende berichten van verschillende specialisten die op dat moment in de media aan bod kwamen, leken echter geen invloed te hebben op het grote publiek. Niet minder dan 38% vreesde dat de uitbreiding een eerder negatieve invloed zou hebben op hun kansen op de arbeidsmarkt. 40% van de respondenten was van oordeel dat de uitbreiding geen invloed zou hebben, 17% was van oordeel dat de uitbreiding hun kansen op de arbeidsmarkt positief zou beïnvloeden.¹⁶

Figuur 1: Perceptie van werknemers van de arbeidsmarkt: Invloed uitbreiding Europese Unie (België, 1 mei 2004)

Bron: Randstad – April 2004

4.4 KIIB en VBO

In opdracht van Het Koninklijk Instituut voor Internationale Betrekkingen (KIIB) en het Verbond van Belgische ondernemingen (VBO) maakte de Studiegroep voor Europese Politiek een interuniversitaire studie over de gevolgen van de uitbreiding van 1 mei 2004 voor België op domeinen als de internationale handel, directe buitenlandse investeringen, werkgelegenheid en immigratie. De studie stond onder leiding van professor Sylvain

¹⁶ Randstad, 'Randstad Uitbreiding Europese Unie: Belgen negatief over de gevolgen voor hun kansen op de arbeidsmarkt', 16 april 2004, www.randstad.be/nl/info/randstad/news/news/?id-91.

Plasschaert (Universiteit Antwerpen en KU Leuven)¹⁷. Er werd gefocust op de 8 landen uit Centraal- en Oost-Europa, Malta en Cyprus kwamen niet aan bod.¹⁸

De bevindingen op vlak van immigratie toonden aan dat alle beschikbare gegevens uitwezen dat er na 1 mei 2004 geen aanzienlijke golf van werkzoekenden uit de nieuwe lidstaten moest worden verwacht. Dit stond los van de afscherming van de arbeidsmarkt die de meeste EU-15 lidstaten gedurende minstens de eerste twee jaren doorvoeren. Professor Plasschaert vatte de resultaten als volgt samen: “De vrees voor een massale delocalisatie van bedrijven naar en immigratie van arbeidskrachten uit de nieuwe lidstaten is onterecht. De kostprijs van de toetreding voor de EU-15 bedraagt niet eens 10 euro per Europeaan per jaar in de periode 2004-2006. De gevolgen van de uitbreiding zouden dus globaal positief moeten zijn.”¹⁹

Het Verbond van Belgische Ondernemingen besloot als volgt: “De komst van de nieuwe lidstaten zal onze bedrijven zeker in een eerste fase onder druk zetten, maar kan hen tevens nieuwe kansen bieden. Aan hen om die tijdig te grijpen. De overheid moet op haar beurt resoluut kiezen voor een beleid dat investeert in de klassieke troeven voor België: een centrale ligging en de hoge scholingsgraad van onze bevolking. Onze koppositie op die domeinen is immers niet voor altijd verworven. Stilstaan is achteruitgaan: dat zal des te meer gelden in de EU-25 binnen een geglobaliseerde economie.”²⁰

---

¹⁷ Met de medewerking van de professoren René Patesson & Pascale Steinberg (CPSO/ULB), Alain de Crombrughe (FUNDP), Joep Konings (KULeuven –LICOS), Jean-Claude Koeune (UCL) en Soukaïna Fares (GEPE).

¹⁸ J. Langerock, ‘Studie op vraag van KIIB en VBO: Uitbreiding EU kan positief uitdraaien, mits doortastend beleid’, Brussel: VBO, 29 maart 2004, www.vbo.be.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem.

4.5 VIONA

Prof. dr. Abraham startte in 2003 met een onderzoeksproject in opdracht van de Vlaamse minister van Werkgelegenheid en Toerisme, in het kader van het VIONA-onderzoeksprogramma. In januari 2005 volgde het eindrapport: "Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt". De opzet van dit onderzoek kwam er naar aanleiding van het gebrek aan wetenschappelijke literatuur over de gevolgen van de EU-uitbreiding voor België en Vlaanderen. Abraham et. al. (2005) verduidelijken: "De wetenschappelijke literatuur richt zich voornamelijk op de gevolgen voor de oudere lidstaten, de EU-15 in zijn geheel of voor aparte lidstaten. De gevolgen voor België en Vlaanderen kwamen in vergelijking hiermee minder aan bod. De studie besloot "dat een vrees voor een massieve immigratie vanuit de nieuwe lidstaten ongegrond was en dat de belangrijkste bewegingen zich waarschijnlijk al voorgedaan hebben in de voorbije jaren". De auteurs verwachtten enkel voor sectoren waar traditioneel buitenlanders worden tewerkgesteld, zoals de bouw, tuinbouw, horeca, transport en huishoudelijke diensten een mogelijke toename van illegale arbeidsimmigratie."²¹

---

²¹ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 24

Deel 2: Wettelijk en institutioneel kader

Vrij verkeer van werknemers en zelfstandigen gaat gepaard met heel wat reglementeringen. Aan welke verplichtingen dienen arbeidskrachten uit de nieuwe lidstaten zich te houden indien zij in België tewerkgesteld willen worden? Waarmee moeten werkgevers rekening houden indien zij deze arbeidskrachten willen tewerkstellen? Hoe verschilt de situatie in de buurlanden met die in België?

1 Inleiding

De Europese Unie steunt op vier pijlers namelijk vrij verkeer van personen, goederen, diensten en kapitaal. Binnen de Europese Unie hebben de inwoners recht op vrij verkeer. Dit betekent dat zij zich binnen de EU vrij mogen verplaatsen, in elke lidstaat voor kortere of langere termijn mogen verblijven of er zich vestigen als ze over voldoende bestaansmiddelen beschikken. Dit is in principe ook van kracht gegaan op 1 mei 2004 voor alle nieuwe lidstaten. De uitbreiding gaat voor de nieuwe EU-landen gepaard met vrij verkeer van personen, goederen en diensten maar niet in één keer.²²

Binnen de Europese Unie geldt geen discriminatie tussen de lidstaten en bijgevolg worden geen bijkomende voorwaarden voor de buitenlandse onderneming dan deze die aan de eigen ondernemingen opgelegd.²³ In 13 van de EU-15 lidstaten is er vrij verkeer van goederen en diensten afkomstig uit de nieuwe lidstaten, uitgezonderd in Malta en Cyprus. In Duitsland en Oostenrijk geldt dit niet aangezien zij een vrijwaringclausule²⁴ inriepen.²⁵

---

²² UNIZO, 'Vragen over de uitbreiding van de Europese Unie', www.unizo.be/internationaal/index.jsp.

²³ G. Delporte, 'Tewerkstelling van vreemde arbeidskrachten Uitbreiding van de EU – Wat zijn de gevolgen? Een praktische handleiding voor de aannemer', Brussel: Confederatie Bouw, 23 november 2004.

²⁴ "Indien een oude lidstaat zijn nationale wettelijke maatregelen intrekt en overstapt op vrij verkeer van werknemers krachtens het Gemeenschapsrecht, bestaat de mogelijkheid om toch weer beperkingen in te voeren indien er sprake is van ernstige verstoringen van de arbeidsmarkt, of de dreiging daarvan.", in: Europese Commissie DG Werkgelegenheid, sociale zaken en gelijke kansen Sociale bescherming en sociale integratie, 'De overgangsregelingen voor het vrije verkeer van werknemers uit de nieuwe lidstaten na uitbreiding van de Europese Unie op 1 mei 2004', *Vrij verkeer van werknemers en coördinatie van socialezekerheidsstelsels*, p. 3, http://ec.europa.eu/employment_social/free_movement/docs/transition_nl.pdf.

Europeanen kunnen ingedeeld worden in vijf categorieën naargelang hun bron van inkomsten: de renteniers, de studenten, de gepensioneerden, de zelfstandigen en de werknemers.²⁶ In geen enkele lidstaat zijn er beperkingen opgelegd voor de nieuwe lidstaten wat betreft reisdoeleinden zoals vakantie, zakenreizen,...²⁷ De erkenning van diploma's en beroepen speelt een belangrijke rol voor een goede selectie en vlotte integratie van de buitenlandse arbeidskracht in het binnenlandse arbeidsproces.²⁸

2 Wettelijk kader voor het vrij verkeer van werknemers

2.1 Werknemersverkeer

2.1.1 Algemeen

Binnen de Europese Unie geldt het vrij verkeer van werknemers voor EU-lidstaten. Artikel 2, eerste lid, 1° van het KB van 9 juni 1999 stelt dat de onderdanen van een lidstaat van de EU (en onder bepaalde voorwaarden sommige van hun bloed- en aanverwanten) vrijgesteld zijn van de verplichting tot het verkrijgen van een arbeidskaart. In het Europees toetredingsverdrag werd bepaald dat de beperkingen op arbeidsmigratie niet van toepassing zijn voor onderdanen uit Cyprus en Malta. Zij zijn in België vrijgesteld van arbeidskaarten zoals bepaald in artikel 2, eerste lid, 1° van het KB van 9 juni 1999. Voor de onderdanen van de acht overige nieuwe lidstaten blijft in België het voorafgaand beschikken over een arbeidskaart tot 1 mei 2006 verplicht.²⁹

---

²⁵ M. Eyskens, 'De houdbaarheid van de welvaartstaat. De onmogelijkheid van het noodzakelijke?', *Monografie nr.2*, Antwerpen-Wilrijk: VKW Denktank, september 2004, p. 44.

²⁶ Confederatie Bouw Limburg, 'Legale Bouwarbeid niet ondergraven. Geef de in België erkende bouwuitzendkantoren meer mogelijkheden!', *Limburgs Bouwmagazine*, Hasselt: Confederatie Bouw Limburg, maart 2004, p. 2.

²⁷ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 35.

²⁸ Ibidem, p. 49.

²⁹ Wijzigingen aan het KB van 9/6/99 met betrekking tot de tewerkstelling van buitenlandse werknemers tengevolge van de toetreding op 1 mei 2004 van 10 nieuwe lidstaten tot de EU (KB van 12/4/2004 gepubliceerd in het BS van 21/4/2004), www.vlaanderen.be/werk.

Het toetredingsverdrag³⁰ voorziet in de mogelijkheid een overgangsclausule in te lassen in opeenvolgende periode van twee-drie-twee jaar waarin het werknemersverkeer kan beperkt worden.³¹ België heeft van deze mogelijkheid gebruik gemaakt, het werd bepaald in de federale regelgeving met betrekking tot de tewerkstelling van buitenlandse werknemers geïmplementeerd door het KB van 12 april 2004 tot wijzigen van het KB van 9 juni 1999, gepubliceerd in het BS van 21 april 2004.³² Ierland en Zweden zijn de enige twee EU-15 lidstaten die geen speciale overgangsbepalingen ingevoerd hebben.³³

Vóór 1 mei 2004 waren bilaterale verdragen tussen de EU-landen en de Oost-Europese landen van toepassing. Sinds hun toetreding geldt in de nieuwe lidstaten het Europees Verdrag en wordt enkel naar het bilaterale verdrag gegrepen als bepaalde aspecten niet in het Europees Verdrag opgenomen zijn.³⁴

2.1.2 Overgangsperiodes

2.1.2.1 *Eerste overgangsperiode: 2 jaar (2004-2006)*

Voor het vrij verkeer van werknemers is er een overgangsperiode van twee jaar ingesteld. Gedurende de eerste twee jaar na de toetreding tot de Europese Unie zijn de werknemers uit de nieuwe lidstaten nog steeds verplicht om de nationale wetgevingen inzake toegang tot de arbeidsmarkt in een lidstaat te respecteren. De 'stand-still' verplichting betekent dat de lidstaten de toegang tot de arbeidsmarkt voor niet-EU onderdanen niet moeilijker mogen maken dan dat voorheen het geval is. België en bijna alle andere EU-15 lidstaten besloten het systeem van toegangsbeperkingen via arbeidskaarten te behouden en dit in principe voor twee jaar tot 1 mei 2006.³⁵

---

³⁰ Ondertekend in Athene op 16 april 2003.

³¹ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 34.

³² Wijzigingen aan het KB van 9/6/99 met betrekking tot de tewerkstelling van buitenlandse werknemers tengevolge van de toetreding op 1 mei 2004 van 10 nieuwe lidstaten tot de EU (KB van 12/4/2004 gepubliceerd in het BS van 21/4/2004), www.vlaanderen.be/werk.

³³ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 34.

³⁴ Ibidem.

³⁵ UNIZO, 'Vragen over de uitbreiding van de Europese Unie', www.unizo.be/internationaal/index.jsp.

2.1.2.2 Tweede overgangperiode: 3 jaar (2006-2009)

Tegen mei 2006 diende elke lidstaat te beslissen of zij het regime van beperkingen op het arbeidsverkeer van de Oost-Europese nieuwe lidstaten en kandidaat lidstaten wenste aan te houden, en/of in welke vorm. De overgangperiode waarin wordt verder gegaan met de nationale maatregelen kan met drie jaar verlengd worden tot mei 2009 of er kan gekozen worden om de regeling uit de Gemeenschapswetgeving over het vrij verkeer van werknemers toe te passen.

De Belgische regering besliste op 24 februari 2006 dat de grenzen van de Belgische arbeidsmarkt voorlopig nog gesloten blijven voor Centraal- en Oost-Europese werknemers. De motivatie is dat er in de afgelopen periode heel wat misbruiken werden vastgesteld bij de tewerkstelling van buitenlandse arbeidskrachten. Ter bestrijding hiervan is de regering bezig een registratiesysteem voor grensoverschrijdende tewerkstelling aan het ontwikkelen en wil de regering de hoofdaannemers of opdrachtgevers hoofdelijk aansprakelijk maken voor de naleving van de loon- en arbeidsvoorwaarden van de buitenlandse werknemers. Tenslotte wenst de regering dat werknemers en -organisaties naar de Belgische rechtbanken kunnen stappen bij misbruik. De regering wil de overgangsmaatregelen aan te houden tot deze registratie van en de controle op buitenlandse werknemers in orde is tot. Dit zou het geval zijn tot het jaar 2009. De regering besliste ook om met ingang van 1 mei 2006 de toekenning van arbeidskaarten en vergunningen voor een aantal specifieke beroepen te versoepelen voor werknemers uit de nieuwe EU-lidstaten. Voor de knelpuntberoepen komt er dus een spoedprocedure voor het verkrijgen van arbeidsvergunningen voor Oost-Europeanen.³⁶ Tegen 1 juni 2006 zal de lijst met 'moeilijk in te vullen vacatures' klaar zijn, na overleg met de regionale overheden en de sociale partners.

Er was veel kritiek op deze maatregel. In maart 2006 richtte Prof. dr. Blanpain zich in een open brief tot de regering Verhofstadt met de boodschap dat de Belgische arbeidsmarkt volledig moest opengaan voor Oost-Europese werknemers. Hij werd daarin gesteund door

---

³⁶ Vlaams Ministerie voor Werk en Sociale Economie, Overgangsmaatregelen voor de tewerkstelling van onderdanen uit de landen die op 1 mei 2006 tot de EU zijn toegetreden, *KB van 24/4/2006 gepubliceerd in het BS van 28/4/2006*, 28 april 2006, p. 2, http://www2.vlaanderen.be/ned/sites/werk/documenten/migratie_2006nieuweEU.pdf.

meer dan honderdvijftig Vlaamse en buitenlandse academici: "Wij vragen de Belgische Regering met aandrang vanaf 1 mei 2006 onze grenzen voor de werknemers van de Centraal en Oost-Europese Lidstaten, die de EU op 1 mei 2004 vervoegden, open te zetten. Deze Europeanen zijn volwaardige burgers van de Europese Unie en hebben, zoals alle andere EU werknemers, recht op vrij verkeer en het recht om in België te presteren aan de hier geldende loons- en arbeidsvoorwaarden. Vrij verkeer van werknemers draagt bij tot onze economische en sociale welvaart, zoals de voorbeelden uit o.m. Ierland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk duidelijk aantonen. Ook Frankrijk, Finland, Portugal, Spanje hebben recent besloten het vrij verkeer toe te laten".^{37 38}

2.1.2.3 Derde overgangperiode: 2 jaar (2009-2011)

Een derde overgangperiode tot mei 2011 is mogelijk bij een ernstige verstoring van de eigen arbeidsmarkt. Marc Eyskens stelt: "Niettemin kunnen tijdens de fase van convergentie van de economieën van de nieuwe lidstaten gevolgen verwacht worden voor bepaalde segmenten van de arbeidsmarkt, zoals voor de lager geschoolden in de industrie en dienstverlening, aangetrokken door de grote loonverschillen. Daarnaast zullen nieuwe EU-ambtenaren, lobbypersoneel en familieleden zich in Vlaanderen vestigen."³⁹

Vanaf het moment dat de nationale beperkende overgangsmaatregelen worden opgeschort, wordt de regeling uit de Gemeenschapswetgeving over het vrij verkeer van werknemers toegepast. De werknemer is dan vrij te werken waar hij wil in de Europese Unie.⁴⁰

Abraham et. al. (2005) zeggen hierover: "Na de overgangperiode zullen buitenlandse werknemers inderdaad vrij zijn naar eender welk EU-25 land te reizen en hun arbeidsdiensten aan te bieden. Om zich daar te vestigen is nog altijd vereist dat men kan

---

³⁷ R. Blanpain, 'Grenzen open voor Europa', *Standpunten*, maart 2006, <http://www.cer-leuven.be/blanpain/standpunten/grenzenopvooreuropa.htm>.

³⁸ Griekenland besliste ook de beperkingen af te schaffen na 1 mei 2006. Duitsland en Oostenrijk zullen hun overgangsmaatregelen na 1 mei 2006 verder zetten. Nederland zal zijn grenzen vanaf 1 mei 2007 volledig openstellen voor werknemers uit de nieuwe Oost-Europese lidstaten.

³⁹ M. Eyskens, 'De houdbaarheid van de welvaartstaat. De onmogelijkheid van het noodzakelijke?', *Monografie nr. 2*, Antwerpen-Wilrijk: VKW Denktank, september 2004, p. 44.

⁴⁰ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 35.

bewijzen dat men daartoe de financiële middelen heeft en dat men sociaal verzekerd is. Veelal valt de mogelijkheid zich te vestigen dus samen met het bezitten van een arbeidsovereenkomst. Bijgevolg dient de term 'vrij verkeer van werknemers' specifiek geïnterpreteerd te worden. Pieters en Schoukens stelden bijvoorbeeld dat er geen sprake is van vrij verkeer van personen en werknemers. Wat het verkeer van personen betreft kunnen we drie categorieën onderscheiden: studenten, werknemers en gepensioneerden. Elk van deze categorieën moet 'geloofsbrieven' kunnen voorleggen, dit wil zeggen het bewijs kunnen leveren van financiële middelen en sociale verzekering. Dus wat betreft het werknemersverkeer betreft kan men in België en Vlaanderen enkel komen wonen als men hier werk heeft."⁴¹

2.1.3 Restricties op de arbeidsimmigratie in België

2.1.3.1 Algemeen

Een buitenlandse werknemer kan in België arbeid in loondienst verrichten als hij voorafgaand over een arbeidskaart beschikt. Er bestaan drie types van arbeidskaarten (A, B en C) die elk enkel onder bepaalde voorwaarden verstrekt kunnen worden. De wet bepaalt echter in artikel 2 van het KB van 9 juni 1999 dat niet alle buitenlanders aan deze restricties zijn onderworpen.⁴²

In België wordt de wetgeving en de uitvoering van het systeem van de arbeidskaarten op twee aparte overheidsniveaus geregeld. De federale Minister van Werkgelegenheid en de federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg zijn bevoegd voor de regelgeving. De Gewesten regelen de uitvoering van de hervorming van de instellingen.⁴³

De federale ministerraad van 12 maart 2004 besloot het systeem van restricties op de arbeidsimmigratie in België te verlengen met twee jaar voor werknemers en hun gezinsleden uit de Oost-Europese nieuwe lidstaten. Enkel wanneer de werkzoekende uit de nieuwe

---

⁴¹ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 35

⁴² Werknemers buitenlandse nationaliteit: Algemene principes www.vlaanderen.be/werk.

⁴³ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 36.

lidstaten op voorhand een arbeidskaart heeft verkregen, kan hij of zij tewerkgesteld worden. Slechts wanneer er geen geschikte arbeidskracht kan gevonden worden binnen een bepaalde termijn, zelfs al moeten daarbij komende opleiding worden verstrekt, wordt er een arbeidskaart verleend.⁴⁴

Volgens Abraham et. al. (2005) wil “[...] het stringent beleid ten aanzien van de kandidaat-werknemers uit de nieuwe Oost-Europese lidstaten de Belgische arbeidsmarkt behoeden van een overaanbod en een verdringing van de Vlaamse en Belgische werkzoekenden en werknemers verhinderen. Daarom dat er een grote wachttijd is wanneer een Belgisch bedrijf een Oost-Europeaan uit de nieuwe lidstaten wil aanwerven.”⁴⁵

2.1.3.2   *Arbeidskaart type A*

De arbeidskaart A geeft de toelating aan een buitenlandse werknemer om gelijk welk beroep in loondienst uit te oefenen bij om het even welke werkgever voor onbepaalde duur. De kaart wordt enkel toegekend op grond van gepresteerde arbeid. De buitenlandse werknemer moet bewijzen dat hij of zij gedurende een periode van tien jaar onmiddellijk voorafgaand aan de aanvraag, drie of vier jaar op wettige en ononderbroken wijze met een arbeidskaart B in België loonarbeid heeft verricht. De werkgever hoeft geen arbeidsvergunning meer te bekomen.⁴⁶ Onderdanen uit de nieuwe Oost-Europese lidstaten die al een ruime periode in België met een type B kaart hebben gewerkt, kunnen aanspraak maken op een arbeidskaart type A.⁴⁷

2.1.3.3   *Arbeidskaart type B*

De buitenlandse werknemer met een type B arbeidskaart mag maximaal 12 maanden een beroep in loondienst uitoefenen voor één bepaalde werkgever die hiertoe vooraf een arbeidsvergunning heeft bekomen. De kaart is hernieuwbaar en wordt automatisch

---

⁴⁴ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 36.

⁴⁵ Ibidem, p. 40.

⁴⁶ Werknemers buitenlandse nationaliteit: Algemene principes en arbeidskaart A, www.vlaanderen.be/werk.

⁴⁷ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 36-37.

toegekend wanneer de werkgever de arbeidsvergunning heeft bekomen. Ze wordt geweigerd als de kandidaat-werknemer al in het land is vooraleer de vergunning wordt aangevraagd. Er zijn echter bepaalde categorieën van buitenlandse werknemers die onder welbepaalde voorwaarden in aanmerking komen voor onmiddellijke toekenning van een arbeidsvergunning.⁴⁸

Om een arbeidskaart type B te bekomen is er een bepaalde voorrangsregeling die men moet respecteren. Sinds 1 mei 2004 ziet de rangorde voor B-arbeidskaarten buiten de vastgestelde categorieën er als volgt uit:

1. EU-15, EVA, Malta en Cyprus;
2. de acht nieuwe lidstaten;
3. landen met bilaterale akkoorden.

Onderdanen uit de nieuwe Oost-Europese lidstaten die geen geldige verblijfsvergunning hebben in België kunnen hier enkel tewerkgesteld worden met een arbeidskaart type B.⁴⁹

2.1.3.4   *Arbeidskaart type C*

De arbeidskaart type C is pas geldig sinds 1 april 2003. De buitenlandse werknemer krijgt de toelating om gelijk welk beroep in loondienst uit te oefenen bij om het even welke werkgever maar dit voor maximum 1 jaar. Deze arbeidskaart kan worden vernieuwd. De arbeidskaart type C wordt niet toegekend aan personen uit de nieuwe Oost-Europese lidstaten die in het kader van EU-toetreding in België een zelfstandige beroepsactiviteit uitoefenen. Personen uit de nieuwe Oost-Europese lidstaten die (reeds) een rechtmatige verblijfsvergunning hebben, kunnen in België aanspraak maken op arbeidskaart C.⁵⁰

---

⁴⁸ Zie artikel 9 van het KB van 9 juni 1999, Werknemers buitenlandse nationaliteit: Algemene principes en arbeidskaart B, www.vlaanderen.be/werk.

⁴⁹ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 36, 37, 39.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 36-37.

2.1.3.5 Aantal arbeidskaarten van type A, B en C afgeleverd aan onderdanen uit de nieuwe lidstaten

Tabel 1: Arbeidskaarten van type A, B en C (België, 2003-2005)

	2003			2004			2005					
	Kaart A	Kaart B		Kaart C	Kaart A	Kaart B		Kaart C	Kaart A	Kaart B		Kaart C
		Totaal	waarvan 1e kaart			Totaal	waarvan 1e kaart			Totaal	waarvan 1e kaart	
Estland	0	10	4	4	0	10	5	11	0	8	5	11
Hongarije	1	144	67	30	6	151	93	36	0	132	67	53
Letland	1	20	11	10	0	20	14	19	1	20	5	18
Litouwen	0	20	11	12	1	30	26	15	0	28	21	17
Polen	9	842	582	172	7	1.418	1.047	292	13	3.065	2.074	364
Slowakije	1	147	86	33	2	118	60	71	1	115	54	65
Tsjechië	3	253	152	27	1	135	61	42	2	149	83	37
Slovenië	0	205	151	2	0	11	6	3	0	18	12	9
Totaal NLS	15	1.641	1.067	290	17	1.893	1.312	489	17	3.535	2.321	574
waarvan voor:												
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	5	213	115	73	6	236	129	95	6	241	94	101
Vlaams Gewest	6	1.211	852	184	2	1.497	1.098	345	1	3.127	2.128	418
Waals gewest	3	169	88	33	5	116	69	48	5	132	81	51
Duitstalige Gemeenschap	1	48	11	0	4	44	17	1	5	35	18	4
Alle vreemdelingen	329	9.362	4.627	24.143	108	9.104	4.320	29.550	154	11.033	5.489	27.720
waarvan voor:												
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	117	2.407	969	9.025	37	2.455	969	10.375	50	1.990	526	9.035
Vlaams Gewest	142	5.402	2.799	9.779	35	5.269	2.799	12.581	31	7.551	4.290	12.175
Waals gewest	62	1.417	507	5.101	27	1.215	507	6.281	41	1.380	643	6.251
Duitstalige Gemeenschap	8	136	44	238	9	165	45	313	32	112	30	259

Bron: Vlaamse Gemeenschap, Duitstalige Gemeenschap, Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Waals Gewest Berekening: FOD WASO, in: Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *De toegang tot de Belgische arbeidsmarkt voor onderdanen van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie*, Advies, februari 2006, Brussel: HRW, p. 17, 18

Uit tabel 1 kan opgemaakt worden dat er zich tijdens de periode 2003-2005 een toename was van de arbeidskaarten A, B en C afgeleverd aan onderdanen uit de nieuwe lidstaten. De arbeidskaarten werden voornamelijk afgeleverd aan Poolse onderdanen.

Het aantal arbeidskaarten A ondervond slechts een lichte stijging tijdens de periode 2003-2005. Het aantal eerste arbeidskaarten B die zijn afgeleverd aan onderdanen uit de nieuwe lidstaten is toegenomen in de periode 2003-2005. In 2003 bedroeg het aantal 1.067

onderdanen, in 2004 1.321 en in 2005 zelfs 2.321. Sinds de toetreding van deze lidstaten, is deze stijging dus zeer uitgesproken. De trend heeft voornamelijk betrekking op onderdanen uit Polen. Het aantal arbeidskaarten van type C dat afgeleverd is aan onderdanen uit de nieuwe EU-lidstaten is verdubbeld tussen 2003 en 2005, namelijk van 290 naar 574 arbeidskaarten. In vergelijking met het aantal arbeidskaarten type C die zijn afgeleverd aan alle vreemdelingen blijft dit aantal echter zeer bescheiden.

2.1.3.6   *Arbeidsvergunning*

De Belgische werkgever die een buitenlandse werknemer op Belgisch grondgebied wil tewerkstellen moet voorafgaand een arbeidsvergunning aanvragen bij de lokale VDAB-dienst. De arbeidsvergunning is een document waarin de werkgever de toelating krijgt om een welbepaalde werknemer van vreemde nationaliteit tewerk te stellen en dit voor een welbepaalde periode. Deze vergunning wordt toegekend voor een periode van maximum twaalf maanden maar is verlengbaar. Er is een vrijstelling voor de werknemers die al een arbeidskaart A of C hebben. Indien de buitenlandse werknemer België reeds zou zijn binnengekomen om er te werken, vooraleer zijn toekomstige werkgever de arbeidsvergunning heeft bekomen, wordt het volgens artikel 4 § 2 van de wet van 30 april 1999 niet toegekend.⁵¹

2.1.4   Restricties op arbeidsimmigratie in de buurlanden

2.1.4.1   *Nederland*

Het Nederlands Centraal Planbureau (CPB) berekende in 2001 dat de economische effecten van de EU-uitbreiding voor Nederland klein maar positief zouden zijn.⁵² Vóór de uitbreiding vreesde de Nederlanders dat er een grote toestroom van arbeid uit de nieuwe lidstaten naar Nederland zou komen ten koste van de Nederlandse werkgelegenheid. Het CPB verwachtte echter dat de migratiegolf naar Nederland bescheiden zou zijn. Er werd de jaren nadien zo'n

---

⁵¹ Werknemers buitenlandse nationaliteit: Algemene principes, www.vlaanderen.be/werk.

⁵² Centraal Planbureau, Macro-Economische Verkenningen, 2001, Nederland: CPB.

5.000 tot 10.000 migranten per jaar verwacht vanuit de nieuwe EU-landen.⁵³ Wel moet met deze voorspellingen rekening gehouden worden dat er nog geen volledig vrij verkeer van werknemers is.⁵⁴

Jaarlijks wordt in Nederland een contingent werknemers uit de nieuwe lidstaten toegelaten. Er wordt een systeem van arbeidskaarten toegepast op kandidaat-werknemers uit de Oost-Europese nieuwe lidstaten. Er zijn twee basisprocedures: de volledige en de verkorte procedure. De verkorte procedure geldt enkel voor bepaalde beroepen en sectoren.⁵⁵

Het Nederlandse kabinet besliste op 31 maart 2006 de tewerkstellingsvergunning in stand te houden tot en met 1 mei 2006. Een vereenvoudigde toelatingsprocedure geldt voor een aantal sectoren daar waarin bewezen is dat er een tekort aan personeel is.⁵⁶ Nederland gaat vanaf 1 januari 2007 over tot vrij verkeer van werknemers uit de acht Oost-Europese landen. Tot die tijd mogen deze arbeidskrachten nog niet zonder een tewerkstellingsvergunning werken. Het kabinet zal eerst enkele maatregelen nemen om oneerlijke concurrentie te voorkomen. Het verkrijgen van zo'n tewerkstellingsvergunning wordt vanaf 1 mei 2006 wel eenvoudiger en de procedure voor werkgevers wordt versneld van minimaal tien weken tot maximaal twee weken.⁵⁷

2.1.4.2 Frankrijk

In Frankrijk worden twee types van arbeidsvergunningen als overgangsrestrictie gebruikt op het vrij verkeer van werknemers uit de Oost-Europese lidstaten voor een initiële periode van twee jaar. De *Authorisation Provisoire de Travail* (APT) is geldig voor negen maanden, hernieuwbaar en wordt gebruikt voor arbeidscontracten die minder dan één jaar duren. Het geldt ook voor werknemers die voor een korte periode in Frankrijk voor een buitenlandse

---

⁵³ Centraal Planbureau, *Arbeidsmigratie uit Midden- en Oost-Europese toetredingslanden*, 14 januari 2004, Nederland: CPB.

⁵⁴ EIM, *Sociaal-economische Verkenning Noord-Brabant 2005*, Zoetermeer: EIM, november 2004, p. 122.

⁵⁵ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 44.

⁵⁶ EIM, *Sociaal-economische Verkenning Noord-Brabant 2005*, Zoetermeer: EIM, november 2004, p. 122.

⁵⁷ Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid Nederland, kabinet opent grens voor werknemers nieuwe EU-lidstaten, *Persbericht Ministerraad 31 maart 2006*, 31 maart 2006, http://www.minbuza.nl/default.asp?CMS_ITEM=C89DE09709DE4838840958E22041A571X3X41736X13

werkgever van buiten de EU-15 landen arbeid verrichten. De Carte de Séjour Temporaire (CST) geldt voor één jaar, is hernieuwbaar en de houder mag van werkgever veranderen. Er wordt verwacht dat de werkgever het initiatief neemt om een arbeidskaart aan te vragen.⁵⁸ De Franse regering heeft beslist om de beperkingen af te schaffen na 1 mei 2006.

2.1.4.3 Duitsland

Duitsland is een buurland van de Centraal-Europese nieuwe lidstaten. De grote aantrekkingskracht voor potentiële arbeidskrachten uit de nieuwe lidstaten heeft te maken met zijn nabijheid en zijn economische grootte. Er zijn namelijk meer dan 80 miljoen inwoners in Duitsland wat neerkomt op 18% van de totale EU-25 bevolking. Het Duitse Bruto Binnenlands Product vertegenwoordigt meer dan 20% van het BBP van de EU-25 lidstaten. Volgens Brücker et al. (2003) verblijven meer dan 60% van de buitenlandse werknemers uit de nieuwe en kandidaat-lidstaten in Duitsland. Om die migratiestromen aan te kunnen heeft het land samen met Oostenrijk, ook een buurland, het meest strikte transitiebeleid van alle EU-15 lidstaten.⁵⁹

Het Duitse systeem van arbeidskaarten laat enkel toe een arbeidskaart te verstrekken na een arbeidsmarktonderzoek dat uitwijst dat er op de binnenlandse arbeidsmarkt geen geschikte kandidaten gevonden werden. Verschillend met de rest van de EU-15 is dat Duitsland ook beperkingen inlast voor arbeid in het kader van vrij verkeer van diensten. De beperkingen komen voor in specifieke diensten in de bouwsector, interne decoratie en industriële reiniging.⁶⁰ Duitsland besliste om de overgangsmaatregelen nog voort te zetten na 1 mei 2006.

De Europese landen hebben zelf beslist wie zij als hun onderdaan beschouwen. De meeste landen definiëren hun onderdanen als de personen met hun nationaliteit. Duitsland en het Verenigd Koninkrijk wijken enigszins af. Onderdanen van Duitsland zijn al wie de Duitse nationaliteit heeft, met inbegrip van de personen met een dubbele nationaliteit waarvan

---

⁵⁸ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 45.

⁵⁹ Ibidem, p. 45-46.

⁶⁰ Ibidem, p. 46.

één de Duitse is. Het gaat hier om bewoners van bepaalde streken⁶¹ van Midden- en Oost-Europa die in gebieden wonen die vroeger tot Duitsland hoorden en die nog steeds, naast de nationaliteit van hun huidig vaderland, ook de Duitse nationaliteit hebben.⁶² Met die dubbele nationaliteit hebben zij bijgevolg recht op vrij verkeer binnen de Europese Economische Ruimte⁶³.

2.1.4.4 Verenigd Koninkrijk

In het Verenigd Koninkrijk is er al vanaf 1 mei 2004 vrij verkeer van werknemers voor alle EU-onderdanen, dus ook arbeidskrachten uit de nieuwe lidstaten. In dit land worden kandidaat-werknemers uit de nieuwe Oost-Europese lidstaten enkel verplicht zich in te schrijven bij het Worker Registration Scheme van het Ministerie van Binnenlandse Zaken, het zogenaamde Home Office. Ze moeten zich binnen één maand na aanvang van hun job laten registreren. Wanneer ze meer dan één jaar op legale wijze in het Verenigd Koninkrijk zonder onderbreking gewerkt hebben, verkrijgen ze 'full free movement rights' en hoeven ze zich bijgevolg niet meer laten registreren. Er kan dan ook aanspraak gemaakt worden op een verblijfsvergunning en op alle (sociale zekerheids-) rechten die daaraan verbonden zijn.⁶⁴

Het Verenigd Koninkrijk definieert onderdanen als enkel die personen die én de Britse nationaliteit hebben én een vestigingsvergunning voor het Verenigd Koninkrijk. De Britten uit de overzeese gebieden worden bijgevolg niet als onderdaan beschouwd en hebben geen recht op vrij verkeer binnen de EER.⁶⁵

---

⁶¹ Bijvoorbeeld Polen uit Silezië, rond Gdansk, hebben om historische redenen ook de Duitse nationaliteit. Tot 1945 hoorde Silezië honderden jaren bij Pruisen, later Duitsland. Na de oorlog werd het bij Polen gevoegd. Toen de Muur viel in 1990 het IJzeren Gordijn viel, bevestigde de Duitse kanselier Kohl dat Duitsland de naoorlogse grenzen erkende, maar gaf de 'Duitse' Sileziërs het recht op een Duits paspoort.

⁶² Federale Raad voor de strijd tegen de illegale arbeid en sociale fraude . be, *Wegwijs in... de tewerkstelling van buitenlandse werknemers in de bouw*, Brussel: Federale Raad voor de strijd tegen de illegale arbeid en sociale fraude, februari 2006, p. 9.

⁶³ De Europese Economische Ruimte bestaat uit de Europese Unie en de Europese Vrijhandelsassociatie.

⁶⁴ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 46.

⁶⁵ Federale Raad voor de strijd tegen de illegale arbeid en sociale fraude . be, *Wegwijs in... de tewerkstelling van buitenlandse werknemers in de bouw*, Brussel: Federale Raad voor de strijd tegen de illegale arbeid en sociale fraude, februari 2006, p. 9.

2.1.4.5 Ierland

Ierland legt geen restricties of registratieverplichtingen op aan onderdanen uit de nieuwe EU-lidstaten. Er zijn ook geen overgangsmaatregelen. De enige beperking die er geldt, is dat werkzoekenden uit de nieuwe lidstaten gedurende hun verblijf in Ierland geen aanspraak kunnen maken op sociale zekerheidsuitkeringen en werklozensteun of op andere vormen van ondersteuning. Het gebrek aan financiële steun en de hoge levenskosten in Ierland schrikken vele potentiële buitenlandse werknemers af.⁶⁶

2.1.4.6 Zweden

In Zweden zijn er evenmin beperkende overgangsmaatregelen. Het verschil met Ierland is dat de Zweden zich behulpzamer opstellen bij het zoeken van een baan. Voor werkzoekenden uit de nieuwe lidstaten zijn er ook geen beperkende overgangsmaatregelen getroffen.⁶⁷

2.1.5 Evaluatie van de migratiestromen uit de nieuwe lidstaten naar de EU-15

Het evalueren van de migratiestromen wordt sterk bemoeilijkt door een gebrek aan vergelijkbare gegevens. Er zijn twee informatiebronnen beschikbaar: het rapport van de Europese Commissie (2006) en de gegevens uit de arbeidskrachtentelling.⁶⁸

2.1.5.1 Nationale administratieve gegevens

De Europese Commissie (2006) geeft op basis van nationale administratieve gegevens een overzicht van de immigratiestromen uit de nieuwe lidstaten naar de EU-15 sinds 1 mei 2004. De gegevens hebben betrekking op het aantal verblijfs- en werkvergunningen dat uitgereikt werd en het aantal aanwezige werkenden op basis van sociale zekerheidsregisters.

---

⁶⁶ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 47.

⁶⁷ Ibidem, p. 47.

⁶⁸ Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *De toegang tot de Belgische arbeidsmarkt voor onderdanen van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie*, Advies, februari 2006, Brussel: HRW, p. 90.

Tabel 2: Verblijfs- en werkvergunningen uitgereikt aan en aanwezigheid van ingezetenen van de 10 nieuwe lidstaten (a) (EU, 2003-2005)

Land van Bestemming	Soort gegevens (b)	Referentieperiode (c)	Aantal personen	In % van de bevolking op arbeidsleeftijd
België	Verblijfsvergunning	2003	9.351	0,1%
	Verblijfsvergunning	2004	12.918	0,2%
	Verblijfsvergunning	2005	15.408	0,2%
Tsjechië	Aantal aanwezige werkzame personen	2003	64.198	0,9%
	Aantal aanwezige werkzame personen	2004	69.024	1,0%
Denemarken	Verblijfsvergunning	2004	4.911	0,1%
Duitsland	Aantal aanwezige werkzame personen	2004	108.162	0,2%
	Werkvergunning	2004	497.298	0,9%
	Werkvergunning	mei 2004- september 2005	500.633	0,9%
Estland	Verblijfsvergunning	2004	155	0,0%
Griekenland	Verblijfsvergunning	2004	3.711	0,1%
Spanje	Verblijfsvergunning	2004	11.255	0,0%
Frankrijk	Werkvergunning	2003	10.067	0,0%
	Werkvergunning	2004	9.916	0,0%
Ierland(d)	Personal Public Service Numbers	2004 mei – december	53.829	1,9%
	Personal Public Service Numbers	2005 januari – november	107.024	3,8%
Italië	Werkvergunning	2004	53.829	1,9%
	Werkvergunning	2005 januari – september	107.024	3,8%
Litouwen	Verblijfsvergunning	mei 2004- april 2005	497	0,0%
Letland	Verblijfsvergunning	2004	27	0,0%
Hongarije	Verblijfsvergunning	2004	1.455	0,0%
Malta	Verblijfsvergunning	januari 2004 – april 2005	215	0,1%
Nederland	Werkvergunning	2003	12.541	0,1%
	Werkvergunning	2004	24.424	0,2%
	Werkvergunning	2005	14.612	0,1%
Oostenrijk	Totaal aantal aanwezig	2004	40.420	0,7%
	Totaal aantal aanwezig	2005 januari – juni	40.861	0,7%
	Werkvergunning	2004	68.449	1,2%
	Werkvergunning	2005 januari – juni	32.265	0,6%
Polen	Verblijfsvergunning	2004	456	0,0%
Portugal	Verblijfsvergunning	2004	43	0,0%
Slovenië	Werkvergunning	2004 - juni 2005	1.471	0,1%
Slowakije	Verblijfsvergunning	2004	142	0,0%
Finland	Verblijfsvergunning	2004	1.651	0,0%
Zweden	Verblijfsvergunning	2004 mei – december	3.514	0,1%
Groot-Brittannië	Inschrijving Worker Registration Scheme	2004 mei – december	134.530	0,4%
	Inschrijving Worker Registration Scheme	2005 januari – september	156165	0,4%

(a) Gegevens voor Oostenrijk, Frankrijk en Italië en betreffende het aantal werkvergunningen in Duitsland hebben betrekking op de 8 nieuwe lidstaten.

(b) Gegevens over verblijfsvergunningen hebben enkel betrekking op vergunningen uitgereikt om te werken, behalve voor België, waar het gaat om het totaal aantal verblijfsvergunningen, ongeacht de reden van verblijf.

(c) De referentieperiode loopt van januari tot december, tenzij anders aangeduid.

(d) De gegevens voor Ierland hebben betrekking op Personal Public Service Numbers. Deze worden niet enkel toegekend om te werken, maar tevens voor andere administratieve doeleinden, zoals de toegang tot welzijns-, gezondheids- en andere openbare diensten.

Bron: Europese Commissie (2006) op basis van administratieve gegevens van de lidstaten, in: Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *De toegang tot de Belgische arbeidsmarkt voor onderdanen van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie*, Advies, februari 2006, Brussel: HRW, p. 92

Uit tabel 2 blijkt dat de orde van grootte beperkt bleef en meestal veel lager was dan 1% van de bevolking op arbeidsleeftijd. Enkel in Oostenrijk en Ierland werd dit percentage overschreden.

In Oostenrijk werden in 2004 werkvergunningen uitgereikt aan 68.449 personen uit de nieuwe lidstaten, oftewel aan 1,2% van de bevolking op arbeidsleeftijd. In de periode januari – juni 2005 was er echter al een stabilisering van de instroom aangezien het percentage 0,6 bedroeg. Het ging om korte verblijven, want het aantal ingezetenen uit de 10 nieuwe lidstaten nam in verhouding tot de bevolking op arbeidsleeftijd niet toe. Het percentage bleef 0,7% ondanks het hoge aantal werkvergunningen uitgereikt.

In Duitsland werd er een gelijkaardig fenomeen als in Oostenrijk vastgesteld. Het aantal uitgereikte werkvergunningen bedroeg er 0,9% van de bevolking op arbeidsleeftijd in de periode mei 2004 – september 2005. Het aantal aanwezige werkzame personen uit de 10 nieuwe lidstaten bedroeg slechts 0,2% in verhouding tot de bevolking op arbeidsleeftijd.

De Ierse 'personal public service numbers' bemoeilijken de vergelijking met andere lidstaten aangezien dit registratienummer niet enkel wordt toegekend om te werken maar ook voor andere administratieve doeleinden zoals toegang tot welzijns-, gezondheids- en andere openbare diensten. De gegevens hebben dus niet alleen betrekking op de werknemers uit de nieuwe lidstaten maar ook op hun familieleden.⁶⁹ In de periode mei – december 2004 werd aan 1,9% van de bevolking op arbeidsleeftijd zo'n nummer toegekend. Dit percentage verdubbelde tussen januari en november 2005.

---

⁶⁹ Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *De toegang tot de Belgische arbeidsmarkt voor onderdanen van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie*, Advies, februari 2006, Brussel: HRW, p. 93.

In België steeg het aantal verblijfsvergunningen uitgereikt aan ingezetenen van de 10 nieuwe lidstaten. In 2003 bedroeg het aantal 9.351, in 2004 12.918 en in 2005 15.408. Het percentage in verhouding tot de bevolking op arbeidsleeftijd bleef echter min of meer stabiel: 0,1% in 2003 en 0,2% in 2004 en 2005.

In Duitsland, Frankrijk, Italië, Nederland en Oostenrijk blijkt de duur van de vergunningen voornamelijk van korte duur te zijn, meer in het bijzonder voor seizoensarbeiders.⁷⁰

2.1.5.2 Gegevens uit de arbeidskrachtentelling

De gegevens uit de arbeidskrachtentelling hebben betrekking op het aantal personen met een nationaliteit uit de tien nieuwe lidstaten verblijvend in de EU-15. Het aantal personen die sinds minder dan één jaar aanwezig zijn in de EU-15 landen zijn enquêtegegevens die met de nodige omzichtigheid geïnterpreteerd dienen worden.⁷¹ De enquêtegegevens in tabel 3 geven een gelijkaardig beeld als de nationale administratieve data.

---

⁷⁰ Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *De toegang tot de Belgische arbeidsmarkt voor onderdanen van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie*, Advies, februari 2006, Brussel: HRW, p. 91.

⁷¹ Ibidem.

Tabel 3: Ingezetenen van de 10 nieuwe lidstaten in de EU-15 volgens de arbeidskrachtentelling, aantal personen van 15 tot 64 jaar (EU-15, 2005⁷²)

	Totaal aantal	In % van de bevolking op arbeidsleeftijd	Sinds minder dan één jaar aanwezig	Representativi- teitsvereiste (a)
België	19.823	0,3%	2.512 v	2.500-4.500
Denemarken	6.796 v	0,2%	n.r.	3.500-7.500
Duitsland	368.031	0,7%	40.144	8.000
Griekenland	30.932	0,4%	2.646 v	2.500-4.500
Spanje	57.565	0,2%	n.r.	2.500-5.000
Frankrijk	27.820	0,1%	n.r.	7.000-21.000
Ierland	55.503	2,0%	34.180	2.500-4.500
Nederland	11.007	0,1%	n.r.	4.500-10.000
Oostenrijk	75.448	1,4%	4.465 v	4.000-8.000
Finland	9.478	0,3%	n.r.	2.500-4.500
Zweden	16.642	0,3%	n.r.	2.500
Groot- Brittannië	169.970	0,4%	68.844	10.000
EU-15 (b)	849.885	0,4%	158.179	63.500

(a) Indien de populatie lager is dan de ondergrens, dan mogen de gegevens niet gepubliceerd worden. Indien de populatie hoger is dan de ondergrens, maar lager dan de bovengrens, dan mogen de gegevens slechts gepubliceerd worden onder voorbehoud;

(b) Met uitzondering van Italië, Luxemburg en Portugal, waarvoor de gegevens beschikbaar zijn;

(v) Onder voorbehoud;

(n.r.) Niet representatief.

Bron: EC, in: Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *De toegang tot de Belgische arbeidsmarkt voor onderdanen van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie*, Advies, februari 2006, Brussel: HRW, p. 93

Een jaar na de toetreding waren er bijna 850.000 personen afkomstig uit de tien nieuwe lidstaten aanwezig in de EU-15, dit is 0,4% van de bevolking op arbeidsleeftijd. Het grootste gedeelte verbleef in Duitsland, Groot-Brittannië, Oostenrijk, Spanje en Ierland. Een klein aandeel hiervan, 158.179 personen, verbleef sinds minder dan één jaar in de EU-15. Zij kozen vooral Groot-Brittannië, Duitsland en Ierland als bestemming. In Groot-Brittannië en Duitsland heeft het volgeffect wellicht een rol gespeeld. Dit volgeffect deed zich echter niet voor in Oostenrijk, een land dat, net als Duitsland, grenst aan een aantal nieuwe lidstaten. Slechts weinig migranten uit de nieuwe lidstaten kiezen voor de Scandinavische landen. De taalbarrière zou hier een belemmerende rol kunnen spelen. In tegenstelling tot de ruime mate van openstelling van de Deense en Zweedse arbeidsmarkt, oefende dit in Groot-

⁷² In het tweede kwartaal van 2005.

Brittannië en Ierland blijken wel een grote aantrekkingskracht uit. Beide landen hebben bovendien een lage werkloosheidsgraad, wat de aantrekkingskracht nog verhoogt.⁷³

In België verbleven er op het einde van het tweede kwartaal van 2005 19.823 ingezetenen van de nieuwe lidstaten, wat neerkomt op 0,3% van de bevolking op arbeidsleeftijd, waarvan 2.512 personen sinds minder dan één jaar aanwezig zijn.

Noch de nationale gegevens, noch de arbeidskrachtentelling wijzen dus op een massale instroom van arbeidskrachten uit de tien nieuwe lidstaten. De gegevens hebben echter geen betrekking op de illegale instroom en geven evenmin een beeld van de andere mogelijkheden om arbeid te verrichten in de EU-15 landen, bijvoorbeeld via detachering of door de vestiging van (schijn)zelfstandigen.

2.1.5.3 Werkgelegenheid

Naast de evaluatie van de immigratiestromen in aantal personen is ook de mate waarin immigranten deelnemen aan de arbeidsmarkt erg belangrijk. Uit gegevens van de arbeidskrachtentelling in tabel 4 blijkt dat de werkgelegenheidsgraad van ingezetenen uit de nieuwe lidstaten in de EU-15 (62%) slechts iets lager ligt dan bij nationale onderdanen (67%) en bij andere EU-15 burgers (68%). Ze is aanzienlijk hoger dan de werkgelegenheidsgraad van immigranten van buiten de EU (55%). In Spanje, Ierland en Groot-Brittannië is de werkgelegenheidsgraad bij onderdanen uit de nieuwe lidstaten zelfs hoger dan bij de autochtone bevolking. Immigranten uit de nieuwe lidstaten leveren dus een positieve bijdrage aan de arbeidsmarkt en de economische groei van de bestemmingslanden. In België is de situatie anders: de werkgelegenheidsgraad bij onderdanen uit de tien nieuwe lidstaten is er slechts 55%, 7 procentpunten onder het niveau van de nationale onderdanen.⁷⁴

---

⁷³ Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *De toegang tot de Belgische arbeidsmarkt voor onderdanen van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie*, Advies, februari 2006, Brussel: HRW, p. 93.

⁷⁴ Het cijfermateriaal in sommige landen, waaronder België, heeft betrekking op een klein staal van personen. Dit geeft problemen aangaande de representativiteit van de resultaten. Daarbij wordt een sterke variabiliteit van de kwartaalgegevens van de enquêtes waargenomen.

Tabel 4: Werkgelegenheidsgraad naar nationaliteit, procenten van de overeenstemmende bevolkingsgroep op arbeidsleeftijd (EU, 2005⁷⁵)

	Nationaliteit			
	Nationale onderdanen	EU-15	10 NLS	Niet EU-25
België	62%	60%	55%	35%
Denemarken	67%	68%	51%	48%
Griekenland	60%	53%	47%	71%
Spanje	62%	64%	78%	71%
Frankrijk	64%	69%	62%	44%
Ierland	67%	69%	85%	57%
Nederland	74%	76%	64%	41%
Oostenrijk	69%	72%	66%	60%
Finland	69%	67%	55%	45%
Zweden	74%	73%	62%	45%
Groot-Brittannië	72%	69%	75%	58%
EU-15	67%	68%	62%	55%
10 NLS	57%	59%	68%	63%
EU-25	65%	67%	62%	55%

Bron: Europese Commissie (2006) op basis van gegevens van de arbeidskrachtentelling, in: Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *De toegang tot de Belgische arbeidsmarkt voor onderdanen van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie*, Advies, februari 2006, Brussel: HRW, p. 94

Uit de enquêtegegevens omtrent de werkgelegenheid naar bedrijfstak in tabel 5 blijkt dat immigranten uit de tien nieuwe lidstaten relatief meer dan autochtonen werkzaam zijn in de bouwsector, kleinhandel, horeca en transport van de EU-15 landen. Deze sectoren bieden typisch werkgelegenheid voor laaggekwalificeerden. Zeker in België worden ze geconfronteerd met een tekort aan arbeidskrachten.

⁷⁵ In het tweede kwartaal van 2005.

Tabel 5: Werkgelegenheid naar bedrijfstak en naar nationaliteit, procenten van het aantal werkenden (EU-15, 2005⁷⁶)

Bedrijfstak	Nationaliteit	
	Nationale onderdanen	10 NLS
Landbouw/visserij	4%	3% v
Industrie	18%	18%
Bouw	8%	15%
Kleinhandel/Horeca/Transport	25%	28%
Financiële sector/Onroerende goederen	13%	14%
Overheid/Onderwijs/Gezondheidszorg en andere sectoren	32%	23%
Totaal	100%	100%

(v) onder voorbehoud

Bron: Europese Commissie (2006) op basis van gegevens van de arbeidskrachtentelling, in: Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *De toegang tot de Belgische arbeidsmarkt voor onderdanen van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie*, Advies, februari 2006, Brussel: HRW, p. 96

2.2 Sociale zekerheid

De Belgische sociale zekerheidswetgeving is van toepassing op alle werknemers die voor 1 mei 2004 legaal in België tewerkgesteld waren en op werknemers uit de nieuwe en kandidaat-lidstaten indien ze in Vlaanderen en België op legale wijze tewerkgesteld zijn en indien hun rechtmatig verblijf en tewerkstelling hier recht op geven.⁷⁷

“Het sociaal zekerheidsrecht speelt een belangrijke rol in het uitbreidingsdebat omdat het een onderdeel is van de loonkost en de uitvoeringsmodaliteiten ook heel belangrijk zijn voor de bijdragen en ontvangsten (consumptie) van de sociale zekerheid. Landen met een goed uitgebouwd sociaal zekerheidssysteem, zoals België, hebben ceteris paribus een grotere aantrekkingskracht op arbeidsimmigranten dan andere landen. In deze landen bestaat dan ook de vrees voor zogenaamd ‘benefit tourism’.”⁷⁸

⁷⁶ In het tweede kwartaal van 2005.

⁷⁷ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 47.

⁷⁸ Ibidem, p. 49.

3 Zelfstandigen en arbeid in het kader van het vrij verkeer van diensten

3.1 Algemeen

Het vrij verkeer van diensten werd, in tegenstelling met het vrij verkeer van werknemers, met onmiddellijke ingang van 1 mei 2004 gerealiseerd.⁷⁹ Het geldt niet alleen voor zelfstandigen maar ook voor bedrijven uit de EU-landen die in alle lidstaten hun diensten aanbieden zelfs als ze hiervoor buitenlandse werknemers aannemen. Enkel Duitsland en Oostenrijk hebben overgangsmaatregelen ingevoerd en daar bestaat er geen volledig vrij verkeer van diensten.⁸⁰

De dienstenrichtlijn Bolkestein wil vrij verkeer van diensten mogelijk maken in de Europese Unie. De dienstensector is goed voor 70% van de Europese economie. De richtlijn is er vooral op gericht overheden te dwingen obstakels voor grensoverschrijdende dienstverlening weg te nemen. De richtlijn wordt verder in paragraaf 2.3 meer in detail belicht.

“Het vrij verkeer van diensten impliceert niet meteen arbeidsmigratie maar heeft wel degelijk een indirecte impact op de Vlaamse arbeidsmarkt, zelfs met de huidige beperkingen op het vrij verkeer uit de nieuwe en kandidaat-landen.”⁸¹

---

⁷⁹ Wijzigingen aan het KB van 9/6/99 met betrekking tot de tewerkstelling van buitenlandse werknemers tengevolge van de toetreding op 1 mei 2004 van 10 nieuwe lidstaten tot de EU (KB van 12/4/2004 gepubliceerd in het BS van 21/4/2004) www.vlaanderen.be/werk.

⁸⁰ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 54-55.

⁸¹ *Ibidem*, p. 58.

3.2 Verschillende kanalen betreffende het arbeidsverkeer

3.2.1 Zelfstandigen

Het vrij verkeer van zelfstandigen binnen de EU-25 ging volledig in op 1 mei 2004. Voor de lonen van zelfstandigen gelden de wetten van vraag en aanbod, er bestaan daaromtrent geen wettelijke minima.

Abraham et. al. (2005) belichten in die context: "Sinds 1 mei 2004 zijn de onderdanen van de nieuwe lidstaten vrijgesteld van beroepskaart en PECO-attest⁸². Dus wat betreft het uitvoeren van een zelfstandige activiteit, is het in principe mogelijk dat arbeidskrachten uit de nieuwe lidstaten zich hier vestigen en met een zelfstandigenstatuut arbeid komen verrichten. Dit kan de beperkingen op het werknemersverkeer ondergraven, voor zover het activiteiten betreft die productietechnisch en sociaal-economisch optimaler met een arbeidsovereenkomst zouden kunnen worden uitgevoerd."⁸³

UNIZO oordeelt: "Het gevolg van het onverminderd toepassen van het vrije verkeer van diensten en de vergelijking met de beperking op het vrije verkeer van werknemers lijkt ertoe te leiden dat vele werknemers uit de nieuwe lidstaten niet langer als werknemers tewerkgesteld worden maar pogen een zelfstandige bedrijvigheid te ontwikkelen die wel toelaatbaar is in de oude lidstaten."⁸⁴ De problematiek rond deze schijnzelfstandigen is een inbreuk op de sociale wetgeving. De rechtsleer omschrijft schijnzelfstandigen als werknemers die alleen in theorie het zelfstandigenstatuut gekozen of verworven hebben maar in werkelijkheid door hun arbeidssituatie ondergeschikt zijn aan een werkgever en zich zo feitelijk in de positie van werknemer bevinden.⁸⁵

---

⁸² PECO: Pays d'Europe Central et Orientale.

⁸³ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 54.

⁸⁴ UNIZO, 'Vrij verkeer van diensten', www.unizo.be/internationaal/index.jsp.

⁸⁵ Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *De toegang tot de Belgische arbeidsmarkt voor onderdanen van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie*, Advies, februari 2006, Brussel: HRW, p. 12, 13.

3.2.2 Vrij verkeer van diensten en arbeid

Binnen de Europese unie bestaat er vrij verkeer van diensten. Ondernemingen die in de andere EU-lidstaten gevestigd zijn, mogen in België diensten komen verlenen met al de werknemers die ze gewoonlijk tewerkstellen. Zij hoeven daarbij geen verplichtingen inzake arbeidsvergunningen of arbeidskaarten na te leven. Deze regeling geldt ook voor eigen personeel van die onderneming dat niet de nationaliteit heeft van een nieuwe lidstaat van de Europese Unie.⁸⁶ Bedrijven uit andere landen zoals de kandidaat-lidstaten moeten wel een arbeidskaart voor dienstverleningcontracten aanvragen.

De buitenlandse werkgevers dienen in principe de Belgische loons- en arbeidsvoorwaarden na te leven bij elke tewerkstelling op het Belgisch grondgebied. Ze zijn ook verplicht vooraf de Algemene Directie van het Toezicht op de Sociale Wetten te verwittigen van hun komst en tijdens hun werkzaamheden in België de loondocumenten van hun werknemers ter beschikking te houden van de sociale inspectiediensten. Deze verplichting bestaat al sinds 1 april 2002 voor alle buitenlandse werkgevers die hier tijdelijk gedetacheerde werknemers tewerkstellen. De vraag is of deze verplichtingen gekend zijn en/of nageleefd worden door de buitenlandse werkgevers.⁸⁷

Vrij verkeer van diensten is slechts tijdelijk, de werknemers keren na een project terug naar het thuisland. Dit moet onderscheiden worden met vrijheid van vestiging waar er sprake is van blijvende vestiging en waar de werknemer voor onbepaalde tijd zijn of haar diensten aanbiedt aan gelijk wie.

---

⁸⁶ UNIZO, 'Vrij verkeer van diensten', www.unizo.be/internationaal/index.jsp.

⁸⁷ G. Delporte, *Tewerkstelling van vreemde arbeidskrachten Uitbreiding van de EU – Wat zijn de gevolgen? Een praktische handleiding voor de aannemer*, Brussel: Confederatie Bouw, 23 november 2004.

3.2.3 Detachering en de richtlijn 96/71/EG

Detachering van werknemers door een werkgever betekent dat werknemers door hun werkgever worden uitgezonden met het oog op het leveren van een arbeidsprestatie in een ander land dan datgene waar ze gewoonlijk arbeidsprestaties uitoefenen. De Europese detacheringrichtlijn 96/71/EG werd in het Belgisch recht omgezet door een wet van 5 maart 2002. Het is van toepassing op alle in een lidstaat gevestigde ondernemingen die werknemers ter beschikking stellen om voor een korte periode welbepaalde taken uit te voeren of diensten te leveren in een andere lidstaat.⁸⁸

De werkgever die werknemers detacheert naar een andere lidstaat wordt verplicht het geheel van minimale imperatieve regels na te leven die in het ontvangende land van kracht zijn. De arbeidsvoorwaarden van het onthaalland blijven gelden, dit heeft bijvoorbeeld betrekking op de minimumlonen, inclusief voor overuren, de maximale werktijd en de minimale rustperioden, feestdagen, de geldende voorschriften inzake gezondheid, veiligheid en hygiëne op het werk en de voorwaarden voor detachering.⁸⁹ Indien het land van herkomst striktere voorwaarden vooropstelt, kan de werknemer hierop verder beroep blijven doen.⁹⁰

Detachering is blijvend onderworpen aan de sociale zekerheidsregeling van het land van herkomst. Deze regeling is getroffen om te vermijden dat de werknemer bijvoorbeeld opnieuw mutualiteit of kinderbijslag moet zoeken in het land van tewerkstelling. Het formulier E101 is een bewijs dat de werknemer er op een gerechtvaardigde manier verblijft.⁹¹

De terbeschikkingstelling kan gebruikt worden om loonkostenvoordelen te bekomen via twee mechanismen. Ten eerste moeten de arbeidsvoorwaarden van het land van tewerkstelling gerespecteerd worden. Daaronder vallen ook de minimumlonen. Iedereen die in België werkt moet tenminste het geldende Belgische minimumloon ontvangen. Deze liggen echter

---

⁸⁸ 'Detachering van werknemers in België', www.meta.fgov.be regelgeving, arbeidsreglementering.

⁸⁹ UNIZO, www.unizo.be/internationaal/index.jsp.

⁹⁰ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 57.

⁹¹ G. Delporte, *Tewerkstelling van vreemde arbeidskrachten Uitbreiding van de EU – Wat zijn de gevolgen? Een praktische handleiding voor de aannemer*, Brussel: Confederatie Bouw, 23 november 2004.

beneden de geldende loonschalen, wat een eerste kostenverlaging inhoudt. Ten tweede is het land van oorsprong bepalend voor de sociale zekerheidsregeling. Arbitrage tussen verschillende sociale zekerheidssystemen kan een besparing opleveren.⁹² UNIZO voegt hieraan toe: "Het spreekt vanzelf dat op dit vlak opties geopend worden om met goedkopere arbeidskrachten te kunnen werken. Indien het slechts gaat om een tijdelijke detachering die al bij al toch te verlengen valt tot een periode van om en bij de twee jaar, kan gebruik gemaakt worden van de socialezekerheidsregeling van de lidstaat van gewone tewerkstelling. Het spreekt voor zich dat de tarieven van de sociale zekerheidsbijdragen in de nieuwe lidstaten niet op hetzelfde niveau geplaatst worden als die in België. Op die manier kunnen tijdelijke arbeidskrachten een goedkopere concurrent vormen voor de Belgische sociale zekerheidsregeling. Het lijkt er dan ook op dat de richtlijn Bolkestein niet enkel voor werknemers maar ook voor Belgische werkgevers, en zeker KMO's zekere gevaren inhoudt."⁹³

De heer Barbé van de Cel Migratie van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap is van oordeel dat niet zozeer arbeidsmigratie vanuit de nieuwe en kandidaat-lidstaten een determinerende invloed zal hebben op de Vlaamse arbeidsmarkt, dan wel detachering binnen de context van het vrij dienstenverkeer.⁹⁴

Het ter beschikking stellen van werknemers impliceert dat de werkgever een stuk van zijn of haar werknemers ter beschikking stelt aan een andere werkgever. Dit is verboden volgens Belgisch recht, in tegenstelling tot andere lidstaten zoals Nederland.⁹⁵ Er gelden echter twee uitzonderingen. Ten eerste, het ter beschikking stellen tussen twee ondernemingen met een economische band (moeder/dochter) en, ten tweede, wanneer er sprake is van een zeer specifieke activiteit met grote techniciteit.⁹⁶

---

⁹² F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 57.

⁹³ UNIZO, www.unizo.be/internationaal/index.jsp.

⁹⁴ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 57.

⁹⁵ Ibidem, p. 55.

⁹⁶ G. Delporte, 'Tewerkstelling van vreemde arbeidskrachten Uitbreiding van de EU – Wat zijn de gevolgen? Een praktische handleiding voor de aannemer', Brussel: Confederatie Bouw, 23 november 2004.

3.3 Ontwerprichtlijn voor een interne dienstenmarkt

De Europese Commissie diende eind februari 2004 een voorstel van richtlijn in voor de diensten op de interne markt, de zogeheten Bolkestein-richtlijn genoemd naar Frits Bolkestein, op dat ogenblik Europees commissaris van de Interne markt en Belastingen. De richtlijn stelt een sterke deregulering van een reeks dienstensectoren voor om de uitoefening van vrijheid van vestiging door dienstverrichters in de lidstaten en het vrije verkeer van diensten tussen de lidstaten te bevorderen. Door de richtlijn zouden Centraal- en Oost-Europese bedrijven hier hun diensten kunnen verstrekken tegen de loon- en arbeidsvoorwaarden van hun land. Er is hevige kritiek in verscheidene lidstaten en bij veel politici en vertegenwoordigers van verscheidene belangenorganisaties. Voorstanders verwachten echter een toenemende productiviteit, groei en werkgelegenheid.

Artikel 2 van de richtlijn definieert de diensten die onder de richtlijn vallen: “de diensten van een in andere gevestigde dienstverrichter”. Artikel 4 definieert het begrip ‘dienst’ als: “elke economische activiteit, anders dan in loondienst, zoals bedoeld in artikel 50 van het Verdrag, die bestaat in een dienstverrichting waarvoor een economische tegenprestatie wordt ontvangen”. Voorbeelden zijn diensten in verband met bouw en architectuur (zie Deel 4). De richtlijn geldt alleen in sectoren waar concurrentie reeds is toegestaan, dus niet in de publieke dienstensector.⁹⁷

Het gaat om vrijwel alle diensten die tegen vergoeding gebeuren: schoonmaak, bewaking, en beveiliging, private arbeidsbemiddeling, opleiding, toerisme,... Slechts een beperkt aantal diensten worden expliciet uitgesloten: financiële diensten, vervoersdiensten, elektronische communicatiediensten en –netwerken, post, publieke omroep,...

---

⁹⁷ Commissie van de Europese gemeenschappen, ‘Voorstel voor een richtlijn van het Europese Parlement en de Raad betreffende diensten op de interne markt’, Brussel: Commissie van de Europese gemeenschappen, 25 februari 2004, http://europa.eu.int/eur-lex/nl/com/pdf/2004/com2004_0002nl02.pdf.

3.3.1 Voornaamste principes van de richtlijn

Om de belemmeringen voor het vrije verkeer van diensten op te heffen stelt de richtlijn enkele principes voorop. Het oorspronglandbeginsel houdt in dat het voldoen aan de administratieve en wettelijke verplichtingen van het land van vestiging alleen al volstaat wanneer dienstverleners hun diensten in een andere lidstaat willen aanbieden waar ze geen permanente vestiging hebben. Dat land mag geen bijkomende beperkingen opleggen aan deze buitenlandse dienstverleners.⁹⁸

Andere aspecten zijn het recht om diensten uit andere lidstaten af te nemen; de wederzijdse bijstand om een verregaande administratieve samenwerking tussen overheden te bevorderen en om ervoor te zorgen dat de controles doeltreffend zijn; enkele maatregelen voor een administratieve vereenvoudiging en een harmonisatie van de wettelijke bepalingen wat betreft een gelijkwaardige bescherming van het algemeen belang.⁹⁹

3.3.2 Kritiek op de richtlijn

De vrijmaking van de markt voor diensten was en is vaak het mikpunt van kritiek vanwege de vakbonden omdat die volgens hen sociale dumping¹⁰⁰ in de hand zou werken. De liberalisering in sectoren die zich tot op heden in publieke sfeer bevonden en/of sterk gereguleerd waren, ligt onder zware kritiek. Voorstanders van de richtlijn benadrukken de toenemende productiviteit, groei en jobcreatie. De administratieve vereenvoudiging zou vooral positief zijn voor KMO-bedrijven. UNIZO beweert echter dat de richtlijn Bolkestein niet alleen voor Belgische werknemers maar ook voor Belgische werkgevers en zeker KMO's gevaren inhoudt. (zie voorgaande paragraaf 2.2.3)

---

⁹⁸ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 60.

⁹⁹ Ibidem, p. 61.

¹⁰⁰ "Dikwijls wordt beweerd dat het exportsucces van de lageloonlanden, dit is de stijgende invoer van relatief arbeidsintensieve industriegoederen naar de industrielanden, voortkomt uit de onredelijk lage arbeidskost die op zijn beurt voornamelijk het resultaat zou zijn van benedenmaatse arbeidsomstandigheden. Dit zogenaamde onfaire concurrentievoordeel van de lageloonlanden wordt dikwijls sociale dumping genoemd." L. Cuyvers, R. Emrechts, G. Rayp (2002), *Internationale economie*, Antwerpen: Garant, p. 224.

Prof. dr. Blanpain is het met de tegenstanders niet eens. Hij oordeelt: “Het feit dat werknemers van een lidstaat diensten kunnen verrichten in een andere lidstaat is een verworven aangelegenheid. Dat er sociale dumping mogelijk is, is evenmin nieuw en is het voorwerp van een richtlijn van 15 december 1996 betreffende de ter beschikkingstelling van werknemers.” Hij besluit met: “Elke lidstaat kan perfect sociale dumping voorkomen door de nodige maatregelen te nemen. Samenwerking tussen lidstaten en sociale partners over de grenzen heen is aangewezen in verband met informatie over nationale systemen, CAO’s en aanvullende sociale zekerheid, zoals in het kader van Fondsen voor Bestaanszekerheid. Vrijheid van diensten is een feit en een must willen we de Europese markt laten werken en jobs creëren. Het beginsel van het land van oorsprong is het goede uitgangsbeginsel. Dit beginsel dient evenwel bijgestuurd te worden om sociale dumping te voorkomen, zoals door de richtlijn van 1996 en een aangepaste nationale wetgeving.”¹⁰¹

3.4 Controle

Het controleren van werknemers die in het kader van vrij dienstenverkeer naar Vlaanderen komen is vrij moeilijk. Enerzijds omdat de aangiftetermijn voor de sociale zekerheid één jaar is en voor de fiscaliteit een half jaar. Anderzijds verwacht men geen controle van detacheringformulieren bij jobs waarvoor een hoge opleiding nodig is maar wel bij jobs met een lage opleiding. Bijgevolg zal het moeilijk zijn na te gaan of de restricties die de EU-15 landen hebben ingevoerd wel degelijk gevolgd worden.¹⁰²

In België zijn meerdere arbeidsinspectiediensten bevoegd voor de controle van illegale arbeid. Die inspectiediensten hangen af van verschillende federale overheidsdiensten, met elk hun bevoegdheden die elkaar soms gedeeltelijk samenvallen. De FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal overleg omvat twee diensten voor arbeidsinspectie, namelijk Toezicht op het Welzijn op het Werk en toezicht op de Sociale Wetten. Als semi-overheidsinstelling is de

---

¹⁰¹ R. Blanpain, ‘Bolkestein: sociale dumping?’, Brussel, 30 maart 2005, www.cer-leuven.be/Blan,pain/bolkestein/perstekst.htm.

¹⁰² F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 57.

Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening aan deze FOD verbonden en heeft ze een eigen inspectiedienst.¹⁰³

Taalbarrières, wisselende tewerkstellingsplaatsen, slechts tijdelijke aanwezigheid van de ondernemingen, loonbetalingen die in het buitenland gebeuren maken het de sociale inspectiediensten moeilijk om de loons- en arbeidsvoorwaarden van de buitenlandse werkgevers te controleren. Een gebrek aan controle zal onvermijdelijk leiden tot invoer van te laag betaalde arbeidskrachten, wat de Belgische werkgever een groot concurrentieel nadeel kan opleveren.

3.5 Interim arbeid

Uitzendarbeid is een specifieke vorm van detachering van werknemers toegestaan onder strikte voorwaarden. Een uitzendkantoor is een onderneming die uitzendkrachten in dienst neemt om hen ter beschikking van gebruikers te stellen voor de uitvoering van een bij de wet van 24 juli 1987 toegestane tijdelijke arbeid.¹⁰⁴

Interim arbeid wordt beschouwd als een dienstverleningcontract en valt bijgevolg onder vrij verkeer van diensten. Een arbeidsvergunning en arbeidskaart blijven toch noodzakelijk. De regelgeving van de tewerkstelling van buitenlandse arbeidskrachten op basis van een arbeidsvergunning en arbeidskaart blijft van toepassing.¹⁰⁵ Uitzendarbeid kan enkel via uitzendkantoren die door de drie regio's in België erkend zijn. Zo kunnen er buitenlandse werknemers aangeboden worden in Vlaanderen door een uitzendkantoor dat erkend is door het Vlaamse Gewest.

---

¹⁰³ Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *De toegang tot de Belgische arbeidsmarkt voor onderdanen van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie*, Advies, februari 2006, Brussel: HRW, p. 13.

¹⁰⁴ Ibidem, p. 10.

¹⁰⁵ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 55.

3.6 Onderaanneming

Onderaanneming is een middel voor een onderneming, de opdrachtgever, om een aantal van haar bezigheden uit te besteden en ze te laten uitvoeren door anderen, de onderaannemers. Deze outsourcing gebeurt om bepaalde activiteiten of diensten, tijdelijk of permanent, af te stoten. Vaak zijn dienstenondernemingen geneigd een beroep te doen op buitenlandse maatschappijen die goedkopere diensten kunnen verlenen. Dit is echter geen inbreuk op de wetgeving zolang de Belgische sociale wetgeving wordt gerespecteerd.¹⁰⁶

“In België beschikt enkel de bouwsector over een reglementering die geschikt is om de mogelijke misbruiken in verband met onderaanneming te beperken:

- De opdrachtgevers zijn aansprakelijk;
- De werkgever is verplicht om bij de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid aangifte te doen aan de onderaannemers en van de bouwplaatsen die een bepaald bedrag overschrijden;
- Er bestaat een systeem van registratie voor aannemers.”¹⁰⁷

4 *Wetgeving omtrent werken met arbeidskrachten uit de nieuwe lidstaten*

4.1 Verblif

Een buitenlandse werknemer afkomstig uit een EU-lidstaat die tijdelijke prestaties komt verrichten in België in opdracht van zijn of haar werkgever, mag drie maanden in België verblijven en werken zonder een verblijfsvergunning, enkel een identiteitskaart is vereist. Hij of zij moet zich wel aanmelden bij de gemeente van tewerkstelling op basis van voorlegging van een bewijs van dienstverlening aan de onderneming en van een attest van detachering afgeleverd door de sociale zekerheidsinstelling van het land van herkomst, het E101 formulier. Indien de voorziene duur van de prestatie korter is dan of gelijk is aan drie

---

¹⁰⁶ Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *De toegang tot de Belgische arbeidsmarkt voor onderdanen van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie*, Advies, februari 2006, Brussel: HRW, p. 10.

¹⁰⁷ Ibidem, p. 10, 11.

maanden, overhandigt de gemeente aan de werknemer een attest met bevestiging van aanmelding op vertoon van een nationale identiteitskaart of een geldig paspoort. Dit document draagt de vermelding 'bijlage 22'. Indien de voorziene duur van de prestatie echter langer is dan drie maanden, wordt er een attest van immatriculatie (model B) overhandigd met een geldigheidsduur gelijk aan de duur van de prestatie.¹⁰⁸

4.2 BTW regelgeving

De uitvoer naar de nieuwe lidstaten is sinds 1 mei 2004 een intracommunautaire levering. Zo'n levering tussen twee belastingplichtigen kan vrij van BTW gebeuren als voldaan is aan bepaalde voorwaarden. Enkel als een correct BTW-nummer van de afnemer op de factuur wordt opgegeven en de reden voor vrijstelling duidelijk vermeld is, mag de verkoper een factuur zonder BTW uitreiken. Een leverancier die een ongeldig BTW-nummer van zijn klant op de factuur vermeldt, is verantwoordelijk voor de betaling van de ten onrechte vrijgestelde BTW en de boetes. De invoer vanuit de nieuwe lidstaten is sinds 1 mei 2004 een intracommunautaire aankoop. De invoerende onderneming dient hierop BTW te betalen en haar nadien terug te trekken.¹⁰⁹

4.3 Fiscale aspecten

4.3.1 Vennootschapsbelasting

Buitenlandse ondernemingen die in België werkzaamheden verrichten lopen het risico tweemaal belast te worden op het inkomen dat zij naar aanleiding van die werkzaamheden verdienen. Een eerste maal in het land waar ze gevestigd zijn, dit is belasting op het 'wereldwijd inkomen' en een tweede maal in het land waar ze werkzaam zijn. Een dergelijke 'dubbele belasting' zou bedrijven vanzelfsprekend ontmoedigen om in buitenland contracten uit te voeren. België heeft om die reden met haar voornaamste handelspartners overeenkomsten tot het vermijden van de dubbele belasting afgesloten, de zogenaamde 'dubbelbelastingverdragen'. Deze verdragen bepalen in welke gevallen de winst die naar

---

¹⁰⁸ J. Van Menen, 'Andere aandachtspunten', Brussel: Confederatie Bouw, 23 november 2004.

¹⁰⁹ UNIZO, 'Vragen over de uitbreiding van de Europese Unie', www.unizo.be/internationaal/index.jsp.

aanleiding van de buitenlandse werkzaamheden verdiend wordt – exclusief – in de ‘woonstaat’ wordt belast en in welke gevallen de ‘werkstaat’ deze winst mag belasten.¹¹⁰

Het criterium van de belastingsbevoegdheid is het begrip ‘vaste inrichting’. Zolang er geen sprake is van een vaste inrichting in België mag de winst uitsluitend in het land waar de onderneming gevestigd is worden belast. Zodra aanwezigheid in België de aard van vaste inrichting aanneemt, wordt de winst niet meer in het vestigingsland maar uitsluitend in België belast.¹¹¹

4.3.2 Loonbelasting

De dubbelbelastingverdragen zijn voorzien in de ‘183 dagen regel’. Het land van oorsprong blijft, wat betreft de lonen van de gedetacheerde werknemers, exclusief bevoegd voor de belastingheffing als het buitenlandse verblijf in het desbetreffende kalenderjaar niet langer duurt dan 183 dagen en de lonen niet ten laste komen van een vaste vestiging van de buitenlandse werkgever in België. Als het gaat om zelfstandigen die in België activiteiten komen uitoefenen, is er pas een belastingplicht als er sprake is van een vaste vestiging.¹¹²

4.4 Vestigingsvoorschriften

Voor buitenlandse ondernemingen wordt er een onderscheid gemaakt tussen ondernemingen met een vestiging in België en deze zonder voor het bewijs van ondernemingsvaardigheden en inschrijving in de Kruispuntbank Ondernemingen (KBO).¹¹³

---

¹¹⁰ J. Van Menen, ‘Andere aandachtspunten’, Brussel: Confederatie Bouw, 23 november 2004.

¹¹¹ Ibidem.

¹¹² Ibidem.

¹¹³ Ibidem.

4.4.1 Buitenlandse onderneming met vestiging in België

Een buitenlandse onderneming die een hoofdinrichting, bijkantoor of agentschap in België wenst op te richten, dient een hele reeks documenten op de Griffie van de Rechtbank van Koophandel voor te leggen. Daarna volgt de inschrijving van de buitenlandse vennootschap door de Griffie in het rechtspersonenregister, onderdeel van de KBO. Het voorleggen van een bewijs van kennis van bedrijfsbeheer is verplicht voor elke kleine en middelgrote onderneming (KMO)¹¹⁴ die een activiteit wenst uit te oefenen waarvoor een inschrijving in de KBO vereist is. Personen die bovendien een gereguleerd beroep willen uitoefenen moeten hun specifieke beroepskennis bewijzen. De verplichting tot bewijs van bedrijfsbeheer en beroepskennis geldt enkel en alleen voor een KMO.¹¹⁵

4.4.2 Buitenlandse onderneming zonder vestiging in België

De buitenlandse onderneming zonder een vestiging in België wordt niet ingeschreven als handelsonderneming in de KBO. Het ondernemingsloket onderzoekt evenmin hun ondernemingsvaardigheden. Ze zijn echter wel onderworpen aan de wetgeving inzake ondernemingsvaardigheden. De dienst Ondernemingsloketten van de FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie staat voorlopig in voor het onderzoek. Wanneer ze voldoen aan de eisen, reikt de dienst hen een getuigschrift van ondernemingsvaardigheden uit. Dit getuigschrift is altijd vereist, ook al gaat het om niet-gereguleerde activiteiten. De EG-verklaring kan gebruikt worden om ondernemingsvaardigheden te bewijzen. Bedrijven die niet in Europese Unie zijn gevestigd en bepaalde beroepen kunnen geen beroep doen op de 'gelijkwaardigheid' via een EG-verklaring. In deze gevallen moet de beroepsbekwaamheid via andere stukken aangetoond worden zoals bijvoorbeeld diploma's of moet er eventueel een examen van beroepsbekwaamheid afgelegd worden om de gereguleerde activiteiten te kunnen uitoefenen.¹¹⁶

---

¹¹⁴ Een KMO is een onderneming waarvan het gemiddeld aantal werknemers op jaarbasis niet meer dan 50 bedraagt of wanneer niet meer dan 25% van de aandelen of deelbewijzen die het maatschappelijk kapitaal vertegenwoordigen of de eraan verbonden stemrechten in het bezit is van één of meerdere ondernemingen, andere dan KMO's of een onderneming waarvan ofwel de jaaromzet 7 miljoen euro niet overschrijdt, ofwel het jaarlijks balanstotaal 5 miljoen euro niet overschrijdt.

¹¹⁵ J. Van Menen, 'Andere aandachtspunten', Brussel: Confederatie Bouw, 23 november 2004.

¹¹⁶ Ibidem.

Deel 3: Empirische gegevens

Het schetsen van de Vlaamse arbeidsmarkt en de arbeidsmarkt van de nieuwe en kandidaat-lidstaten laat toen beter een inzicht te krijgen in de verwachte migratiestromen uit de nieuwe en kandidaat-lidstaten. Internationale migratie wordt vaak gekoppeld aan globalisatie, armoede en andere maatschappelijke ontwikkelingen maar wat is nu precies het verband? De toetredingen van de zuidelijke landen tot de Europese Unie in de jaren '80 worden vaak aangehaald als referenties hoe de Centraal- en Oost-Europese lidstaten zullen reageren en verder evolueren. Maar mag die vergelijking wel gemaakt worden?

1 Vlaamse arbeidsmarkt

1.1 Kernindicatoren

De evolutie van de werkloosheid en van het aantal vacatures hangt ondermeer af van het conjunctuurverloop. In 2000 was er nog sprake van een hoogconjunctuur maar 2001 en 2002 waren zwakke economische jaren met een economische groei onder de 1%. In 2003 was de situatie verbeterd en was er groei die net boven de 1% uitkwam, vanaf het laatste kwartaal van 2003 kon de groei verder toenemen tot 1,3%. In 2004 was er een consensusgroei van 2 tot 2,5%. Het jaar 2005 kende zelfs een nog grotere economische groei.¹¹⁷

De evolutie in de vacaturemarkt kan geanalyseerd worden aan de hand van een aantal indicatoren zoals de evolutie van het aantal vacatures, de snelheid van invulling, het vervullingspercentage, het aandeel van vacatures dat geannuleerd wordt wegens een gebrek aan geschikte kandidaten, het aantal beschikbare werkzoekenden per vacature (spanningsindicator).¹¹⁸

---

¹¹⁷ Vlaamse Confederatie Bouw, 'Gunstig verloop van algemene conjunctuur en van bouwconjunctuur', 2004, Brussel: VCB.

¹¹⁸ VDAB Databeheer & -Analyse, Knelpuntberoepen 2004, Brussel: VDAB, p. 7.

In 2004 was de economische conjunctuur gunstig. Dat blijkt ook uit de indicatoren. Er was een stijging van het aantal vacatures, een daling van het vervullingspercentage en een stijging van de vervullingstijd. Bovendien waren er meer jobs geannuleerd door een gebrek aan geschikte kandidaten en minder werkzoekenden beschikbaar in vergelijking met het aantal jobs. Toch is de werkloosheid in 2004 blijven groeien. De werkgelegenheid is gestegen maar door de groeiende arbeidsmarktparticipatie van vrouwen blijft het arbeidsaanbod toenemen. Dit verklaart ook de stijging van de werkloosheid.¹¹⁹

1.2 Arbeidsmarktsituatie Vlaanderen

Tabel 6 geeft een overzicht van de verdeling van de bevolking tussen 15 en 64 jaar volgens de arbeidsmarktsituatie. Het Vlaams Gewest telde in 2003 ruim 3,9 miljoen inwoners tussen 15 en 64 jaar, waarvan er bijna 2,5 miljoen of 62,9% worden tewerkgesteld. In 2003 was 3,8% van de bevolking werkloos en 33,2% niet-beroepsactief.

Tabel 6: Verdeling van de bevolking tussen 15 en 64 jaar volgens arbeidsmarktsituatie (Vlaams Gewest, 2003)¹²⁰

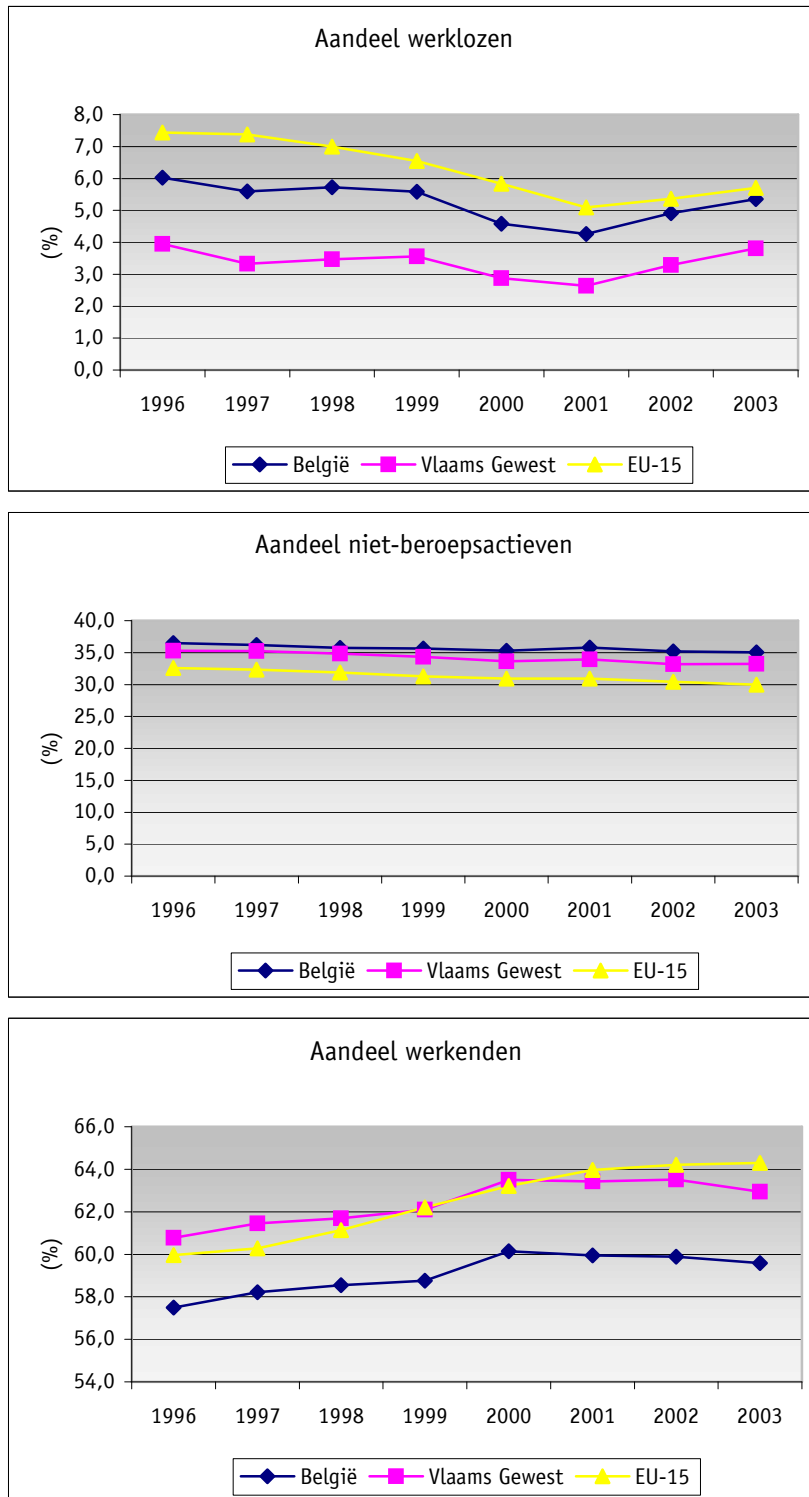
	Vrouwen	Mannen	Totaal
Aantal werkenden	1.073.000	1.414.000	2.488.000
Aantal werklozen	73.000	78.000	151.000
Aantal niet-beroepsactieven	805.000	509.000	1.314.000
Bevolking tussen 15 en 64 jaar	1.951.000	2.002.000	3.952.000
Aandeel werkenden	55,0%	70,7%	62,9%
Aandeel werklozen	3,7%	3,9%	3,8%
Aandeel niet-beroepsactieven	41,3%	25,4%	33,2%

Bron: NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

¹¹⁹ VDAB Databeheer & -Analyse, Knelpuntberoepen 2004, Brussel: VDAB, p. 11.

¹²⁰ Werkenden zijn personen die in de referentieweek minstens 1 uur betaalde arbeid verricht hebben (ILO-definitie). Werklozen zijn niet-werkenden die actief naar werk hebben gezocht in een referentieperiode van 4 weken en binnen de 2 weken een nieuwe job kunnen beginnen, en niet-werkenden die een job hebben gevonden die binnen de 3 maanden begint (ILO-definitie). Niet-beroepsactieven zijn de personen die niet tot de werkenden, noch tot de werklozen behoren (ILO-definitie). De totale bevolking is de som van de werkenden, werklozen en niet-beroepsactieven (volgens de ILO-definitie).

Figuur 2: Aandeel werklozen, niet-beroepsactieven en werkenden (België, Vlaams Gewest en EU-15, 1996-2003)

Bron: NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

Uit voorgaande grafieken blijkt dat het Belgische aandeel werklozen tijdens de periode 1996 tot 2003 hoger was dan dat van het Vlaamse Gewest. In vergelijking met het aandeel van de EU-15 ligt het aandeel werklozen in België lager. De aandelen van de werklozen, niet-beroepsactieven en werkenden volgden in België en het Vlaamse Gewest dezelfde trend als in de EU-15 lidstaten.

1.3 Activiteitsgraad

De activiteitsgraad wordt gedefinieerd als de mate waarin de bevolking actief is op de arbeidsmarkt, d.w.z. een job heeft of een job zoekt.¹²¹ De Europese Unie had in Lissabon het streefdoel vooropgesteld om tegen 2010 te komen tot een werkzaamheidsgraad van 70% van de bevolking tussen 15 en 64 jaar.¹²² Uit tabel 7 blijkt dat in 2003 in Vlaanderen het aantal werkenden in verhouding met de bevolking op beroepsactieve leeftijd gelijk was aan 66,8%. Dit lag onder het streefdoel.

Tabel 7: Activiteitsgraad van de bevolking (Vlaams Gewest, 2003)

	Vrouwen	Mannen	Totaal
15-24 jaar	35,4%	41,5%	38,5%
25-49 jaar	80,2%	94,6%	87,6%
50-64 jaar	31,0%	55,9%	43,5%
15-64 jaar	58,7%	74,6%	66,8%

Bron: NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

¹²¹ NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV).

¹²² F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 67.

1.4 Vacatures

1.4.1 Vacatures naar sector

Uit onderstaande tabel blijkt dat het vervullingspercentage in 2004 het grootst was bij de productie van transportmiddelen, namelijk 95,1%. In de sector communicatie lag het met een percentage van 70,7% lager dan het gemiddelde van de sectoren. De overige sectoren schommelen tussen 72% en 89%. De bouwsector, die later uitgebreid aan bod komt, heeft een vervullingspercentage van 81%.

Tabel 8: Vacatures, sectorindeling (Vlaanderen, 2004)

	Werkaanbiedingen			vervullings- percentage
	lopend einde 2003	ontvangen in 2004	lopend einde 2004	
Land- en tuinbouw	192	7.274	352	81,6%
Metaal	466	3.078	621	80,6%
Voeding	480	2.735	396	83,6%
Textiel	226	835	124	87,0%
Kleding	41	221	44	79,7%
Chemie	138	958	148	77,7%
Drukkerijen	133	1.146	143	78,8%
Hout	92	547	87	82,6%
Papier en karton	26	193	29	82,8%
Productie van transportmiddelen	629	2.281	216	95,1%
Overige industrie	959	5.735	971	79,7%
Bouw	1.853	11.156	2.182	81,0%
Elektriciteit, gas en water	84	591	197	84,4%
Hotels en restaurants	1.123	8.149	1.081	82,1%
Handel en reparatie	2.814	21.861	2.979	86,2%
Communicatie	174	1.170	178	70,7%
Vervoer	1.051	6.433	1.412	81,5%
Financiële instellingen	290	1.928	438	77,4%
Diensten aan bedrijven	3.588	32.739	6.835	72,4%
Onderwijs	594	8.916	677	88,9%
Openbare diensten	954	6.433	997	84,7%
Gezondheidszorg	631	5.251	760	83,9%
Maatschappelijke dienstverlening	1.216	10.051	1.778	87,0%
Gemeenschapsvoorzieningen	207	1.623	196	88,3%
Diversen	840	7.128	1.329	81,3%
Nace-code niet ingevoerd	15	60	1	87,5%
Totaal	18.788	148.492	21.346	82,8%

Bron: VDAB, Vlaamse dienst voor arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding, databeheer en -analyse, *Jaarverslag arbeidsmarkt 2004: Vlaanderen 2004*, Brussel: VDAB, p. 40

Tabel 9 geeft de evolutie weer van de werkaanbiedingen per sector in de periode 2002 tot en met 2004. De bouwsector maakte een positieve evolutie mee in 2004 met een totaal van 11.156 werkaanbiedingen. Dit komt neer op een 7,5% van de totale werkaanbiedingen in 2004.

Tabel 9: Evolutie vacatures, sectorindeling (Vlaanderen, 2004)

	Vacatures			Evolutie
	ontvangen in			
	2002	2003	2004	
Land- en tuinbouw	3.574	4.183	7.274	+
Metaal	2.810	2.894	3.078	+
Voeding	3.148	2.845	2.735	-
Textiel	1.148	930	835	-
Kleding	338	238	221	-
Chemie	1.336	1.082	958	-
Drukkerijen	930	915	1.146	
Hout	462	597	547	
Papier en karton	308	243	193	-
Productie van transportmiddelen	2.544	1.296	2.281	
Overige industrie	4.897	4.988	5.735	+
Bouw	8.747	10.116	11.156	+
Elektriciteit, gas en water	386	529	591	+
Hotels en restaurants	8.911	8.546	8.149	-
Handel en reparatie	19.021	19.335	21.861	+
Communicatie	2.197	1.139	1.170	
Vervoer	5.922	5.521	6.433	
Financiële instellingen	1.556	1.601	1.928	+
Diensten aan bedrijven	14.610	21.597	32.739	+
Onderwijs	6.352	7.874	8.916	+
Openbare diensten	8.191	6.335	6.433	
Gezondheidszorg	3.728	4.156	5.251	+
Maatschappelijke dienstverlening	7.189	8.003	10.051	+
Gemeenschapsvoorzieningen	1.352	1.623	1.623	+
Diversen	7.079	5.835	7.128	
Nace-code niet ingevoerd	15	27	60	+
Totaal	118.651	122.448	148.492	

Bron: VDAB, Vlaamse dienst voor arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding, databeheer en -analyse, *Jaarverslag arbeidsmarkt 2004: Vlaanderen 2004*, Brussel: VDAB, p. 41

1.4.2 Vacatures naar regio

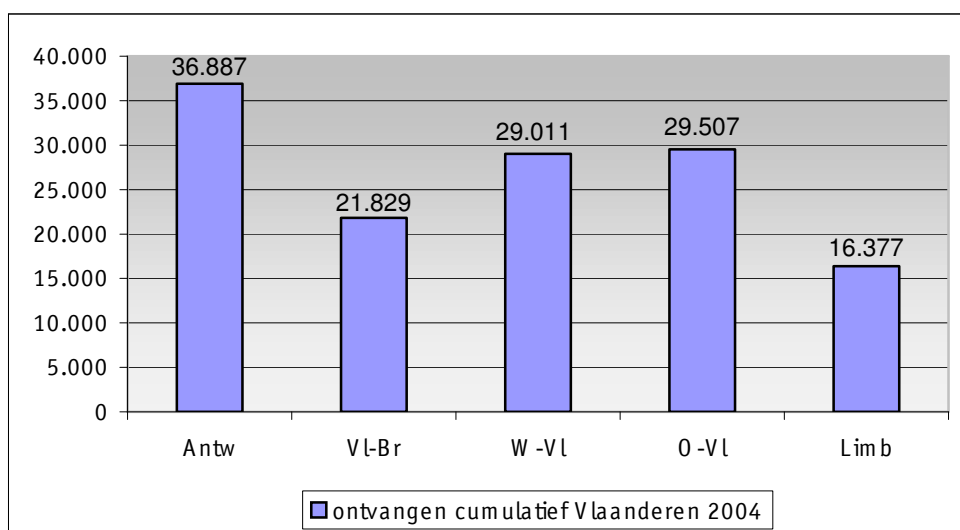
De werkaanbiedingen in 2004 worden in tabel 10 per regio weergegeven. In de regio Limburg is er tussen Hasselt en Tongeren een verschil van 10,2% met betrekking tot het vervullingspercentage. Gemiddeld ligt dat percentage op 80,8% in Limburg, wat in vergelijking met de andere Vlaamse regio's laag is. Dit kan ook in figuur 3 opgemerkt worden. Antwerpen heeft het hoogste percentage, vervolgens Oost- en West-Vlaanderen. Vlaams-Brabant zit met zijn vierde positie iets boven Limburg.

Tabel 10: Vacatures, regio-indeling (Vlaanderen, 2004)

	Werkaanbiedingen			
	Lopend einde 2003	ontvangen in 2004	lopend einde 2004	vervullings- percentage
Antwerpen – Boom	2.918	22.484	3.530	80,8%
Mechelen	932	6.621	918	80,7%
Turnhout	963	7.782	885	88,2%
ANTWERPEN	4.813	36.887	5.333	82,8%
Leuven	983	8.497	1.382	80,6%
Vlivoorde	1.527	13.332	2.014	87,6%
VLAAMS-BRABANT	2.510	21.829	3.396	84,9%
Brugge	620	7.720	837	89,1%
Kortrijk – Roeselare	1.535	11.119	1.493	80,6%
Oostende – Westhoek	777	10.172	1.054	84,5%
WEST-VLAANDEREN	2.932	29.011	3.384	84,4%
Aalst – Oudenaarde	1.034	5.970	978	85,9%
Gent	2.331	15.919	2.248	85,4%
Sint-Niklaas – Dendermonde	921	7.618	901	80,3%
OOST-VLAANDEREN	4.286	29.507	4.127	84,0%
Hasselt	1.476	10.750	1.542	84,8%
Tongeren	479	5.627	476	74,6%
LIMBURG	1.955	16.377	2.018	80,8%
Buiten Vlaanderen	2.292	14.881	3.088	72,3%
Totaal	18.788	148.492	21.346	82,8%

Bron: VDAB, Vlaamse dienst voor arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding, databeheer en -analyse, *Jaarverslag arbeidsmarkt 2004: Vlaanderen 2004*, Brussel: VDAB, p. 42

Figuur 3: Vacatures (Vlaanderen, 2004)

Bron: VDAB, Vlaamse dienst voor arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding, databeheer en -analyse, *Jaarverslag arbeidsmarkt 2004: Vlaanderen 2004*, Brussel: VDAB, p. 42

Tabel 11: Evolutie werkaanbiedingen, regio-indeling (Vlaanderen, 2002-2004)

	Werkaanbiedingen		
	Ontvangen in		
	2002	2003	2004
Antwerpen – Boom	18.381	19.377	22.484
Mechelen	4.982	5.187	6.621
Turnhout	6.319	6.847	7.782
ANTWERPEN	29.682	31.411	36.887
Leuven	5.444	7.141	8.497
Vlivoorde	10.346	11.194	13.332
VLAAMS-BRABANT	15.790	18.335	21.829
Brugge	7.480	7.406	7.720
Kortrijk – Roeselare	6.911	9.285	11.119
Oostende – Westhoek	8.810	8.627	10.172
WEST-VLAANDEREN	23.201	25.318	29.011
Aalst – Oudenaarde	5.045	5.012	5.970
Gent	11.185	10.742	15.919
Sint-Niklaas – Dendermonde	5.685	6.219	7.618
OOST-VLAANDEREN	21.915	21.973	29.507
Hasselt	9.416	9.479	10.750
Tongeren	5.066	4.257	5.627
LIMBURG	14.482	13.736	16.377
Buiten Vlaanderen	13.581	11.674	14.881
Totaal	118.651	122.447	148.492

Bron: VDAB, Vlaamse dienst voor arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding, databeheer en -analyse, *Jaarverslag arbeidsmarkt 2004: Vlaanderen 2004*, Brussel: VDAB, p. 43

In tabel 11 wordt de evolutie van de regionale werkaanbiedingen weergegeven in de periode 2002 tot en met 2004. Daaruit blijkt dat er voor alle regio's een stijging merkbaar was, in Limburg was er echter een daling in 2003 waardoor de evolutie in 2004 niet zo sterk was dan de andere Vlaamse regio's. In 2004 waren de Limburgse totale werkaanbiedingen slechts 44% van de Antwerpse werkaanbiedingen.

1.5 Werkzoekenden

In tabel 12 kan het aantal werkzoekenden in Vlaanderen worden afgelezen en hoe ze verdeeld zijn naar geslacht, inactiviteit, opleiding en leeftijd. In 2004 telde Vlaanderen gemiddeld 225.633 niet-werkende werkzoekenden en 165.294 uitkeringsgerechtigde volledige werklozen. Deze aantallen stegen respectievelijk met 8,6% en 6,7% ten opzichte van 2003.

De voorbije jaren was er een toename van het aandeel van de mannelijke werkloosheid. In 2004 was er echter een minieme daling. De opname van PWA-werknemers, vooral vrouwen heeft daar mee te maken. De zeer kortdurige en langdurige werkloosheid neemt toe. Statistische aanpassingen doen zeer kortdurige werkloosheid stijgen, deze zijn verantwoordelijk voor de stijging van de structurele werkloosheid.¹²³

Het aantal laaggeschoolde werkzoekenden stijgt relatief minder snel dan de algemene werkloosheid. De verklaring is op demografisch vlak te zoeken: de oudere werkzoekenden die op pensioenleeftijd komen, behoorden tot de generaties die beperktere studiekansen hadden.¹²⁴

In 2004 was er een sterke stijging bij de werkzoekenden die deeltijds beroepssecundair onderwijs gevolgd hebben. Hier is een dubbele verklaring voor: deze onderwijsvorm telt

---

¹²³ VDAB, Vlaamse dienst voor arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding, databeheer en -analyse, *Jaarverslag arbeidsmarkt 2004: Vlaanderen 2004*, Brussel: VDAB, p. 8.

¹²⁴ Ibidem, p. 10.

meer en meer leerlingen en de arbeidskansen van werkzoekenden uit deze studierichting is klein. Het blijft zo dat een diploma hoger onderwijs de beste garantie biedt op werk.¹²⁵

De niet-werkende werklozen groep bestond in 2004 uit 54% arbeiders en 46% bedienden. De beroepsgroep arbeiders steeg op jaarbasis met 8,8% en de bediendenreserve groeide met 8,3% aan.¹²⁶

Tabel 12: Werkzoekenden en verdeling werkzoekenden (Vlaanderen, 2004)

Werkzoekenden		2004	t.o.v. 2003
	Niet werkenden	225.633	8,60%
	Uitkeringgerechtigde volledige werklozen	165.294	6,70%
Verdeling niet werkende werkzoekenden		2004	2003
Geslacht	Mannen	46,70%	47,00%
	Vrouwen	53,30%	53,00%
Inactiviteit	Minder dan 1 jaar	58,90%	62,80%
	Tussen 1 en 2 jaar	19,50%	18,00%
	Meer dan 2 jaar	21,60%	19,00%
Studies	Lager geschoold	51,00%	51,50%
	Middengeschoold	33,10%	33,20%
	Hoger geschoold	15,90%	15,30%
Leeftijdsindeling	- 25 jaar	25,70%	27,10%
	25-40 jaar	38,60%	40,40%
	+ 40 jaar	35,70%	32,50%

Bron: VDAB, Vlaamse dienst voor arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding, databeheer en -analyse, *Jaarverslag arbeidsmarkt 2004: Vlaanderen 2004*, Brussel: VDAB, p. 5

1.5.1 Indeling naar regio

Alle provincies en alle subregio's vertoonden in 2004 een toename van het aantal niet-werkende werklozen. De grootste stijging van werkloosheid in 2004 was terug te vinden in Limburg (Tongeren +15,4%, Hasselt +11,3%) en Vilvoorde (+10%) en de werkloosheidsdruk

¹²⁵ VDAB, Vlaamse dienst voor arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding, databeheer en -analyse, *Jaarverslag arbeidsmarkt 2004: Vlaanderen 2004*, Brussel: VDAB, p. 10.

¹²⁶ Ibidem, p. 11.

was het hoogst in Hasselt. De klimmers bij de uitkeringsgerechtigde werklozen bevonden zich in Limburg.¹²⁷

1.5.2 Indeling naar etniciteit

De cijfers uit tabel 13 tonen dat de groep van de etnisch niet-Europese niet-werkende werklozen in 2004 licht is toegenomen (+10,2%). De groep etnische Europeanen zijn in het totaal met 8,3% gestegen ten opzichte van het jaar voordien. Opvallend is de sterke toename van etnische Europeanen met een EU-10 nationaliteit (22,9%). De etnische Europeanen met een EU-10 nationaliteit vertegenwoordigen echter ongeveer 0% van de niet-werkende werklozen. Uit figuur 4 blijkt echter dat deze laatste groep vooral bestaat uit etnische Europeanen met een EU-15 nationaliteit (84%) en etnisch niet-Europeanen (16%), met meerderheid van Maghrebijnen en Turken.

Tabel 13: Niet-werkende werklozen, indeling naar etniciteit (Vlaanderen, 2004)

	2004			Verskil met vorig jaar					
				Absoluut verschil			Procentueel verschil		
	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal
Etnisch Europeanen (EU)	85.130	104.131	189.261	+6.226	+8.247	+14.473	+7,9%	+8,6%	+8,3%
met nationaliteit EU-15 ¹²⁸	84.966	103.711	188.675	+6.215	+8.150	+14.365	+7,9%	+8,5%	+8,2%
met nationaliteit EU-10 ¹²⁹	164	421	584	+12	+97	+109	+7,7%	+30,0%	+22,9%
Etnisch niet-Europeanen	20.293	16.080	36.372	+1.564	+1.790	+3.354	+8,3%	+12,5%	+10,2%
Maghrebijnen en Turken	13.751	10.801	24.552	+923	+944	+1.867	+7,2%	+9,6%	+8,2%
Andere	6.542	5.279	11.821	+641	+846	+1.487	+10,9%	+19,1%	+14,4%
Totaal	105.422	120.211	225.633	+7.790	+10.037	+17.827	+8,0%	+9,1%	+8,6%

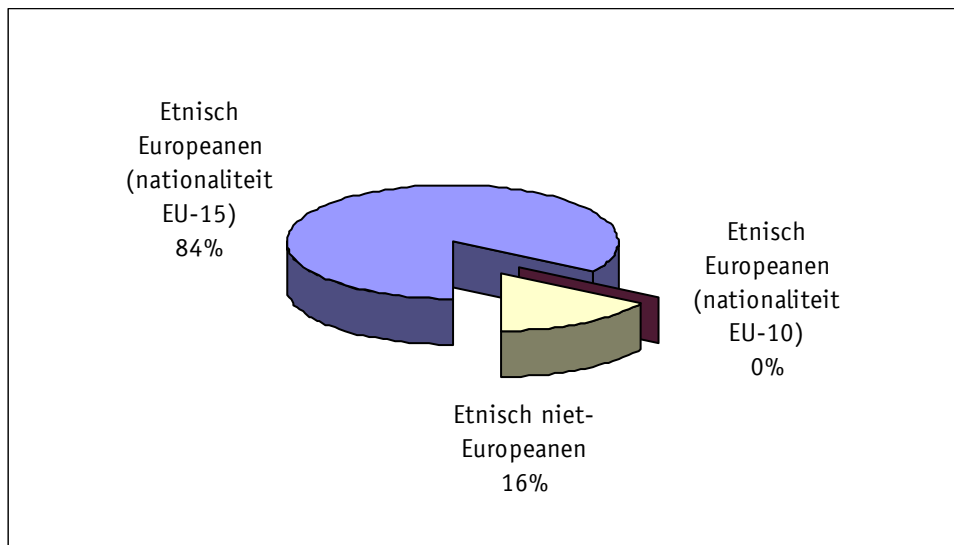
Bron: VDAB, Vlaamse dienst voor arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding, databeheer en -analyse, *Jaarverslag arbeidsmarkt 2004: Vlaanderen 2004*, Brussel: VDAB, p. 31

¹²⁷ VDAB, Vlaamse dienst voor arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding, databeheer en -analyse, *Jaarverslag arbeidsmarkt 2004: Vlaanderen 2004*, Brussel: VDAB, p. 8, 11.

¹²⁸ EU-15 zijn de landen die al voor mei 2004 lid waren van de EU: België, Denemarken, Duitsland, Griekenland, Spanje, Frankrijk, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Portugal, Finland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk.

¹²⁹ EU-10 zijn de landen die op 1 mei 2004 toetraden tot de Europese Unie: Polen, Hongarije, Tsjechië, Slovenië, Slowakije, Estland, Litouwen, Cyprus en Malta.

Figuur 4: Niet-werkende werklozen, aandeel per etniciteit (Vlaanderen, 2004)

Bron: VDAB, Vlaamse dienst voor arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding, databeheer en -analyse, *Jaarverslag arbeidsmarkt 2004: Vlaanderen 2004*, Brussel: VDAB, p. 31

Tabel 14 geeft de procentuele verschillen van de niet-werkende werklozen in Vlaanderen weer. Opvallend is dat er elke maand een zeer sterke toename is van etnische Europeanen afkomstig uit de nieuwe EU-lidstaten. Er waren in april 2005 34,1% meer niet-werkende werkloze etnische Europeanen met een nationaliteit van de tien nieuwe lidstaten dan in april 2004. Het procentueel verschil zakte daarna maandelijks, maar in oktober 2005 was dit aantal toch nog altijd gestegen met 18,9% ten opzichte van het jaar voordien.

Tabel 14: Procentueel verschillen niet-werkende werklozen, indeling naar etniciteit (Vlaanderen, 2004-2005)

	April 2005 tov april 2004			Mei 2005 tov mei 2004		
	% -			% -		
	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal
Etnisch EU	5,60%	11,60%	8,90%	5,30%	11,30%	8,60%
met nationaliteit EU-15	5,50%	11,60%	8,80%	5,30%	11,30%	8,50%
met nationaliteit nieuwe EU-10	46,90%	29,10%	34,10%	50,00%	25,60%	32,40%
Etnisch niet-EU	7,40%	7,50%	7,40%	8,20%	6,80%	7,60%
Maghrebijnen en Turken	4,80%	4,30%	4,60%	5,20%	1,80%	3,70%
Andere	13,00%	14,00%	13%	14,60%	17,50%	15,90%
NWWZ	6,00%	11,10%	8,60%	5,90%	10,70%	8,40%

	Juni 2005 tov juni 2004			Juli 2005 tov juli 2004		
	% -			% -		
	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal
Etnisch EU	4,80%	10,50%	7,90%	4,80%	10,50%	7,90%
met nationaliteit EU-15	4,70%	10,40%	7,90%	4,70%	10,40%	7,90%
met nationaliteit nieuwe EU-10	52,70%	23,40%	31,40%	52,70%	23,40%	31,40%
Etnisch niet-EU	7,70%	5,80%	6,80%	7,70%	5,80%	6,80%
Maghrebijnen en Turken	4,50%	0,70%	2,80%	4,50%	0,70%	2,80%
Andere	14,40%	16,10%	15,20%	14,40%	16,10%	15,20%
NWWZ	5,40%	9,80%	7,80%	5,40%	9,80%	7,80%

	Augustus 2005 tov augustus 2004			September 2005 tov september 2004		
	% -			% -		
	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal
Etnisch EU	-0,60%	3,80%	1,80%	0,40%	3,00%	1,80%
met nationaliteit EU-15	-0,60%	3,80%	1,80%	0,30%	2,90%	1,80%
met nationaliteit nieuwe EU-10	42,70%	17,40%	24,50%	41,90%	12,60%	20,40%
Etnisch niet-EU	4,30%	3,10%	3,80%	4,60%	3,80%	4,20%
Maghrebijnen en Turken	1,50%	0,60%	1,10%	2,10%	1,10%	1,70%
Andere	10,30%	8,40%	9,40%	9,70%	9,20%	9,40%
NWWZ	0,30%	3,70%	2,10%	1,20%	3,10%	2,20%

	Oktober 2005 tov oktober 2004		
	% -		
	Mannen	Vrouwen	Totaal
Etnisch EU	0,40%	-4,10%	-2,10%
met nationaliteit EU-15	0,40%	-4,20%	-2,20%
met nationaliteit nieuwe EU-10	32,30%	13,80%	18,90%
Etnisch niet-EU	3,80%	1,20%	2,70%
Maghrebijnen en Turken	1,00%	-2,60%	-0,60%
Andere	9,70%	9,00%	9,40%
NWWZ	1,10%	-3,40%	-1,40%

Bron: Basisstatistieken, <http://arvastat.vdab.be/nwwz/index2.htm>

1.5.3 Indeling naar nationaliteit

Op basis van nationaliteit waren er, zoals weergegeven in tabel 15, in 2004 20.094 werkzoekenden afkomstig uit landen buiten de Europese Unie, dit kwam neer op een stijging van 8,6%, op basis van etniciteit waren er in totaal echter 36.372. Het aantal Belgische niet-werkende werklozen steeg met 8,3%. Het aantal werkzoekenden uit de andere EU-15 lidstaten nam toe met 14,4%. De werkzoekenden uit de EU-10 lidstaten vertoonden de sterkste stijging namelijk 23,2%, en dit vooral bij de vrouwen.

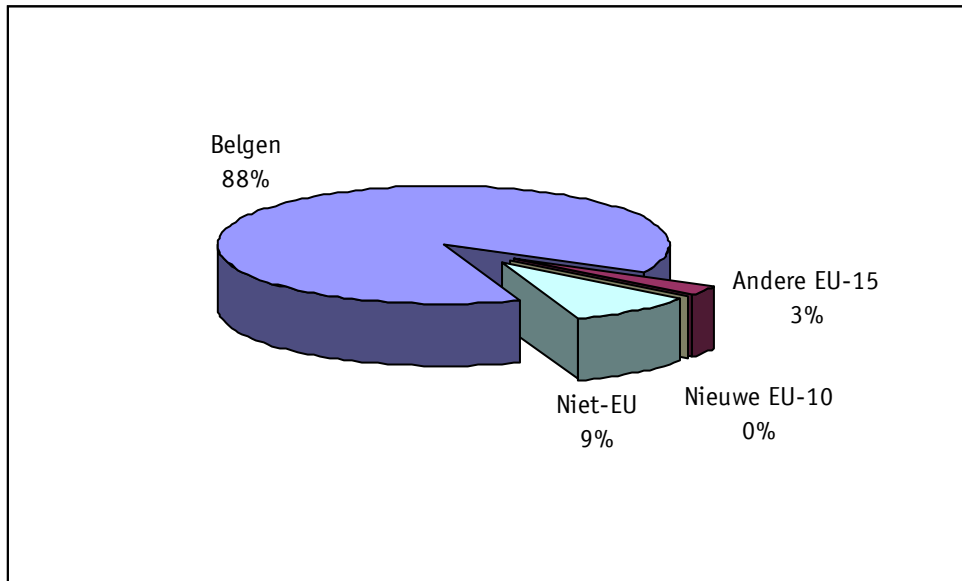
Tabel 15: Niet-werkende werklozen, indeling naar nationaliteit (Vlaanderen, 2004)

	2004			Verschil met vorig jaar					
				Absoluut verschil			Procentueel verschil		
	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal
Belgen	89.380	107.682	197.061	+6.490	+8.656	+15.146	+7,8%	+8,7%	+8,3%
Andere EU-15	3.725	4.166	7.891	+509	+483	+992	+15,8%	+13,1%	+14,4%
Nieuwe EU-10	164	422	586	+12	+99	+110	+7,8%	+30,4%	+23,2%
Niet-EU	12.154	7.941	20.094	+779	+800	+1.579	+6,9%	+11,2%	+8,5%
Totaal	105.422	120.211	225.633	+7.790	+10.037	+17.827	+8,0%	+9,1%	+8,6%

Bron: VDAB, Vlaamse dienst voor arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding, databeheer en -analyse, *Jaarverslag arbeidsmarkt 2004: Vlaanderen 2004*, Brussel: VDAB, p. 30

Figuur 5 toont het aandeel van de niet-werkende werklozen per nationaliteit. In 2004 was 88% van de niet-werkende werklozen in Vlaanderen Belg, 9% kwam uit niet-Europese landen, 3% uit de andere EU-15 landen en, bij afronding naar boven, 0% uit de tien nieuwe lidstaten.

Figuur 5: Niet-werkende werklozen, aandeel per nationaliteit (Vlaanderen, 2004)

Bron: VDAB, Vlaamse dienst voor arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding, databeheer en -analyse, *Jaarverslag arbeidsmarkt 2004: Vlaanderen 2004*, Brussel: VDAB, p. 30

Opvallend is het grote aantal nieuwe Belgen. Enige voorzichtigheid is echter nodig bij de interpretatie van de werkzoekencijfers naar nationaliteit. De wet van 1991 vereenvoudigde het verwerven van de Belgische nationaliteit: de derde generatie verwerft het automatisch, bij de eerste en tweede generatie is de procedure eenvoudiger. De liberalisering van de procedure voor nationaliteitsverwerving ging verder door ingang van de snel-Belg-wet van 2000. Deze 'nieuwe Belgen' bemoeilijken vergelijkingen in de tijd.¹³⁰

1.6 Werkloosheidsgraad

De verhouding tussen het reserveloan en het nettoloan varieert met de werkloosheidsgraad. Wanneer de werkloosheidsgraad vermeerdert, nemen ook de overheidsuitgaven voor werkloosheid toe. Om deze uitgaven te beperken, zal de publieke sector een stimulans hebben om de werkloosheidsuitkering te verminderen. Het reserveloan wordt bepaald door de alternatieven die de werklozen hebben in de informele economie en door hun niet-arbeidsinkomen, waarbij het laatste bepaald wordt door de werkelijke rentevoet. Op basis

¹³⁰ VDAB, Vlaamse dienst voor arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding, databeheer en -analyse, *Jaarverslag arbeidsmarkt 2004: Vlaanderen 2004*, Brussel: VDAB, p. 13.

van deze veronderstellingen kan de natuurlijke werkloosheidsgraad bekeken worden als een functie van directe en indirecte belastingen, werkelijke rentevoet en de marktinflow van de ondernemingen in de goederensector.¹³¹

Uit Tabel 16 blijkt dat in de werkloosheidsgraad bij vrouwen hoger ligt dan bij mannen. Het verschil is echter in de loop der jaren kleiner geworden. De totale ILO-werkloosheidsgraad was in 2003 5,7% en de VDAB-werkloosheidsgraad 7,7%, wat neerkomt op een verschil van 2%. De Belgische cijfers vertonen een tijdreeksbreuk tussen 1998 en 1999.

Tabel 16: Werkloosheidsgraad bij de beroepsbevolking van 15 tot 64 jaar (Vlaams Gewest, 1996-2003)

(%)	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
ILO-werkloosheidsgraad ¹³²								
Vrouwen	9,1	7,3	7,1	6,8	5,9	4,5	5,7	6,3
Mannen	4,0	3,6	4,0	4,4	3,2	3,6	4,3	5,2
Totaal	6,1	5,1	5,3	5,4	4,3	4,0	4,9	5,7
VDAB-werkloosheidsgraad ¹³³								
Vrouwen	14,0	12,8	11,3	9,8	8,6	8,2	8,6	9,3
Mannen	6,7	6,3	5,7	5,3	4,7	5,0	5,7	6,5
Totaal	9,8	9,1	8,1	7,2	6,4	6,4	7,0	7,7

Bron: Eurostat LFS, NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV), VDAB

¹³¹ E. Maeyermans, *The macro-economic effects of labour market reforms in the European Union* Working paper 12-04, Brussel: Federaal Planbureau, april 2004, p. 10, 11.

¹³² De ILO-werkloosheidsgraad wordt gedefinieerd als het aandeel werklozen op basis van de ILO-werkloosheid in de beroepsbevolking. De ILO-werkloosheid is het aantal niet-werkenden die actief naar werk hebben gezocht in een referentieperiode van vier weken en binnen de twee weken een nieuwe job kunnen beginnen, en niet-werkenden die een job hebben gevonden die binnen de drie maanden begint. De beroepsbevolking staat voor de werkenden en de werkzoekenden.

¹³³ De VDAB-werkloosheidsgraad is het aandeel niet-werkende werkzoekenden ingeschreven bij de VDAB in de beroepsbevolking, dit zijn de personen op arbeidsleeftijd die actief zijn op de arbeidsmarkt, hetzij als werkzoekende, hetzij als werkende.

Wanneer de werkloosheidsgraad bekeken wordt per leeftijdscategorie zoals in tabel 17, blijkt dat in 2003 in het Vlaamse Gewest de 15- tot 24-jarigen de leeftijdsgroep was met het hoogste werkloosheidsgraad. De VDAB-werkloosheidsgraad geeft een hoger percentage bij de drie leeftijdsgroepen dan die van ILO. Voor de twee methodes worden de mannen gekenmerkt met een hoger werkloosheidspercentage dan de vrouwen uitgezonderd voor de 25- tot 24-jarigen volgens de ILO-methode.

Tabel 17: Werkloosheidsgraad van de bevolking per leeftijdscategorie (Vlaams Gewest, 2003)

	ILO-werkloosheidsgraad			VDAB-werkloosheidsgraad		
	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal
15-24 jaar	15,3%	15,6%	15,5%	20,4%	18,7%	19,5%
25-49 jaar	5,5%	4,4%	4,9%	8,4%	5,6%	6,9%
50-64 jaar	3,8%	3%	3,3%	5,2%	3,1%	3,8%

Bron: Eurostat LFS, NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV), VDAB

De werkloosheidsgraadevolutie in tabel 18 werd in de periode 1996 tot 2003 gekenmerkt door een daling tot 2000 volgens de VDAB-methode en 2001 volgens de ILO-methode. Vanaf dan was er opnieuw een stijging voor de drie opleidingsniveaus. Laaggeschoolden hadden over de hele periode een hogere werkloosheidsgraad, vervolgens de middengeschoolden en tenslotte de hooggeschoolden. Opnieuw gaf de VDAB-methode hogere percentages dan de ILO, bij laaggeschoolden was het verschil redelijk groot 13,6% ten opzichte van 8,7%.

Tabel 18: Werkloosheidsgraadevolutie van de bevolking van 15 tot 64 jaar volgens opleidingsniveau (Vlaams Gewest, 1996-2003)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
ILO-werkloosheidsgraad								
Laaggeschoolden				8,6	6,8	5,8	7,2	8,7
Middengeschoolden				4,9	4,1	4,0	4,9	5,7
Hooggeschoolden				2,7	2,2	2,3	3,1	3,1
VDAB-werkloosheidsgraad								
Laaggeschoolden	16,9	16,0	14,9	13,3	12,3	12,7	13,5	13,6
Middengeschoolden	7,2	6,8	6,1	5,5	4,7	4,8	5,3	6,6
Hooggeschoolden	3,8	3,5	2,9	2,5	2,2	2,4	2,8	3,7

Bron: Eurostat LFS, NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV), VDAB

Het onderscheid tussen mannen en vrouwen in het Vlaamse Gewest in 2003 wordt in tabel 19 weergegeven. Zowel bij laaggeschoolden als bij middengeschoolden werden mannen gekenmerkt door een hogere werkloosheidsgraad volgens de twee methodes. De hooggeschoolde vrouwen hadden echter een hogere ILO-werkloosheidsgraad dan de mannen, het verschil was echter bijzonder klein. Volgens de VDAB-methode hadden de mannelijke hooggeschoolden een hoger werkloosheidspercentage dan de vrouwelijke.

Tabel 19: Werkloosheidsgraad van de bevolking van 15 tot 64 jaar volgens opleidingsniveau (Vlaams Gewest, 2003)

	ILO-werkloosheidsgraad			VDAB-werkloosheidsgraad		
	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal
Laaggeschoolden	10,3%	7,9%	8,7%	18,1%	10,8%	13,6%
Middengeschoolden	7,2%	4,6%	5,7%	8,5%	5,2%	6,6%
Hooggeschoolden	3,0%	3,2%	3,1%	4,1%	3,3%	3,7%

Bron: Eurostat LFS, NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV), VDAB

Tabel 20 geeft een idee van de ILO-werkloosheidsgraad in het Vlaamse Gewest in 2003 volgens nationaliteit. De werkloosheidsgraad was het grootst bij niet-EU onderdanen (27,3%). De EU-onderdanen hadden in het Vlaamse Gewest in 2003 een werkloosheidspercentage van 8,3%. Voor de eigen onderdanen lag het percentage op 5,3%.

Tabel 20: ILO-werkloosheidsgraad van de inwoners van 15 tot en met 64 jaar volgens nationaliteit (Vlaams Gewest, 2003)

	Vrouwen	Mannen	Totaal
Eigen nationaliteit	6,0%	4,7%	5,3%
Vreemde nationaliteit (wel EU)	9,8%	7,4%	8,3%
Vreemde nationaliteit (niet EU)	27,1%	27,3%	27,3%

Bron: Eurostat LFS, NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

1.7 Werkgelegenheid

Werkgelegenheid wordt gedefinieerd als het aantal jobs. De totale werkgelegenheid bestaat uit de loontrekkende werkgelegenheid en de niet-loontrekkende werkgelegenheid. Er is sprake van een tijdreeksbreuk omdat een aantal dubbeltellingen (voornamelijk in de onderwijs- en interimsector) vanaf 1994 gecorrigeerd zijn.¹³⁴ De totale werkgelegenheid in België schommelde tussen 2000 en 2002 rond 4,1 miljoen en in Vlaanderen rond bijna 2,4 miljoen, zoals blijkt uit tabel 21.

Tabel 21: Totale werkgelegenheid (België, Vlaams Gewest, 1997-2002)

(n x 1.000)	1997	1998	1999	2000	2001	2002
België						
Loontrekkende werkgelegenheid	3.267	3.325	3.372	3.453	3.528	3.533
waarvan jobs in loondienst	3.221	3.281	3.329	3.412	3.487	3.493
waarvan vergoede helpers	46	44	43	42	41	40
Niet-loontrekkende werkgelegenheid	628	631	630	627	619	605
waarvan zelfstandigen in hoofdberoep	540	545	545	544	541	539
waarvan niet-vergoede helpers	88	86	85	83	78	66
Totale werkgelegenheid	3.894	3.957	4.002	4.080	4.147	4.138
Vlaams Gewest						
Loontrekkende werkgelegenheid	1.861	1.904	1.931	1.971	2.021	2.019
waarvan jobs in loondienst	1.826	1.869	1.898	1.939	1.989	1.988
waarvan vergoede helpers	35	35	34	33	32	31
Niet-loontrekkende werkgelegenheid	387	388	388	386	381	378
waarvan zelfstandigen in hoofdberoep	326	329	330	330	328	328
waarvan niet-vergoede helpers	61	59	58	56	53	50
Totale werkgelegenheid	2.248	2.292	2.320	2.357	2.402	2.397

Bron: RSZ, RSVZ, NIS EAK, NIS Bevolkingsstatistieken (Bewerking Steunpunt WAV)

De Vlaamse werkgelegenheid ondergaat een invloed van het economische integratieproces. Internationale handel wordt als een belangrijk kanaal beschouwd waarlangs er verschuivingen in de Vlaamse tewerkstelling tot stand komen.¹³⁵

¹³⁴ RSZ, RSVZ, NIS EAK, NIS Bevolkingsstatistieken (Bewerking Steunpunt WAV).

¹³⁵ F. Abraham, J. Konings, R. Veugeleers, J. Van hove, I. Vansteenkiste (2002), *De nieuwe EU: de doodsteek voor de Vlaamse economie?*, Leuven: Acco, p. 57.

1.8 Knelpuntberoepen

Knelpuntberoepen zijn beroepen waarvan de invulling meer problemen met zich mee brengt dan het gemiddelde beroep. De selectie van de knelpuntberoepen gebeurt in het algemeen op basis van criteria als vervullingsduur en vervullingspercentage en de ervaring van experts. Niet de individuele vacatures maar de beroepen worden als invalshoek gebruikt bij analyse.¹³⁶ De lijst van knelpunten is interessant vanuit het standpunt van potentiële migranten. Er is blijkbaar nood aan arbeidskrachten met uiteenlopende scholingsgraad.¹³⁷

Het is niet dat vacatures voor knelpuntberoepen niet kunnen vervuld worden. In de meeste gevallen wordt de vacature wel ingevuld, het vergt echter meer tijd. Niet alle vacatures voor knelpuntberoepen kunnen problemen stellen; bij de overige beroepen komen tegelijkertijd ook vacatures voor die moeilijk of niet ingevuld worden. Knelpunt is geen synoniem voor een tekort aan arbeidskrachten met de juiste kwalificaties, de oorzaken kunnen heel divers zijn. De definiëring van knelpuntberoepen leidt er toe dat er altijd knelpuntberoepen zullen zijn: er zijn altijd beroepen waarvoor het relatief moeilijker is om geschikte kandidaten te vinden.¹³⁸

De vraag naar knelpuntberoepen zou gemiddeld gedaald zijn in 2003 onder druk van de economische context volgens de uitzendconsulenten die deelnamen aan een onderzoek van Federgon¹³⁹ en Cevora¹⁴⁰. Dit geldt voor zowel arbeiders-, als bediendefuncties. Bovendien is voor de meeste arbeidersfuncties het aandeel agentschappen dat de functies als kritiek beschouwen gedaald. Hier staat tegenover dat de agentschappen die de arbeidersfuncties als kritiek beschouwen aangeven dat ze (nog) moeilijker zijn in te vullen dan in vorige jaren. De moeilijkheidsgraad is echter voor de meeste bediendefuncties gedaald. Voor de

---

¹³⁶ VDAB Databeheer & -Analyse, *Knelpuntberoepen 2004*, Brussel: VDAB, p. 12.

¹³⁷ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 70.

¹³⁸ VDAB Databeheer & -Analyse, *Knelpuntberoepen 2004*, Brussel: VDAB, p. 12.

¹³⁹ Federgon groepeerde de wervings-, search en selectiebedrijven, de project- en detachingsbedrijven en is actief op het vlak van het optimaal aanwenden van Human Capital, <http://www.federgon.be/nl/index.htm>.

¹⁴⁰ Cevora is het opleidingscentrum van het ANPCB (Aanvullend Nationaal Paritair Comité voor Bedienden of Paritair Comité nr 218) en staat in voor de opleiding van de bedienden uit de betrokken bedrijven te verbeteren, http://www.cevora.be/code/nl/template_04.asp?id=123.

arbeidersfuncties is er globaal sprake van een stabilisatie, terwijl de problematiek lijkt toegenomen te zijn voor de harde kern van de arbeidersfuncties.¹⁴¹

Ondanks de dalende vraag naar de knelpuntberoepen enerzijds en ondanks het gestegen aanbod aan werkzoekenden anderzijds, bieden steeds minder kandidaten zich aan voor vacatures voor knelpuntberoepen. Daar komt bij dat de kandidaten die zich toch aanbieden niet steeds voldoen aan de gestelde eisen.¹⁴²

De Belgische regering besliste op 24 februari 2006 enerzijds dat de Belgische grenzen tot 2009 nog gesloten zullen blijven voor arbeidskrachten uit de nieuwe EU-lidstaten maar anderzijds dat er, met ingang van 1 mei 2006, een versoepeling wordt ingevoerd bij tewerkstelling in knelpuntberoepen. Bij zo'n aanvraag moet er bijgevolg geen bijkomend arbeidsmarktonderzoek door de VDAB worden uitgevoerd, moet er geen geneeskundig attest worden toegevoegd waarin de geschiktheid van de betrokken werknemer wordt bevestigd, dient er geen type-arbeidsovereenkomst conform het KB van 9 juni 1999 te worden voorgelegd en kan de arbeidsvergunning worden toegekend zelfs indien de betrokken werknemer reeds België is binnengekomen met de intentie om hier te werken nog vooraleer een werkgever hiertoe een arbeidsvergunning heeft aangevraagd en bekomen.¹⁴³ In bijlage 3 wordt er een lijst van beroepen weergegeven die in aanmerking komen voor de versoepelde procedure van arbeidskaarten in het Vlaamse Gewest. In bijlage 4 wordt een lijst met opleidingen van knelpuntberoepen, gepubliceerd door de VDAB.

---

¹⁴¹ Federgon, Cevora, *Knelpuntfuncties, een onderzoek bij uitzendconsulenten 2004*, Brussel: Federgon, juni 2004, p. 88.

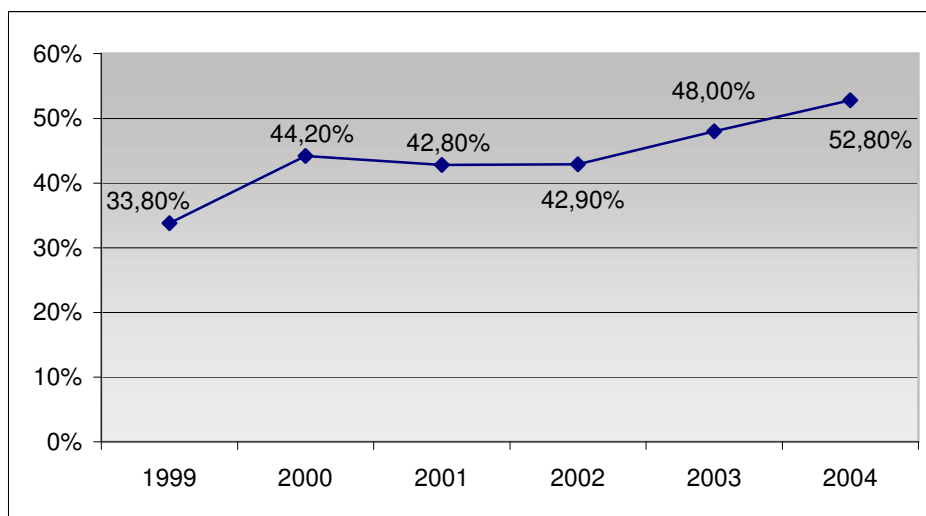
¹⁴² Ibidem, p. 91.

¹⁴³ Vlaams Ministerie voor Werk en Sociale Economie, *Overgangsmaatregelen voor de tewerkstelling van onderdanen uit de landen die op 1 mei 2006 tot de EU zijn toegetreden, KB van 24/4/2006 gepubliceerd in het BS van 28/4/2006*, 28 april 2006, p. 6, http://www2.vlaanderen.be/ned/sites/werk/documenten/migratie_2006nieuweEU.pdf.

1.8.1 Percentage knelpuntberoepen 1999-2004

Uit onderstaande grafiek blijkt dat er in de periode 1999 tot 2004 het percentage knelpunten een stijgende trend volgde, uitgezonderd een kleine dip in 2001 (42,8%). In 2004 werd iets meer dan de helft van het totaal van de vaste circuits¹⁴⁴ beschouwd als knelpuntberoep (52,8%). Dit percentage lag bijna 20 procentpunten hoger dan in 1999 (33,8%).

Figuur 6: Percentage knelpuntberoepen (Vlaanderen, 1999-2004)

Bron: VDAB Databeheer & -Analyse, *Knelpuntberoepen 2004*, Brussel: VDAB, p. 16

¹⁴⁴ Vaste circuits worden gedefinieerd als jobs van onbepaalde of van lange duur. Hieronder vallen voornamelijk het gewone circuit (contract van onbepaalde duur), de startbanen, vervanging bij brugpensioenen. VDAB, *Wie zoekt die vindt... niet altijd, Knelpuntberoepen in Vlaanderen*, Brussel: VDAB, p. 2 <http://www.vdab.be/trends/maandverslag/topic0202.pdf/>.

1.8.2 Klassement van de knelpuntfuncties

In tabel 22 wordt het klassement van de knelpuntfuncties bij arbeiders op basis van Synthese-index 1¹⁴⁵ weergegeven. Elektromechanici en/of technicus elektromechanica, elektriciën en/of technicus elektriciteit en vrachtwagenmechanici zijn beroepen die de lijst bleven aanvoeren in 2003. De dominantie van technische beroepen in de knelpuntenlijst blijft. De intensiteit van de top tien knelpuntfuncties in Vlaanderen in 2003 is vrij goed vergelijkbaar met deze van België. In Vlaanderen is er het belang van de logistieke functies in de uitzendsector, die gemiddeld genomen iets vlotter worden ingevuld. Het beroep van slager staat in Wallonië op nummer 1. In Brussel is er een gevarieerdere top tien, toch blijven hoofdzakelijk technische functies voor rekruteringsproblemen zorgen. Het knelpuntkarakter van alle arbeidersfuncties is wel minder uitgesproken dan in België, behalve voor de functie van loodgieter.¹⁴⁶

---

¹⁴⁵ Synthese-index 1 staat voor de identificatie en classificatie van de knelpuntfuncties. Enkel die functies werden weerhouden waarvan minstens 25% van de agentschappen zegt aanvragen te hebben ontvangen in de loop van 2003. Per functie werden drie basiscriteria berekend. De eerste component was het percentage agentschappen dat vacatures ontvangt voor de functie. Dit moet minstens 25% zijn. De tweede component was het aandeel van de betrokken agentschappen dat de functie als knelpunt bestempelt. De laatste component was de gemiddelde moeilijkheidsgraad van de functie. De drie componenten van Synthese-index 1 zijn het resultaat van een omrekening van de drie waarden met als referentiepunt de gemiddelde waarden van de componenten voor alle functies in de analyse. De functies met een synthese-index 1 groter dan 6 worden erkend als knelpuntfuncties. Die gemiddelde waarden verschillen van jaar tot jaar en van regio tot regio. Daardoor is deze index minder geschikt voor het maken van vergelijkingen over de jaren heen en/of tussen verschillende regio's.

¹⁴⁶ Federgon, Cevora, *Knelpuntfuncties, een onderzoek bij uitzendconsulenten 2004*, Brussel: Federgon, juni 2004, p. 83, 90.

Tabel 22: Klassement van de knelpuntfuncties bij arbeiders op basis van Synthese-index 1 (België, Vlaanderen, Wallonië en Brussel, 2003)

	België		Vlaanderen		Wallonië		Brussel	
	Synthese-index 1	Klasse-ment	Synthese-index 1	Klasse-ment	Synthese-index 1	Klasse-ment	Synthese-index 1	Klasse-ment
Elektromecanici en/of technicus elektromechanica	11,3	1	11,33	1	11,7	1	11	1
Electricien en/of technicus elektriciteit	11,0	2	11,00	2	10	6	10,7	2
Mecanici voor vrachtwagens	10,3	3	10,33	4	10,7	4		
Automechanici	10,3	3	10,67	3	9,7	9	8,7	5
Lasser	10,0	5	10,33	4	11	3	6,3	19
Slager	9,7	6	9,33	8	11,7	1	7,7	12
Vrachtwagenbestuurder	9,7	6	10,33	4	8,7	12	8,7	5
Frezer	9,3	8	9,33	8	9	10	9	3
Plaatslager of carrosseriebehandelaar	9,3	8	9,00	12	10	6	6,3	19
Elektronicus en/of technicus elektronica	9,3	8	9,67	7	8,7	12	8,7	8
Draaier	9,3	8	9,33	8	10	6	9	3
Andere technici	9,0	12	9,00	12	8	17	8	11
Kok, traiteur en restaurateur	8,7	13	8,67	14	9	10	8,3	9
Plooier en andere metaalarbeider	8,7	13	8,00	18	10,3	5	6,7	18
Bakker	8,3	15	8,33	16	8,7	12	7	17
Installateur airconditioning	8,3	15	8,67	14	8	17	8,3	9
Onderhoudspersoneel (voor auto's, machines, e.d.)	8,3	15	9,33	8	6,3	23		
Schrijnwerker	8,0	18	8,33	16	7,7	20	7,3	14
Drukker	7,3	19	8,00	18				
Monteur	7,3	19	7,33	24	8,3	15		
Poets- of schoonmaakpersoneel	7,3	19	8,00	18	6,3	23	7,3	14
Heftruckchauffeur	7,3	19	7,67	22			7,7	12
Meubelmaker	7,7	23	7,67	22				
Machinebedienaar/machine-operator	6,7	23	8,00	18			6,3	19
Loodgieter	6,3	25	6,67	25	6,7	21	8,7	5
Bankwerker	6,3	26			8,3	15		
Houtbewerker			6,67	25				
Stikker of confectiepersoneel			6,33	27				
Magazijnier			6,33	27				
Handlanger					8	17		
Keukenpersoneel					6,7	21	6,3	19
Kelner of serveerster							7,3	14

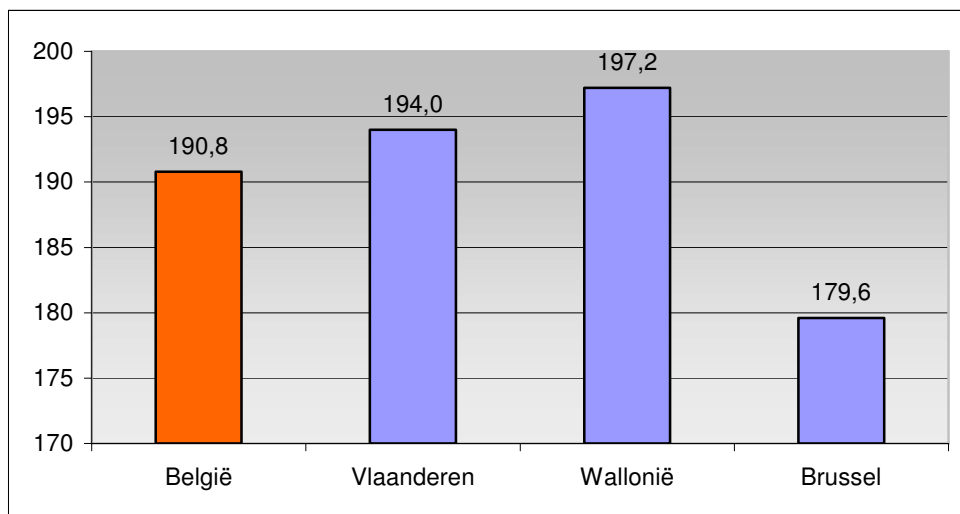
Bron: Federgon, Cevora, *Knelpuntfuncties, een onderzoek bij uitzendconsulenten 2004*, Brussel: Federgon, juni 2004, p. 13, 30, 47, 64

1.8.3 Knelpuntintensiteit

De globale knelpuntintensiteit in Vlaanderen (194,0) en Wallonië (197,2) lag in 2003 min of meer in dezelfde grootteorde. In Brussel (179,2) lag deze duidelijk lager, zoals blijkt uit figuur 7.

Figuur 7: Globale intensiteit van de knelpuntfuncties op basis van Synthese-index 2¹⁴⁷ (België, Vlaanderen, Wallonië en Brussel, 2003)

Bron: Federgon, Cevora, *Knelpuntfuncties, een onderzoek bij uitzendconsulenten 2004*, Brussel: Federgon, juni 2004, p. 82

1.8.4 Oorzaken knelpuntberoepen

Het knelpuntkarakter van een beroep kan veroorzaakt worden door drie verschillende aspecten. Ten eerste is er het kwantitatief tekort aan arbeidskrachten, wat inhoudt dat er ofwel geen schoolse opleiding voor het beroep meer bestaat, wat uitzonderlijk is, of er zijn niet voldoende werkzoekenden voor het beroep, of de deeltijds werkenden zijn niet beschikbaar voor een voltijdse job. Met andere woorden er is een tekort aan instroom van technisch goed geschoolde mensen vanuit het technisch onderwijs naar de arbeidsmarkt in

¹⁴⁷ Synthese-index 2 is in staat objectieve vergelijkingen in de tijd en plaats mogelijk te maken. Vertrekkende van de absolute waarden, wordt de index samengesteld uit 3 componenten. Dit zijn: % agentschappen dat vacatures ontvangt voor de functie, % agentschappen dat de functie beschouwt als knelpunt en een score op (component 3 - 1)*50 op een schaal van 0 tot 100, hoe dichterbij 100, hoe moeilijker de invulling van de functie.

verhouding tot de vraag op de arbeidsmarkt. Ten tweede is er het kwalitatief tekort aan arbeidskrachten. Dit komt voor wanneer er voldoende werkzoekenden zijn, maar er een tekort is aan vakbekwame werknemers of aan mensen met ervaring. Het kan ook zijn dat er vereiste is van bijkomende specifieke kennis van technieken of machines of van bepaalde eigenschappen zoals bijvoorbeeld zelfstandigheid, communicatieve vaardigheden, of wanneer de werkgever hoge bijkomende eisen stelt. Ten derde zijn er de ongunstige werkomstandigheden zoals laag loon, ongezond of zwaar werk, veel stress, ongunstige tijdsregeling, statuut van zelfstandige en dergelijke.¹⁴⁸

Tabel 23: Oorzaken van belangrijkste beroepsgroepen waarin de knelpuntberoepen kunnen gesitueerd worden (Vlaanderen, 2004)

	Oorzaak knelpuntkarakter				
	Kwantitatief	Kwalitatief	Arbeidsomstandigheden		
			Loon	Aard werk	Zelfstandig
Ingenieurs	1	2			
Verplegend personeel	1				
Tekenaars	2	1			
Technici	1	2			
Boekhouders	2	1			
Informatici		1			
Kaderpersoneel		1			
Gespecialiseerde bedienden	2	1			
Vertegenwoordigers	3	2	1	1	1
Chauffeurs	1			2	
Arbeiders metaal	2	1			
Elektriciens	2	1			
Schrijnwerkers	1	2			
Arbeiders bouw	1				
Onderhoudstechnici	2	1			
Bakkers	1		2	2	
Slagers	1		2	2	
Horecapersoneel	3	2	1	1	
Schoonmaakpersoneel		2		1	
Kappers		1	2	2	

1 = belangrijkste oorzaak, 2 = tweede belangrijkste oorzaak

Bron: VDAB Databeheer & -Analyse, *Knelpuntberoepen 2004*, Brussel: VDAB, p. 16

¹⁴⁸ VDAB Databeheer & -Analyse, *Knelpuntberoepen 2004*, Brussel: VDAB, p. 15, 107, 108.

De knelpunten komen ook in 2004 vooral voor bij technische functies, zoals technici, tekenaars, loodgieters, lassers, elektriciens, elektromechaniciens, schrijnwerkers, metselaars,... De oorzaken van de knelpuntberoepen liggen in 2004 vooral op kwantitatief en kwalitatief vlak.¹⁴⁹

Het valt op dat sommige knelpuntberoepen vrijwel ieder jaar terugkomen. Voorbeelden zijn ingenieurs, technici, gekwalificeerde arbeiders bouw en metaal, elektriciens. Er wordt echter wel een evolutie vastgesteld in de oorzaken. Waar vroeger de oorzaak van een knelpuntkarakter vaak louter kwalitatief was, is het probleem daarna eerder kwantitatief geworden door de gestegen vraag tijdens de periode van gunstige economische conjunctuur tot het laatste kwartaal van 2001. Vanaf 2002 zijn de oorzaken weer eerder kwalitatief geworden. Het permanente karakter van sommige knelpuntberoepen geeft aan hoe moeilijk het is om jongeren of werkzoekenden naar deze beroepen te oriënteren, vooral door een beperkte aantrekkingskracht voor studierichtingen en opleidingen met een technische kennis. Bovendien zijn veel knelpuntberoepen typisch 'mannelijk'. Het oplossen van zulke knelpuntberoepen blijkt moeilijk zolang beroeps- en studiekeuzes in hoge mate gender bepaald blijven.¹⁵⁰

Vaak zijn de meest standvastige knelpunten beroepen waarvoor een stevige technische kennis vereist is of waarvoor de technische kennis gecombineerd dient te worden met commerciële en/of administratieve vaardigheden. De instroom uit technische richtingen vanaf het niveau van de derde graad naar de arbeidsmarkt blijft te klein. De horecasector vormt ook een voortdurend knelpunt veroorzaakt door de arbeidsomstandigheden.¹⁵¹

---

¹⁴⁹ VDAB Databeheer & -Analyse, *Knelpuntberoepen 2004*, Brussel: VDAB, p. 108.

¹⁵⁰ Ibidem, p. 62, 63.

¹⁵¹ Ibidem, p. 63, 105.

1.8.5 Knelpuntberoepen bij vaste circuits

De knelpuntberoepen bij de vaste circuits¹⁵², weergegeven in tabel 24, omvatten in 2004 40.682 van de 77.015 afgehandelde jobs. Dit komt neer op 52,8%. Het jaar 2004 kenmerkte opnieuw een stijging ten opzichte van 2003 toen het percentage 48% bedroeg. Volgens VDAB laat de gebruikte methodologie echter op zich niet toe op basis daarvan conclusies te trekken over het al dan niet vergroten of verkleinen van de problemen op de arbeidsmarkt. Het wil niet zeggen dat er evenveel jobs moeilijk vervulbaar zijn aangezien er bij de knelpuntberoepen een groot aantal werkaanbiedingen gewoon vervuld kan worden. Het aandeel van de vervulde vacatures voor knelpuntberoepen bedroeg in 2004 80,1%, voor de andere beroepen 85,2%.¹⁵³

Bij vergelijking van het totaal van de vacatures die tot de knelpuntberoepen behoren en de overige beroepen, blijkt dat de medianen¹⁵⁴ van de vervullingstijd en van de looptijden bij de knelpunten langer zijn en dat het vervullingpercentage lager is. Volgens VDAB is dit een onmiddellijk gevolg van de gebruikte methode om de knelpuntberoepen te selecteren. In 2004 is de helft van de ingevulde vacatures voor knelpuntberoepen binnen 42 dagen ingevuld, voor de overige beroepen duurt dit 35 dagen of minder. Het duurt 49 dagen eer de helft van de vacatures voor knelpuntberoepen afgehandeld is, terwijl dit voor de overige beroepen slechts 40 dagen duurt. Deze medianen zijn bijna gelijk aan die van 2003.¹⁵⁵

---

¹⁵² Vaste circuits worden gedefinieerd als jobs van onbepaalde of van lange duur. Hieronder vallen voornamelijk het gewone circuit (contract van onbepaalde duur), de startbanen, vervanging bij brugpensioenen. VDAB, *Wie zoekt die vindt... niet altijd, Knelpuntberoepen in Vlaanderen*, Brussel: VDAB, p.2 <http://www.vdab.be/trends/maandverslag/topic0202.pdf>.

¹⁵³ VDAB Databeheer & -Analyse, *Knelpuntberoepen 2004*, Brussel: VDAB, p. 69.

¹⁵⁴ De mediaan is de middelste van de naar grootte gerangschikte waarnemingen.

¹⁵⁵ VDAB Databeheer & -Analyse, *Knelpuntberoepen 2004*, Brussel: VDAB, p. 69.

Tabel 24: Vacatures – vaste circuits (Vlaanderen, 2004)

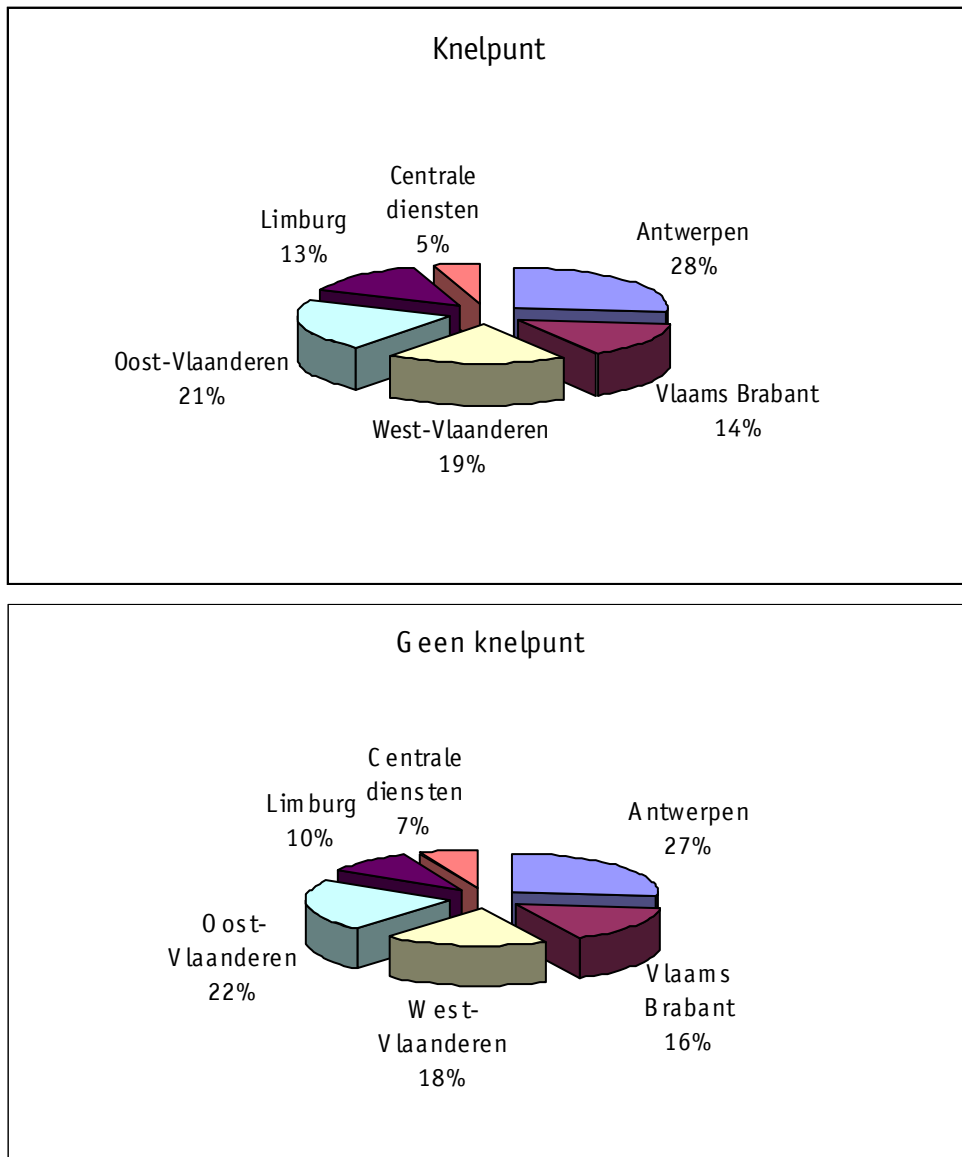
	Aantal afgehandeld	% vervuld	% annul. geen geschikte kandidaat	Mediaan vervullingstijd (dagen)	Mediaan looptijd (dagen)
Knelpuntberoep	40.682	80,1%	4,6%	42	49
Geen knelpuntberoep	36.333	85,2%	2,7%	35	40
Totaal	77.015	82,5%	3,7%	39	44

Bron: VDAB Databeheer & -Analyse, *Knelpuntberoepen 2004*, Brussel: VDAB

1.8.6 Knelpuntverdeling volgens provincie

Op provinciaal niveau bevinden zich vooral de knelpunten van de afgehandelde vacatures van de vaste circuits zich vooral in Antwerpen (28%), Oost-Vlaanderen (21%) en West-Vlaanderen (19%). In Vlaams-Brabant (14%) en Limburg (13%) zijn er minder knelpunten in de afgehandelde vacatures. De afgehandelde vacatures waar geen knelpunten voorkomen is als volgt verdeeld: Antwerpen (27%), Oost-Vlaanderen (22%), West-Vlaanderen (18%), Vlaams-Brabant (16%) en Limburg (10%). Bij vergelijking blijkt dat in alle Vlaamse provincies behalve West-Vlaanderen er zich meer afgehandelde vacatures met knelpunten voordoen dan zonder. In Limburg is het verschil het grootst.

Figuur 8: Afgehandelde vacatures - vaste circuits, procentuele verdeling volgens provincie (Vlaanderen, 2004)

Bron: VDAB Databeheer & -Analyse, *Knelpuntberoepen 2004*, Brussel: VDAB, p. 63

1.8.7 Knelpuntverdeling volgens nijverheidstak

De bouwsector heeft duidelijk te maken met knelpuntberoepen. Naast de bouwvakberoepen is er vanuit de sector ook veel vraag naar technici, loodgieters, monteurs centrale verwarming, timmerlieden en schrijnwerkers. 'Handel en garages', de maatschappelijke dienstverlening, het vervoer, de metaalsector, de voedingsector en restcategorie 'overige industrie' kennen ook knelpunten.¹⁵⁶

Tabel 25: Afgehandelde vacatures - vaste circuits, procentuele verdeling volgens nijverheidstak (Vlaanderen, 2004)

Nijverheidstak	Knelpunt	Geen knelpunt	Totaal
Land- en tuinbouw	1,7%	1,1%	1,4%
Metaal	4,3%	1,4%	2,9%
Voeding	2,7%	2,2%	2,4%
Textiel	0,5%	1,6%	1,1%
Kleding	0,2%	0,3%	0,2%
Chemie	0,8%	0,5%	0,7%
Drukkerijen	0,9%	1,0%	1,0%
Hout	0,5%	0,5%	0,5%
Papier en karton	0,2%	0,2%	0,2%
Productie transportmiddelen	1,5%	4,7%	3,0%
Overige industrie	6,2%	4,9%	5,6%
Bouw	16,5%	7,0%	12,0%
Elektriciteit, gas en water	0,2%	0,2%	0,2%
Hotel en restaurants	7,0%	7,0%	7,0%
Handel en garages	16,1%	25,7%	20,7%
Communicatie	0,7%	0,7%	0,7%
Vervoer	8,0%	3,2%	5,7%
Financiële instellingen	0,9%	1,6%	1,2%
Diensten aan bedrijven	10,9%	10,4%	10,7%
Onderwijs	1,2%	5,0%	3,0%
Openbare diensten	3,0%	6,1%	4,5%
Gezondheidszorg	3,9%	2,2%	3,1%
Maatschappelijke dienstverlening	7,1%	5,3%	6,2%
Gemeenschapsvoorzieningen	0,5%	1,4%	1,0%
Diversen	4,4%	5,8%	5,1%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%

Bron: VDAB Databeheer & -Analyse, Knelpuntberoepen 2004, Brussel: VDAB, p. 77

¹⁵⁶ VDAB Databeheer & -Analyse, *Knelpuntberoepen 2004*, Brussel: VDAB, p. 78.

1.9 Statistieken Vreemdelingen

In het totaal waren er 983.602 vreemdelingen in België op 5 september 2005 in België, zoals blijkt uit tabel 26. Er komen relatief gezien weinig personen uit de nieuwe EU-lidstaten. Er waren in september 2005 een 17.000 Polen in België. Zij hadden het hoogste cijfer van alle nationaliteiten uit de tien nieuwe lidstaten maar het was toch nog minder dan 2% van alle vreemdelingen die op dat moment in België verbleven. De Hongaren en Tsjechen volgden met een 2.000-tal op de tweede en de derde plaats.

Tabel 26: Vreemdelingen per nationaliteit (België, 5 september 2005)

Nationaliteit	Aantal	
Cyprus	151	0,015%
Denemarken	3.306	0,336%
Duitsland (Bondsrep.)	36.974	3,759%
Estland	383	0,039%
Finland	3.046	0,310%
Frankrijk	119.611	12,161%
Groot-Brittannië	26.165	2,660%
Griekenland	16.445	1,672%
Hongarije (Rep.)	2.002	0,204%
Hongarije (Republiek)	2	0,000%
Ierland	3.460	0,352%
Italië	177.406	18,036%
Letland	493	0,050%
Litouwen	634	0,064%
Luxemburg (Groot-Hertogdom)	4.330	0,440%
Malta	161	0,016%
Nederland	109.221	11,104%
Oostenrijk	2471	0,251%
Polen (Rep.)	16.605	1,688%
Polen (Republiek)	5	0,001%
Portugal	27.921	2,839%
Slovaakse Republiek	3.975	0,404%
Slovenië (Rep.)	378	0,038%
Spanje	43.015	4,373%
Tsjechoslowakei	36	0,004%
Tsjechische Republiek	1.805	0,184%
Tsjecho-Slowakije	167	0,017%
van Duitse herkomst	6	0,001%
van Estische herkomst	3	0,000%
van Griekse herkomst	2	0,000%
van Hongaarse herkomst	162	0,016%
van Letse herkomst	19	0,002%
van Litouwse herkomst	25	0,003%
van Poolse herkomst	526	0,053%
van Portugese herkomst	1	0,000%
Zweden	4.410	0,448%
Aantal vreemdelingen uit niet-EU landen	387.280	0,385%
Totaal aantal vreemdelingen	983.602	100%

Bron: FOD Binnenlandse Zaken Dienst Vreemdelingenzaken, Statistieken Vreemdelingen/ per nationaliteit, Brussel: FOD Binnenlandse Zaken Dienst Vreemdelingenzaken, http://www.dofi.fgov.be/nl/statistieken/Stat_ETR_nl.htm

1.10 Zelfstandigen

Er zijn gegevens beschikbaar over het aantal zelfstandigen en helpers afkomstig uit de acht nieuwe Centraal- en Oost-Europese lidstaten die hun activiteit hebben opgestart in de loop van 2003 en 2004.¹⁵⁷ Tabel 27 geeft deze gegevens weer, in 2003 was het aantal zelfstandigen 583 en in 2004 1.320. Hoewel het gaat om een stijging van 740 zelfstandigen, blijft dit veeleer gering. Het waren vooral Poolse onderdanen die in België als zelfstandige begonnen te werken. In 2003 waren er 583 Polen, in 2004 1.206.

Tabel 27: Zelfstandigen en helpers afkomstig uit de nieuwe EU-lidstaten die hun activiteit hebben opgestart in de loop van het jaar (België, 2003-2004)

	2003	2004
Estland	0	2
Hongarije	15	33
Letland	3	5
Litouwen	12	28
Polen	537	1.206
Slowakije	5	29
Tsjechië	11	15
Slovenië	0	2
Totaal nieuwe Centraal- en Oost-Europese lidstaten	583	1.320
Alle vreemdelingen	6.870	8.716
p.m. Belgen en vreemdelingen	55.031	60.238

Bron: RSVZ, in: Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *De toegang tot de Belgische arbeidsmarkt voor onderdanen van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie*, Advies, februari 2006, Brussel: HRW, p. 19

¹⁵⁷ Voorzichtigheid is geboden met deze gegevens omdat enerzijds het onmogelijk is om te bepalen of de immigratie verband houdt met het opstarten van een activiteit als zelfstandige of ze ervoor al plaatsvond en anderzijds hebben ze alleen betrekking op de zelfstandigen die zich permanent in België vestigen.

1.11 Detachering

Op basis van E-101 formulieren registreerde de RSZ in 2005 86.601 detacheringen tegenover slechts 50.995 in 2003. Dit betekent een toename met bijna 36.000 gedetacheerde werknemers in twee jaar, waarvan het grootste gedeelte tussen 2004 en 2005 werd geregistreerd. Tijdens het eerste jaar dat de nieuwe lidstaten tot de Europese Unie behoorden, waren er slechts 58.588 detacheringen. De RSZ kan echter geen onderscheid maken over het land van oorsprong van de gedetacheerden. Dit heeft tot gevolg dat een flink aantal werknemers uit de buurlanden (Frankrijk, Nederland, Duitsland,...) erin opgenomen is. Het aantal gedetacheerde werknemers afkomstig uit de nieuwe lidstaten vertegenwoordigt echter een niet te verwaarlozen aandeel.¹⁵⁸ In bijlage 8 wordt hier verder op ingegaan.

In onderstaande tabel worden de zelfstandigen uit EU-landen die gedetacheerd worden volgens artikel 14a1 (a) naar België weergegeven. Het bundelt de formulieren die de RSVZ ontving in het kader van tewerkstelling als zelfstandige in België vanuit andere EU-lidstaten. Uit deze gegevens blijkt dat de meeste zelfstandige gedetacheerden uit Duitsland, Nederland en Groot-Brittannië komen. Slechts enkelen uit de nieuwe lidstaten worden na 1 mei 2004 geregistreerd als zelfstandige gedetacheerden, zij komen voornamelijk uit Polen en Tsjechië.

---

¹⁵⁸ Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *De toegang tot de Belgische arbeidsmarkt voor onderdanen van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie*, Advies, februari 2006, Brussel: HRW, p. 19.

Tabel 28: Zelfstandigen uit EU-landen die gedetacheerd worden, volgens artikel 14a1 (a) (België, 2003-2005)

	Denemarken	Duitsland	Griekenland	Spanje	Frankrijk	Ierland	Italië	Luxemburg	Nederland	Portugal	Groot-Brittannië	Finland	Zweden	Oostenrijk	IJsland	Zwitserland	Cyprus	Estland	Hongarije	Letland	Litouwen	Malta	Polen	Slowakije	Slovenië	Tsjechië
2003 Januari		5							12		12					2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Februari		3							2		9						-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Maart		9									10						-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
April		14							1		12	1					-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mei		13				1					1	1					-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Juni		8		1					1		7						-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Juli		9		2		2					12						-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Augustus		6									6						-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
September		7							24		11						-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oktober									65		5	1					-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
November		9							25		8						-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
December		12							28		5						-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2004 Januari		8		1					23		8						-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Februari		5							68		13	1					-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Maart		13							28		3						-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
April		4		2					62	47	3						-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mei		5							36		4						-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Juni		6							13		2						-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Juli									22								-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Augustus		4							44		2						-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
September		3							13								-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oktober		16		3					21	6	1						-	-	-	-	-	3	-	-	1	-
November		5							36		3						-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
December		1							2								-	-	-	-	-	4	-	-	2	-
2005 Januari		8							21								-	-	-	-	-	3	-	-	2	-
Februari									10		1						-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Maart									23		2						-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
April		6		2					49		3						-	-	-	-	-	5	-	-	-	-
Mei		4															-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Juni		1		2					20		5						-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Juli		12		5					73		8						-	-	-	-	-	-	6	-	-	-
Augustus		5		4					10				10				-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
September		10		7					26		8						-	-	-	-	-	-	7	-	-	-
Oktober		8		1					7	3	8						-	-	-	-	-	10	-	-	-	-
November		3					1		14		9						-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
December		7		1					21		1						-	-	-	-	-	4	-	-	-	-

Bron: VOB/CIO, RSVZ

2 Arbeidsmarkt in de nieuwe en kandidaat-lidstaten

De meeste nieuwe lidstaten hebben een technologische achterstand en zwakke concurrentie opgelopen door tientallen jaren afgesneden geweest te zijn van hun vroegere, historische handelspartners in West-Europa. In de nieuwe lidstaten zijn er echter nog steeds goed opgeleide arbeidskrachten en een industrieel productieapparaat maar deze zijn niet aangepast aan de eisen van de huidige wereldeconomie. Het is bijgevolg eerder een kwestie van heroriëntering van deze landen dan van totale opbouw.¹⁵⁹

Tijdens de eerste helft van de jaren '90 kwamen de nieuwe lidstaten, tegen de aanvankelijke verwachtingen in, in een zware depressie terecht, vaak vergezeld door een hyperinflatie. De belangrijkste reden was dat het plots ineengestorte vorige systeem niet vlug kon worden vervangen door een marktconform institutioneel kader. Vanaf 1995 brachten echter belangrijke economische interne hervormingen, zoals bijvoorbeeld prijsmechanismen, internationale handel, en integratiemaatregelen in de EU-economie, een heropleving teweeg.¹⁶⁰

De nieuwe lidstaten hebben sinds 1995 een hogere groei gekend dan de EU-15. Tijdens de groeivertraging van 2000 tot 2003 hebben zij ook beter standgehouden. Hun BBP-startniveau van 1989 werd zelfs opnieuw behaald, met uitzondering van de Baltische staten die sinds enkele jaren een enorme groei kennen.¹⁶¹

De bedrijven van de Centraal- en Oost-Europese landen opereren sinds 1 mei 2004 binnen een eenheidsmarkt. De bilaterale vrijhandelszones werden vervangen door één douane-unie met een gemeenschappelijk extern tarief.¹⁶²

---

¹⁵⁹ F. Abraham, J. Konings, R. Veugeleers, J. Van hove, I. Vansteenkiste (2002), *De nieuwe EU: de doodsteek voor de Vlaamse economie?*, Leuven: Acco, p. 78.

¹⁶⁰ S. Plasschaert, et. al., *'De micro-economische gevolgen van de uitbreiding van de Europese Unie'*, Brussel: IRRI/FEB/SEP, maart 2004 p. 5.

¹⁶¹ Ibidem.

¹⁶² Ibidem.

Wanneer de Maastrichtnormen voldaan zullen worden en een duurzame convergentie bereikt is, zullen de nieuwe lidstaten lid kunnen worden van de Economische en Monetaire Unie. Het zal echter nog een tijd duren eer het zover komt. Ondertussen blijven de Belgische ondernemingen die met of in een nieuwe lidstaat opereren, onderhevig aan valutarisico's.¹⁶³

Het loon, de koopkracht, de lokale arbeidsmarktsituatie en human capital variabelen zoals talenkennis en opleiding, spelen een rol bij economische migraties. Vele Oost-Europese nieuwe lidstaten kennen enerzijds een relatief hoge werkloosheidsgraad en anderzijds relatief hoge groeicijfers, wat nieuwe arbeidsmarktopportunities biedt.¹⁶⁴ De economische groei van een land heeft een belangrijke impact op de handel en tewerkstelling. Het is daarom interessant een aantal demografische en economische factoren van de nieuwe en kandidaat-lidstaten op een rijtje te zetten.

2.1 Demografische factoren

2.1.1 Totale bevolking

De bevolking, voor de periode 1994-2005 weergegeven in tabel 29, is gebaseerd op data van de meest recente volkstelling aangepast door de elementen van de bevolkingsveranderingen na de laatste volkstelling, of gebaseerd op bevolkingsregisters. De nieuwe lidstaat met de meeste bevolking is ongetwijfeld Polen met ongeveer 38 miljoen onderdanen. Hongarije en Tsjechië volgen met iets meer dan 10 miljoen inwoners. Tussen de nieuwe lidstaten is er een enorm verschil qua bevolkingsaantal, ook al omdat de landoppervlakte vaak heel erg verschillend is. Malta en Cyprus hadden immers slechts 400.000 en 750.000 inwoners in 2005. Deze twee landen zijn, samen met Slowakije, trouwens de enige nieuwe lidstaten waar de bevolking (weliswaar licht) groeit. In de andere landen daalt de bevolking, hoewel dit slechts een lichte daling is. Ook in de kandidaat-lidstaten daalt de populatie, uitgezonderd Turkije waar de bevolking iets toeneemt tussen 2003 en 2005. Turkije heeft een enorm hoog

---

¹⁶³ S. Plasschaert, et. al., *'De micro-economische gevolgen van de uitbreiding van de Europese Unie'*, Brussel: IRRI/FEB/SEP, maart 2004 p. 5.

¹⁶⁴ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 75.

bevolkingscijfer, namelijk 71,5 miljoen personen in 2005. Roemenië volgt met een iets bescheidener cijfer, maar had toch ook maar liefst 21,7 miljoen inwoners in 2005.

Tabel 29: Totale bevolking op 1 januari (Europa, 1994-2005)

(*1.000)	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
EU-25	445.336,9	446.390,2	447.377,8	448.318,4	449.105,5	449.974,7	451.080,2	452.015,9	452.640,8	455.049,5	457.188,9 ^e	459.485,8 ^e
EU-15	370.133,8	371.187,6	372.230,4	373.223,6	374.066,2	375.016,7	376.203,9	377.653,5	378.361,5	380.848,6	383.047,2 ^e	385.380,8 ^e
België	10.100,6	10.130,6	10.143,0	10.170,2	10.192,3	10.213,8	10.239,1	10.263,4	10.309,7	10.355,8	10.396,4	10.445,9
Tsjechië	10.334,0	10.333,2	10.321,3	10.309,1	10.299,1	10.289,6	10.278,1	10.232,0	10.206,4	10.203,3	10.211,5	10.220,6
Estland	1.477,0	1.448,1	1.425,2	1.406,0	1.393,1	1.379,2	1.372,1	1.367,0	1.361,2	1.356,0	1.351,1	1.347,0 ^(p)
Cyprus	632,9	645,4	656,3	666,3	675,2	682,9	690,5	697,5	705,5	715,1	730,4	749,2
Letland	2.540,9	2.500,6	2.469,5	2.444,9	2.420,8	2.399,2	2.381,7	2.364,3	2.345,8	2.331,5	2.319,2	2.306,4
Litouwen	3.671,3	3.643,0	3.615,2	3.588,0	3.562,3	3.536,4	3.512,1	3.487,0	3.475,6	3.462,6	3.445,9	3.425,3
Hongarije	10.350,0	10.336,7	10.321,2	10.301,2	10.279,7	10.253,4	10.221,6	10.200,3	10.174,9	10.142,4	10.116,7	10.097,5
Malta	366,4	369,5	371,2	374,0	376,5	378,5	380,2	391,4	394,6	397,3	399,9	402,7
Polen	38.504,7	38.580,6	38.609,4	38.639,3	38.660,0	38.667,0	38.653,6	38.254,0	38.242,2	38.218,5	38.190,6	38.173,8
Slovenië	1.989,4	1.989,5	1.990,3	1.987,0	1.984,9	1.978,3	1.987,8	1.990,1	1.994,0	1.995,0	1.996,4	1.997,6
Slowakije	5.336,5	5.356,2	5.367,8	5.378,9	5.387,7	5.393,4	5.398,7	5.378,8	5.379,0	5.379,2	5.380,1	5.384,8
Bulgarije	8.459,8	8.427,4	8.384,7	8.340,9	8.283,2	8.230,4	8.190,9	7.928,9	7.892,0	7.845,8	7.801,3	7.761,0
Kroatië	4.777,8	4.776,5	4.597,0	:	4.582,0	:	4.567,5	4.437,5	4.444,1	4.442,2	4.441,3 ^(e)	4.443,4 ^(e)
Roemenië	22.748,0	22.712,4	22.656,1	22.581,9	22.526,1	22.488,6	22.455,5	22.430,5	21.833,5	21.772,8	21.711,3	21.658,5
Turkije	:	:	:	:	:	:	:	:	:	69.612,4 ^(e)	70.694,0 ^(e)	71.611,0 ^(e)

(:) niet beschikbaar;

(p) voorlopige waarde;

(e) geschatte waarde.

Bron: Eurostat/U.S. Bureau of the Census, *Europe in figures*, Eurostat Yearbook 2005

Als de emigratie van werknemers uit nieuwe lidstaten naar landen en de EU-15 blijvend is, dreigt dit te gaan wegen op het groeipotentieel en de levensstandaard van de landen van herkomst die, net zoals de hele EU, geconfronteerd zullen worden met een daling van hun bevolking op arbeidsleeftijd en met een relatieve veroudering van hun bevolking. De bevolking van 15 tot 64 jaar zou, volgens de laatste prognoses van de Europese Commissie¹⁶⁵, tot 2010 zowel in de EU-15 als in de tien nieuwe lidstaten licht toenemen. Daarna begint deze bevolkingsgroep te verminderen, vooral bij de nieuwkomers. In 2015 zal het aantal personen op arbeidsleeftijd in de nieuwe lidstaten al kleiner zijn dan het huidige aantal en in de daarop volgende jaren zal die daling nog sneller verlopen. In 2025 zal de bevolking van 15 tot 64 jaar er nog slechts 89% bedragen van het niveau van 2004, terwijl ze in de EU-15 nauwelijks lager zal liggen dan in 2004. Het totale bevolkingsaantal zal in de

¹⁶⁵ Het jaar 2004 wordt als referentiejaar gehanteerd.

EU-15 blijven toenemen, ondanks de daling van de bevolking tussen 15 en 64 jaar. In de tien nieuwe lidstaten zal de totale bevolking echter dalen, zij het in mindere mate dan de bevolking op arbeidsleeftijd.¹⁶⁶

2.1.2 Bevolkingsveranderingen

In onderstaande tabel worden de verschillen tussen de bevolkingsgrootte op het einde en het begin van een periode weergegeven. Deze zijn gelijk aan de algebraïsche som van de natuurlijke toename en de nettomigratie, inclusief correcties. Er is een negatieve verandering wanneer beide componenten negatief zijn en wanneer de ene een hogere absolute waarde heeft dan de andere.¹⁶⁷

In België nam de bevolking van 1993 tot 2004 toe, een reden zou een hoge immigratie kunnen zijn. Er worden echter geen statistieken gegeven van na de EU-uitbreiding van 1 mei 2004 om zo een mogelijke link te kunnen leggen. In de meeste nieuwe lidstaten is een daling van de bevolking de algemene trend, behalve in Cyprus, Malta en Slowakije. In Slovenië nam de bevolking toe vanaf 1999 en in Tsjechië vanaf 2003. De Baltische staten, Hongarije, Polen en de kandidaat-lidstaat Bulgarije werden gekenmerkt door een afname van de populatie tijdens de periode 1993-2003.

---

¹⁶⁶ Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *De toegang tot de Belgische arbeidsmarkt voor onderdanen van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie*, Advies, februari 2006, Brussel: HRW, p. 44.

¹⁶⁷ Eurostat/U.S. Bureau of the Census, *Europe in figures, Eurostat Yearbook 2005*.

Tabel 30: Bevolkingsveranderingen (Europa, 1993-2004)

(*1.000)	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
EU-25	1.292,1	1.053,3	987,6	940,6	787,1	869,2	1.105,5	1.325,8	1.598,7	1.939,3	2.139,4(e)	2.296,9(e)
EU-15	1.279,2	1.053,8	1.042,8	993,2	842,6	950,5	1.187,2	1.449,6	1.681,9	2.017,7	2.198,6(e)	2.333,5(e)
België	32,3	30,0	12,4	27,2	22,1	21,5	25,3	24,3	46,3	46,1	40,6	49,4
Tsjechië	8,3	-0,8	-11,9	-12,2	-10,0	-9,5	-11,5	-46,1	-25,6	-3,1	8,2	9,1
Estland	-34,3	-28,9	-22,9	-19,2	-12,9	-13,9	-7,1	-5,1	-5,8	-5,2	-5,0	-4,1(p)
Cyprus	13,7	12,5	10,9	10,0	8,9	7,7	7,6	7,0	8,0	9,6	15,2	18,8
Letland	-44,8	-40,3	-31,1	-24,6	-24,1	-21,6	-17,5	-17,4	-18,5	-14,3	-12,3	-12,8
Litouwen	-22,6	-28,3	-27,8	-27,2	-25,7	-25,9	-24,3	-25,1	-11,4	-13,0	-16,7	-20,5
Hongarije	-15,0	-13,3	-15,5	-20,0	-21,5	-26,3	-31,8	-21,3	-25,4	-32,5	-25,6	-19,2
Malta	3,4	3,1	1,7	2,8	2,5	2,0	1,7	11,2	3,2	2,7	2,6	2,8
Polen	86,6	75,9	28,8	29,9	20,7	7,0	-13,4	-9,3	-11,8	-23,7	-27,9	-16,8
Slovenië	-4,7	0,1	0,8	-3,3	-2,1	-6,6	9,5	2,3	3,9	1,0	1,4	1,2
Slowakije	22,3	19,7	11,6	11,1	8,8	5,7	5,3	-19,9	0,2	0,2	0,9	4,8
Bulgarije	-25,1	-32,4	-42,7	-43,8	-57,7	-52,8	-39,5	-41,4	-36,9	-46,2	-44,6	-40,2
Kroatië	-2,6	-1,3	-179,5	:	:	:	:	-130,0	6,6	-1,9	-0,9	2,1 (e)
Roemenië	-30,5	-35,6	-56,3	-74,2	-55,8	-37,5	-33,1	-25,0	-38,8	-60,7	-61,5	-52,7
Turkije	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:1.081,6(e)	917,0(e)

(:) niet beschikbaar

(p) voorlopige waarde

(e) geschatte waarde

Bron: Eurostat/U.S. Bureau of the Census, *Europe in figures, Eurostat Yearbook 2005*

2.1.3 Nettoimmigratie

Nettoimmigratie is het verschil tussen immigratie en emigratie van een gebied gedurende een jaar. Het is negatief wanneer het aantal emigranten het aantal immigranten overschrijdt. Aangezien de meeste landen geen nauwkeurige cijfers of helemaal geen cijfers heeft van immigratie en emigratie, wordt nettoimmigratie geschat op basis van het verschil tussen bevolkingsverandering en natuurlijke toename tussen twee data. De statistieken van nettoimmigratie zijn daardoor getroffen door de twee componenten van deze vergelijking, vooral bevolkingsverandering.¹⁶⁸

Uit tabel 31 blijkt dat België in 2004 bijna een verdubbeling kende van de immigranten in 1993, namelijk 35.400 ten opzichte van 18.300 immigranten. In Cyprus en Malta waren er ook meer immigranten dan emigranten tijdens deze periode. Tsjechië had enkel tijdens de jaren 200 en 2001 veel emigranten, de overige jaren weken er veel personen in. Polen,

¹⁶⁸ Eurostat/U.S. Bureau of the Census, *Europe in figures, Eurostat Yearbook 2005*.

Letten, Litouwers en Roemenen emigreren vooral terwijl er meer immigranten naar Hongarije en Slowakije keren. In de overige landen, opgenomen in tabel 31, wisselen meer emigratie en immigratie met elkaar. Aangezien deze tabel slechts statistieken tot en met 2004 bevat, is het niet mogelijk om hieruit af te leiden of de EU-uitbreiding van 1 mei 2004 met de toename van emigratie gerelateerd is.

Tabel 31: Nettomigratie, inclusief aanpassingen (Europa, 1993-2004)

(*1.000)	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
EU (25 landen)	826,0	632,5	732,7	658,0	468,5	644,6	905,7	993,2	1.311,5	1.707,3	1.955,1 ^(e)	1.852,3 ^(e)
EU (15 landen)	896,9	678,8	765,9	684,2	482,8	665,1	903,2	1.055,6	1.321,8	1.701,2	1.915,6 ^(e)	1.813,5 ^(e)
België	18,3	17,3	1,8	15,1	9,8	11,6	16,7	12,9	35,7	40,5	35,5	35,4 ^(p)
Cyprus	8,7	7,0	6,6	6,0	5,5	4,2	4,2	4,0	4,6	6,9	12,3	15,7
Tsjechië	5,5	10,0	9,9	10,2	12,0	9,5	8,8	-28,0	-8,5	12,3	25,8	18,6
Estland	-28,3	-20,9	-15,6	-13,4	-6,9	-6,7	-1,1	0,2	0,1	0,2	0,1	-0,2
Letland	-32,4	-22,8	-13,8	-10,1	-9,4	-5,8	-4,1	-5,4	-5,2	-1,8	-0,8	-1,1
Litouwen	-24,0	-24,2	-23,7	-23,4	-22,4	-22,1	-20,7	-20,3	-2,5	-1,9	-6,3	-9,6
Hongarije	18,2	18,0	17,8	17,8	17,5	17,3	16,8	16,7	9,8	3,5	15,6	18,2
Malta	1,0	1,0	-0,2	0,7	0,6	0,4	0,5	9,9	2,2	2,0	1,7	1,9
Polen	-16,8	-19,0	-18,2	-12,8	-11,7	-13,2	-14,0	-19,6	-16,8	-18,0	-13,8	-9,4
Slovenië	-4,5	0,0	0,8	-3,5	-1,4	-5,5	10,9	2,7	4,9	2,2	3,5	1,9 ^(p)
Slowakije	1,7	4,7	2,9	2,2	1,8	1,3	1,5	-22,4	1,1	0,9	1,4	2,9
Bulgarije	0,0	0,0	0,0	1,1	0,1	0,0	0,0	0,0	7,3	-0,1	0,0	0,0
Kroatië	-0,3	-0,4	-179,2	:	:	:	:	-123,5	15,2	8,6	12,0	11,6 ^(e)
Roemenië	-17,2	-16,2	-21,2	-19,3	-13,4	-5,6	-2,5	-3,7	0,4	-1,5	-7,4	-10,1
Turkije	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	156,6 ^(e)	0,0 ^(e)

(:) niet beschikbaar;

(p) voorlopige waarde;

(e) geschatte waarde.

Bron: Eurostat/U.S. Bureau of the Census, *Europe in figures, Eurostat Yearbook 2005*

2.1.4 Bevolking op arbeidsleeftijd

Tabel 32: Bevolking op arbeidsleeftijd, opsplitsing naar arbeidsstatuut, leeftijdsgroep en scholingsniveau (Europa, 2005¹⁶⁹)

	België	EU-15	Tsjechië	Estland	Letland	Litouwen	Hongarije	Polen	Slovenië	Slowakije
Bevolking op arbeidsleeftijd	6.900.000	253.700.000	7.300.000	900.000	1.600.000	2.300.000	6.800.000	26.200.000	1.400.000	3.800.000
1 Actieven	66,4%	71,0%	70,2%	70,8%	69,4%	68,5%	61,2%	63,9%	70,1%	68,6%
1.1 Werkend	61,0%	65,1%	64,7%	64,9%	63,0%	62,6%	56,8%	52,2%	66,0%	57,4%
1.2 Werkzoekend	5,4%	5,8%	5,5%	5,9%	6,4%	5,9%	4,4%	11,7%	4,1%	11,2%
2 Inactieven	33,6%	29,0%	29,8%	29,2%	30,6%	31,5%	38,8%	36,1%	29,9%	31,4%
2.1 Willen werken	2,5%	4,0%	2,7%	5,1%	7,6%	2,2%	4,7%	5,0%	3,3%	1,5%
2.2 Overige	31,1%	n.b.	27,1%	24,1%	23,0%	29,2%	34,1%	31,0%	26,6%	29,8%
Arbeidsreserve (= 1.2 + 2.1)										
Procenten van het totaal	7,9%	n.b.	8,2%	11,0%	14,0%	8,1%	9,1%	16,7%	7,4%	12,8%
Personen	500.000	n.b.	600.000	100.000	200.000	200.000	600.000	4.400.000	100.000	500.000
15 – 24 jaar	18,4%	17,9%	18,7%	22,4%	22,7%	22,6%	18,7%	22,6%	18,9%	23,1%
25 – 54 jaar	64,7%	64,7%	62,6%	61,4%	61,0%	62,2%	63,9%	62,8%	65,6%	63,3%
55 – 64 jaar	16,9%	17,4%	18,7%	16,2%	16,4%	15,2%	17,4%	14,6%	15,4%	13,6%
Laaggeschoold	37,4%	34,9%	17,2%	20,4%	24,7%	22,1%	29,0%	22,4%	24,3%	20,7%
Middengeschoold	35,9%	44,1%	71,8%	51,8%	57,5%	55,7%	56,5%	64,0%	59,2%	68,1%
Hooggeschoold	26,7%	21,0%	11,0%	27,8%	17,9%	22,2%	14,5%	13,6%	16,6%	11,2%

Bron: EC (Berekeningen HRW), in: Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *De toegang tot de Belgische arbeidsmarkt voor onderdanen van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie*, Advies, februari 2006, Brussel: HRW, p. 41, 43

In bovenstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de bevolking op arbeidsleeftijd in het tweede kwartaal van 2005 opgesplitst naar arbeidstatuut, leeftijdsgroep en scholingsniveau om een beeld te krijgen van mogelijke emigratiekandidaten uit de nieuwe EU-idstaten.

Het vooruitzicht op een hoger inkomen, zelfs al is dit tijdelijk of is hiervoor een tamelijk grote verplaatsing nodig, zou een deel van die mensen er toe kunnen aanzetten om in het buitenland werk te zoeken. Het aandeel van deze werkwillige inactieven was het grootst in Letland en was er 7,6% van de bevolking op arbeidsleeftijd. In Estland vertegenwoordigden zij 5,1% van de bevolking op arbeidsleeftijd. In Polen en Hongarije, de twee dichtst bevolkte nieuwe lidstaten, was het percentage respectievelijk 5% en 4,7%. In de andere landen lag dit aandeel lager dan het gemiddelde van 4% van de EU-15.

¹⁶⁹ Op het einde van het tweede kwartaal van 2005.

Emigratiekandidaten horen vooral tot het jongste deel van de bevolking op arbeidsleeftijd, het zijn voornamelijk personen die na afloop van hun studies geen werk vinden of niet tevreden zijn met hun baan of het loon dat ze hiervoor krijgen. Het aandeel van de jongeren tussen 15 en 24 jaar was groter in de nieuwe lidstaten dan in de EU-15. Het aandeel van de 25-54 jarigen was echter kleiner in de nieuwe lidstaten dan in EU-15, behalve in Slovenië. Het aandeel van de leeftijdsgroep 55 tot 64 jaar was ook kleiner in de nieuwe lidstaten behalve in Tsjechië en in Hongarije.

Het studieniveau is een doorslaggevende variabele voor een succesvolle emigratie. De kans om werk te vinden stijgt met het opleidingsniveau. Zowel het aantal laaggeschoolden, dit zijn de personen met ten hoogste een diploma van het lager of lager secundair onderwijs, als het aantal hooggeschoolden waren in verhouding geringer in de nieuwe lidstaten en in de EU-15. In de EU-15 bedroeg het aandeel hooggeschoolden gemiddeld 21% van de 15- tot 64-jarigen. Enkel het Estse (27,8%) en Litouwse cijfer (22,2%) lag hoger dan het Europese gemiddelde. In Tsjechië (11%), in Slowakije (13,6%) en in Polen (13,6%) lag hun aandeel beduidend lager. Het is voor die landen daarom belangrijk dat zij hun meest geschoolde arbeidskrachten behouden, om zo de modernisering en de ontwikkeling van hun economie te ondersteunen.

Tabel 33: Bevolking van 20 tot 34 jaar, opsplitsing naar arbeidsstatuut en scholingsniveau (Europa, 2005¹⁷⁰)

	België	EU-15	Tsjechië	Estland	Letland	Litouwen	Hongarije	Polen	Slovenië	Slowakije
Bevolking van 20 tot 34 jaar	2.014.000	75.585.000	2.419.000	285.000	495.000	720.000	2.213.000	8.735.000	432.000	1.317.000
Opsplitsing naar het totaal										
1 Actieven	78,2%	78,4%	75,2%	79,6%	75,7%	73,8%	68,8%	76,0%	80,2%	76,3%
1.1 Werkend	69,0%	70,2%	68,0%	72,0%	68,2%	67,4%	62,3%	58,0%	74,4%	61,9%
1.2 Werkzoekend	9,3%	8,2%	7,1%	7,6%	7,5%	6,4%	6,5%	18,0%	5,8%	14,4%
2 Inactieven	21,8%	21,6%	24,8%	20,4%	24,3%	26,2%	31,2%	24,0%	19,8%	23,7%
2.1 Willen werken	2,7%	3,7%	2,6%	4,6%	7,7%	2,5%	4,8%	4,8%	3,7%	1,6%
2.2 Overige	19,0%	n.b.	22,2%	15,9%	16,6%	23,7%	26,3%	19,2%	16,1%	22,1%
Arbeidsreserve (= 1.2 + 2.1)										
Procenten van het totaal	12,0%	n.b.	9,6%	12,2%	15,2%	8,9%	11,4%	22,8%	9,5%	16,0%
Totale arbeidsreserve	242.000	n.b.	236.000	35.000	75.000	64.000	251.000	1.990.000	41.000	210.000
Opsplitsing naar scholingsniveau										
Laaggeschoold	19,8%	23,0%	7,2%	14,1%	19,5%	13,4%	15,8%	8,9%	8,9%	7,9%
Middengeschoold	47,2%	52,2%	81,6%	58,2%	62,2%	56,8%	68,5%	72,4%	73,2%	80,1%
Hooggeschoold	33,0%	24,9%	11,2%	27,7%	18,3%	29,8%	15,7%	18,7%	17,9%	12,1%

Bron: EC (Berekeningen HRW), in: Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *De toegang tot de Belgische arbeidsmarkt voor onderdanen van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie*, Advies, februari 2006, Brussel: HRW, p. 49

De meeste immigranten uit de nieuwe migranten die in de landen van de EU-15 zijn aangekomen, zijn meestal tussen 20 en 34 jaar. Vandaar dat ook de gegevens van de bevolking van 20 tot 34 jaar uit de Centraal- en Oost-Europese lidstaten worden weergegeven in tabel 33. Voor de jongeren is de situatie op de arbeidsmarkt het moeilijkst in Polen, Hongarije en Slowakije. Ongeveer 60% van de jongeren hadden in het tweede kwartaal van 2005 een job tegenover 68% of meer in de andere nieuwe lidstaten. Bovendien was het aandeel werkzoekenden in Polen het grootste, 18% van de mensen uit de leeftijdsgroep 20 tot 34 jaar was er werkloos, terwijl in de andere nieuwe lidstaten, uitgezonderd Slowakije, het aandeel werklozen kleiner was dan het gemiddelde in de EU-15. De arbeidsreserve, dit zijn de werklozen en de werkwillige inactieven, was enorm groot in Polen, aangezien meer dan één op vijf jongeren tot deze groep behoorden oftewel 1.990.000 mensen. In de nieuwe lidstaten was zowel het aantal laaggeschoolden kleiner dan in de EU-15 (23%), als het aantal hooggeschoolden dan in de EU-15 (24,9%), uitgezonderd de Estse en Litouwse jongeren, van wie respectievelijk 27,7% en 29,8% een

¹⁷⁰ In het tweede kwartaal van 2005.

diploma hoger onderwijs bezitten. Het aandeel van hooggeschoolde jongeren verschilt nauwelijks vergeleken met dat voor de volledige bevolkingsgroep op arbeidsleeftijd, met uitzondering Polen, Litouwen en de EU-15.

Tabel 34: Kenmerken van de werkende bevolking van 20 tot 34 jaar (Europa, 2005¹⁷¹)

	België	EU-15	Tsjechië	Estland	Letland	Litouwen	Hongarije	Polen	Slovenië	Slowakije
Aantal werkenden	1.389.000	51.594.000	1.645.000	205.000	338.000	485.000	1.379.000	5.069.000	321.000	816.000
Opsplitsing naar beroepstype (A)	<i>% van het totaal</i>		<i>Vershil t.o.v. EU-15</i>							
Intellectuele beroepen	70,3	66,0	-7,6	-5,0	-2,9	-12,5	-6,0	-10,7	-4,3	-8,9
Bedrijfsleiders en hoger kaderpersoneel	8,5	6,1	-2,0	4,4	2,5	-1,2	-0,8	-1,8	-1,6	-2,4
Intellectuele en wetenschappelijke beroepen	21,9	12,6	-2,9	2,0	-1,5	5,3	0,0	3,1	2,5	-1,8
Intermediaire functies	11,6	17,6	3,4	-3,5	0,6	-7,5	-3,6	-6,6	-0,9	0,9
Bedienden in administratieve functie	15,5	13,4	-4,6	-7,4	-6,9	-7,8	-3,9	-4,5	-4,7	-5,7
Dienstverlenend en verkooppersoneel	12,9	16,4	-1,4	-0,5	2,3	-1,4	2,3	-0,9	0,4	0,1
Manuele beroepen	29,3	32,8	8,3	5,5	3,9	13,3	6,6	11,3	4,6	8,9
Landbouwers en geschoolde arbeiders in de landbouw en visserij	1,6	1,9	-0,7	-0,5	1,9	7,6	0,1	9,1	1,4	-0,9
Ambachtsberoepen en ambachtelijke vakarbeiders	11,4	14,3	5,2	0,6	-2,0	4,3	5,1	2,7	-1,8	4,2
Machine- en installatiebestuurders, montagearbeiders	8,4	7,8	8,4	4,2	2,1	-0,9	4,3	2,6	9,4	6,9
Ongeschoolde arbeiders en bedienden	7,9	8,9	-4,6	1,1	1,8	2,3	-2,9	-3,1	-4,3	-1,3
Strijdkrachten	0,4	1,2	-0,7	-0,4	-1,0	-0,8	-0,6	-0,6	-0,3	0,0
	<i>% van het totaal</i>		<i>Vershil t.o.v. EU-15</i>							
Aantal werkenden die ander werk zoeken (B)	8,1	7,6	5,1	-4,6	3,6	-2,8	-6,2	3,1	-2,0	-4,6
	<i>% van het totaal</i>		<i>Vershil t.o.v. EU-15</i>							
Aantal met een tijdelijke arbeidsovereenkomst tewerkgestelde loontrekkenden (A)	14,5	22,2	-12,8	-17,1	-11,8	-15,2	-12,8	15,9	8,5	-15,8

(A) EU-15, exclusief Luxemburg en Oostenrijk;

(B) EU-15, exclusief Luxemburg, Spanje en Oostenrijk.

Bron: EC, in: Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *De toegang tot de Belgische arbeidsmarkt voor onderdanen van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie*, Advies, februari 2006, Brussel: HRW, p. 51

¹⁷¹ Op het einde van het tweede kwartaal van 2005.

De kenmerken van de werkende bevolking van 20 tot 34 jaar in het tweede kwartaal van 2005 worden weergegeven in tabel 34. Daaruit blijkt dat, hoewel de opsplitsing van de werkgelegenheid naar beroepstype sterk verschilde van land tot land, het aandeel van de manuele beroepen gemiddeld groter was in de nieuwe lidstaten dan in de EU-15. Het aandeel van de intellectuele beroepen is gemiddeld kleiner in de nieuwe lidstaten dan in de EU-15. Vooral in Polen en in Litouwen is het verschil tussen intellectuele en manuele beroepen erg groot ten opzichte van de EU-15.

2.2 Economische factoren

2.2.1 Bruto Binnenlands Product

De economische ontwikkeling van een regio wordt uitgedrukt in termen van het Bruto Binnenlands Product. Het is een indicator die vaak gebruikt wordt als basis voor vergelijkingen van regio's. Het BBP is de waarde van alle eindproducten en -diensten geproduceerd binnen de landsgrenzen gedurende één jaar. Het werkelijke BBP wordt gemeten in eenheden van een constante waarde.¹⁷² De productie kan zowel door inwoners als niet-inwoners gebeuren.¹⁷³

2.2.1.1 BBP per koopkrachtpariteit

Het BBP wordt omgevormd tot een artificiële munteenheid: koopkrachtpariteit. Koopkrachtpariteit is die wisselkoers die eenzelfde reële koopkracht vertegenwoordigt in de respectieve landen. Tabel 35 geeft het BBP per koopkrachtpariteit weer met de EU-25 als referentie. België doet het ongeveer 20 procentpunten beter dan gemiddeld in de 25 lidstaten. Het BBP per koopkrachtpariteit doet het in de Oost-Europese lidstaten beter en beter tijdens de periode 1996-2007. Het BBP per koopkrachtpariteit van Malta en Cyprus daalt eerder en dat van Turkije wordt gekenmerkt door schommelingen. De landen verschillen erg wat het niveau van hun BBP per koopkrachtpariteit betreft. Polen, de

---

¹⁷² R. Dornbusch, S. Fischer, R. Startz (2004), *Macroeconomics, ninth edition*, New York: McGraw-Hill, p. 22, 579.

¹⁷³ European Commission, Eurostat, Theme General and Regional statistics, *Regions: Statistical yearbook 2005 Data 1999-2003*, 2005 edition.

Baltische staten en Slowakije zaten in 1996 nog erg onder de helft van gemiddelde BBP van de EU-25 landen maar de voorspellingen van 2007 zijn dat ze tegen dan toch aardig bijgebeend zijn en dat ze net of net meer dan 50% halen. De kandidaat-lidstaten zijn tegen dan helemaal niet bijgebeend met de andere EU-lidstaten. Slovenië, Tsjechië en Cyprus hebben een BBP van meer dan 70% na 2004.

Tabel 35: Bruto Binnenlands Product per koopkrachtpariteit (Europa, 1996-2007)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU (25 landen)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
EU (15 landen)	109,4	109,3	109,3	109,3	108,9	108,7	108,5	108,3 (f)	108,1 (f)	107,7 (f)	107,4 (f)	107,1 (f)
België	119,8	118,6	117,3	116,2	117,4	117,8	118,2	118,5	119,5	119,4 (f)	119,4 (f)	119,0 (f)
Tsjechië	71,2 (e)	69,0 (e)	66,5 (e)	65,2	64,2	65,2	66,8	68,0	70,1	72,4 (f)	74,1 (f)	75,6 (f)
Estland	36,7 (e)	40,3 (e)	41,3 (e)	40,9	43,1	44,2	46,1	48,5	50,4	54,1 (f)	57,2 (f)	60,3 (f)
Cyprus	84,3 (e)	82,8 (e)	84,1 (e)	85,1	86,1	88,9	82,3	81,4	81,7	82,9 (f)	83,8 (f)	84,5 (f)
Letland	30,5 (e)	32,5 (e)	33,5 (e)	34,0	35,1	36,9	38,5	40,4	42,8	46,3 (f)	49,0 (f)	51,5 (f)
Litouwen	35,0 (e)	36,9 (e)	38,8 (e)	37,4	38,4	40,3	42,1	45,7	48,0	51,0 (f)	53,2 (f)	55,2 (f)
Hongarije	49,0 (e)	50,1 (e)	51,2 (e)	52,2	52,9	55,6	58,5	60,0	60,8	62,4 (f)	63,8 (f)	65,1 (f)
Malta	:	:	:	76,4	76,6	72,5	72,3	71,8	70,2	69,6 (f)	68,4 (f)	67,4 (f)
Polen	42,1 (e)	43,8 (e)	44,6 (e)	45,3	45,8	45,2	45,1	45,4	46,5	47,5 (f)	48,7 (f)	49,9 (f)
Slovenië	70,1 (e)	71,6 (e)	72,0 (e)	74,3	73,3	74,3	75,0	76,7	78,2	80,2 (f)	81,8 (f)	83,5 (f)
Slowakije	45,9 (e)	46,8 (e)	47,4 (e)	46,9	47,4	48,2	50,7	51,7	51,8	53,8 (f)	55,6 (f)	57,9 (f)
Bulgarije	27,7 (e)	25,7 (e)	26,1 (e)	26,2	26,7	28,2	28,5	29,4 (f)	29,7 (f)	31,2 (f)	32,4 (f)	33,5 (f)
Kroatië	39,8 (e)	41,3 (e)	42,0 (e)	39,9 (e)	41,1 (e)	41,6 (e)	43,4 (e)	44,9 (e)	45,8 (f)	46,8 (f)	47,8 (f)	48,8 (f)
Roemenië	:	:	26,5	25,6	25,1	26,3	28,3	29,4	31,4 (f)	32,7 (f)	34,0 (f)	35,1 (f)
Turkije	30,9 (e)	32,5 (e)	32,1 (e)	29,4	30,0	25,8	26,3 (f)	27,4 (f)	28,9 (f)	29,6 (f)	30,2 (f)	30,8 (f)

(:) niet beschikbaar;

(f) voorspelling;

(e) geschatte waarde.

Bron: Eurostat, *Europe in figures*, Eurostat Yearbook 2005

2.2.1.2 *Werkelijk BBP groeipercentage*

De berekening van de jaarlijkse groei van het Bruto Binnenlands Product laat toe de kracht van de economische ontwikkeling te vergelijken zowel over tijd als tussen economieën van verschillende groottes.¹⁷⁴ De verwachtingen waren dat het werkelijke BBP aan constante prijzen in alle tien Centraal- en Oost-Europese toenam na 2004 zoals weergegeven in tabel 36. De algemene trend vanaf 1996 is ook een groei van het werkelijke BBP. Buiten Malta, is deze groei ook beduidend groter dan de groei in België en de EU-15 landen, gaande van het dubbele tot het drie keer zoveel.

Tabel 36: Werkelijke BBP groeipercentage aan constante prijzen van 1995, veranderingpercentage van vorig jaar (Europa, 1996-2007)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU (25 landen)	1,8	2,7	3,0	3,0	3,8	1,9	1,2	1,2	2,4	1,5 (f)	2,1 (f)	2,4 (f)
EU (15 landen)	1,7	2,7	3,0	3,0	3,8	1,9	1,1	1,1	2,3	1,4 (f)	2,0 (f)	2,2 (f)
België	1,2	3,3	1,9	3,1	3,9	1,0	1,5	0,9	2,6	1,4 (f)	2,1 (f)	2,0 (f)
Tsjechië	4,2	-0,7	-1,1	1,2	3,9	2,6	1,5	3,2	4,4	4,8 (f)	4,4 (f)	4,3 (f)
Estland	4,4	11,1	4,4	0,3	7,9	6,5	7,2	6,7	7,8	8,4 (f)	7,2 (f)	7,4 (f)
Cyprus	1,9	3,2	4,9	4,8	5,2	3,9	1,9	1,8	3,8	3,9 (f)	4,0 (f)	4,2 (f)
Letland	3,8	8,3	4,7	3,3	6,9	8,0	6,4	7,2	8,3	9,1 (f)	7,7 (f)	7,1 (f)
Litouwen	4,7	7,0	7,3	-1,7	3,9	7,2	6,8	10,5	7,0	7,0 (f)	6,2 (f)	5,8 (f)
Hongarije	1,3	4,6	4,9	4,2	5,2	3,8	5,1	3,4	4,6	3,7 (f)	3,9 (f)	3,9 (f)
Malta	:	:	:	4,1	6,4	0,2	0,8	-1,9	0,4	0,8 (f)	0,7 (f)	1,1 (f)
Polen	6,0	6,8	4,8	4,1	4,0	1,0	1,4	3,8	5,3	3,4 (f)	4,3 (f)	4,5 (f)
Slovenië	3,7	4,8	3,9	5,4	4,1	2,7	3,5	2,7	4,2	3,8 (f)	4,0 (f)	4,2 (f)
Slowakije	6,1	4,6	4,2	1,5	2,0	3,8	4,6	4,5	5,5	5,1 (f)	5,5 (f)	6,3 (f)
Bulgarije	-9,4	-5,4	3,9	2,3	5,4	4,1	4,9	4,5	5,6	6,0 (f)	5,5 (f)	5,5 (f)
Kroatië	5,9	6,8	2,5	-0,9	2,9	4,4	5,2	4,3	3,8 (f)	3,6 (f)	4,0 (f)	4,4 (f)
Roemenië	:	:	:	-1,2	2,1	5,7	5,0	4,9	8,3 (f)	5,2 (f)	5,3 (f)	5,0 (f)
Turkije	7,0	7,5	3,1	-4,7	7,4	-7,5	7,9	5,8	8,9 (f)	5,0 (f)	5,2 (f)	5,1 (f)

(:) niet beschikbaar;

(f) voorspelling.

Bron: Eurostat, *Europe in figures, Eurostat Yearbook 2005*

¹⁷⁴ Eurostat, *Europe in figures, Eurostat Yearbook 2005*.

2.2.2 Werkgelegenheid

2.2.2.1 Werkgelegenheidsgroei

De werkgelegenheidsgroei, weergegeven in tabel 37, is een belangrijke indicator om de prestaties van de arbeidsmarkt te meten. Deze statistieken voor de nieuwe en kandidaat-lidstaten schommelen erg tussen 1993 en 2004.

Tabel 37: Totale werkgelegenheidsgroei, jaarlijks veranderingspercentage van werkende bevolking (Europa, 1993-2004)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
EU (25 landen)	:	:	:	:	1,0	1,7	1,2	1,5	1,3	0,4	0,3	0,6
EU (15 landen)	-1,6	-0,1	0,8	0,5	0,9	1,8	1,8	2,0	1,4	0,6	0,3	0,7
België	-0,6	-0,4	0,7	0,3	0,9	1,8	1,4	1,9	1,5	-0,3	0,1	0,7 (f)
Tsjechië	:	:	0,7	0,2	-0,7	-1,4	-2,1	-0,7	-0,1	0,8	1,8	0,0
Estland	-7,9	-3,4	-6,1	-2,3	0,0	-1,9	-4,4	-1,5	0,8	1,3	1,5	0,0
Cyprus	:	:	:	:	:	-0,3	1,0	7,9 (b)	5,7	4,6	2,0	1,9 (f)
Letland	-6,9	-10,1	-10,4	-1,9	4,4	-0,3	-1,8	-2,9	2,2	2,3	1,0	1,1 (f)
Litouwen	-4,1	-5,8	-1,9	0,9	0,6	-0,8	-0,5	-3,7	-4,1	-7,4	2,4	0,0
Hongarije	:	:	:	-0,5	0,2	1,8	3,4	1,2	0,3	0,0	1,3	-0,7
Malta	0,8	0,8	3,1	1,5	0,0	0,0	0,7	8,1	2,1	-0,7	-0,7	1,4
Polen	:	:	:	1,9	2,8	2,3	-2,7	-2,3	1,5	-1,9	-1,2	-0,3 (f)
Slovenië	:	:	:	-2,0	-2,1	0,0	1,5	0,8	0,4	-0,4	-0,3	0,1
Slowakije	:	:	0,2	2,3	-1,2	-0,4	-2,7	-1,8	0,6	-0,5	1,8	-0,3
Bulgarije	:	:	:	:	-3,9	-0,1	-2,1	-3,5	-0,4	0,4	6,3	3,1 (f)
Kroatië	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Roemenië	-3,8	-0,5	-5,2	-1,2	-3,8	-2,3	-4,5	2,5	-0,8	-2,7	-0,1 (f)	-0,1 (f)
Turkije	:	:	3,7	2,1	-2,5	2,8	2,1	-0,4 (f)	-1,0 (f)	-1,8 (f)	-1,0 (f)	2,0 (f)

(:) niet beschikbaar;

(p) voorlopige waarde;

(e) geschatte waarde;

(f) voorspelling;

(b) onderbrekingen in serie.

Bron: Eurostat, *Europe in figures*, Eurostat Yearbook 2005

2.2.2.2 *Totale werkgelegenheidspercentage*

Het werkgelegenheidspercentage in tabel 38 wordt berekend door het aantal tewerkgestelde personen tussen 15 en 64 jaar te delen door de totale bevolking van dezelfde leeftijdsgroep. De indicator is gebaseerd op het beroepsbevolkingonderzoek van de Europese Unie. De tewerkgestelde bevolking bestaat uit die personen die gedurende de referentieweek betaald werk verrichtten voor tenminste één uur of die niet werkten maar jobs hadden van waar ze tijdelijk afwezig waren.¹⁷⁵

Een laag werkgelegenheidspercentage kan een mogelijke reden zijn om te emigreren naar een land waar er meer kans op werk is. Polen, Malta, Hongarije, Slowakije en de kandidaat-lidstaten zijn landen met een werkgelegenheid onder 60%, wat erg laag is. De andere scores ook niet zo hoog, behalve Cyprus en Slovenië, en hebben een lager percentage dan gemiddeld in de EU-15 landen.

Tabel 38: Totale werkgelegenheidspercentage (Europa, 1993-2004)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
EU (25 landen)	:	:	:	:	60,6	61,2	62,0	62,4	62,8	62,8	62,9	63,3
EU (15 landen)	60,1	59,8	60,1	60,3	60,7	61,4	62,6	63,4	64,0	64,2	64,3	64,7
België	55,8	55,7	56,1	56,2	56,8	57,4	59,3	60,5	59,9	59,9	59,6	60,3
Tsjechië	:	:	:	:	:	67,3	65,6	65,0	65,0	65,4	64,7	64,2
Estland	:	:	:	:	:	64,6	61,5	60,4	61,0	62,0	62,9	63,0
Cyprus	:	:	:	:	:	:	:	65,7	67,8	68,6	69,2	69,1
Letland	:	:	:	:	:	59,9	58,8	57,5	58,6	60,4	61,8	62,3
Litouwen	:	:	:	:	:	62,3	61,7	59,1	57,5	59,9	61,1	61,2
Hongarije	:	:	:	52,1	52,4	53,7	55,6	56,3	56,2	56,2	57,0	56,8
Malta	:	:	:	:	:	:	:	54,2	54,3	54,4	54,2	54,1
Polen	:	:	:	:	58,9	59,0	57,6	55	53,4	51,5	51,2	51,7
Slovenië	:	:	:	61,6	62,6	62,9	62,2	62,8	63,8	63,4	62,6	65,3
Slowakije	:	:	:	:	:	60,6	58,1	56,8	56,8	56,8	57,7	57,0
Bulgarije	:	:	:	:	:	:	:	50,4	49,7	50,6	52,5	54,2
Kroatië	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	53,4	54,7
Roemenië	:	:	:	:	65,4	64,2	63,2	63,0	62,4	57,6	57,6	57,7
Turkije	:	:	:	:	:	:	:	48,8	47,8	46,9	45,8	46,1

(:) niet beschikbaar

Bron: Eurostat, *Europe in figures, Eurostat Yearbook 2005*

¹⁷⁵ Eurostat, *Europe in figures, Eurostat Yearbook 2005*.

2.2.2.3 *Verwachte gemiddelde groei van de activiteit en werkgelegenheid*

Tabel 39: Verwachte gemiddelde groei op jaarbasis van de activiteit en de werkgelegenheid (EU, 2006-2007)

	België	EU-15	Tsjechië	Estland	Letland	Litouwen	Hongarije	Polen	Slovenië	Slowakije
BBP	2,1%	2,1%	4,3%	7,3%	7,4%	6,0%	3,9%	4,4%	4,1%	5,9%
Werkgelegenheid	0,7%	1,0%	0,4%	0,4%	0,5%	0,7%	0,6%	1,2%	0,9%	0,3%
p.m. Verwacht totaal aantal nieuwe banen in 2006 en 2007	56.000	3.550.000	37.000	5.000	35.000	13.000	18.000	343.000	40.000	5.000

Bron: EC, in: Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *De toegang tot de Belgische arbeidsmarkt voor onderdanen van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie*, Advies, februari 2006, Brussel: HRW, p. 44

Door de toetreding tot de Europese Unie kwamen de nieuwe lidstaten in een convergentieproces terecht dat uitzicht biedt op een niet te verwaarlozen ontwikkeling van hun activiteit en bijgevolg van hun werkgelegenheid. De verwachte gemiddelde groei voor 2006 en 2007, weergegeven in tabel 39, ligt voor de acht Centraal- en Oost-Europese lidstaten samen rond 5% per jaar. In Estland (7,3%), Letland (7,4%), Litouwen (6,0%) en in Slowakije (5,9%) zou de groei sterker zijn. In de andere Oost-Europese landen zou het iets zwakker zijn maar nog altijd ongeveer 4,0%, wat tweemaal het gemiddelde groeitempo is in de EU-15.¹⁷⁶

De vooruitzichten op vlak van de werkgelegenheid zijn over het algemeen minder gunstig in de nieuwe lidstaten dan gemiddeld in de EU-15. Dit zou de migratiestroom gaande kunnen houden. Het jaarlijkse groeipercentage van de werkgelegenheid zou lager uitkomen dan gemiddeld in de EU-15 (1%), met uitzondering van Polen, waar het gemiddeld met 1,2% zou stijgen, wat overeenkomt met 340.000 extra banen op twee jaar.¹⁷⁷

¹⁷⁶ Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *De toegang tot de Belgische arbeidsmarkt voor onderdanen van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie*, Advies, februari 2006, Brussel: HRW, p. 43.

¹⁷⁷ Ibidem.

2.2.3 Werkloosheid

2.2.3.1 *Totale werkloosheidsgraad*

Werkloosheidspercentages stellen werklozen voor als een percentage van de beroepsbevolking. Deze laatste is het aantal tewerkgestelde en werkloze personen. Werklozen houden die personen in van 15 tot 74 jaar die zonder werk zaten tijdens de referentieweek. Zij moeten op dat moment beschikbaar zijn om te werken. Dit is diegene die beschikbaar waren voor betaald werk of voor zelfstandige praktijken voor het einde van de twee weken volgend op de referentieweek. Bovendien dienen ze actief op zoek te zijn naar werk. Dit komt neer op het ondernemen van specifieke acties in de vier weken periode die eindigt met de referentieweek om betaald werk of zelfstandige activiteiten uit te voeren of het vinden van een job die later start binnen een periode van maximum drie maanden.¹⁷⁸

Uit tabel 40 blijkt onmiddellijk dat het Poolse en Slowaakse werkloosheidspercentage erg hoog is. De Baltische staten kennen ook veel werkloosheid, hoewel dat percentage al erg gezakt is. Cyprus, Hongarije, Malta en Slovenië hebben daarentegen een lagere werkloosheidsgraad dan gemiddeld in de EU-15. In de kandidaat-lidstaten is er veel werkloosheid, in Bulgarije en Kroatie neemt het percentage echter af, terwijl in Roemenië en Turkije het toeneemt.

---

¹⁷⁸ Eurostat, *Europe in figures, Eurostat Yearbook 2005*.

Tabel 40: Totale werkloosheidspercentage (Europa, 1994-2005)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
EU (25 landen)	:	:	:	:	9,4	9,1	8,6	8,4	8,8	9,0	9,0	8,7 (p)
EU (15 landen)	10,4	10,0	10,1	9,8	9,3	8,5	7,6	7,3	7,6	8,0	8,1	7,8 (p)
België	9,8	9,7	9,5	9,2	9,3	8,6	6,9	6,7	7,3	8,0	7,9	8,4 (p)
Tsjechië	:	:	:	:	6,4	8,6	8,7	8,0	7,3	7,8	8,3	7,9 (p)
Estland	:	:	:	9,6	9,2	11,3	12,5	11,8	9,5	10,2	9,2	7,5 (p)
Cyprus	:	:	:	:	:	:	5,2	4,4	3,9	4,5	5,2	6,1 (p)
Letland	:	:	:	:	14,3	14,0	13,7	12,9	12,6	10,4	9,8	9,1 (p)
Litouwen	:	:	:	:	13,2	13,7	16,4	16,4	13,5	12,7	10,9	8,2 (p)
Hongarije	:	:	9,6	9,0	8,4	6,9	6,3	5,6	5,6	5,8	6,0	7,1 (p)
Malta	:	:	:	:	:	:	6,7	7,6	7,7	8,0	7,6	7,9 (p)
Polen	:	:	:	10,9	10,2	13,4	16,4	18,5	19,8	19,2	18,8	17,9 (p)
Slovenië	:	:	6,9	6,9	7,4	7,2	6,6	5,8	6,1	6,5	6,0	5,8 (p)
Slowakije	:	:	:	:	12,7	16,7	18,7	19,4	18,7	17,5	18,2	16,5 (p)
Bulgarije	:	:	:	:	:	:	16,4	19,2	17,8	13,6	11,7	9,8 (p)
Kroatië	:	:	:	:	:	:	:	:	14,7	14,1	13,6	:
Roemenië	:	:	:	5,3	5,4	6,2	6,8	6,6	7,5	6,8	7,6	7,9 (p)
Turkije	:	:	:	:	:	:	6,5	8,3	10,3	10,5	10,3	10,3 (p)

(:) niet beschikbaar;

(p) voorlopige waarde;

(b) onderbrekingen in serie.

Bron: Eurostat, *Europe in figures, Eurostat Yearbook 2005*

2.2.3.2 Lange termijn werkloosheidsgraad

Lange termijn werklozen zijn personen van minimum 15 jaar die 12 maanden of meer zonder werk zitten. Zij leven niet in gemeenschappelijke huishoudens. Zij hebben binnen de volgende twee weken geen werk, zijn beschikbaar om te beginnen met werken binnen de volgende twee weken en hebben al actief gezocht naar werk gedurende de vorige vier weken of zijn niet op zoek naar een job omdat ze al een job hebben gevonden die later start. De duur van werkloosheid wordt gedefinieerd als de duur van de zoektocht naar een job of als de lengte van de periode sinds de laatste job is opgehouden.¹⁷⁹

¹⁷⁹ Eurostat, *Europe in figures, Eurostat Yearbook 2005*.

Tabel 41: Lange termijn werkloosheid, > 12 maanden, als een percentage van de totale actieve bevolking (Europa, 1993-2004)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
EU (25 landen)	:	:	:	:	:	4,5	4,1	3,9	3,8	3,9	4,0	4,0
EU (15 landen)	:	5,0	4,9	4,9	4,8	4,4	3,9	3,4	3,1	3,1	3,3	3,3
België	4,5	5,6	5,8	5,7	5,4	5,6	4,9	3,7	3,2	3,6	3,6	3,8
Tsjechië	:	:	:	:	:	2,0	3,2	4,2	4,2	3,7	3,8	4,2
Estland	:	:	:	:	:	4,2	5,0	5,7	5,7	5,0	4,7	4,8
Cyprus	:	:	:	:	:	:	:	1,3	1,0	0,8	1,1	:
Letland	:	:	:	:	:	7,9	7,6	7,9	7,2	5,7	4,3	4,3
Litouwen	:	:	:	:	:	7,5	5,3	8,0	9,2	7,2	6,1	5,5
Hongarije	:	:	:	5,2	4,5	4,2	3,3	3,0	2,5	2,4	2,4	2,6
Malta	:	:	:	:	:	:	:	4,4	3,7	3,4	3,3	3,4
Polen	:	:	:	:	5,0	4,7	5,8	7,6	9,3	10,8	10,8	10,2
Slovenië	:	:	:	3,4	3,4	3,3	3,2	4,0	3,5	3,4	3,4	3,1
Slowakije	:	:	:	:	:	:	8,0	10,2	11,4	12,2	11,4	11,7
Bulgarije	:	:	:	:	:	:	:	9,4	11,9	11,7	8,9	7,1
Roemenië	:	:	:	:	2,5	2,3	2,8	3,5	3,2	4,0	4,2	4,2
Turkije	:	:	:	:	:	:	:	1,4	1,8	3,1	2,5	4,0

(:) niet beschikbaar

Bron: Eurostat, *Europe in figures, Eurostat Yearbook 2005*

2.2.4 Arbeidskosten

De arbeidskosten liggen in België vijf keer hoger dan in Centraal- en Oost-Europa. Vergeleken met Portugal liggen de arbeidskosten echter ook vier keer hoger, wat erop wijst dat zelfs binnen de Europese Unie er grote verschillen zijn in arbeidskosten. Tegelijkertijd varieert de arbeidsproductiviteit echter enorm tussen deze regio's en is er een sterke correlatie tussen de hoge loonkosten en de hoge arbeidsproductiviteit. Konings (2003) heeft daardoor een ratio van arbeidskosten ten opzichte van arbeidsproductiviteit geconstrueerd om de competitiviteit te meten en besloot dat er een substantiële heterogeniteit tussen sectoren bestaat. Er is een sterke correlatie tussen hoge arbeidskost gerelateerd tot productiviteitssectoren in België en die in andere regio's.¹⁸⁰

De gemiddelde arbeidskost in Portugal ligt ongeveer vier keer lager dan in België, maar de arbeidsproductiviteit is gemiddeld drie en een half keer lager. De concurrentie van

¹⁸⁰ J. Konings, 'Are Wage Cost Differentials Driving Delocalisation? A comparative analysis between High Income and Low Income Countries using Firm Level Data', Discussion Paper 134/2003, Leuven: LICOS Centre Transition Economics K.U.Leuven, september 2003, p. 2, 10.

lageloonlanden zou bijgevolg belangrijker kunnen zijn binnen de oude EU-lidstaten in vergelijking met de nieuwe Centraal- en Oost-Europese leden.¹⁸¹

In volgende tabel worden de arbeidskosten per uur in euro weergegeven. De arbeidskosten per uur worden gedefinieerd als de totale arbeidskosten gedeeld door het corresponderende aantal gewerkte uren. In bijlage 1 wordt de tabel met de maandelijkse arbeidskosten weergegeven.

---

¹⁸¹ J. Konings, *'Are Wage Cost Differentials Driving Delocalisation? A comparative analysis between High Income and Low Income Countries using Firm Level Data'*, Discussion Paper 134/2003, Leuven: LICOS Centre Transition Economics K.U.Leuven, september 2003, p. 6.

Tabel 42: Arbeidskosten per uur in euro (Europa, 1995-2004)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
EU (25 landen)	:	15,99	16,69	17,19	18,05	19,48	19,75	20,67	20,95	:
EU (15 landen)	:	19,09	19,92	20,45	21,34	22,73	22,59	23,51	24,32	:
Eurozone	:	20,38	20,32	20,57	21,18	22,13	21,83	22,81	24,13	:
België	:	:	:	:	:	26,61	27,89	29,17	29,58	29,96
Tsjechië	:	2,80	2,97	3,23	3,41	3,86	4,64	5,39	5,47	5,85
Denemarken	:	:	23,40	24,63	25,92	26,53	28,54	29,06	30,30	:
Duitsland	:	22,39	22,76	23,03	23,45	24,33	24,92	25,46	26,05	26,22
Estland	:	1,85	2,13	2,42	2,60	2,85	3,22	3,67	4,01	4,24
Griekenland	8,75	9,26	9,77	9,77	10,60	10,98	11,62	12,46	13,37	:
Spanje	:	14,43	14,19	14,13	14,22	14,22	13,07(b)	13,63	14,21(p)	14,75(p)
Frankrijk	:	22,30	22,80	23,30	24,00	25,00	26,00	27,00(u)	27,50(u)	28,20(u)
Italië	:	:	:	:	:	:	19,27	19,99	:	:
Cyprus	:	7,25	7,83	8,19	8,41	9,10	9,43	9,91	10,68	:
Letland	:	:	1,59	1,71	1,85	2,22	2,29	2,39	2,37	:
Litouwen	:	1,32	1,68	1,95	2,16	2,63 (b)	2,76	2,90	3,10	3,22
Luxemburg	:	21,38	21,26	21,56	22,52	24,48	25,39	26,21	27,02	28,33
Hongarije	:	2,86	3,15	3,02	3,14	3,63	4,04	4,91	5,10	5,54 (p)
Malta	:	:	:	:	:	:	:	7,59	7,77 (b)	:
Nederland	:	20,39	19,71(b)	20,79	21,78	22,99	24,42	25,64	26,75	:
Oostenrijk	:	:	:	:	:	22,87	:	:	:	:
Polen	:	2,95	3,38	3,73	4,05	4,48	5,30	5,27	4,70	4,74
Portugal	:	7,18	7,40	7,60	7,99	8,13	8,54	8,98	9,21	9,56
Slovenië	7,13	7,35	7,90	8,51	8,94	8,98	9,58	9,70	10,54	:
Slowakije	:	2,16	2,61	2,91	2,76	3,07	3,26	3,59	4,02	4,41
Finland	:	20,25	20,30	20,40	21,37	22,10	23,59	24,73	25,73	26,67
Zweden	:	23,12	23,79	23,99	25,43	28,56	27,41	28,73	30,43	:
Verenigd Koninkrijk	:	14,22	17,69	19,16	20,84	23,71	24,51	25,24	23,56	24,71
Bulgarije	:	:	:	:	:	1,23	1,29	1,32	1,39	:
Roemenië	:	:	:	:	:	1,41	1,55	1,67	:	1,76
IJsland	:	:	:	:	:	:	:	21,95	23,76	:

(:) niet beschikbaar;

(b) onderbrekingen in serie;

(p) voorlopige waarde;

(u) onbetrouwbare of onzekere data.

Bron: Eurostat, *Europe in figures, Eurostat Yearbook 2005*

2.2.5 Minimumlonen

Minimumlonen worden wettelijk vastgelegd. Er is een minimumloon in 18 van de 25 EU-lidstaten en in 3 kandidaat-lidstaten. Op 1 januari 2005 varieerde het minimumloon in deze landen tussen 72 en 1.467 euro per maand. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de minimumlonen op 1 januari 1999 tot 1 januari 2005. Er kan een onderscheid maken tussen

drie groepen. De eerste groep bevat de kandidaat-lidstaten: Turkije, Roemenië en Bulgarije, en 7 van de 10 nieuwe lidstaten: Letland, Litouwen, Slowakije, Estland, Polen, Hongarije en Tsjechië. Minimumlonen variëren hier tussen 72 en 240 euro op 1 januari 2005. De tweede groep heeft minimumlonen tussen 437 en 668 euro op 1 januari 2005. Hiertoe behoren twee van de nieuwe lidstaten: Slovenië en Malta naast Portugal, Spanje en Griekenland. De derde groep, met minimumlonen boven 1.000 euro, bevat de landen Ierland, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, België en Nederland.¹⁸²

Tabel 43: Minimumlonen in euro (Europa, 1999-2005)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
België	1.074	1.096	1.118	1.163	1.163	1.186	1.210
Frankrijk	1.036	1.049	1.083	1.126	1.154	1.173	1.197
Griekenland	505	526	544	552	605	605	668
Ierland	:	945	945	1.009	1.073	1.073	1.183
Luxemburg	1.162	1.191	1.259	1.290	1.369	1.403	1.467
Nederland	1.064	1.092	1.154	1.207	1.249	1.265	1.265
Portugal	357	371	390	406	416	426	437
Spanje	416	425	433	516	526	537	599
Verenigd Koninkrijk	866	970	1.130	1.118	1.106	1.083	1.197
Litouwen	:	:	:	107	116	121	116
Letland	:	:	120	120	125	125	145
Slowakije	:	:	:	144	133	148	167
Estland	:	:	:	118	138	159	172
Polen	:	:	196	212	201	177	205
Hongarije	:	:	:	202	212	189	232
Tsjechië	:	:	:	:	199	207	235
Slovenië	:	:	:	:	451	471	490
Malta	:	:	:	552	534	542	557
Roemenië	:	:	:	62	73	69	72
Turkije	:	:	:	:	189	240	240
Bulgarije	33	38	44	51	56	61	77

Bron: P. Regnard, 'Minimum wages 2005 Major differences between EU Member States', *Statistics in Focus Population and Social Conditions*, European Communities, juli 2005, http://epp.eurostat.cec.eu.int/cache/ITY_OFFPUB/KS-NK-05-007/EN/KS-NK-05-007-EN.PDF, p. 4

¹⁸² P. Regnard, 'Minimum wages 2005 Major differences between EU Member States', *Statistics in Focus Population and Social Conditions*, European Communities, juli 2005, http://epp.eurostat.cec.eu.int/cache/ITY_OFFPUB/KS-NK-05-007/EN/KS-NK-05-007-EN.PDF, p. 4.

2.2.6 Inkomensverschillen

Berlage (2004) stelt: "Het bestaan van een loonkloof zet potentiële migranten, die niet in het kader van het immigratiequotum toegelaten worden om te immigreren, ertoe aan illegaal in het gastland te betreden en/of er illegaal te verblijven en te werken. Ze maakt het voor de migrant ook mogelijk diensten te betalen van tussenpersonen die kandidaat-migranten illegaal het land binnen brengen of hen er aan een job helpen. Daarbij moet men bedenken dat de som die illegale migranten bereid zijn te betalen aan tussenpersonen, niet berust op de loonkloof van één enkel jaar, maar wel op de stroom van loonkloven over de jaren waarin de migranten in het gastland verwachten te verblijven."¹⁸³

De inkomensverschillen in de nieuwe lidstaten en de rijkere EU-15 lidstaten zijn voor een potentiële migrant voldoende groot om arbeidsmobiliteit te overwegen, zelfs als in de bestemmingslanden enkel het minimumloon zou worden uitbetaald. Abraham et al. (2005) besluit: "Aangezien de loonverschillen substantieel groter zijn dan de loonkost per eenheid per product (loonkost gecorrigeerd voor productiviteit) is –mutatis mutandis- het incentief voor de werknemer om te migreren groter dan de prikkel voor ondernemingen om in Centraal en Oost-Europa op zoek te gaan naar lagere arbeidskosten. Zowel voor mobiliteit van ondernemingen als van werknemers is echter de evolutie van de loonkloof tussen de vroegere en nieuwe lidstaten van essentieel belang. Bij sterke groeiprestaties van de nieuwe lidstaten kan worden verwacht dat deze kloof in een redelijke termijn (althans partieel) gedicht wordt, waardoor de delocalisatie van ondernemingen en migratiestromen van werknemers zullen afzwakken."¹⁸⁴

---

¹⁸³ L. Berlage, 'Mobiliteit over de grenzen heen. Een economische analyse van internationale migratie', *Leuvense economische standpunten* 2004/105, Leuven: K.U.Leuven, november 2004, p. 13.

¹⁸⁴ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 71, 72.

2.2.7 Arbeidsproductiviteit

De verhouding van de loonkost tot de arbeidsproductiviteit wordt berekend als maatstaf van de concurrentiekracht. Volgens Plasschaert et al. (2004) blijkt de concurrentiekracht sterk te verschillen tussen landen en sectoren maar verschilt deze minder binnen dezelfde sector in verschillende landen. Sectoren die in België een relatief ongunstige verhouding tussen loonkost en productiviteit kennen, zijn in het algemeen dezelfde waarin ook de onderzochte landen niet sterk zijn. Het is bijgevolg niet vanzelfsprekend om productie van hoge naar lagelonenlanden over te plaatsen.¹⁸⁵

---

¹⁸⁵ S. Plasschaert, et. al., *'De micro-economische gevolgen van de uitbreiding van de Europese Unie'*, Brussel: IRRI/FEB/SEP, maart 2004, p. 13.

2.2.7.1 Arbeidsproductiviteit per werknemer

Tabel 44: Arbeidsproductiviteit per werknemer, BBP per koopkrachtpariteit per werknemer gerelateerd aan EU-25 (Europa, 1996-2007)

(%)	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU (25 landen)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
EU (15 landen)	108,0	108,0	108,0	107,4	106,5	106,2	105,9	105,8 (f)	105,6 (f)	105,3 (f)	105,1 (f)	104,8 (f)
Eurozone	110,7	110,3	110,2	109,4	107,8	106,7	105,9	105,6 (f)	105,3 (f)	104,8 (f)	104,3 (f)	103,8 (f)
Eurozone (12 landen)	109,9	109,6	109,4	108,6	107,2	106,7	105,9	105,6 (f)	105,3 (f)	104,8 (f)	104,3 (f)	103,8 (f)
België	129,3	128,7	127,5	126,2	126,8	127,3	128,5	129,2	130,3	130,4 (f)	130,7 (f)	130,5 (f)
Tsjechië	58,8 (e)	57,2 (e)	57,2 (e)	59,1	59,0	60,1	60,5	62,4	64,3	66,6 (f)	68,4 (f)	70,1 (f)
Denemarken	102,7	103,0	102,3	104,7	105,8	105,3	102,2	103,8	104,7	106,2 (f)	106,8 (f)	107,2 (f)
Duitsland	108,0	106,9	105,5	104,2	102,0	101,0	100,6	100,7	100,6	100,3 (f)	99,9 (f)	99,6 (f)
Estland	34,9 (e)	38,1 (e)	40,0 (e)	41,4	44,6	45,7	46,8	48,3	50,3	53,4 (f)	56,2 (f)	59,3 (f)
Griekenland	84,6	88,5	83,7	84,9	86,5	89,5	94,8	97,8	96,7	98,1 (f)	99,1 (f)	99,7 (f)
Spanje	102,5	100,6	100,1	101,3	98,3	98,1	99,4	101,2	99,6	97,7 (f)	95,1 (f)	92,8 (f)
Frankrijk	123,8	125,2	125,8	124,2	123,1	123,4	121,4	120,1	119,6	120,4 (f)	120,5 (f)	120,5 (f)
Ierland	116,7	122,7	120,8	121,1	122,5	124,7	128,6	129,2	132,3	132,1 (f)	133,9 (f)	135,9 (f)
Italië	121,7	120,4	122,0	120,5	118,6	115,7	111,8	109,0	107,8	106,2 (f)	105,7 (f)	104,9 (f)
Cyprus	79,7 (e)	80,4 (e)	82,5 (e)	79,0	77,3	77,9	72,5	72,0 (f)	72,9 (f)	74,0 (f)	75,1 (f)	76,2 (f)
Letland	32,5 (e)	33,1 (e)	34,4 (e)	35,6	38,0	39,3	40,0	41,1	42,8	46,0 (f)	48,6 (f)	51,0 (f)
Litouwen	31,4 (e)	32,8 (e)	35,0 (e)	34,1	41,3	45,1	45,2	47,6	49,9	52,2 (f)	54,4 (f)	56,4 (f)
Luxemburg	136,3	140,2	144,2	152,0	154,5	144,7	141,9	141,6	145,3	146,0 (f)	145,9 (f)	145,5 (f)
Hongarije	57,9 (e)	59,4 (e)	60,4 (e)	60,0	60,6	64,2	67,2	67,8	69,1	70,9 (f)	72,4 (f)	73,9 (f)
Malta	:	:	:	95,2	88,3	83,4	84,4	84,7	82,4	82,0 (f)	81,0 (f)	80,1 (f)
Nederland	104,5	103,1	102,8	101,6	101,7	107,9	106,6	106,9	108,1	108,5 (f)	108,7 (f)	108,5 (f)
Oostenrijk	107,2	104,8	104,3	105,1	106,1	103,8	102,7	103,0	104,4	105,0 (f)	105,2 (f)	105,4 (f)
Polen	44,6 (e)	45,6 (e)	46,1 (e)	48,6	50,3	49,5	50,3	57,7	59,3	60,3 (f)	61,4 (f)	62,5 (f)
Portugal	69,2	70,0	70,9	72,6	72,5	71,9	71,6	70,2 (f)	69,4 (f)	69,1 (f)	68,7 (f)	68,3 (f)
Slovenië	64,4 (e)	67,4 (e)	68,8 (e)	70,7	70,3	71,8	71,5	73,2	74,5	76,6 (f)	78,5 (f)	80,4 (f)
Slowakije	47,2 (e)	49,2 (e)	50,9 (e)	52,2	54,5	55,8	58,8	58,7	59,1	60,6 (f)	62,6 (f)	65,1 (f)
Finland	107,1	109,8	112,5	109,2	110,2	109,6	108,5	108,3	109,6	109,4 (f)	111,1 (f)	112,1 (f)
Zweden	105,3	106,5	105,3	107,7	107,5	103,4	102,3	103,2	106,0	107,3 (f)	108,1 (f)	108,8 (f)
Verenigd Koninkrijk	101,8	103,1	103,7	103,4	104,2	105,7	108,2	108,5	107,9	108,2 (f)	108,9 (f)	109,8 (f)
Bulgarije	29,0 (e)	28,1 (e)	28,9 (e)	29,7	31,5	32,8	32,8	31,6	30,9 (f)	31,9 (f)	32,9 (f)	34,0 (f)
Kroatië	47,9 (e)	49,4 (e)	51,7 (e)	52,0 (e)	50,2 (e)	55,0 (e)	55,1 (e)	56,6 (e)	56,8	57,8 (f)	58,8 (f)	59,8 (f)
Roemenië	:	:	:	:	28,1	30,0	32,3	33,4 (f)	35,6 (f)	36,6 (f)	37,9 (f)	39,2 (f)
Turkije	37,1 (e)	40,2 (e)	39,8 (e)	36,6	39,8 (f)	35,5 (f)	37,3 (f)	39,8 (f)	41,7 (f)	42,6 (f)	43,4 (f)	44,1 (f)
IJsland	109,4	110,2	111,6 (f)	111,0 (f)	109,6 (f)	109,3 (f)	106,5 (f)	94,3 (f)	97,2 (f)	100,8 (f)	102,1 (f)	:
Noorwegen	116,3	116,1	108,8	116,6	134,4	132,9	126,3	126,0	132,4	134,9 (f)	135,7 (f)	135,3 (f)

(:) niet beschikbaar;

(f) voorspelling;

(e) geschatte waarde.

Bron: Eurostat, *Europe in figures, Eurostat Yearbook 2005*

In vergelijking met de nieuwe EU-lidstaten en het gemiddelde van de EU-15 lidstaten heeft België een veel hogere arbeidsproductiviteit per werknemer. Er is echter tussen de verschillende nieuwe leden een enorm verschil qua arbeidsproductiviteit. Er werd voorspeld dat in acht van de nieuwe lidstaten de arbeidsproductiviteit zou stijgen maar niet in Malta en Cyprus.

2.2.7.2   *Arbeidsproductiviteit per uur gewerkt*

Het BBP per uur gewerkt geeft een idee van de productiviteit van nationale economieën uitgedrukt in relatie met het EU-15 gemiddelde. Als de index van een land hoger is dan 100 is het BBP-niveau per uur gewerkt hoger dan het EU-15 gemiddelde en omgekeerd. Ook deze cijfers zijn uitgedrukt in koopkrachtpariteit om het BBP van landen te kunnen vergelijken. De productiviteit per gewerkt uur uitdrukken laat toe de verschillen in de voltijdse en halftijdse werkverdeling van de arbeidskrachten weg te werken.¹⁸⁶ Onderstaande tabel geeft de arbeidsproductiviteit per uur gewerkt weer. Daaruit blijkt dat België een veel hogere percentage heeft in vergelijking met de EU-15 landen en met de nieuwe EU-lidstaten. Voor zover de cijfers bekend zijn, kan er toch een verschil tussen de verschillende nieuwe EU-landen opgemerkt worden.

---

¹⁸⁶ Eurostat, *Europe in figures, Eurostat Yearbook 2005*.

Tabel 45: Arbeidsproductiviteit per uur gewerkt, BBP per koopkrachtpariteit per uur gewerkt gerelateerd aan EU-15 (Europa, 1992-2003)

(%)	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
EU (25 landen)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
EU (15 landen)	:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0 (f)
Eurozone	:	104,5	104,6	104,7	104,6	104,2	104,2	103,9	103,4	102,0	101,4	101,1 (f)
Eurozone (12 landen)	:	103,1	103,2	103,2	103,1	102,8	102,6	102,4	102,0	102,0	101,4	101,1 (f)
België	:	(e) 122,6	(e) 123,8	(e) 125,7	(e) 123,4	(e) 121,2	(e) 120,9	(e) 120,7	(e) 121,4	(e) 121,4	(e) 121,8	(e) 122,9 (f)
Tsjechië	:	:	:	41,0 (e)	42,3 (e)	41,1 (e)	40,9 (e)	42,1 (e)	41,7 (e)	44,4 (e)	44,8 (e)	46,4 (f)
Denemarken	:	(e) 98,3	101,7	100,6	101,5	100,5	98,7	100,5	100,7	99,5	96,4	97,9 (f)
Duitsland	:	(e) 104,4	104,5	104,7	105,4	104,9	103,9	103,6	102,8	102,5	102,4	102,9 (f)
Estland	:	:	:	:	:	:	:	:	33,2	34,1	34,7	35,7 (f)
Griekenland	:	(e) 66,0	(e) 65,4	(e) 58,0	59,0	61,6	60,2	60,0	61,0	62,8	66,1	68,2 (f)
Spanje	:	(e) 86,1	(e) 86,2	(e) 89,7	89,3	86,6	86,1	87,4	85,9	86,5	88,2	90,8 (f)
Frankrijk	:	(e) 111,7	111,1	111,1	110,4	112,0	113,2	112,5	114,4	115,4	115,9	115,0 (f)
Ierland	:	(e) 89,5	(e) 89,3	(e) 92,8	(e) 94,4	(e) 101,5	(e) 104,0	(e) 105,8	(e) 107,4	(e) 109,6	(e) 113,3	(e) 115,1 (f)
Italië	:	(e) 94,2	95,4	96,4	95,5	95,1	95,6	94,8	94,5	92,3	89,8	88,3 (f)
Cyprus	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Letland	:	:	:	:	:	:	26,3 (e)	27,4 (e)	29,0 (e)	29,9 (e)	30,5 (e)	30,9 (f)
Litouwen	:	:	:	:	:	:	:	:	33,2	36,2	36,6	39,0 (f)
Luxemburg	:	(e) 127,6	(e) 127,1	(e) 121,7	(e) 121,5	(e) 125,0	(e) 129,3	(e) 136,7	(e) 139,4	(e) 131,7	(e) 129,1	(e) 130,4 (f)
Hongarije	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Malta	:	:	:	:	:	:	:	:	71,9 (e)	70,1 (e)	70,0 (e)	70,8 (f)
Nederland	:	(e) 119,4	(e) 115,0	(e) 114,1	(e) 113,4	(e) 113,4	(e) 111,7	(e) 110,6	(e) 112,7	111,8	111,1	111,3 (f)
Oostenrijk	:	(e) 102,2	(e) 102,2	(e) 95,7	95,1	92,7	92,4	94,8	96,2	93,9	92,3	92,6 (f)
Polen	:	:	:	:	:	:	:	:	37,4 (e)	37,0 (e)	37,3 (e)	42,6 (f)
Portugal	:	(e) 55,2	(e) 55,2	(e) 57,6	(e) 58,3	(e) 59,9	(e) 60,8	(e) 61,9	(e) 63,4	(e) 62,6	(e) 61,9	(e) 61,4 (f)
Slovenië	:	:	:	:	53,8 (e)	56,9 (e)	58,3 (e)	59,6 (e)	58,6 (e)	59,5 (e)	59,6 (e)	60,7 (f)
Slowakije	:	:	40,1 (e)	36,5 (e)	38,1 (e)	39,8 (e)	42,0 (e)	43,0	44,6	45,8	49,4	51,4 (f)
Finland	:	(e) 91,3	92,7	89,9	89,1	91,4	94,2	91,4	93,2	93,3	92,1	92,4 (f)
Zweden	:	(e) 95,1	95,2	95,0	95,1	95,8	94,8	96,6	97,8	95,2	95,0	96,9 (f)
Verenigd Koninkrijk	:	(e) 86,4	(e) 86,5	(e) 86,0	(e) 86,7	(e) 87,8	(e) 88,7	(e) 89,2	(e) 90,6	(e) 91,6	(e) 94,2	(e) 95,2 (f)
Bulgarije	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Kroatië	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Roemenië	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Turkije	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
IJsland	:	(e) 91,9	(e) 91,7	(e) 87,8	(e) 87,3	(e) 88,9	(e) 91,1	(f) 88,2	(f) 86,0	(f) 87,3	(f) 86,2	(f) 76,3 (f)
Noorwegen	:	(e) 114,0	115,5	117,1	122,7	122,8	115,4	124,0	144,1	144,0	137,7	138,1 (f)

(EU-15 = 100)

(:) niet beschikbaar;

(f) voorspelling;

(e) geschatte waarde.

Bron: Eurostat, OECD, *Europe in figures*, Eurostat Yearbook 2005

2.2.8 Inflatie

Een belangrijke indicator voor de economie is de inflatie. Inflatie is de graad van de stijging in prijsniveaus.¹⁸⁷ Harmonised Indices of Consumer Prices (HICPs) zijn ontworpen voor internationale vergelijkingen van consumentenprijzeninflatie.¹⁸⁸

Tabel 46: Inflatiegraad, jaarlijks gemiddelde veranderingspercentage in 'Harmonized Indices of Consumer Prices' (HICPs) (Europa, 1993-2004)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
EU (25 landen)	3,4 (e)	2,8 (e)	3,0 (e)	3,1 (e)	2,6 (e)	2,1 (e)	1,6 (e)	2,4	2,5	2,1	1,9	2,1
EU (15 landen)	3,4 (e)	2,8 (e)	2,8 (e)	2,4 (e)	1,7 (e)	1,3	1,2	1,9	2,2	2,1	2,0	2,0
België	2,5 (e)	2,4 (e)	1,3 (e)	1,8	1,5	0,9	1,1	2,7	2,4	1,6	1,5	1,9
Tsjechië	:	:	:	9,1	8,0	9,7	1,8	3,9	4,5	1,4	-0,1	2,6
Estland	:	:	:	19,8	9,3	8,8	3,1	3,9	5,6	3,6	1,4	3,0
Cyprus	:	:	:	:	3,3	2,3	1,1	4,9	2,0	2,8	4,0	1,9
Letland	:	:	:	:	8,1	4,3	2,1	2,6	2,5	2,0	2,9	6,2
Lithouwen	:	:	:	24,7	8,8	5,0	0,7	0,9	1,3	0,4	-1,1	1,1
Hongarije	:	:	:	23,5	18,5	14,2	10,0	10,0	9,1	5,2	4,7	6,8
Malta	:	:	:	:	3,9	3,7	2,3	3,0	2,5	2,6	1,9	2,7
Polen	:	:	:	: 15,0 (e)	11,8 (e)	7,2 (e)	10,1	5,3	1,9	0,7	3,6	
Slovenië	:	:	:	9,9	8,3	7,9	6,1	8,9	8,6	7,5	5,7	3,6
Slowakije	:	:	:	5,8	6,0	6,7	10,4	12,2	7,2	3,5	8,4	7,5
Bulgarije	:	:	:	:	:	18,7	2,6	10,3	7,4	5,8	2,3	6,1
Kroatië	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Roemenië	:	:	:	38,8	154,9	59,1	45,8	45,7	34,5	22,5	15,3	11,9
Turkije	:	:	:	:	85,5	82,1	61,4	53,2	56,8	47,0	25,3	10,1

(:) niet beschikbaar;

(e) geschatte waarde.

Bron: Eurostat, *Europe in figures, Eurostat Yearbook 2005*

¹⁸⁷ R. Dornbusch, S. Fischer, R. Startz (2004), *Macroeconomics, ninth edition*, New York: McGraw-Hill, p. 38.

¹⁸⁸ Eurostat, *Europe in figures, Eurostat Yearbook 2005*.

2.3 Verwachtingen aangaande migratie in nieuwe en kandidaat-lidstaten

2.3.1 Cyprus

Cyprus kent een lage werkloosheidsgraad, ook op lange termijn, en een hoge activiteitsgraad. Vandaar dat er geen grote migratiestromen verwacht worden vanuit Cyprus. Bovendien werken er al veel buitenlandse arbeidskrachten. Aangezien de dienstensector er sterk ontwikkeld is, is men niet meer zo afhankelijk van landbouw en industrie voor de creatie van banen.¹⁸⁹

2.3.2 Estland

Doordat er een sterke toename van buitenlandse directe investeringen is in Estland, kan men een creatie van heel wat nieuwe jobs verwachten. De migratie van arbeidskrachten naar België zou dan vrij beperkt blijven. De werkzaamheidsgraad onder de ouderen ligt vrij hoog, waardoor migratie van deze leeftijdsgroep weinig waarschijnlijk is. Er is echter een hoge werkloosheid onder de Estse jongeren op de arbeidsmarkt. Volgens Abraham et. al. (2005), zou de verwachte migratiebewegingen van deze jongeren echter vrij beperkt blijven, gezien de sterke ontwikkeling van de diensteneconomie. Eventuele migratie zou zich mogelijk naar de nabije Scandinavische landen richten. Finland ligt voor de hand als bestemmingsland omwille van de geografische nabijheid en de taalverwantschap tussen de Finse en Estse taal. Gezien het lage aantal inwoners mag de omvang van migratie uit Estland niet overschat worden.¹⁹⁰

2.3.3 Hongarije

Er valt geen al te grote migratiebeweging uit Hongarije te verwachten. De groei van het aantal banen in de dienstensector compenseert immers het banenverlies in de industrie en de werkloosheidsgraad is bovendien laag. Er is een gebrek aan jobs maar met een zeer lage activiteitsgraad. Abraham et. al. (2005) stellen zich de vraag wat er met het hoge aandeel

---

¹⁸⁹ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 80.

¹⁹⁰ *Ibidem*, p. 82.

niet-actieven zal gebeuren: “Blijven zij in het zwarte arbeidscircuit in Hongarije of zullen zij migratie overwegen?” Het valt te verwachten dat de Hongaarse werkzaamheid zal vermeerdereen gezien de toename van het aantal maatregelen om de promotie rond het actief zoeken van werk en om de werkloosheidsval te verminderen. De migratiebewegingen zouden hierdoor ook minder talrijk zijn. Onder de werklozen zijn er veel jongeren, waarvan velen een lage scholing hebben. Ondanks de grote vraag naar arbeid hebben deze jongeren moeite om een job te vinden. Migratiebewegingen van deze groep zouden kunnen verwacht worden tenzij permanente vorming sterk gestimuleerd wordt.¹⁹¹

2.3.4 Letland

Een zeer hoge werkloosheidsgraad kenmerkt Letland. Ook de langdurige werkloosheid is hoog. Volgens Abraham et. al. (2005) is migratie waarschijnlijk aangezien er de komende jaren nog meer jobverliezen in de industrie en landbouw verwacht worden. De vraag is naar welke landen de Letten zullen migreren. De Scandinavische landen maken wellicht veel kans door hun banden met de Baltische staten. Toch mag de omvang van de migratie niet overschat worden omwille van het lage aantal inwoners.¹⁹²

2.3.5 Litouwen

Litouwse migratiebewegingen zijn zeer waarschijnlijk omwille van de hoge werkloosheidscijfers en aangezien de dienstensectoren de jobverliezen onvoldoende opvangen. Er heerst een hoge werkloosheidsgraad onder de jongeren waardoor er heel wat zouden denken aan emigratie. De personen die migreren hebben wel een degelijk opleidingsniveau aangezien de Litouwse onderwijsstandaarden vrij hoog liggen. Vermoedelijk zal migratie zich richten op de Scandinavische landen. Ook hier mag de omvang van de migratie niet overschat worden door het geringe aantal inwoners.¹⁹³

---

¹⁹¹ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 85.

¹⁹² Ibidem, p. 87.

¹⁹³ Ibidem, p. 89.

2.3.6 Malta

De Maltese economische evolutie is niet zo gunstig. Malta wordt geconfronteerd met een terugval van een aantal sectoren waardoor migratiebewegingen meer kans krijgen. Er is een aanzienlijk zwarte markt. De vraag is hoe een strengere regelgeving zal inspelen op de arbeidsmarkt. De Maltese jongeren genieten van een goede opleiding en hebben een goede talenkennis waardoor ze goed voorbereid zijn op vernieuwingen en verschuivingen in de economie. Waarschijnlijk vinden zij een job in de groeiende dienstensector. Diegenen die toch migreren zullen makkelijk integreren in het bestemmingsland dankzij de talenkennis en ICT kennis. Volgens Abraham et. al. (2005) blijft het ook onduidelijk of het grote aandeel Maltese ongeletterden zullen migreren en naar welke landen eventuele migratiestromen zich zouden richten. Landen zoals Italië en Frankrijk maken kans omwille van de geografische nabijheid en het Verenigd Koninkrijk door de sterke historische band. Het geringe aantal inwoners beperkt echter de omvang van de migratie.¹⁹⁴

2.3.7 Polen

Polen wordt geconfronteerd met een zeer hoge werkloosheidsgraad, voornamelijk bij jongeren en laaggekwalificeerden, waardoor migratie, zeker bij deze groepen, zeer waarschijnlijk is. Door de verslechterde situatie op de arbeidsmarkt worden ze ontmoedigd om in Polen te blijven. Bovendien wordt migratie in de hand gewerkt door de nakende jobverliezen in een aantal industriële sectoren en overheidsbedrijven en de uitzichtloze situatie in sommige achtergestelde gebieden. De omvang van de Poolse bevolking is groter dan de rest van de nieuwe lidstaten.¹⁹⁵

---

¹⁹⁴ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 91.

¹⁹⁵ *Ibidem*, p. 93.

2.3.8 Slovenië

Slovenië wordt gekenmerkt door een sterke economische groei waardoor de beroepsbevolking vermoedelijk minder redenen heeft om te emigreren. Voor jonge afgestudeerden is de sterke expansie van de dienstensector de komende jaren interessant. De vrij hoge leeftijd van de Sloveense beroepsbevolking vermindert tegelijkertijd de kans op migratie.¹⁹⁶

2.3.9 Slowakije

De Slowaakse werkloosheid, ook de langdurige en de jeugdwerkloosheid, blijft alarmerend hoog ondanks de positieve economische ontwikkelingen. Het marginale effect dat deze economische groei lijkt te hebben op de arbeidsmarktsituatie heeft tot gevolg dat er een migratiebeweging volgens Abraham et. al. (2005) kan verwacht worden. Bovendien is er een hoog aantal vervroegde schoolverlaters en een aanzienlijke groep zigeuners die door hun zwakke arbeidsmarktpositie moeilijk een job vinden. Waarschijnlijk bestaan de te verwachten migratiestromen voornamelijk uit niet- of laaggeschoolde arbeidskrachten.¹⁹⁷

2.3.10 Tsjechië

In de Tsjechische Republiek zijn er grote regionale verschillen betreffende de werkloosheidsgraad. Volgens Abraham et. al. (2005) zou er vooral uit de meer achtergestelde gebieden een migratiegolf tot stand kunnen komen maar het is echter niet zeker of deze migratiegolf zich naar België zou richten. Dankzij de groei van buitenlandse investeringen in Tsjechië, zullen er meer jobs gecreëerd worden in de toekomst en dit onder andere in de regio rond de hoofdstad. Indien er toch migratie zou plaatsvinden, zouden voornamelijk jongere laaggeschoolde werklozen migreren. De nieuw gecreëerde jobs richten zich namelijk op de geschoolde werknemers. Bovendien heerst er ook nog steeds een sterke

---

¹⁹⁶ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 98.

¹⁹⁷ Ibidem, p. 96.

afhankelijkheid van industriële activiteiten waardoor er onvoldoende jobs bijkomen. Meer migratie wordt verwacht indien de diensteneconomie niet sneller op kruissnelheid komt.¹⁹⁸

2.3.11 Bulgarije

Abraham et. al. (2005) verwachten dat bij de toetreding van Bulgarije tot de Europese Unie de migratiestromen niet onaanzienlijk zullen zijn omwille van een zeer hoge werkloosheidsgraad, een lage werkzaamheidsgraad, een ruime bevolking en een onvoldoende compensatie van de jobverliezen in de industrie en landbouw door de dienstensectoren. Een vrij laag opleidingsniveau zal karakteriserend zijn voor de verwachte migratiestroom gezien de vrij lage scholingsgraad van de Bulgaarse beroepsbevolking. Het is echter niet duidelijk naar welke landen de migratiebewegingen zich zullen richten. Het zou kunnen dat sommigen zullen migreren naar andere nieuwe lidstaten die het economisch wel goed doen zoals bijvoorbeeld Tsjechië.¹⁹⁹

2.3.12 Roemenië

De Roemeense economie is nog vrij traditioneel, er zijn weinig diensten en er is veel landbouw. Hierdoor zullen er in de toekomst heel wat verschuivingen plaatsvinden op de arbeidsmarkt. Abraham et. al. (2005) beweren: "Of er grote migratiestromen zullen ontstaan zal afhangen van de mate waarin jobcreatie in de dienstensectoren de jobverliezen in andere sectoren zal compenseren. Indien er migratiestromen zullen ontstaan, dan kan men vermoeden uit een analyse van de arbeidsmarkt in Roemenië dat de migrerende arbeidskrachten een vrij laag opleidingsniveau zullen hebben." Roma, dit zijn de zigeunerminderheden, zullen mogelijk deels uitmaken van deze migratiebewegingen. Aangezien Roemenië veel inwoners telt, kunnen die bewegingen omvangrijk zijn.²⁰⁰

---

¹⁹⁸ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 78.

¹⁹⁹ Ibidem, p. 99, 100.

²⁰⁰ Ibidem, p. 101.

2.3.13 Besluit over de arbeidsmarkten in de nieuwe en kandidaat-lidstaten

Er bestaan heel wat onderlinge verschillen tussen de nieuwe en kandidaat-lidstaten. Een voorbeeld is het scholingsniveau. Dit zou de samenstelling van de migratiestromen kunnen beïnvloeden. De eventuele migratiestromen uit Malta, Letland of Litouwen zouden eerder bestaan uit arbeidskrachten met een vrij hoog opleidingsniveau in tegenstelling tot de Poolse, Slowaakse, Roemeense en Bulgaarse met eerder een lager scholingsniveau.²⁰¹

Het gebrek aan vraag naar arbeidskrachten is volgens Abraham et. al. (2005) een belangrijk structureel kenmerk. De werkloosheid in Letland, Litouwen, Polen, Slowakije, Bulgarije en Roemenië bedraagt meer dan 10%. In vele van de nieuwe lidstaten zijn de cijfers van langdurige tewerkstelling zorgwekkend. "De afname van het aantal banen in de industrie kon slechts gedeeltelijk gecompenseerd worden door het stijgende aanbod in de dienstensector. Vanuit deze landen zijn wellicht de grootste migratiestromen te verwachten, al is het niet noodzakelijk dat deze werknemers naar Vlaanderen trekken."²⁰²

De ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in nieuwe en toekomstige lidstaten heeft een enorme invloed op de potentiële migratie zich effectief realiseert. Een goed functionerende arbeidsmarkt en een moderne dienst voor arbeidsbemiddeling is erg belangrijk alsook het verhogen en aanpassen van de kwalificaties van de arbeidskrachten.²⁰³

---

²⁰¹ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 102.

²⁰² Ibidem.

²⁰³ Ibidem.

3 Migratiestromen tussen de nieuwe lidstaten en kandidaat-lidstaten

De toekomst van Europa is onzeker. Globalisatie, internationale migratie en technologische doorbraken zullen voortdurend het economische en sociale kader veranderen.²⁰⁴

3.1 Globalisatie

Johan Norberg (2002) definieert globalisering als volgt: "Het proces waarbij mensen, telecommunicatie, handel, investeringen, democratie en de markteconomie steeds meer buiten hun nationale grenzen treden."²⁰⁵ De landgrenzen vervagen door deze internationalisering. Er zijn meer mogelijkheden om te kiezen voor een andere oplossing of een buitenlands initiatief naarmate de vervoerskosten dalen, ook zijn er nieuwe en efficiëntere communicatiemiddelen en de liberalisatie van de handel en kapitaalbewegingen. Hij ontkent dat globalisering en internationale investeringen helemaal geen nieuwe banen creëren, zoals antiglobalisten beweren. Het is volgens hem namelijk dat proces, een opdracht zo efficiënt mogelijk uitvoeren dat er banen kunnen afgestoten worden, dat leidt tot de groei van nieuwe industrieën zodat er nieuwe en betere banen ontstaan.²⁰⁶ Verder beweert hij: "Het is onzinnig om de problemen die aanpassingen met zich meebrengen te bestrijden door de aanpassingen zelf af te remmen, omdat we daar uiteindelijk bij verliezen en ons een lagere levensstandaard op de hals te halen. Veranderingen kun je overigens niet zomaar tegenhouden omdat de meest voorkomende oorzaak van verandering in verschillende sectoren van de economie nu net de wisselende smaak van de consument is. Het is een veel beter idee de economische winsten te gebruiken om de gevolgen voor de getroffen groepen te helpen opvangen."²⁰⁷

Lodewijk Berlage (2004) stelt: "Het vrije verkeer van mensen over de grenzen heen komt in discussies over globalisering nauwelijks aan bod. Binnen landen wordt geografische mobiliteit van arbeid als een goede zaak beschouwd, omdat ze de tewerkstelling en de

---

²⁰⁴ R. De Mooij, P. Tang (2003), *Four Futures of Europe*, Den Haag: CPB, p. 23.

²⁰⁵ J. Norberg (2002), *Leve de globalisering*, Antwerpen/Amsterdam: Houtekiet, p. 9.

²⁰⁶ Ibidem, p. 9, 126, 127.

²⁰⁷ Ibidem, p. 129.

economische groei bevordert. Maar de voorstanders van globalisering hebben het nauwelijks over internationale migratie, dus de mobiliteit van arbeid tussen landen. Een uitzondering is een in 2002 gepubliceerd rapport van de Wereldbank met als titel 'Globalization, Growth and Poverty' (Collier en Dollar, 2001). Daarin wordt gesteld dat internationale migratie kan bijdragen tot een verbetering van de welvaart in de armste landen die nu weinig voordelen halen uit de toenemende globalisering. In dat rapport wordt gepleit voor migratie van arme naar rijke landen, niet alleen van hogeschoolden, maar ook van laaggeschoolden."²⁰⁸

3.2 Armoede

Globaal inkomen en rijkdom zijn ongelijk verdeeld over de bevolking. In een meer geïntegreerde wereldeconomie, heeft armoede in ontwikkelingslanden directe economische gevolgen voor rijke landen. Ten eerste, geeft de ongelijke verdeling aanleiding tot migratiestromen. Rijke landen proberen economische vluchtelingen af te weren. Ze zijn bezorgd dat de druk om naar ontwikkelde landen te emigreren voortdurend groeit naarmate de prijzen wat betreft communicatie en transport dalen en de inkomensverschillen blijven. Ten tweede, bemoeilijkt armoede campagnes tegen epidemische ziektes zoals bijvoorbeeld AIDS.²⁰⁹

3.3 Internationale migratie

Internationale migratie is een verschijnsel van alle tijden en van alle werelddelen. Zowel permanente als tijdelijke migratie zijn belangrijk, er bestaat immers naast een instroom van migranten ook een belangrijke uitstroom.²¹⁰ Inwoners van het gastland zijn niet altijd even blij met de komst van nieuwe immigranten. Hier liggen enkele economische redenen aan de

---

²⁰⁸ L. Berlage, 'Mobiliteit over de grenzen heen. Een economische analyse van internationale migratie', *Leuvense economische standpunten* 2004/105, Leuven: K.U.Leuven, november 2004, p. 2.

²⁰⁹ R. De Mooij, P. Tang (2003), *Four Futures of Europe*, Den Haag: CPB, p. 71-72.

²¹⁰ L. Berlage, 'Mobiliteit over de grenzen heen. Een economische analyse van internationale migratie', Leuven: K.U.Leuven, *Leuvense economische standpunten* 2004/105, november 2004, p. 3,8.

basis, zoals de vrees van het verliezen van een baan aan de migrant en de vrees voor erosie van de publieke sectordiensten.²¹¹

Migranten kunnen ingedeeld worden in vier categorieën: de economische migranten die permanente residentie zoeken om hun levensstandaard te verbeteren; de asielzoekers die op de vlucht zijn voor oorlog of onderdrukking; de illegale immigranten en tenslotte de seizoens- of tijdelijke arbeiders.²¹²

3.3.1 Effecten van migratie

Een eenvoudig model kan de migratie-effecten verduidelijken. Bij dit model horen enkele veronderstellingen: er is sprake van twee productiefactoren, kapitaal C en arbeid L; er zijn twee landen, het thuisland en het vreemde land; beide landen produceren één goed en er is perfecte competitie²¹³. Het marginale product van arbeid toont hoe de output van een product stijgt wanneer er één additionele eenheid arbeid wordt gebruikt. Afnemende meeropbrengsten betekenen dat naarmate bijkomende arbeidseenheden worden toegevoegd bij een gegeven hoeveelheid kapitaal, de output zal toenemen maar met nog kleinere hoeveelheden voor elke additionele eenheid arbeid.

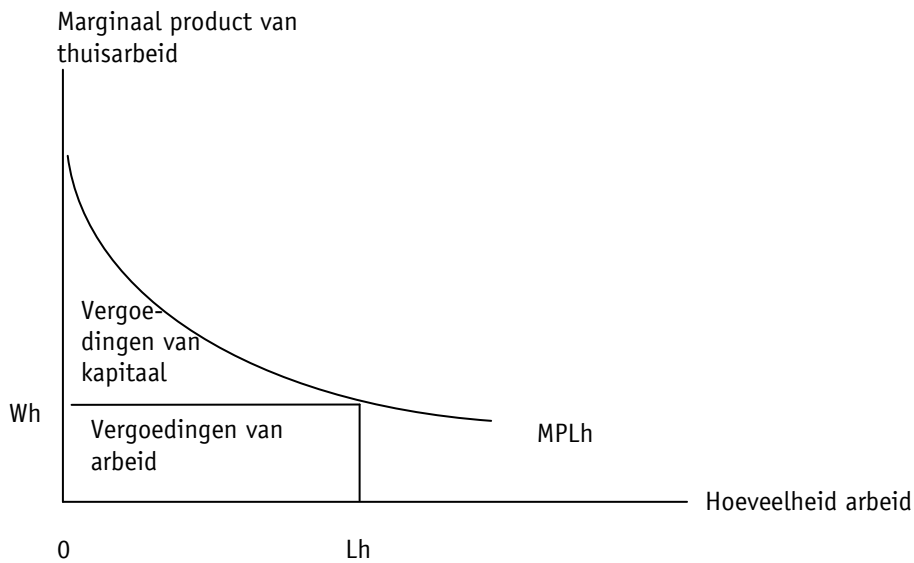
---

²¹¹ R. De Mooij, P. Tang (2003), *Four Futures of Europe*, Den Haag: CPB, p. 138.

²¹² S. Senior Nello (2005), *The European Union: economics, policies and history*, Berkshire: McGraw-Hill, p. 148.

²¹³ Perfecte competitie is de marktstructuur waarin alle ondernemingen in een industrie prijsnemers zijn en waarin er toetredingsvrijheid is in en uit de industrie, in: R. Lipsey, P. Courant, C. Ragan (1999), *Economics, twelfth edition*, Massachusetts,....: Addison-Wesley Publishing Company, Inc., p. G-12.

Figuur 9: De inkomensaandelen van kapitaal en arbeid

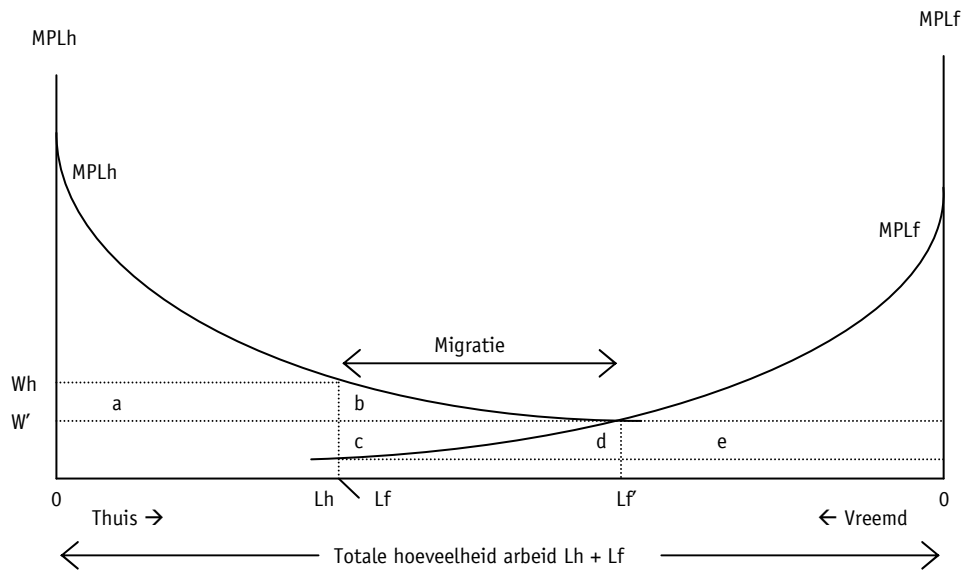

Bron: S. Senior Nello (2005), *The European Union: economics, policies and history*, Berkshire: McGraw-Hill, p. 145

Figuur 9 toont het marginale product van arbeid in het thuisland: MPL_h . Met de voorraad van de thuisarbeid L_h , is het evenwichtslon in het thuisland W_h . Het totale inkomen van thuisarbeid wordt gegeven door het loon W_h te vermenigvuldigen met de hoeveelheid arbeid L_h . Bij perfecte competitie zullen de betalingen van de twee productiefactoren gelijk zijn aan de waarde van de totale productie. De ruimte onder de curve duidt op de totale output van het thuisland. De vergoeding van kapitaal is daardoor gegeven door het gebied onder de MPL_h curve min de vergoeding van arbeid.²¹⁴

²¹⁴ S. Senior Nello (2005), *The European Union: economics, policies and history*, Berkshire: McGraw-Hill, p. 144.

Figuur 10: De oorzaken en effecten van immigratie

Bron: S. Senior Nello (2005), *The European Union: economics, policies and history*, Berkshire: McGraw-Hill, p. 145

In figuur 10 wordt er een tweede verticale as toegevoegd en gaat de marginale arbeidsproductcurve voor het vreemde land van rechts naar links. De totale horizontale afstand tussen twee assen duidt de totale hoeveelheid arbeid aan in de twee landen ($L_h + L_f$). Met een voorraad van arbeid L_f (totale arbeid min L_h), zal het evenwichtsloon in het vreemde land W_f zijn. Het evenwichtsincome W_h in het thuisland is groter dan W_f , dus bij de veronderstelling dat immigratie verboden is, zal er een motief zijn voor de arbeiders om te verhuizen van een vreemd land naar het thuisland om een hoger inkomen te krijgen. De immigratie zal ervoor zorgen dat de lonen in het thuisland zullen vallen en dat het loon in het thuisland zal stijgen tot ze hetzelfde niveau bereiken W' . Een evenwicht wordt bereikt wanneer $L_f - L_f$ arbeiders verhuisd zijn van het vreemde land naar het thuisland.²¹⁵

De welvaartseffecten van migratie worden in deze figuur duidelijk. Terwijl thuisarbeid inkomen verliest namelijk het gebied a , wint thuishapitaal inkomen namelijk $a+b$ waardoor de totale winst voor het thuisland b zal zijn. De arbeidsvergoedingen die in het vreemde land blijven, nemen toe met e en de kapitaalvergoedingen nemen af met $d+e$. Als er

²¹⁵ S. Senior Nello (2005), *The European Union: economics, policies and history*, Berkshire: McGraw-Hill, p. 144, 145.

rekening gehouden worden met de buitenlanders die al in het thuisland werken, nemen de inkomens van de buitenlandse werknemers toe met $c+d+e$, de verdiensten van vreemd kapitaal vallen samen met $d+e$. Er is met andere woorden een nettowinst van c .²¹⁶

Er is dus sprake van een convergentie van lonen in de twee landen na migratie: lonen verminderen in het thuisland en nemen toe in het vreemde land. De totale wereldoutput, die gegeven wordt door het gebied onder de twee curves MPL_h en MPL_r , neemt toe. Dit komt aangezien migratie effect heeft op efficiëntie. Er zijn bijgevolg winnaars en verliezers van migratie.²¹⁷

3.3.2 Oorzaken van migratie

Er zijn vele factoren die de migratiestromen beïnvloeden zoals de inkomenskloof tussen het thuisland en het gastland; politieke en etnische spanningen en conflicten (wat de grootste oorzaak van grootschalige migratiestromen in Europa blijkt te zijn); de tewerkstellingmogelijkheden in beide landen; economische verwachtingen; de geografische nabijheid van landen; emigratietradities; etnische en familienetwerken en culturele en taalfactoren.²¹⁸ Historische banden tussen landen en het beleid van uitzendende en vooral van ontvangende landen kunnen ook een rol spelen bij migratie. De aanwezigheid van migranten in hoge inkomenslanden trekt andere migranten afkomstig van het land van herkomst aan. Tot in het gastland een bepaald niveau van 'immigrantenvoorraad' uit een bepaald land van herkomst is bereikt, blijven de reeds aanwezige immigranten nieuwe migranten uit dat land van herkomst aantrekken.²¹⁹

Internationale migratie is, voor zover ze vrijwillig is, het resultaat van beslissingen van de kandidaat-migrant. De achterliggende reden van de motivatie om het thuisland te verlaten

---

²¹⁶ S. Senior Nello (2005), *The European Union: economics, policies and history*, Berkshire: McGraw-Hill, p. 145.

²¹⁷ Ibidem, p. 146.

²¹⁸ Ibidem.

²¹⁹ L. Berlage, 'Mobiliteit over de grenzen heen. Een economische analyse van internationale migratie', Leuven: K.U.Leuven, *Leuvense economische standpunten* 2004/105, november 2004, p. 9, 11.

om in een ander land te gaan wonen is bijgevolg fundamenteel. Het streefdoel van migranten is in het algemeen dus een verbetering van hun situatie via migratie.²²⁰

Migratie brengt echter economische en psychologische kosten met zich mee voor de betrokken persoon. Enerzijds hebben individuen vaak de voorkeur om in hun eigen land te blijven wegens sociale, culturele en taalredenen en anderzijds betekent migratie ook reiskosten, het vinden van een huis en van een job,... De kandidaat-migrant zal enkel migreren wanneer de verwachte voordelen groot genoeg zijn om de kosten van migratie te compenseren.²²¹

Om zijn of haar materiële toestand te verbeteren houdt de kandidaat-migrant volgens Hatton en Williamson (2002)²²² rekening met drie factoren waarvan het belang door een econometrisch onderzoek werd bevestigd. De eerste factor is het inkomensverschil, de tweede factor de kosten van migratie, die de reiskosten, inclusief de betalingen aan tussenpersonen, de initiële kosten in het land van bestemming terwijl de migrant op zoek is naar werk, en, voor migranten zonder documenten, de kosten bij eventuele betrapping omvatten. De kandidaat-migrant moet dus over de nodige middelen beschikken. De derde factor is het beschikken van informatie over het land van bestemming. De meest interessante en relevante informatie komt van land- of streekgenoten die al in het land van bestemming verblijven. Aan die drie economische migratiedeterminanten voegt Berlage (2004) zelf een vierde, demografische factor toe. Migranten zijn voornamelijk jonge mannen en in mindere mate jonge vrouwen die emigreren. Zij hebben in hun thuisland nog geen belangen opgebouwd en kunnen daardoor gedurende lange tijd van de voordelen van de investering in de kosten van migratie genieten. Berlage (2004) verwacht op basis van deze vier factoren dat de druk van inwoners om te migreren naar hoge inkomenslanden geen

---

²²⁰ L. Berlage, 'Mobiliteit over de grenzen heen. Een economische analyse van internationale migratie', Leuven, K.U.Leuven, *Leuvense economische standpunten* 2004/105, november 2004, p. 9.

²²¹ S. Senior Nello (2005), *The European Union: economics, policies and history*, Berkshire: McGraw-Hill, p. 146.

²²² T. Hatton, J. Williamson (2002), 'What Fundamentals drive world migration?', *NBR Working paper* 9159.

tijdelijk fenomeen is maar dat zal voortduren en waarschijnlijk nog zal toenemen. Een restrictief beleid zou die druk kunnen tegengaan, maar zou hem niet kunnen elimineren.²²³

3.3.3 Maatschappelijke ontwikkelingen

Heel wat externe factoren, waaronder demografische, sociaal-maatschappelijke, politieke, economische en technologische ontwikkelingen, scheppen een kader waarin de arbeidsmarkt zich ontwikkelt. Evoluties zoals de vergrijzing van de maatschappij, de kenniseconomie, en de werkzaamheid hebben een impact op de arbeidsmigratie.²²⁴

3.3.3.1 Vergrijzing

In de meeste geïndustrialiseerde landen hebben de daling van het geboortecijfer en de verlenging van de levensverwachting tot gevolg dat de afhankelijkheidsratio in de loop van de volgende decennia geleidelijk zal stijgen en vooral vanaf 2020 gevoelig zal toenemen. De afhankelijkheidsratio is de verhouding van de bevolking van 65 en ouder tot de bevolking van 15 tot en met 64 jaar. In België zou deze verhouding toenemen van 25,4% in 2000 tot nagenoeg 45% in 2040.²²⁵

De omvang van de werkende bevolking en van de arbeidsproductiviteit bepalen economische groei. Het negatieve effect van de inkrimpende actieve bevolking op de productie kan geneutraliseerd worden door een stijging van de arbeidsproductiviteit. Naarmate het aandeel van de oudere werknemers in de actieve bevolking zal toenemen, zal de vrees groeien dat hun flexibiliteit zal verminderen met een daling van de arbeidsproductiviteit als gevolg. Het blijft de vraag of de opgedane ervaring van de oudere werknemers in voldoende mate het verlies aan flexibiliteit kan compenseren. Een verhoging van de kapitaalintensiteit

---

²²³ L. Berlage, 'Mobiliteit over de grenzen heen. Een economische analyse van internationale migratie', Leuven, K.U.Leuven, *Leuvense economische standpunten* 2004/105, november 2004, p. 9, 10.

²²⁴ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 72.

²²⁵ P. Van Rompuy (2001), 'De Europese welvaartsstaat ter discussie', *Leuvense economische standpunten*, Leuven: K.U.Leuven, p. 19.

van de bevolking zou een oplossing kunnen bieden voor het negatieve groei-effect van een krimpende actieve bevolking.²²⁶

Volgens een rapport van de VN²²⁷ zou soepeler arbeidsmigratie een antwoord kunnen zijn om de verhouding werkenden/gepensioneerden in evenwicht te houden. Immigranten uit de nieuwe lidstaten kunnen bijgevolg een oplossing bieden. Er is een aanbod van zowel geschoolde als ongeschoolde werknemers. Vergrijzing op de arbeidsmarkt kan echter nooit volledig gecompenseerd worden door immigratie toe te laten. Immigratie zou immers enorm moeten toenemen om de werkende bevolking bij te houden. Hierbij komt het feit dat ook de immigrerende bevolking vergrijst.²²⁸

De vergrijzing leidt tot een verhoging van publieke uitgaven aan pensioenen en gezondheidszorg. De relatieve trage productiviteitsgroei en de hoge inkomenselasticiteiten zullen leiden tot een grotere vraag voor publiek voorziene diensten. Zonder veranderingen, in bijvoorbeeld het pensioenensysteem, zal de belastinglast op de jongeren, de werkende generaties, significant toenemen in de toekomst. Dit kan de economische efficiëntie schade berokkenen door de evenwichtswerkloosheid te verhogen en de stimulansen voor het arbeidsaanbod, de investeringen en menselijk kapitaal formatie te verminderen.²²⁹

3.3.3.2 Kenniseconomie

Op de arbeidsmarkt kan een toename van de kennisintensiteit worden vastgesteld als gevolg van de vergrijzing. De spontane kennisvernieuwing vermindert, wegens een kleinere intrede van jongeren op de arbeidsmarkt, waardoor levenslang leren aan belang toeneemt. De laatste jaren is er ook sprake van een evolutie in de gewenste vaardigheden en

---

²²⁶ P. Van Rompuy (2001) 'De Europese welvaartsstaat ter discussie', *Leuvense economische standpunten*, Leuven: K.U.Leuven, p. 20.

²²⁷ Verenigde Naties (2000), Replacement Migration: is it a solution to declining and ageing population? <http://www.un.org/esa/population/publications/migration/execsum.pdf>.

²²⁸ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 72.

²²⁹ R. De Mooij, P. Tang (2003), *Four Futures of Europe*, Den Haag: CPB, p. 17.

competenties en is er een bepaalde schaarste voor bepaalde beroepsprofielen, die de lokale arbeidsmarkt niet altijd kunnen verhelpen. Immigratie kan hier een oplossing bieden.

Verschillende landen overwegen daarom selectieve arbeidsplaatsgerelateerde immigratie om bepaalde tekorten op te vangen. Personen uit de nieuwe EU-lidstaten zijn bijgevolg goede kandidaat-kenniswerkers. Dit moet echter gerelativeerd worden aangezien hooggeschoolde werknemers ook in de nieuwe lidstaten enorm gegeerd zijn en er een concurrentie is tussen meerdere West-Europese landen om dezelfde doelgroep aan te trekken.²³⁰

3.3.3.3 Werkzaamheidsgraad

In 1997 werd het Europese Tewerkstelling Strategie op de Top van Luxemburg gelanceerd. Dit project tracht werkgelegenheid te verbeteren en de flexibiliteit van bedrijven en hun werknemers aan te moedigen. Relatieve lage EU productiviteit leidde in maart 2000 tot de beslissing van het Europese Raad in Lissabon om een nieuw strategisch doel te lanceren. De achterliggende gedachte was voor de volgende tien jaren een kennisgebaseerde economie te creëren gefocust op een beter gebruik van informatiewetenschappen en Onderzoek & Ontwikkeling. De Lissabon-strategie werd in maart 2002 bevestigd op de Europese Raad in Barcelona, die opriep tot maatregelen voor de versterking van het concurrentievermogen, duurzame ontwikkeling en het verhogen van de tewerkstelling doorheen bekwaamheden en geografische gebieden, waaronder het toenemen van arbeidsmobiliteit.²³¹

Abraham et. al. (2005) stelden zich de vraag of immigratie bijdraagt tot een hogere of een lagere werkzaamheidsgraad: "Enerzijds kan immigratie bijdragen tot een hogere werkloosheid, hetgeen in Vlaanderen problematisch zou zijn. Het risico van werkloosheid in bepaalde categorieën is niet a priori uit te sluiten. Sommige groepen of sectoren kunnen wel degelijk nadelige gevolgen ondervinden van een ongebreidelde toestroom van buitenlandse werkrachten. Het gaat dan met name om arbeiders uit de industrie en

---

²³⁰ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 73.

²³¹ S. Senior Nello (2005), *The European Union: economics, policies and history*, Berkshire: McGraw-Hill, p. 27, 28.

ongeschoolde arbeidskrachten in de dienstensector. Anderzijds kan immigratie ook heilzaam werken voor het functioneren van de arbeidsmarkt. Zo kan immigratie, en dan met name tijdelijke migratie, er op korte termijn toe leiden dat arbeidsmarkten flexibeler worden. Arbeidsmigranten vervangen ook niet noodzakelijk de binnenlandse werkgelegenheid, maar beschikken vaak over vaardigheden of kwalificaties die aanvullend zijn op die van het gastland.²³²

3.3.4 Impact van migratie op lonen en tewerkstelling

De neoklassieke economische theorie beweert dat het vrij verkeer van arbeid zal leiden tot een convergentie van lonen. Wanneer er dan ook rekening gehouden wordt met de migratiekosten, zal de migratiestroom voortduren tot het verschil in lonen tussen de twee landen juist de migratiekosten drukken. Op korte termijn leidt een toename van migratie tot een stijging van het aanbod in het ontvangende land. Als het aanbod stijgt in het bestemmingsland, zal dit een neerwaartse druk op de lonen zetten, waardoor ondernemingen meer arbeidskrachten aannemen en de werkloosheidsgraad eventueel terug zal komen naar zijn oorspronkelijk niveau. De moeilijkheid ligt erin hoe lang dit aanpassingsproces zal duren.²³³

De opvatting dat migratie zal leiden tot convergentie van lonen en niet het lange termijn niveau van tewerkstelling zal beïnvloeden is gebaseerd op een aantal restrictieve veronderstellingen. Institutionele barrières, bijvoorbeeld beperkingen op het arbeidsverkeer, minimumlonen, barema's enz., kunnen voorkomen dat aanpassingen plaatsvinden. In de praktijk zal het aanpassingsproces enige tijd vragen en ondertussen kan immigratie leiden tot lagere lonen en hogere werkloosheid.²³⁴

---

²³² F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 73.

²³³ S. Senior Nello (2005), *The European Union: economics, policies and history*, Berkshire: McGraw-Hill, p. 147.

²³⁴ Ibidem.

4 Vergelijking met toetreding van Griekenland, Portugal en Spanje in jaren '80

De uitbreiding van 1 mei 2004 verschilt zowel kwantitatief als kwalitatief van de vorige uitbreidingen. Kwantitatief gezien, is en zal het aantal landen het grootste aantal zijn. Kwalitatief gezien, zijn er verscheidene factoren waardoor er een groot verschil is met de vorige uitbreidingsgolven. Het inkomen per capita van de nieuwe lidstaten is veel lager dan de EU-15 lidstaten. De economieën zijn, in sommige aspecten, nog altijd in overgang. Hun ervaring met parlementaire democratie en decentralisatie blijft beperkt. Bovendien leidt hun toetreding beslist tot nieuwe geopolitieke problemen. Deze uitbreidingsgolf destabiliseert relaties tussen grote en kleine lidstaten van de Europese Unie daar de golf voornamelijk uit kleine landen bestaat. De omvang van de uitdaging die deze factoren creëren, mag niet onderschat worden. Ze verklaren waarom lessen getrokken uit vorige ervaringen weinig betekenen in de huidige context. De Europese Unie is zelf ook veranderd. Het is niet meer de EEG van de jaren '70 of de EG van de jaren '80. De omvang van Europese integratie is enorm gegroeid en elke uitbreiding is daardoor onvermijdelijk complexer geworden om te onderhandelen. Er is dus geen precedent voor de laatste uitbreidingsgolf.²³⁵

Bij de toetreding tot de Europese Unie van Griekenland in 1981 en Portugal en Spanje in 1986, waren er gelijkaardige angsten met betrekking tot immigratie in de noordelijke EU-lidstaten. De ervaring met de Iberische landen is echter niet dadelijk toepasbaar op de Centraal en Oost-Europese landen.²³⁶

Ondanks de verscheidene verschillen en speciale kenmerken van de EU-uitbreiding in de jaren '80 en de meest recente, zou de gemeenschappelijke trend gevolgd kunnen worden en is er één punt duidelijk: de ervaring van de Zuid-Europese lidstaten, Griekenland, Portugal en Spanje, voorziet geen rationele basis voor de bewering dat de toetreding van de Centraal- en Oost-Europese landen in 2004 een massastroom van arbeidskrachten naar de EU

---

²³⁵ F. Dehousse, W. Coussens, *The enlargement of the European Union. Opportunities and threat*, Brussel: IRRI-KIIB, september 2002, <http://www.irri-kiib.be/papers/PresEnlargementEU.pdf>, p. 8.

²³⁶ R. De Mooij, P. Tang (2003), *Four Futures of Europe*, Den Haag: CPB, p. 57.

zou veroorzaken. Er waren inderdaad arbeiders die hun thuisland verlieten op zoek naar een job in de oudere EU-lidstaten bij de uitbreiding naar Zuid-Europa maar de schaal van die migratie was aanvaardbaar voor de EU-leden en werd niet als een bedreiging gezien voor hun arbeidsmarkten.²³⁷

Toetreden tot de Europese Unie in de late jaren '80 was een veel gemakkelijker proces aangezien de EU zelf ook minder complex was. Bijgevolg waren er minder aanpassingen nodig door de toetredende leden.²³⁸

Migratie uit de Iberische landen was reeds onbeperkt in de periode voor de toetreding. De meerderheid van de immigranten kwamen al lang aan voordat deze landen tot de Europese Unie toetraden, voornamelijk in de jaren '60.²³⁹ Voor de toetreding was er een actief beleid om de arbeidsmarkttekorten in de bestaande lidstaten op te vangen door arbeidsimmigratie vanuit de Zuid-Europese landen. Toen uiteindelijk er vrij verkeer van werknemers was, nam de immigratiestroom af. Het werd immers mogelijk weer arbeidsdiensten in de Noordelijk EU-landen aan te bieden zonder de vestigingsplicht, voornamelijk korte termijn opdrachten. Bovendien was er een economische groei in die zuidelijke lidstaten.²⁴⁰

De nieuwe lidstaten zijn zeer heterogeen op het gebied van economische ontwikkeling. Als Cyprus en Malta buiten beschouwing worden gelaten, blijkt dat Slovenië, Tsjechië en Hongarije kort bij het Europese gemiddelde liggen terwijl de andere lidstaten daar nog helemaal niet zijn. De economische structuur en ontwikkeling in Griekenland, Spanje en Portugal waren ook homogener.²⁴¹

---

²³⁷ W. Strielkowski, C. O'Donoghue (2004), *The impact of the EU accession on international labour migration*, Galway: National University of Ireland, p. 5.

²³⁸ K. Bishop, 'Special feature Employment and unemployment in the new EU member countries', *Labour Market trends*, Labour Market Division, Office for National Statistics, juli 2004, p. 294.

²³⁹ R. De Mooij, P. Tang (2003), *Four Futures of Europe*, Den Haag: CPB, p. 57.

²⁴⁰ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 120.

²⁴¹ Ibidem.

Het inkomen per capita, gemeten in koopkrachtpariteiten, bedroeg in de Iberische landen bij toetreding tussen de 55% en 70% van het EU gemiddelde. Dit is hoger dan de corresponderende cijfers van de Centraal- en Oost-Europese landen. Migratiedruk kan dus groter zijn na de recente toetreding.²⁴² In de jaren '80 werd er geopperd dat economische integratie zou leiden tot een inkomensconvergentie. De zuidelijke lidstaten hadden een veel lager inkomen dan het Europese gemiddelde. Het bleek echter dat er geen sprake was van convergentie op lange termijn, tenminste niet voor alle landen. Het inkomensniveau in Griekenland en Spanje was in 1998 ongeveer dat van het begin van de jaren '80. Ondanks het feit dat er in de jaren onmiddellijk na de toetreding een duidelijk convergentiebeweging werd ingezet, kon deze beweging niet worden volgehouden. Enkel in Portugal werd er gedurende de afgelopen decennia een deel van de achterstand goed gemaakt. In 1981 waren de inkomens in Portugal niettemin nog veel lager die dat van Spanje en Griekenland. De inhaalbeweging van Portugal was dus vooral ten opzichte van de andere Zuid-Europese lidstaten.²⁴³

Boeri en Brücker (2000) evalueerden de weerslag van het volledige convergentieproces op de arbeidsmarkt in Spanje en Portugal, zonder het effect van de arbeidsmigratie af te zonderen, zoals weergegeven wordt in tabel 47. In 1998 bereikte het Spaanse BBP per inwoner, uitgedrukt in koopkrachtpariteiten, meer dan 80% van het EU-gemiddelde en het Portugese meer dan 70%. In 2005 zou het BBP van Spanje verbeteren tot 91% van het Europese gemiddelde terwijl het in Portugal zou achteruitgaan tot 65,9%. De arbeidsproductiviteit in Spanje is sinds de toetreding tot de EU erop achteruitgegaan, in Portugal daarentegen erop verbeterd. Beide landen presteren beter wat betreft hun werkgelegenheidsgraden en werkloosheidsgraden na hun toetreding. Portugal scoorde op beide vlakken beter dan het EU-gemiddelde.

---

²⁴² R. De Mooij, P. Tang (2003), *Four Futures of Europe*, Den Haag: CPB, p. 57.

²⁴³ F. Abraham, J. Konings, R. Veugeleers, J. Van hove, I. Vansteenkiste (2002), *De nieuwe EU: de doodsteek voor de Vlaamse economie?*, Leuven: Acco, p. 24.

Tabel 47: Convergentie in Spanje en Portugal vergelijkingen met de EU-12 en met de EU-15 (Spanje, Portugal, EU, 1986, 1998, 2005)

		1986 (e)	1998	2005 (f)
Spanje	BBP per inwoner (EU = 100) (a)	73,0	81,1	91,0
	Werkgelegenheidsgraad (b)	43,9	51,0	63,2
	Werkloosheidsgraad (c)	21,5	18,8	9,4
	Arbeidsproductiviteit (EU = 100) (d)	95,0	93,9	90,4
Portugal	BBP per inwoner (EU = 100) (a)	55,0	71,2	65,9
	Werkgelegenheidsgraad (b)	61,5	67,1	67,6
	Werkloosheidsgraad (c)	9,0	4,9	7,7
	Arbeidsproductiviteit (EU = 100) (d)	51,0	63,5	61,8
EU	Werkgelegenheidsgraad (b)	58,4	61,2	65,0
	Werkloosheidsgraad (c)	10,8	10,3	8,3

(a) Uitgedrukt in koopkrachtpariteiten;

(b) Aantal werkenden van 15 tot 64 jaar in % van de bevolking van 15 tot 64 jaar. Gegevens tweede kwartaal;

(c) Aantal werklozen van 15 tot 64 jaar in % van de bevolking van 15 tot 64 jaar. Gegevens tweede kwartaal;

(d) BBP uitgedrukt in koopkrachtpariteiten gedeeld door aantal werkenden van 15 tot 64 jaar;

(e) Gegevens 1987 vo or de werkgelegenheids- en werkloosheidsgraad in de EU;

(f) De gegevens voor het BBP zijn ramingen.

Bronnen: Boeri en Brücker (2000), EC, in: Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *De toegang tot de Belgische arbeidsmarkt voor onderdanen van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie*, Advies, februari 2006, Brussel: HRW, p. 87

Deel 4: Bouwsector

Wat betekent de uitbreiding van de Europese Unie voor de Belgische economie in het algemeen en de bouwsector in het bijzonder? Hoe schatten de bouwwerkgeversorganisaties de toekomst in?

1 Inleiding

In Vlaanderen zijn er twee grote vertegenwoordigers van bouwbedrijven: de Confederatie Bouw en de Bouwunie.

De Confederatie Bouw vertegenwoordigt zowel grotere bouwbedrijven als KMO's en zelfstandigen en al de bouwberoepen. Niet alleen de algemene aannemers, de uitvoerders van infrastructuurwerken en de wegebouwers maar ook de voltooiings- en installatiebedrijven worden vertegenwoordigd. Er zijn bijna 9.000 bouwbedrijven aangesloten. De lokale Confederatie Bouw is een aanspreekpunt voor de leden in hun buurt. Het professionele advies en de verdediging van de belangen van de leden zijn enkele van de taken van het VCB. De leden krijgen dankzij de beroepsfederaties informatie op maat van hun beroepsactiviteit. Het partnerschap van de Vlaamse Confederatiebouw en de Confederatie Bouw, dat nationaal actief is, werkt versterkend. De VCB is een partner van VOKA.²⁴⁴

De Bouwunie, Unie van het KMO-bouwbedrijf, is een onderdeel van UNIZO, Unie van Zelfstandige Ondernemers. De Bouwunie heeft ruim 8.000 leden. De werking van Bouwunie draait rond zeven sectoren met daarbij een gespecialiseerd en professioneel aanbod: algemene en ruwbouwaannemers, schrijnwerkers en interieurbouwer, schilders-decorateurs, stukadoors en afbouwbedrijven, installateurs centrale verwarming en sanitair, wegebouwers en kabel- en leidingleggers, en houtverwerkende bedrijven. Bouwunie geeft advies, verleent informatie, organiseert informatieve activiteiten waar leden onderling aan netwerking

---

²⁴⁴ Vlaamse Confederatie Bouw, De wegwijzer van en naar het bouwbedrijf in Vlaanderen, Brussel: VCB, http://vcb.be/voorstelling.asp?id_kamer=20&nav=voorstelling.

kunnen doen en zorgt voor een syndicale toets door het verdedigen van de belangen van zijn leden.²⁴⁵

Het FVB, het Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, werd in België opgericht in 1965 door het Paritair Comité voor het Bouwbedrijf (PC124) als een Fonds voor Bestaanszekerheid met de opdracht de opleiding van de huidige en toekomstige bouwvakarbeiders te bevorderen en te ondersteunen en de kwaliteit en het resultaat van hun opleiding te waarborgen. Er is een samenwerking met opleidingspartners, zoals het bouwonderwijs, de VDAB, Edutec en andere. Er is ook nauw overleg met zowel werkgevers als werknemers in de bouwsector en dit op nationaal, gewestelijk en lokaal niveau. De financiering van de werking gebeurt door de sector zelf via een bijdrage op de lonen. Deze werking steunt op vier pijlers namelijk onderzoek, coördinatie, informatie en financiering.²⁴⁶

Op Europees niveau is er de overkoepelende bouworganisatie FIEC, Fédération de l'Industrie Européenne de la Construction, opgestart in 1905. FIEC vertegenwoordigt via haar 33 nationale ledenfederaties in 27 landen, waaronder 23 EU-landen en EFTA, Bulgarije, Kroatië, Roemenië en Turkije, bouwondernemingen van alle groottes, met andere woorden zowel kleine en middelgrote ondernemingen als 'wereldspelers' die alle vormen van bouw- en weg- en waterbouwkundige activiteiten uitvoeren.²⁴⁷

---

²⁴⁵ Bouwunie, UNIZO, *Spijkerharde garanties voor het KMO-bedrijf*, Brussel: Bouwunie, UNIZO.

²⁴⁶ Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Hoe werkt het FVB?, Brussel: FVB/FFC, <http://www.debouw.be/Hoe+werkt+het+FVB/default.htm>.

²⁴⁷ Fédération de l'Industrie Européenne de la Construction , <http://www.fiec.org/main.html>.

2 Enquêtes met betrekking tot tewerkstelling arbeidskrachten uit nieuwe lidstaten

2.1 Bouwunie: vlak na de uitbreiding

Naar aanleiding van de uitbreiding van 1 mei 2004 enquêteerde de Bouwunie, unie van het KMO-bouwbedrijf, 800 van haar leden, actief in de ruwbouw, de voltooiing en de burgerlijke bouwkunde. Het doel was na te gaan hoe de leden de invloed inschatten van de EU-uitbreiding op hun bouwbedrijf. De resultaten werden gepubliceerd in het driewekelijks magazine van Bouwunie 'Bouwnieuws' op 27 mei 2004.²⁴⁸

Uit deze resultaten bleek dat 40% van de Vlaamse bouwbedrijven toen al af te rekenen had met zware concurrentie van bedrijven en zelfstandigen uit Centraal- en Oost-Europese landen. 69% had daardoor minder werk en 55% had zijn prijzen moeten laten zakken om concurrentieel te blijven. Voornamelijk voltooiingsbedrijven, dit zijn schilders, schrijnwerkers, stukadoors, bleken het meeste last te hebben van deze vorm van concurrentie. Overal in Vlaanderen bleek het fenomeen zich te manifesteren, met een concentratie in de steden Antwerpen, Brussel en Gent, waar het voor het eerst voorkwam. Maar liefst 70% van de Vlaamse bouw-KMO's verwachtte op dat moment een toename van de concurrentie vanuit Centraal en Oost-Europa. Dit zou volgens hen leiden tot minder werk, lagere prijzen en een kleiner personeelsbestand.²⁴⁹

Er werd ook vastgesteld dat het ook vanaf 1 mei 2004 bijna onmogelijk bleek voor Vlaamse bouwbedrijven om Centraal- en Oost-Europese vakarbeiders in dienst te nemen. Het bedrijf moet over een arbeidsvergunning beschikken en de werknemer over een arbeidskaart. Deze worden echter zelden afgeleverd. Toch zijn 44% van de Vlaamse bouwbedrijven geïnteresseerd in het officieel inschrijven van arbeiders uit de nieuwe EU-lidstaten, op voorwaarde dat dit zonder veel rompslomp gebeurt. Dit percentage ligt nog hoger bij de

---

²⁴⁸ Bouwunie, 'Leden Bouwunie vrezen concurrentie vanuit nieuwe EU-landen', *Bouwnieuws*, 47ste jaargang, Brussel: Bouwunie, 27 mei 2004, p. 5.

²⁴⁹ Ibidem.

grotere bedrijven die meer dan 10 werknemers in dienst hebben, namelijk 70%. Dit heeft alles te maken met het tekort aan bekwame arbeidskrachten in de sector.²⁵⁰

Via detachering kan een zelfstandige of een bouwbedrijf met personeel uit een nieuw EU-land hier aan de slag en dit aan de lonen en sociale voorwaarden van het land van herkomst. Deze liggen lager dan in België. 20% van de Vlaamse bouw-KMO's vertonen interesse in het zelf oprichten van een bouwbedrijf in de nieuwe lidstaten, het ginds aanwerven van arbeiders aan de lagere loon- en andere voorwaarden, en het hier in België komen uitvoeren met dat bedrijf. De Bouwunie en de bouwbedrijven zijn er zich van bewust dat deze werkwijze serieuze gevaren inhoudt voor de Vlaamse activiteiten en werkgelegenheid.²⁵¹

De respondenten pleiten voor een strengere aanpak van Belgische bedrijven die op oneerlijke manier beroep doen op arbeidskrachten uit de nieuwe EU-lidstaten, meer gerichte controles op buitenlanders om oneerlijke concurrentie op te sporen en een harde aanpak van buitenlandse schijnzelfstandigen. Ook vragen ze een betaalbare overurenregeling in België en dat ze op zaterdag mogen werken om concurrentieel te kunnen blijven. Bovendien is het noodzakelijk dat Belgische werklozen en werkzoekenden worden opgeleid om de leegstaande vacatures naar bekwame bouwarbeiders te kunnen invullen.²⁵²

2.2 Vlaamse Confederatie Bouw

In november 2004 heeft de Vlaamse Confederatie Bouw ruim 600 Vlaamse bouwbedrijven bevraagd over de dreiging van Centraal-Europese bedrijven op de Belgische markt. Uit de resultaten bleek dat één op vier bedrijven te maken had met zware concurrentie en opdrachten verloor aan deze 'nieuwe' bedrijven. Eén op twee bedrijven zagen bouwbedrijven

---

²⁵⁰ Bouwunie, 'Leden Bouwunie vrezen concurrentie vanuit nieuwe EU-landen', *Bouwnieuws*, 47ste jaargang, Brussel: Bouwunie, 27 mei 2004, p. 5.

²⁵¹ Ibidem.

²⁵² Ibidem.

uit de nieuwe EU-lidstaten aan het werk in België op projecten die evengoed door eigen Belgische bouwbedrijven konden uitgevoerd worden.²⁵³

Er is ook gebleken uit deze enquête dat één op drie bouwbedrijven interesse toonde om Oost-Europese bedrijven in onderaanneming te vragen. Toch bleek dat slechts 4% van de respondenten dat op dat moment ook effectief gedaan hadden. Veel bedrijven hadden vooral schrik dat de Centraal-Europese bedrijven niet volgens de regels zouden werken en zij daarvoor mede aansprakelijk zouden worden gesteld. Toch zijn de bedrijven uitdrukkelijk vragende partij voor een samenwerking doch op een legale manier. Een tweede grote hindernis om Centraal-Europese bedrijven te engageren bleek het taalprobleem.²⁵⁴

De Vlaamse aannemers bleken ook geïnteresseerd in Centraal-Europese arbeiders om binnen het eigen bedrijf langlopende vacatures in te vullen. Voornamelijk Polen en Oost-Duitsers bleken in de smaak te vallen, toch maakte de nationaliteit voor vele bedrijven in principe niet uit. De resultaten lieten ook weten dat vrijwel alle beroepen voor deze arbeiders open stonden, met de nadruk op metselaars, bekisters en stukadoors, die al jaren door de VDAB als knelpuntberoepen bestempeld worden.²⁵⁵

Toch had amper 6% van de bevroegde bedrijven ongeveer zes maanden na de toetreding ook effectief Centraal-Europeanen in dienst genomen. Hun ervaringen bleken niet zo positief te zijn, in de helft van de gevallen liep het mis. De obstakels waren de taalbarrière, het feit dat ook in Centraal-Europa goede arbeiders moeilijk te vinden zijn en de complexiteit om arbeidskaarten en –vergunningen in orde te krijgen.²⁵⁶

Meer dan 10% van de respondenten meldde dat zij ten gevolge van de Europese Unie minder werk had. Ongeveer 30% van de bedrijven had daardoor de prijzen moeten verlagen en

---

²⁵³ M. Dillen, 'Een op vier Vlaamse aannemers verliest opdrachten aan Centraal-Europese bedrijven', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 26 november 2004, http://www.vcb.be/berichten/bericht_053.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

²⁵⁴ Ibidem.

²⁵⁵ Ibidem.

²⁵⁶ Ibidem.

werkte tegen lagere marges dan voorheen. In 3% van de gevallen had de concurrentie vanuit Centraal- en Oost-Europa al geleid tot ontslagen.²⁵⁷

De enquête bevestigde dat de dreiging vanuit Centraal-Europa niet mag onderschat worden. Marc Dillen besloot: "Indien de richtlijn Bolkestein onverkort zou worden goedgekeurd, betekent dit dat nog meer dan nu goedkope Oost-Europese bouwbedrijven de Belgische bouwmarkt gaan overspoelen en de Vlaamse aannemers buiten spel zullen zetten."²⁵⁸

2.3 Bouwunie: één jaar na de uitbreiding

Eén jaar na de uitbreiding deed de Bouwunie opnieuw een enquête bij 800 Vlaamse bouwbedrijven. 40% van de Vlaamse bouwbedrijven bleek oneerlijke concurrentie van bedrijven en (schijn)zelfstandigen uit Centraal- en Oost-Europa te ondervinden, als gevolg van de lagere lonen en het niet naleven van de Belgische wet- en regelgevingen. De Bouwunie pleit voor een strenge aanpak van alle vormen van oneerlijke concurrentie want "deze vormen van sociale dumping bezorgen de Vlaamse bouwbedrijven minder werk, drukken de prijzen tot een abnormaal laag niveau en bedreigen de jobs van Vlaamse bouwvakarbeiders." Bouwunie was voorstander van de openstelling van de arbeidsmarkt op 1 mei 2006.²⁵⁹

---

²⁵⁷ M. Dillen, 'Een op vier Vlaamse aannemers verliest opdrachten aan Centraal-Europese bedrijven', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 26 november 2004, http://www.vcb.be/berichten/bericht_053.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

²⁵⁸ Ibidem.

²⁵⁹ Bouwunie, '1 jaar na uitbreiding EU: sociale dumping bedreigt jobs Vlaamse bouwsector', *Nieuws Bouwunie informeert*, Brussel: Bouwunie, 29 april 2005, <http://www.bouwunie.be/viewobj.jsp?id=118154>.

3 Actieplan

De Vlaamse Confederatie Bouw stelt een actieplan voor om te voorkomen dat het stijgend aantal vacatures ingevuld zal worden via de illegale inschakeling van Centraal-Europeanen. Dit plan steunt op drie pijlers, namelijk een grondige doorlichting van de werklozen die voor een job in de bouw opteren, vervolgens een ruimere inschakeling van de werklozen via opleidingen, vooral dan in de bouwbedrijven zelf via de formule van de Individuele Beroepsopleiding in de Onderneming, en tenslotte een soepelere toekenning van arbeidskaarten aan onderdanen uit de nieuwe lidstaten voor knelpuntberoepen.²⁶⁰

3.1 Sectorale screening

“Bouwbedrijven moeten maximaal de Vlaamse arbeidsreserve kunnen aanspreken in plaats van arbeiders uit de nieuwe lidstaten aan te trekken.”, dit vindt de Vlaamse Confederatie Bouw. De statistieken van de VDAB over de werkzoekenden in de bouwsector waren tot voor kort sterk ‘vervuild’. Dit gaf de illusie van een overvloed aan kandidaten. De VCB stelde zich hierbij vragen aangezien het niet overeenstemt met de ervaring van de aannemers. De (sterk) vervuilde bestanden geven slechts de illusie van een overvloed aan kandidaten, vacatures worden immers moeizaam ingevuld.²⁶¹ (Zie ook Deel 5 paragraaf 5.6).

De VDAB rangschikt werklozen vooral op basis van het aantal jaren ervaring en bereikte diploma’s. Dit is voor de bouwaannemer echter niet doorslaggevend. Een test, in de vorm van meerkeuzevragen of via een gesprek of een praktische proef, kan de werklozen screenen naar hun effectieve kennis, vaardigheden en attitudes.²⁶² Op die manier kan er een duidelijker inzicht verkregen worden op de arbeidsmarktreserve waarover de bouwsector

---

²⁶⁰ M. Dillen, ‘Vlaamse Confederatie Bouw vraagt snelle realisatie actieplan voor inschakeling werklozen’, Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 21 december 2004, http://www.vcb.be/berichten/bericht_063.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

²⁶¹ M.Dillen, ‘Slechts 1.327 werkzoekenden voor 13.500 bouwjobs’, Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 5 juni 2005, http://www.vcb.be/berichten/bericht_094.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

²⁶² M. Dillen, ‘Vlaamse Confederatie Bouw vraagt snelle realisatie actieplan voor inschakeling werklozen’, Persberichten, Brussel: VCB, 21 december 2004, http://www.vcb.be/berichten/bericht_063.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

daadwerkelijk beschikt en zal de VDAB erin slagen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt beter en sneller op elkaar afstemmen. Deze screening is volgens VCB absoluut noodzakelijk. Te vaak krijgen bouwbedrijven via het VDAB-kanaal ongeschikte en ongemotiveerde kandidaten en worden hun bouwvacatures daarom langs een andere weg bekend gemaakt. De vacatures die bij de VDAB worden gemeld vormen uiteindelijk maar een fractie van het totaal aantal openstaande bouwjobs.²⁶³

De bouwbedrijven en het opleidingsfonds voor de bouwsector leveren al heel veel inspanningen om werkzoekenden tot een bouwopleiding aan te trekken en voor een bouwberoep op te leiden. Via het convenant van de sector met de Vlaamse regering zullen de inspanningen worden opgedreven. De VDAB moet echter de bouwbedrijven en de sector daarbij ondersteunen.²⁶⁴

3.2 Individuele Beroepsopleiding in de Onderneming

Na een doorlichting van de bouwarbeidsreserve zal de vraag naar opleidingen stijgen. Deze opleidingen moeten niet noodzakelijk in een trainingscentrum gebeuren. Een andere formule is de Individuele Beroepsopleiding in de Onderneming (IBO) waar bouwbedrijven gemotiveerde werkzoekenden opleiden in het atelier of op de bouwplaats. De lagere productiviteit van de werkzoekenden wordt gecompenseerd doordat de werkgevers enkel een productiviteitspremie, dus geen loon, noch RSZ moeten betalen. De Vlaamse Confederatie Bouw is van mening dat het aantal IBO's verder opgedreven moet worden aangezien de nood aan arbeidskrachten enorm is en de wil van Vlaamse bouwbedrijven om hen in te schakelen groot is.²⁶⁵

---

²⁶³ M.Dillen, 'Slechts 1.327 werkzoekenden voor 13.500 bouwjobs', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 5 juni 2005, http://www.vcb.be/berichten/bericht_094.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

²⁶⁴ Ibidem.

²⁶⁵ M. Dillen, 'Vlaamse aannemers willen Vlaamse werkwilligen als alternatief voor buitenlanders', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 2 november 2005, http://www.vcb.be/berichten/bericht_112.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

De VCB vindt dat het IBO-instrument volop voor de inschakeling van werkzoekende schoolverlaters moet worden gebruikt en is tegen de vakbondsvoorstellen om de IBO aan strengere voorwaarden te onderwerpen. De IBO-formule blijft als instrument concurrentieel tegenover de inschakeling van arbeidskrachten uit Centraal- en Oost-Europa. Ondanks de toevloed van deze buitenlandse arbeidskrachten kent de IBO in de bouwsector een stijgend succes. In 2004 waren er 2.500 personen opgeleid via IBO, dit was 30% meer dan het jaar voordien en meer dan welke andere sector. Voor de bouwbedrijven is dit veruit het belangrijkste instroomkanaal geworden. Nodeloze beperkingen op het gebruik van IBO's zouden volgens de VCB daarentegen het aanbod van buitenlandse arbeidskrachten dreigen te versterken, waardoor werkzoekenden uit Vlaanderen niet meer aan de bak dreigen te komen.²⁶⁶

De IBO-formule is vooral geschikt voor jongeren, meer dan 50% van de IBO's in de bouwsector betreffen jongeren van minder dan 25 jaar. De Vlaamse bouwsector is steeds meer afhankelijk van de omscholing van werkzoekenden door de kwantitatieve achteruitgang van het secundair bouwonderwijs. De verbeterde bouwconjunctuur en de toenemende vraag naar bouwarbeidskrachten verplichten de omscholingen zo efficiënt mogelijk aan te pakken. Het overgrote deel van de IBO's leidt tot een duurzame tewerkstelling, die de opgelegde minimale tewerkstellingsverplichting²⁶⁷ overschrijdt.²⁶⁸

3.3 Soepelere toekenning van arbeidskaarten voor knelpuntberoepen

Bouwbedrijven en bouwuitzendbureaus geven de voorkeur aan arbeidskrachten uit Vlaanderen. Enkel bij gebrek aan alternatief doen zij noodgedwongen een beroep op

---

²⁶⁶ M. Dillen, 'Heroplevende bouw wil IBO als alternatief voor Centraal- en Oost-Europese arbeiders', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 16 juni 2005, http://www.vcb.be/berichten/bericht_098.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

²⁶⁷ Na een IBO geldt een tewerkstellingsverplichting voor minstens de duur van de IBO.

²⁶⁸ M. Dillen, 'Heroplevende bouw wil IBO als alternatief voor Centraal- en Oost-Europese arbeiders', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 16 juni 2005, http://www.vcb.be/berichten/bericht_098.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

arbeidskrachten uit nieuwe Europese lidstaten en daarbuiten.²⁶⁹ Er zijn heel wat risico's verbonden aan werken met buitenlandse arbeidskrachten. De gebrekkige of totaal afwezige kennis van een andere taal dan de eigen landstaal zorgt voor onveilige toestanden. Veiligheidscoördinatie wordt hierdoor bemoeilijkt. Bijkomend is dat de uitvoeringskwaliteit van de buitenlandse arbeidskrachten voor sommige activiteiten moeilijk in te schatten is.²⁷⁰

Uit verschillende enquêtes van de Vlaamse Confederatie Bouw en de Bouwunie blijkt dat de Vlaamse bouwsector overspoeld wordt door Centraal- en Oost-Europeanen. De Vlaamse overheid heeft de poort van de arbeidskaarten tot nu toe echter altijd ferm op slot gehouden. Bewijs is het uiterst beperkt aantal arbeidskaarten dat werd toegekend. In 2003 zijn er amper 22 en in 2004 amper 10 arbeidskaarten toegekend door de afdeling van de Vlaamse Gemeenschap aan bouwbedrijven voor de inschakeling van werknemers uit de nieuwe lidstaten van de Europese Unie. Tegelijkertijd is echter de illegale achterpoort open blijven staan. Arbeidskaarten sluiten oneerlijke concurrentie uit aangezien het loon en de sociale lasten van het land van tewerkstelling moet worden betaald. Volgens de VCB dreigt zonder een soepelere toekenning van arbeidskaarten alleen het illegale circuit als aanwervingkanaal over te blijven. "Vanuit dit circuit biedt men nu arbeiders aan tegen 10 euro per uur. Bij gebrek aan een alternatief zal de verlokking dus groot blijven. Op die manier dreigen ook de Vlaamse werklozen die nog effectief in de bouwsector willen werken, geen kans te maken."²⁷¹

De VCB blijft bij de Vlaamse overheid pleiten voor een soepelere toekenning van arbeidsvergunningen en -kaarten voor de rechtstreekse tewerkstelling in de bouwbedrijven van de nieuwe arbeidskrachten die voortaan nog in Vlaanderen zullen komen werken. Deze arbeidskrachten zullen blijven komen gezien de enorme structurele tekorten op de Vlaamse

---

²⁶⁹ M.Dillen, 'Slechts 1.327 werkzoekenden voor 13.500 bouwjobs', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 5 juni 2005, http://www.vcb.be/berichten/bericht_094.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

²⁷⁰ M. Dillen, 'Vlaamse aannemers willen Vlaamse werkwilligen als alternatief voor buitenlanders', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 2 november 2005, http://www.vcb.be/berichten/bericht_112.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

²⁷¹ M. Dillen, 'Vlaamse Confederatie Bouw vraagt snelle realisatie actieplan voor inschakeling werklozen', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 21 december 2004, http://www.vcb.be/berichten/bericht_063.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

bouwarbeidsmarkt. De VCB pleit er tevens voor dat de door de Vlaamse overheid erkende bouwuitzendbureaus in staat worden gesteld om arbeidskaarten te krijgen, wat nu haast onmogelijk is.²⁷²

Binnen de eerste overgangsregeling was een flexibele inschakeling van arbeidskrachten uit Centraal- en Oost-Europese landen haast onmogelijk. De VCB drong er dan ook aan op deze overgangsregeling op 1 mei te beëindigen en de Vlaamse arbeidsmarkt vanaf dan volledig open te stellen. Wanneer de inschakeling van deze arbeidskrachten dan legaal verloopt, bestaat er volgens de VCB, geen gevaar voor oneerlijke concurrentie tussen bouwbedrijven. Bedrijven moeten echter wel in staat worden gesteld voor de uitvoering van dringende projecten op legale wijze een beroep te doen op arbeidskrachten uit Centraal- en Oost-Europa. De termijn is namelijk veel te lang, waardoor sommigen geneigd zijn over te stappen naar het zwarte circuit.²⁷³

De Werkgroep Bouw van de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen heeft in maart 2006 een lijst van knelpuntberoepen opgesteld. Bouwbedrijven kunnen voor deze beroepen arbeidskrachten uit de nieuwe lidstaten tewerkstellen zonder dat eerst een langdurig arbeidsmarktonderzoek nodig is. De VCB is verheugd dat bijna alle bouwberoepen op de lijst voorkomen waardoor de bouwbedrijven buitenlanders zo gemakkelijker rechtstreeks kunnen tewerkstellen. De rechtstreekse tewerkstelling is uiteindelijk de best controleerbare en de meest transparante manier. De toekenning van een arbeidskaart en een arbeidsvergunning voor de vermelde knelpuntberoepen zal voortaan slechts een vijftal dagen in beslag nemen, in tegenstelling tot het arbeidsmarktonderzoek, dat aan elke aanvraag was gekoppeld, dat tot nu toe drie maanden in beslag kon nemen. Bouwbedrijven vonden vaak dat deze wachttijd te lang was voor de opdrachten die op korte termijn moeten worden uitgevoerd. Vandaar dat er de laatste jaren zo weinig arbeidskaarten en -vergunningen werden aangevraagd. De lijst die de Werkgroep Bouw heeft goedgekeurd omvat onder meer de

---

²⁷² M. Dillen, 'Slechts 10 arbeidskaarten voor Vlaamse bouw in 2004', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 23 mei 2005, http://www.vcb.be/berichten/bericht_088.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

²⁷³ M. Dillen, '40% meer bouwvacatures', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 1 februari 2006, http://www.vcb.be/berichten/bericht_130.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

volgende bouwberoepen: metselaar, bekister, ijzervlechter, tegelzetter, stukadoor, dakdekker, schrijnwerker, sanitaire installateur, installateur van centrale verwarming, kraanman, bouwplaatsmachinist, stellingbouwer, wegenwerker en natuursteenbewerker. De VCB vond het wel jammer dat er rond het beroep van schilder geen consensus tussen werkgevers en werknemers mogelijk was. De statistieken over de tekorten voor dit beroep op de Vlaamse arbeidsmarkt waren te tegenstrijdig.²⁷⁴

4 Illegale arbeid

Er zijn naar schatting 50.000 onderdanen uit Centraal- en Oost-Europa, vooral Polen, in de Belgische bouwsector actief. Veel van hen zijn hier illegaal. Hun prijskaartje ligt beduidend lager dan dat van arbeidskrachten die wel de wet respecteren.²⁷⁵ Illegale arbeid kent vele aspecten en omvat allerlei soorten fraude, onder meer niet aangegeven arbeid, en is een economische en sociale plaag. Er is sinds de oprichting van de wet van 3 mei 2003 door de Federale Overheid voor de strijd tegen de illegale arbeid en de sociale fraude een permanente coördinatiestructuur voor de acties van de diensten van de arbeidsinspectie.²⁷⁶ De inschakeling van vreemde arbeidskrachten is echter moeilijk te controleren. Volgens de Bouwunie moeten “[...] de Belgische inspectiediensten meer mensen en beter aangepaste rechtsmiddelen krijgen. Nu kan de inspectie een buitenlandse onderneming die haar verplichtingen niet naleeft niet afdoend aanpakken. Ze stelt een proces-verbaal op en hoopt dat het parket daar iets mee doet. Dit betekent ook dat er dringend samenwerking moet komen tussen de inspectiediensten van de verschillende lidstaten.”^{rr277}

---

²⁷⁴ M. Dillen, ‘Groen licht voor witte tewerkstelling van buitenlanders in Vlaamse Bouw’, Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 23 maart 2006, http://www.vcb.be/berichten/bericht_135.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

²⁷⁵ Bouwunie, ‘1 jaar na uitbreiding EU: sociale dumping bedreigt jobs Vlaamse bouwsector’, *Nieuws Bouwunie informeert*, Brussel: Bouwunie, 29 april 2005, <http://www.bouwunie.be/viewobj.jsp?id=118154>.

²⁷⁶ Federale Raad voor de strijd tegen de illegale arbeid en sociale fraude . be, *Wat u altijd al wilde weten over zwartwerk maar nooit durfde vragen*, Brussel: Federale Raad voor de strijd tegen de illegale arbeid en sociale fraude.

²⁷⁷ Bouwunie, ‘1 jaar na uitbreiding EU: sociale dumping bedreigt jobs Vlaamse bouwsector’, *Nieuws Bouwunie informeert*, Brussel: Bouwunie, 29 april 2005, <http://www.bouwunie.be/viewobj.jsp?id=118154>.

Marc Dillen, Directeur-Generaal van de VCB, merkt op dat een bouwbedrijf bij de inschakeling van buitenlandse arbeidskrachten met zeer uiteenlopende elementen rekening moet houden die vaak aan zijn controle ontsnappen. Zelfs de overheid heeft geen totaaloverzicht, de controle zit namelijk over verscheidene diensten verspreid. Op federaal niveau zijn er de sociale inspectie, de inspectie op de sociale wetten en de technische inspectie. Op Vlaams niveau is er de administratie Werkgelegenheid. Het is bijgevolg zeer moeilijk voor de aannemer om door het bos de bomen te zien.²⁷⁸

Aannemers krijgen heel wat aanbiedingen waarbij zelfstandigen worden ingeschakeld. Daarbij worden dumpingprijzen van ongeveer 15 euro per uur aangeboden, wat leidt tot concurrentievervalsing. Hier moet volgens de VCB zo snel mogelijk een einde komen en de enige oplossing op korte termijn is een protocol tussen de Vlaamse regering en de Vlaamse bouwsector. Dit zou er toe moeten leiden dat vreemde arbeidskrachten vlotter kunnen worden ingeschakeld via bouwuitzendarbeid en via rechtstreekse tewerkstelling. De controle voor de uitzendarbeid gebeurt via de commissie private arbeidsbemiddeling en de rechtstreekse tewerkstelling in de bouwbedrijven via het regime van arbeidskaarten.²⁷⁹

De VCB pleit ervoor dat de arbeiders uit de nieuwe EU-lidstaten die hier nu op illegale wijze actief zijn de mogelijkheid krijgen om hun situatie te regulariseren. De federale wetgeving zou hiervoor wel gewijzigd moeten worden.²⁸⁰

De Belgische werkgever kan een buitenlandse werknemer rechtstreeks tewerkstellen. De uurkost om een buitenlandse werknemer legaal in te schakelen kan oplopen tot ongeveer 30 euro. In dit bedrag zitten lonen en sociale lasten, reis- en verblijfskosten. De inschakeling kan ook via detachering vanuit een bedrijf uit een van de nieuwe lidstaten. Hier gelden ook tal van legale verplichtingen. Deze formule zou uiteindelijk niet goedkoper mogen zijn dan

---

²⁷⁸ M. Dillen, 'Vlaamse aannemers willen Vlaamse werkwilligen als alternatief voor buitenlanders', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 2 november 2005, http://www.vcb.be/berichten/bericht_112.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

²⁷⁹ M. Dillen, 'Met Vlaams protocol illegale toevloed van Centraal-Europeanen indijken', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 9 mei 2005, <http://www.vcb.be/bericht-protocolcentraaleuropeanen.htm>.

²⁸⁰ M. Dillen, 'Slechts 10 arbeidskaarten voor Vlaamse bouw in 2004', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 23 mei 2005, http://www.vcb.be/berichten/bericht_088.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

rechtstreekse tewerkstelling. Detachering is vaak een dekmantel voor illegale praktijken en zorgt voor volledig scheefgetrokken concurrentieverhoudingen tussen de bouwbedrijven.²⁸¹

Om een einde te maken aan de schemerzone's pleit de bouwsector voor zo snel mogelijk één duidelijke lijn. Negen op tien buitenlandse arbeidskrachten en aannemers zijn niet in orde en er zijn te weinig controleurs. De Bouwunie is vragende partij voor meer controle en stelt een website op Europees niveau voor om na te kunnen gaan of een aannemer al dan niet in orde is met alle formaliteiten. Vaak weten Belgische aannemers vaak niet met wie ze wel of niet in zee kunnen gaan en denken dat alles in orde is hoewel dat vaak niet zo is.

5 *Bouwsector in Vlaanderen en Limburg*

5.1 *Tewerkstellingsindicatoren*

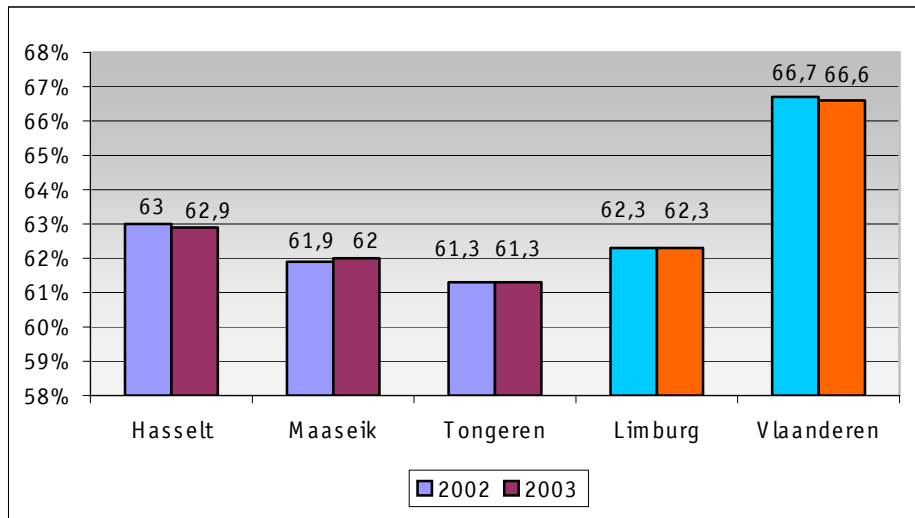
5.1.1 *Werkzaamheidsgraad*

De belangrijkste indicator om de prestaties van de arbeidsmarkt te meten is de werkzaamheidsgraad, namelijk het aantal werkenden binnen de bevolking op beroepsactieve leeftijd (18-64 jaar). De provincie Limburg had in 2003 een tewerkstellingsgraad van 62,3%, een status-quo ten opzichte van 2002. Limburg deed het in vergelijking met de andere provincies minder goed. Vlaanderen had een (gemiddeld) percentage van 66,6. Gekeken naar de Limburgse arrondissementen, blijkt dat Hasselt de hoogste werkzaamheidsgraad (62,9%) had en Tongeren de laagste (61,3%).

---

²⁸¹ M. Dillen, 'Slechts 10 arbeidskaarten voor Vlaamse bouw in 2004', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 23 mei 2005, http://www.vcb.be/berichten/bericht_088.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

Figuur 11: Werkzaamheidsgraad, naar arrondissement (Vlaanderen, Limburg, 2002-2003)

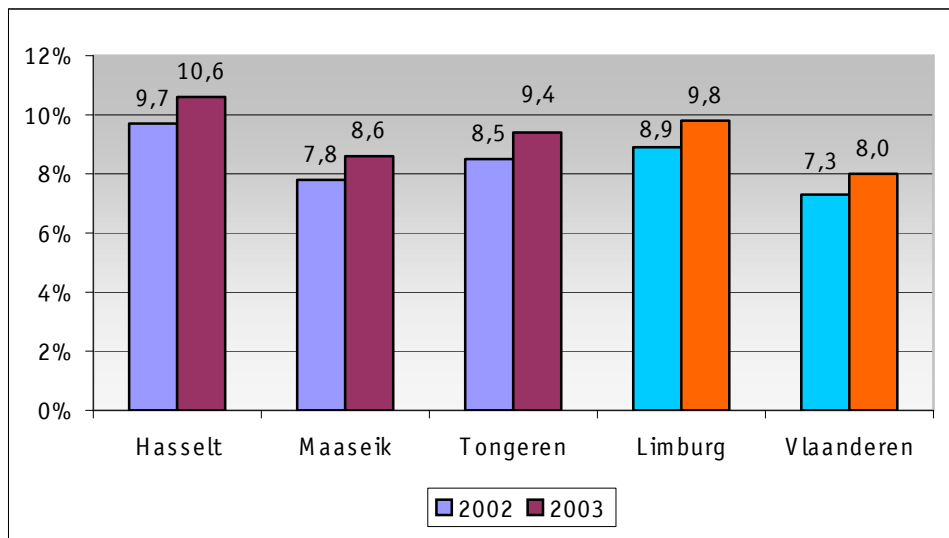

Bron: VDAB (op basis van NIS, Steunpunt WAV), in: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 1 De bouwsector binnen de Limburgse arbeidsmarkt, Brussel: FVB, mei 2005, p. 5

5.1.2 Werkloosheidsgraad

De werkloosheidsgraad geeft het aandeel niet-werkende werkzoekenden in de beroepsbevolking weer. In 2003 bedroeg de werkloosheidsgraad in Limburg 9,8%. Dit lag ruim boven het Vlaamse gemiddelde, wat 8,0% bedroeg. Ten opzichte van 2002 was de Limburgse werkloosheidsgraad gestegen met 0,9 procentpunten. Op arrondissementeel niveau was er binnen alle Limburgse arrondissementen een toename van de werkloosheidsgraad. Het arrondissement Maaseik werd gekenmerkt door de laagste werkloosheidsgraad (8,6%), Hasselt door de hoogste (10,6%).

Figuur 12: Werkloosheidsgraad, naar arrondissement (Vlaanderen, Limburg, 2002-2003)

Bron: VDAB (op basis van NIS, Steunpunt WAV), in: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 1 De bouwsector binnen de Limburgse arbeidsmarkt, Brussel: FVB, mei 2005, p. 5

5.1.3 Werkgelegenheidsgraad

Een derde indicator van de arbeidsmarktsituatie is de werkgelegenheidsgraad. Dit is de verhouding tussen het aantal arbeidsplaatsen en het aantal inwoners op beroepsactieve leeftijd (18-64 jaar). In januari 2003 bedroeg de Limburgse werkgelegenheidsgraad 58,6%. Dit percentage lag duidelijk lager dan gemiddeld voor Vlaanderen (64,0%). Het arrondissement Hasselt had echter een werkgelegenheidsgraad die boven het provinciaal en Vlaams gemiddelde ligt (69,2%). De arrondissementen Maaseik en Tongeren lagen veel lager (respectievelijk 52,5% en 44,5%)²⁸²

²⁸² Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 1 De bouwsector binnen de Limburgse arbeidsmarkt, Brussel: FVB, mei 2005, p. 5.

5.2 Werkzoekenden

Tijdens de jaren '90 volgde de studiecommissie Maris de Vlaamse bouwmarkt op en werd het aantal werkzoekenden in de bouw geschat op 5.000 tot 12.000 naargelang de evolutie van de bouwconjunctuur. Dit was een realistisch cijfer. De VDAB kwam tot voor kort met statistieken die beduidend hoger lagen. De enorme problemen die aannemers echter ondervinden om arbeiders te vinden, wijzen erop dat deze cijfers niet konden kloppen.²⁸³

De VDAB maakte midden 2005 een totaal van 45.147 werkzoekenden voor de bouwnijverheid bekend. De VCB stelde zich hier vragen bij en kreeg klaarheid. Bij deze 45.147 behoorden maar liefst 26.342 handlangers zonder enige affiniteit met de bouw. Ook andere beroepen die niet specifiek in de bouwsector horen zoals lasser en andere metaalbewerkers waren opgenomen. Na het schrappen van de niet-bouwspecifieke beroepen uit de statistieken waren er nog maar 11.972 werkzoekenden. Er komen volgens de VDAB slechts 1.327 werkzoekenden onmiddellijk in aanmerking voor een bouwjob, wat neerkomt op amper 3% van de 45.147 die aanvankelijk in de databanken van de VDAB als werkzoekende bouwarbeider stonden genoteerd en slechts 10% van de jaarlijkse vervangingsbehoefte voor de Vlaamse bouwbedrijven die de sector op 13.500 jobs schat. De VCB veronderstelt dat de integratie in een bouwbedrijf eerder moeizaam zal verlopen zodra de werkzoekende meer dan één jaar werkloos is, de leeftijd van 40 jaar heeft overschreden en niet meer dan een paar jaar ervaring beschikt. Deze criteria leiden tot amper 1.327 werkzoekenden, zoals blijkt uit tabel 48. De onmiddellijk beschikbare arbeidsmarktreserve voor Vlaanderen krimpt daardoor voor betonnerder tot 1, voor glazenmaker en isoleerder tot 7, voor kraanbestuurder en installateur van centrale verwarming tot nog maar een 30-tal personen.²⁸⁴

---

²⁸³ M. Dillen, 'Bouwvacatures nemen weer toe', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 16 december 2004.

²⁸⁴ M. Dillen, 'Slechts 1.327 werkzoekenden voor 13.500 bouwjobs', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 5 juni 2005.

Tabel 48: Arbeidsmarktreserve voor de Vlaamse bouwsector (Vlaanderen, 2005)

	Totaal aantal werkzoekenden met bouw als hoofdkeuze	Aantal werkzoekenden met bouw met: Max. 1 jaar werkloos Max. 40 jaar <i>Min. 2 jaar</i> ervaring	Aantal werkzoekenden met bouw met: Max. 1 jaar werkloos Max. 40 jaar <i>Min. 5 jaar</i> ervaring	Totaal aantal werkzoekenden <i>met 2 en meer</i> <i>jaar</i> ervaring
Metselaars en steenbewerkers	2.285	102	96	198
Ijzervlechters en bekisters	469	34	31	65
Tegelplaatsers en voegers	399	27	25	52
Plafonneerders	359	33	30	63
Betonneerders	14	1	0	1
Straat-, grond- en wegenwerkers	760	49	40	89
Kraanbestuurders	165	12	14	26
Bouwplaatsmachinisten	299	15	32	47
Loodgieters	487	32	32	64
Monteurs van centrale verwarming	249	20	14	34
Schilders en behangers	1.848	117	99	216
Isoleerders	91	4	3	7
Glazenmakers	39	2	5	7
Dakdekkers	406	37	34	71
Schrijnwerkers en timmerlieden	2.085	100	130	230
Overige bouwvakarbeiders	2.017	95	62	157
Totaal	11.972	680	647	1.327

Bron: M.Dillen, 'Slechts 1.327 werkzoekenden voor 13.500 bouwjobs', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 5 juni 2005, http://www.vcb.be/berichten/bericht_094.asp?id_kamer=&nav=berichten

De VCB betwistte in november 2005 opnieuw de cijfers die de VDAB publiceerde met betrekking tot werkzoekenden in de bouwsector. Ze stelde zich de vraag of er wel echt 16.000 werkzoekenden in de bouw willen werken, zoals weergegeven in tabel 49. Marc Dillen, Directeur-Generaal van de VCB, schrijft: "De inschakeling van buitenlandse arbeidskrachten biedt geen oplossing voor het nijpend tekort aan arbeidskrachten in de bouwsector wegens te risicovol. Ofwel zijn deze [binnenlandse] werkzoekenden niet echt

‘werkzoekend’. In dat geval moet de overheid ze uit de werkzoekendenstatistieken schrappen en hun werkloosheidsvergoeding in vraag durven stellen.²⁸⁵

Tabel 49: Aantal werkzoekenden voor de bouwsector (Vlaanderen, eind juni 2005)

Algemeen	16.027
Waaronder	
Elektriciens	1.837
Overige Bouwarbeiders (o.m handlangers bouw)	1.917
Schilders/Behangers	1.702
Schrijnwerkers/Timmerlieden	1.896
Lassers	2.087
Metselaars	1.155

Bron: M. Dillen, ‘Vlaamse aannemers willen Vlaamse werkwilligen als alternatief voor buitenlanders’, Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 2 november 2005, www.vcb.be/berichten/bericht_112.asp?id_kamer=20&nav=berichten

Uit onderstaande tabel blijkt dat eind juni 2005 bijna 60% van de werkzoekenden in de bouwsector minder dan een jaar werkloos is. Het percentage werkzoekenden jonger dan 25 jaar is 31% en bijna 40% heeft twee jaar en meer ervaring op zak. Deze cijfers lijken op het eerste zicht hoopvol, toch is het verwonderlijk waarom bouwvacatures dan zo lang openstaan. De VCB blijft daarom zeer sceptisch tegenover bovenstaande gegevens.²⁸⁶

Tabel 50: Profiel van de werkzoekenden voor de bouwsector (Vlaanderen, eind juni 2005)

Jonger dan 25 jaar	31%
Tussen 25 en 40 jaar	34%
Studieniveau van derde graad secundair beroepsonderwijs	21%
Bouwonderwijs of bouwopleiding gevolgd	15%
Met twee jaar en meer ervaring	39%
Minder dan een jaar werkloos	59%

Bron: M. Dillen, ‘Vlaamse aannemers willen Vlaamse werkwilligen als alternatief voor buitenlanders’, Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 2 november 2005, http://www.vcb.be/berichten/bericht_112.asp?id_kamer=20&nav=berichten

²⁸⁵ M. Dillen, ‘Vlaamse aannemers willen Vlaamse werkwilligen als alternatief voor buitenlanders’, Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 2 november 2005, http://www.vcb.be/berichten/bericht_112.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

²⁸⁶ Ibidem.

5.3 Economisch belang van de bouwsector

Het economisch belang van een bedrijfstak wordt gemeten via de toegevoegde waarde van bedrijven die behoren tot die bedrijfstak. De toegevoegde waarde is het bedrag dat in de bedrijfstak aangewende productiefactoren toevoegen aan de waarde van de verbruikte goederen en diensten. Het aandeel van de bouwsector in de totale economie daalde in de periode 1995-2003, zoals weergegeven in tabel 51. Het economisch aandeel van de bouwsector in Limburg nam in 2003 met 6,6% de derde plaats in van de Vlaamse provincies. Net zoals in Vlaanderen en de andere provincies, was er ten opzichte van 1995 een daling van het aandeel van de bouwsector in de totale economie. Deze daling van 0,8 procentpunten was vrij sterk vergeleken met de andere provincies. Het betekende echter niet dat er geen groei gerealiseerd werd in de bouwsector. Voor Vlaanderen bedroeg in de periode 1995-2002 de economische groei in de bouwsector 21,3%, voor de provincie Limburg 21,1%.

Tabel 51: Procentueel aandeel van de bouwsector in het Bruto Geografisch Product en Groeipercentage van de bouwsector, naar provincie (Vlaanderen, 1995-2002)

	% bouw in Bruto Geografisch Product			% groei van de bouw ²⁸⁷ 1995-2002
	1995	2002	2003	
Oost-Vlaanderen	7,5%	7,3%	7,2%	+24,1%
West-Vlaanderen	7,3%	6,9%	7,2%	+22,1%
Limburg	7,4%	6,9%	6,6%	+21,1%
Antwerpen	5,2%	5,0%	4,9%	+20,2%
Vlaams-Brabant	4,4%	3,7%	3,6%	+16,7%
Vlaanderen	6,1%	5,8%	5,7%	+21,3%

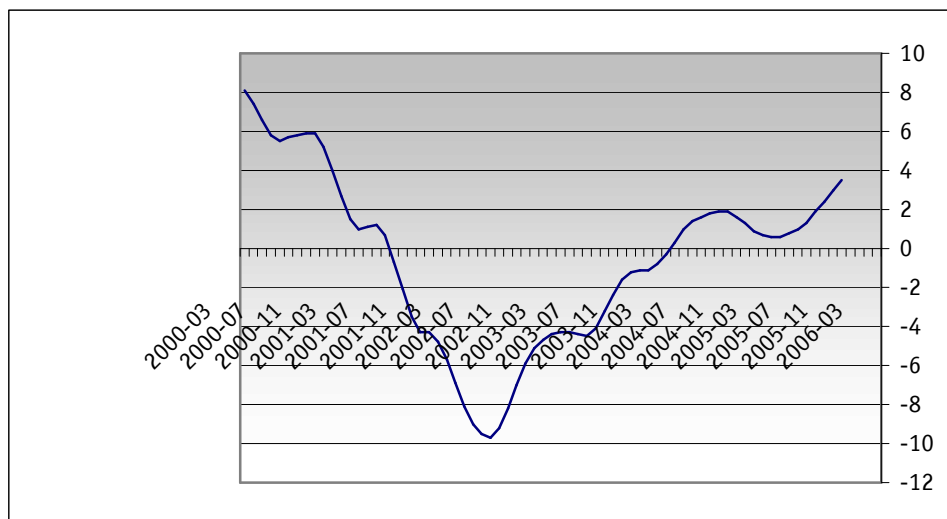
Bron: NBB/Belgostat, in: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 1 De bouwsector binnen de Limburgse arbeidsmarkt, Brussel: FVB, mei 2005, p. 10

²⁸⁷ Berekening groeipercentage van de bouw is op basis van Bruto Toegevoegde Waarde tegen basisprijzen (lopende prijzen), absolute prijzen (euro).

5.4 Economische conjunctuur

De synthetische conjunctuurcurve toont de evolutie van de economische bouwactiviteit in België aan de hand van de bevindingen en het sentiment van de bouwsector. Uit de synthetische curve van de bouwnijverheid in figuur 13 blijkt dat de sector in de periode 2000–2002 een belangrijke achteruitgang kende en er in het 2002 een conjunctureel dieptepunt was. Midden 2002 was er echter een kanteling en begin van een herstel. Vanaf het einde van 2003 is de conjunctuurcurve weer gaan stijgen. Die positieve trend is ook in de meer recente cijfers terug te vinden.

Figuur 13: Synthetische curve: seizoensgezuiverde bruto reeks, ruwbouw van gebouwen (België, 2000-2006)

Bron: Nationale Bank België, Belgostat,
<http://www.nbb.be/belgostat/PresentationLinker?TableId=61000029&Lang=N>

5.5 Het bouwbedrijf in de provincie Limburg

5.5.1 Aantal en evolutie

Zoals uit onderstaande tabel blijkt telde België in juni 2004 29.953 actieve ondernemingen met personeel in de bouwsector.²⁸⁸ Vlaanderen vertegenwoordigde hier bijna 62% van met 18.473 bouwondernemingen. Op provinciaal niveau had Limburg de op één na laatste plaats met 2.809 bouwbedrijven. In vergelijking met 2003 kende alle provincies een lichte stijging in 2004. In Limburg was dit verschil slechts 5 bedrijven. Op arrondissementeel niveau had in 2004 binnen de provincie Limburg Hasselt de meeste bouwondernemingen (1.305), gevolgd door Maaseik (825) en tenslotte Tongeren (679). De procentuele verdeling tussen deze arrondissementen wordt geïllustreerd in figuur 14.

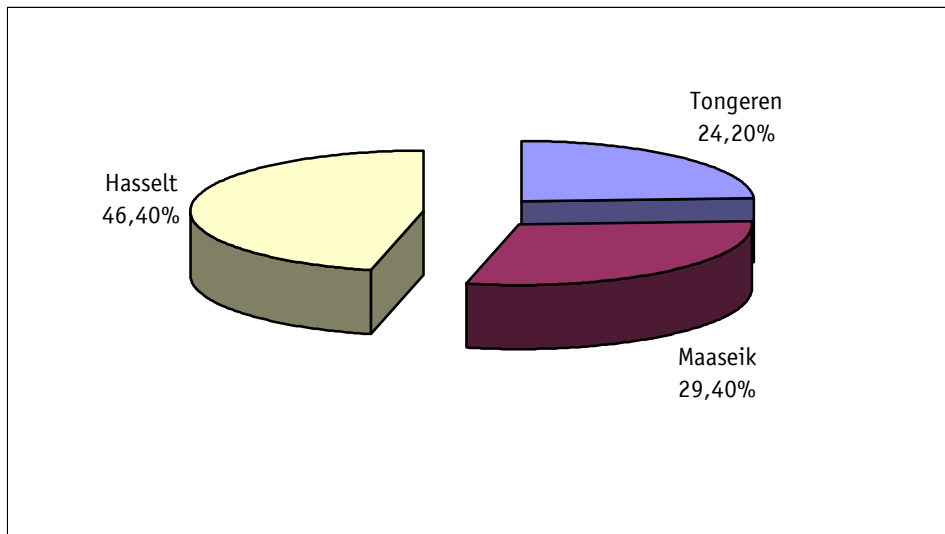
Tabel 52: Verdeling en evolutie van het aantal bouwbedrijven, naar provincie (Vlaanderen, 2003-2004)

	2003		2004	
	Aantal	%	Aantal	%
Antwerpen	4.591	25,2%	4.677	25,3%
Oost-Vlaanderen	4.415	24,2%	4.451	24,1%
West-Vlaanderen	4.099	22,5%	4.203	22,8%
Limburg	2.804	15,4%	2.809	15,2%
Vlaams-Brabant	2.327	12,7%	2.332	12,6%
Vlaanderen	18.236	100,0%	18.473	100,0%

Bron: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 1 De bouwsector binnen de Limburgse arbeidsmarkt, Brussel: FVB, mei 2005, p. 14

²⁸⁸ Bron: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid. Het gaat hier over de bedrijven met een RSZ-code in de bouw: 024 (ruwbouw in het algemeen), 026 (afwerkingsondernemingen), 044 (tegelswerken, pleisterwerken) en 054 (dakwerken, voegwerken).

Figuur 14: Procentuele verdeling van het aantal bouwbedrijven, naar arrondissement (Limburg, 2004)

Bron: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 1 De bouwsector binnen de Limburgse arbeidsmarkt, Brussel: FVB, mei 2005, p. 14

5.5.2 Subsectoren

Tabel 53 geeft de evolutie weer van het aantal bouwbedrijven per subsector in de Limburgse bouwsector. Schrijnwerk, sanitair en centrale verwarming, en overige afwerking wordt als één subsector beschouwd namelijk de afwerking. Bijgevolg was deze subsector in 2004 goed voor 42,0% van de Limburgse bouwbedrijven, oftewel 1.181 ondernemingen. Ruwbouw telde 1.228 bedrijven (43,8%). Wegenbouw had een veel geringer aandeel in de Limburgse bouwondernemingen namelijk 4,1% of 116 bedrijven. 10,1% van de Limburgse bouwondernemingen worden geclassificeerd onder andere subsectoren (284).

Tabel 53: Verdeling en evolutie van het aantal bouwbedrijven in de bouwsector, naar subsector (Limburg, 2003-2004)

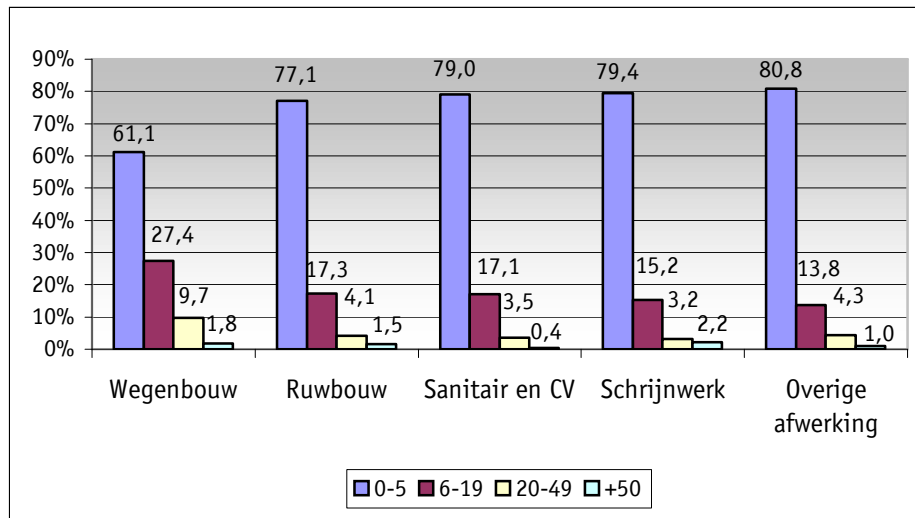
	2003		2004	
	Aantal	%	Aantal	%
Schrijnwerk	385	13,7%	419	14,9%
Sanitair en CV	234	8,3%	264	9,4%
Overige afwerking	515	18,3%	498	17,7%
Ruwbouw	1.305	46,5%	1.228	43,8%
Wegenbouw	144	5,1%	116	4,1%
Andere	221	7,9%	284	10,1%
Totaal	2.804	100,0%	2.809	100,0%

Bron: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 1 De bouwsector binnen de Limburgse arbeidsmarkt, Brussel: FVB, mei 2005, p. 15

5.5.3 Bedrijfsgrootte

De Limburgse bouwbedrijven zijn qua aantal arbeiders erg klein (zie figuur 15). In 2004 telde 78,3% van de bouwbedrijven minder dan 6 arbeiders. Het valt op dat er een enorm verschil is tussen het aantal bedrijven met maximaal 5 werknemers en bedrijven met 6 tot 9 arbeiders. Tussen deze laatste groep en de bedrijven met een aantal arbeiders variërend tussen 20 en 49 is er ook een geringer verschil. Slechts 1,3% van de bouwbedrijven in Limburg telde meer dan 50 arbeiders.

Figuur 15: Verdeling van de bouwondernemingen naar bedrijfsgrootte, aantal arbeiders per subsector (Limburg, 2004)

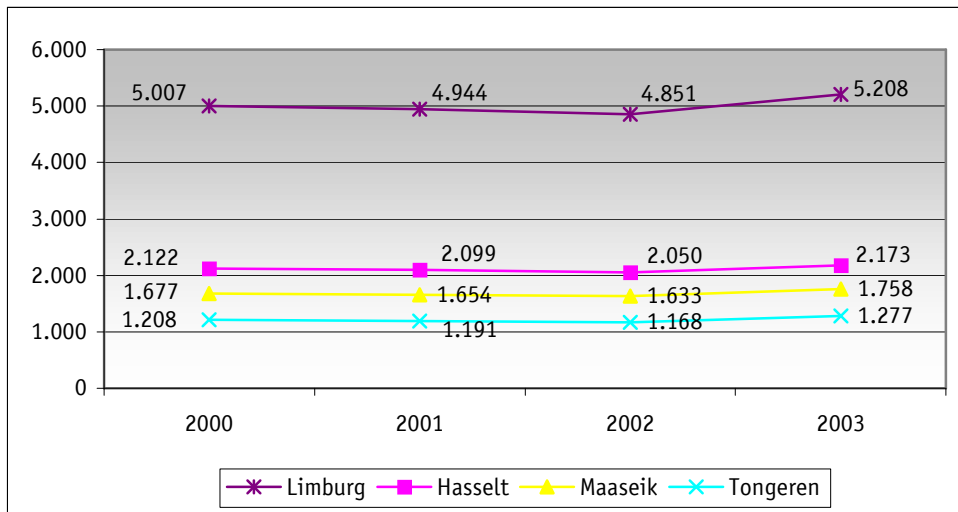

Bron: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 1 De bouwsector binnen de Limburgse arbeidsmarkt, Brussel: FVB, mei 2005, p. 16

5.5.4 Zelfstandige bouwvakker in de provincie Limburg

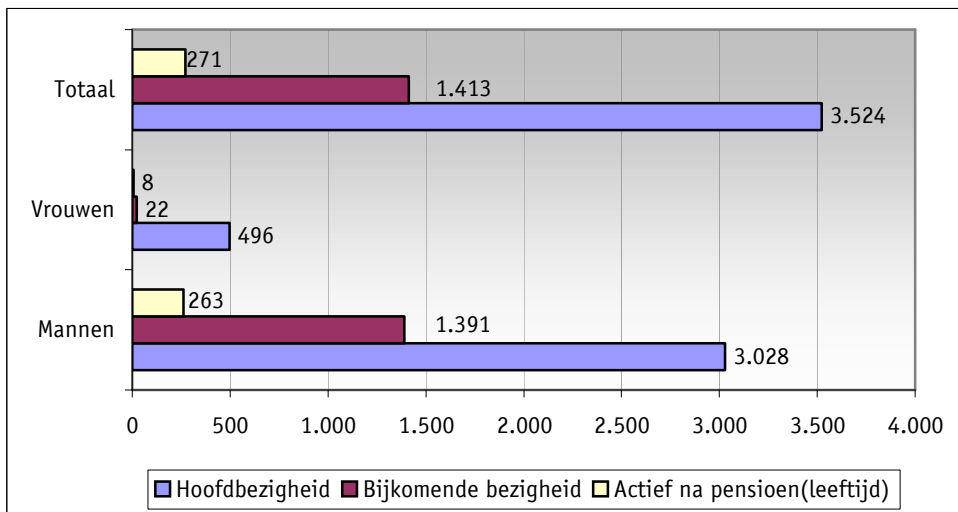
Na een lichte daling van het aantal zelfstandigen in de periode 2000 tot 2002 kende Limburg in 2003 een geringe toename, zoals weergegeven in figuur 16. Het arrondissement Hasselt heeft het grootste aantal zelfstandigen en helpers actief in de Limburgse bouwsector. In 2003 waren er 2.173 zelfstandigen in Hasselt, 1.758 in Maaseik en 1.277 in Tongeren.

Figuur 16: Verdeling van het aantal zelfstandigen, incl. helpers, in de bouwsector, naar arrondissement (Limburg, 2000-2003)

Bron: RSVZ, in: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 1 De bouwsector binnen de Limburgse arbeidsmarkt, Brussel: FVB, mei 2005, p. 17

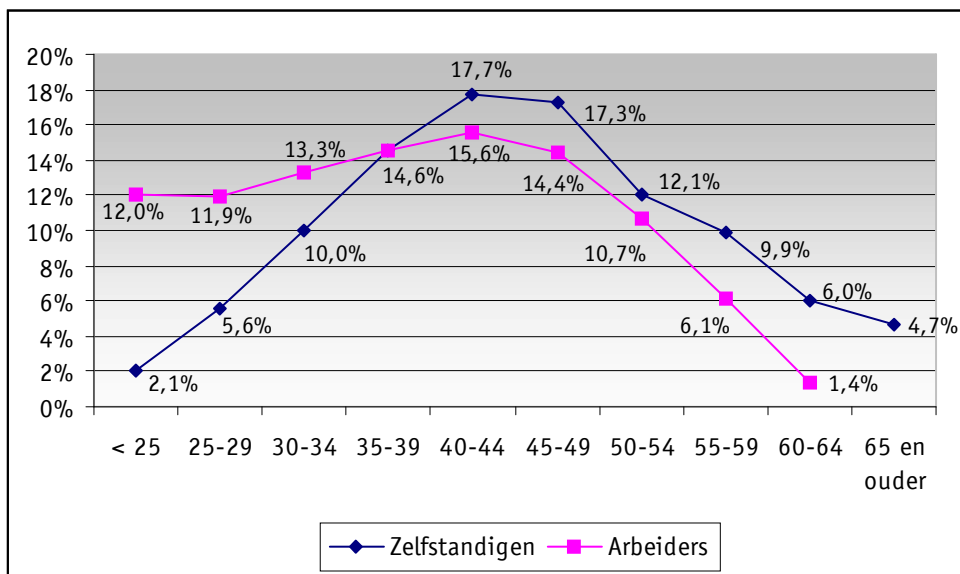
Figuur 17: Verdeling van het aantal zelfstandigen, incl. helpers, in de bouwsector, naar type en geslacht (Limburg, december 2003)

Bron: RSVZ, in: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 1 De bouwsector binnen de Limburgse arbeidsmarkt, Brussel: FVB, mei 2005, p. 19

Uit figuur 17 blijkt dat 89,9% van de zelfstandigen in de Limburgse bouwsector in december 2003 mannen (4.682) waren en 10,1% vrouwen (526). Zowel bij mannen (3.028) als bij vrouwen (496) was dit hun hoofdbezigheid. Voor 27,1% van de totale Limburgse zelfstandigen, oftewel 1.431 personen, was dit slechts een activiteit in bijberoep. Iets meer dan 5% was actief na hun pensioenleeftijd.

Figuur 18: Leeftijdsverdeling van de zelfstandige bouwvakkers versus de bouwvakarbeiders (Limburg, 2005)

Bron: FVB/RSVZ, in: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 1 De bouwsector binnen de Limburgse arbeidsmarkt, Brussel: FVB, mei 2005, p. 19

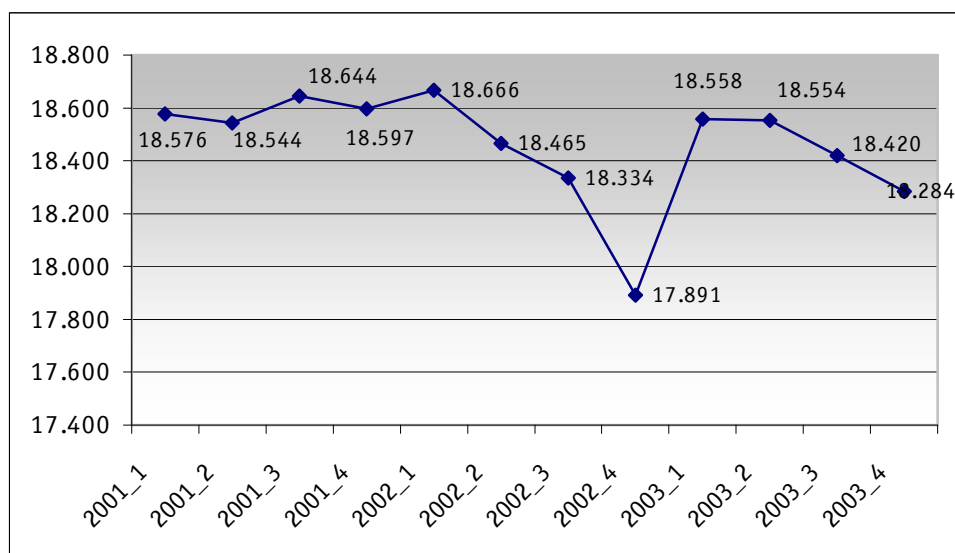
Figuur 18 toont de leeftijdsverdeling van de zelfstandige bouwvakkers versus de bouwvakarbeiders in de Limburgse bouwsector. De groep in de leeftijdsklasse van 40 tot 50-jarigen is zowel bij de zelfstandige bouwvakkers (17,7%) als bij de bouwvakarbeiders (15,3%) het grootst. Het aandeel van de leeftijdsgroepen minder dan 25 tot 34 jaar ligt bij de zelfstandige bouwvakkers lager dan bij de arbeiders. Het aandeel 35 tot 39-jarigen ligt bij beide groepen op dezelfde hoogte: 14,6%. De groep zelfstandige bouwvakkers is dus ouder dan de bouwvakarbeiders en zijn vooral 40-plussers. Er is ook 4,6% van deze groep actief na hun 65ste, dit zijn de zelfstandigen die na hun pensioenleeftijd nog actief zijn in de bouwsector.

5.5.5 Bouwvakarbeider in de provincie Limburg

In onderstaande grafiek wordt de evolutie van de tewerkstelling in de bouwsector in de provincie weergegeven voor de arbeiders en bedienden samen. In het begin van 2003 was er een groot dieptepunt. 2003 kan echter moeilijk vergeleken worden met de twee voorgaande jaren, aangezien er sinds 2003 bij de RSZ-cijfers bijkomende parameters worden opgenomen die leiden tot een 'valse' stijging van het aantal werknemers. Op basis van deze beperkte beschikbare gegevens kan geconcludeerd worden dat er een daling is de tewerkstelling in de bouw was tussen 2001 en 2003. Er vallen echter geen betrouwbare uitspraken te doen over latere evoluties en over de sterkte van de daling.²⁸⁹

Figuur 19: Evolutie van de tewerkstelling in de bouwsector, arbeiders & bedienden (Limburg, 2001-2003)

Bron: RSZ, in: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 1 De bouwsector binnen de Limburgse arbeidsmarkt, Brussel: FVB, mei 2005, p. 24

In bijlage 6 wordt een overzicht gegeven van de lonen vanaf 1 april 2006 en de verhoging ten opzichte van het eerste kwartaal van 2006. Bijlage 7 bevat een detailtabel van de sociale lasten en verzekeringen.

²⁸⁹ Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 1 De bouwsector binnen de Limburgse arbeidsmarkt, Brussel: FVB, mei 2005, p. 23.

5.5.6 Etniciteit van Limburgse bouwarbeiders

Er worden vier verschillende allochtoonindicaties gehanteerd: Europees en niet-Europees waarbij er nog eens een onderverdeling wordt gemaakt tussen Maghrebijns²⁹⁰ - Turks met Belgische nationaliteit, Maghrebijns – Turks zonder Belgische nationaliteit en andere.

Tabel 54: Verdeling van de bouwarbeiders naar etniciteit (Limburg, juni 2004)

	Aantal	%
Europees	14.799	95,50%
Maghr. -Turks met Belgische nationaliteit	625	4,00%
Maghrebijns of Turks	61	0,40%
Andere	12	0,10%
Niet-Europees (totaal)	698	4,50%
Totaal	15.497	100,00%

Bron: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 1 De bouwsector binnen de Limburgse arbeidsmarkt, Brussel: FVB, mei 2005, p. 35

Uit bovenstaande blijkt dat 95,5% van de arbeiders die actief waren in de Limburgse bouwsector in juni 2004 een Europese etniciteit had, dit waren 14.799 bouwarbeiders. Deze tabel toont een erg laag cijfer wat betreft het aantal Maghrebijnen en Turken. Slechts 4% van de Limburgse bouwarbeiders bestond uit Maghrebijnen en Turken met een Belgische nationaliteit (625 personen) en 0,4% zonder een Belgische nationaliteit (61 personen). Daarnaast was er een kleine groep van andere niet-Europese origine goed voor 0,1% of 12 personen.

²⁹⁰ Algerijnen, Marokkanen en Tunesiërs.

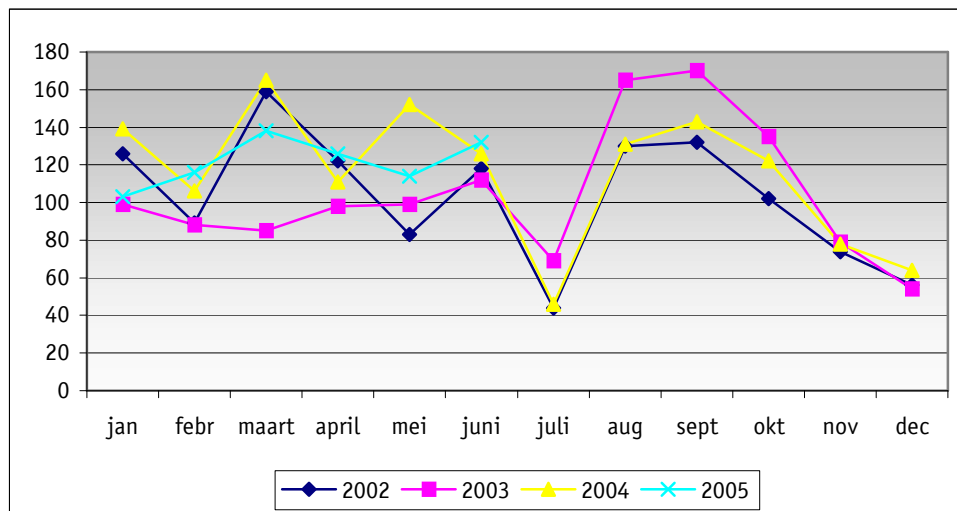
5.6 Vraag en aanbod binnen de Limburgse sector

5.6.1 Vraagzijde: vacatures in de Limburgse bouwsector

5.6.1.1 Ontvangen vacatures in de bouwsector

De ontvangen vacatures voor de bouwsector hebben betrekking op de vacatures voor de verschillende beroepsfuncties in de bouwsector die maandelijks bij de VDAB worden ontvangen. De werkaanbieding geldt als statistische eenheid aangezien één vacature meerdere jobs of werkaanbiedingen kan inhouden.²⁹¹

Figuur 20: Maandelijks evolutie van het aantal ontvangen vacatures (Limburg, 2002-2005)

Bron: VDAB, in: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 2 Vraag & aanbod in de bouwsector, Brussel: FVB, mei 2005, p. 5

De jaarlijkse ontvangen vacatures, weergegeven in figuur 20, volgen maandelijks dezelfde trend met een dieptepunt in juli wanneer het bouwverlof begint. Toch zijn er in de periode 2002-2005 enkele verschillen wat betreft het aantal. Voor de gegeven statistieken van 2005 had 2005 een meer afgevlakte structuur dan de andere jaren. Tijdens de eerste helft van het jaar had 2003 minder ontvangen vacatures dan 2002, 2004. In de tweede helft van het jaar was het omgekeerde het geval. Als er gekeken wordt naar de

²⁹¹ Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 2 Vraag & aanbod in de bouwsector, Brussel: FVB, mei 2005, p. 4.

ontvangen vacatures per beroepsgroep blijkt dat in 2005 het aantal het grootst is bij metselaars, ijzervlechters/bekisters, plafonneerders/cementeerders, dakdekkers en vervolgens elektriciens/elektromechaniciens.

Tabel 55: Ontvangen vacatures per beroepsgroep (Limburg, 2005)

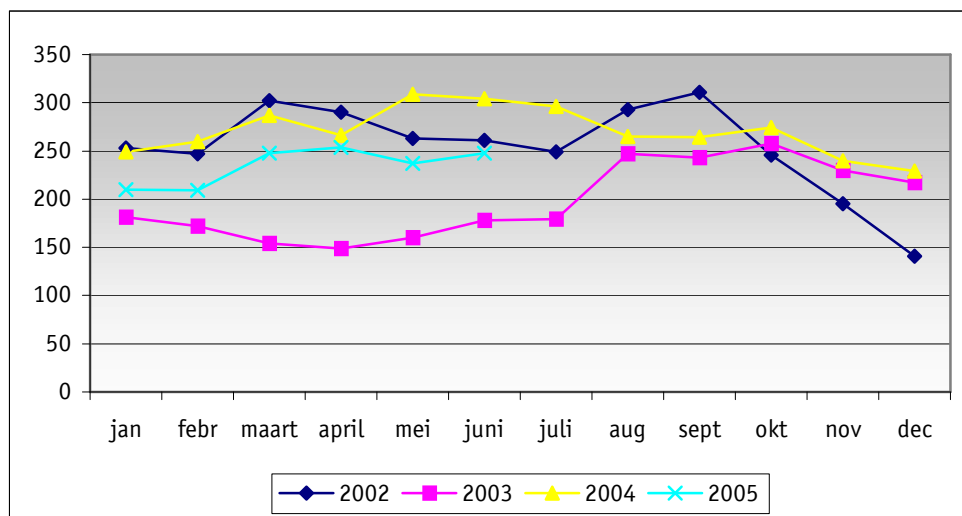
Beroepsgroep	Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni
Metselaars	18	17	31	21	23	31
IJzervlechters/Bekisters	4	0	13	0	0	17
Plafonneerders/Cementeerders	7	4	14	8	14	16
Dakdekkers	4	15	11	20	8	12
Elektriciens/Elektromechaniciens	6	10	10	6	5	9
Bouwmachinisten	9	6	7	5	5	8
Kraanbestuurders	1	2	4	6	0	7
Schilders/Behangers	5	7	3	8	8	6
Rest Metselaars/Steenwerkers	5	2	1	5	0	5
Schrijnwerkers/Timmerlieden	6	10	9	8	9	5
Straat-, Grond- en Wegwerkers	13	17	11	8	17	4
Monteurs centrale verwarming	4	3	6	6	3	4
Tegelplaatsers/Voegers	3	2	5	4	7	3
Loodgieters	5	2	2	3	1	2
Vrachtwagenbestuurders	3	1	1	2	2	1
Bestuurders transportmateriaal	0	0	1	0	1	1
Andere metaalbewerkers	1	2	2	6	4	1
Overige bouwvakarbeiders	7	12	5	6	5	0
Lassers	0	1	1	2	2	0
Glazenmakers	0	1	0	0	0	0
Betonneerders	2	2	1	2	0	0
Totaal	103	116	138	126	114	132

Bron: VDAB, in: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 2 Vraag & aanbod in de bouwsector, Brussel: FVB, mei 2005, p. 5

5.6.1.2 Openstaande vacatures in de bouwsector

De openstaande vacatures voor de bouwsector hebben betrekking op de vacatures van de verschillende beroepsgroepen die op het einde van de maand bij de VDAB open staan. Ook hier geldt de werkaanbieding als statistische eenheid, vermits één vacature betrekking kan hebben op meerdere jobs of werkaanbiedingen.²⁹²

Figuur 21: Maandelijks evolutie van het aantal openstaande vacatures (Limburg, 2002-2005)

Bron: VDAB, in: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 2 Vraag & aanbod in de bouwsector, Brussel: FVB, mei 2005, p. 6

Bij vergelijking van de jaarlijkse evolutie van het aantal openstaande vacatures in de Limburgse bouwsector blijkt uit figuur 21 dat 2003 een veel lager aantal kende dan 2002 en 2004. Voor de gegeven statistieken van 2005 blijkt dat de openstaande vacatures maandelijks ook lager lagen dan 2002 en 2003 maar er toch eerder bij aanleunden dan 2003. Per beroepsgroep was het aantal openstaande vacatures in de Limburgse bouwsector in 2005 het grootst bij metselaars, elektriciens/elektromechaniciens, bouwmachinisten, plafonneerders/cementeerders en vervolgens dakdekkers, zoals weergegeven in tabel 56.

²⁹² Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 2 Vraag & aanbod in de bouwsector, Brussel: FVB, mei 2005, p. 6.

Tabel 56: Openstaande vacatures per beroepsgroep (Limburg, 2005)

Beroepsgroep	Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni
Metselaars	32	32	42	33	41	51
Elektriciens/Elektromechaniciens	20	19	24	24	20	25
Bouwmachinisten	8	10	14	16	18	21
Plafonneerders/Cementeerders	15	11	16	12	16	18
IJzervlechers/Bekisters	11	4	13	10	10	17
Dakdekkers	7	15	18	25	20	16
Schrijnwerkers/Timmerlieden	13	14	17	17	16	14
Tegelplaatsers/Voegers	9	6	8	10	15	13
Schilders/Behangers	15	12	7	9	11	12
Overige bouwvakarbeiders	7	14	15	15	12	10
Monteurs centrale verwarming	18	12	12	16	12	10
Rest Metselaars/Steenwerkers	10	10	7	8	6	8
Straat-, Grond- en Wegwerkers	16	21	29	26	18	8
Kraanbestuurders	1	3	6	9	3	6
Vrachtwagenbestuurders	7	7	4	5	6	5
Loodgieters	8	8	6	6	5	5
Andere metaalbewerkers	4	3	4	6	4	4
Bestuurders transportmateriaal	1	1	2	0	1	2
Glazenmakers	0	1	1	1	1	2
Lassers	3	3	2	4	2	1
Betonneerders	5	3	1	2	0	0
Totaal	210	209	248	254	237	248

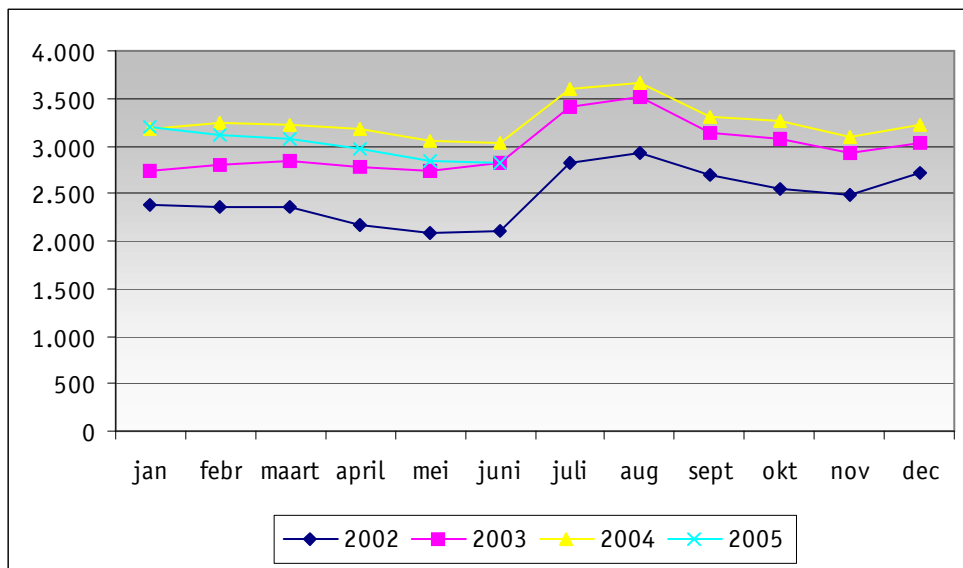
Bron: VDAB, in: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 2 Vraag & aanbod in de bouwsector, Brussel: FVB, mei 2005, p. 7

5.6.2 Aanbodzijde: niet-werkende werkzoekenden in de Limburgse bouwsector

Niet-werkende werkzoekenden zijn de uitkeringsgerechtigde volledig werklozen, de werkzoekenden in wachttijd en de vrij ingeschreven niet-werkende werkzoekenden. Het aantal niet-werkende werkzoekenden is het aantal dat zich bij de VDAB heeft ingeschreven als werkzoekende voor een beroep in de bouw. Het gaat hier om het hoofdberoep of voorkeursberoep dat de werkzoekende aangeeft. Er is een mogelijkheid om in meerdere (maximum acht) beroepen ingeschreven te worden. Deze cijfers hebben enkel betrekking op de indeling naar hoofdaspiratie of eerste voorkeursberoep van de werkzoekende.²⁹³

²⁹³ Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 2 Vraag & aanbod in de bouwsector, Brussel: FVB, mei 2005, p. 8.

Figuur 22: Maandelijks evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden voor bouwberoepen (Limburg, 2002-2005)

Bron: VDAB, in: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 2 Vraag & aanbod in de bouwsector, Brussel: FVB, mei 2005, p. 8

Uit figuur 22 blijkt dat het aantal niet-werkende werkzoekenden in de Limburgse bouwsector in de periode 2002-2005 maandelijks dezelfde trend volgde. Vanaf 2002 steeg dit cijfer tot 2005, toen waren er in de eerste helft van het jaar immers minder niet-werkwerkzoekenden dan in 2004. De niet-werkende werkzoekenden situeerden zich in 2005 vooral in de beroepsgroepen: lassers, elektriciens/elekromechaniciens, schrijnwerkers/timmerlieden, overige bouwvakkers en vervolgens schilders/behangers. Dit kan afgelezen worden in tabel 57.

Tabel 57: Niet-werkende werkzoekenden per beroepsgroep (Limburg, 2005)

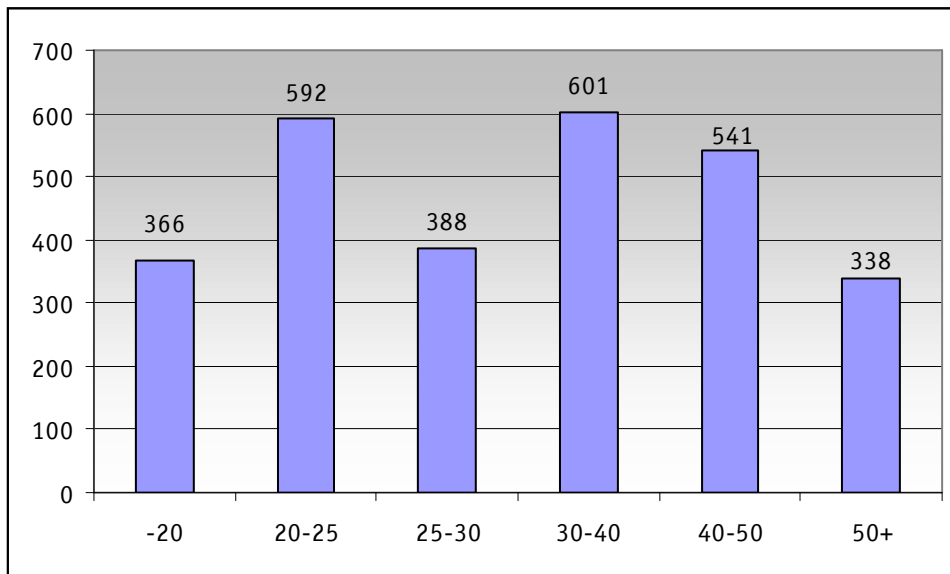
Beroepsgroep	Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni
Lassers	553	538	536	512	474	460
Elektriciens/Elektromechaniciens	421	399	379	368	360	368
Schrijnwerkers/Timmerlieden	420	389	396	382	350	360
Overige bouwvakarbeiders	283	279	274	289	279	281
Schilders/Behangers	265	255	264	249	235	244
Metselaars	231	238	220	210	200	203
Rest Metselaars/Steenwerkers	190	185	181	170	183	158
Straat-, Grond- en Wegwerkers	129	126	122	123	115	115
Andere metaalbewerkers	126	127	126	120	104	102
Plafonneerders/Cementeerders	85	83	80	82	75	81
Tegelplaatsers/Voegers	80	75	78	67	72	73
Dakdekkers	62	64	64	55	66	64
Bestuurders transportmateriaal	74	65	65	65	54	61
Monteurs centrale verwarming	65	64	68	60	64	55
Loodgieters	69	62	60	61	56	52
Bouwmachinisten	55	52	53	46	49	50
IJzervlechters/Bekisters	38	53	51	40	36	38
Vrachtwagenbestuurders	33	31	32	34	33	32
Kraanbestuurders	16	18	18	20	15	16
Glazenmakers	5	6	8	6	6	6
Betonneerders	4	3	3	1	4	4
Isoleerders	1	3	3	2	2	3
Totaal	3.205	3.115	3.081	2.962	2.832	2.826

Bron: VDAB, in: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 2 Vraag & aanbod in de bouwsector, Brussel: FVB, mei 2005, p. 9

De niet-werkende werkzoekenden in de Limburgse bouwsector in 2005 behoorden vooral tot de leeftijdscategorieën 30 tot 40 jaar (601 personen), 20 tot 25 jaar (592) en 40 tot 50 jaar (541). Er waren slechts 338 50-plussers niet-werkend werkzoekend. De niet-werkende werkzoekenden onder de twintig waren met 336. Tenslotte bestond de leeftijdsgroep 25 tot 30 jarigen uit 388 niet-werkende werkzoekenden in de Limburgse bouwsector. Deze gegevens worden weergegeven in figuur 23.

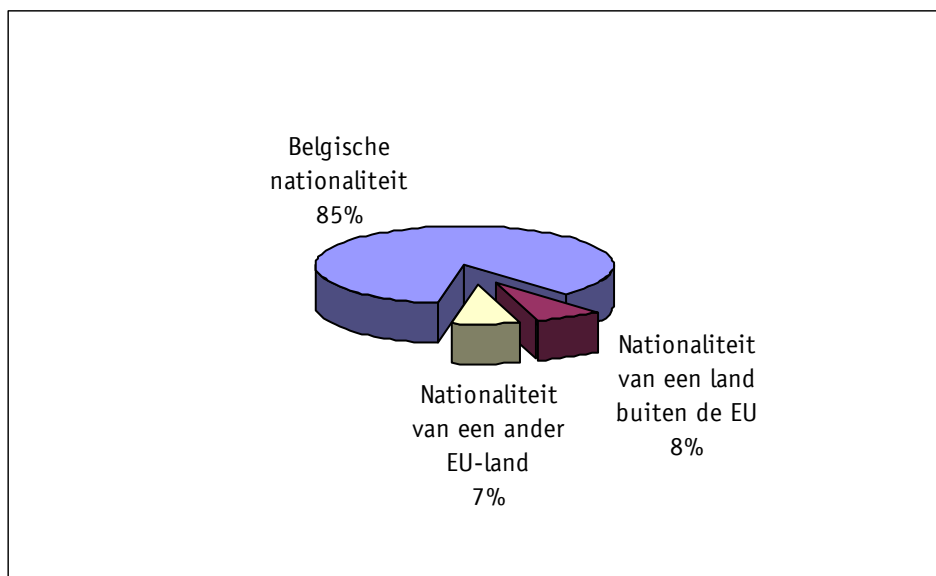

Figuur 23: Profiel niet-werkende werkzoekenden, verdeeld naar leeftijd (Limburg, 2005)

Bron: VDAB, in: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 2 Vraag & aanbod in de bouwsector, Brussel: FVB, mei 2005, p. 10

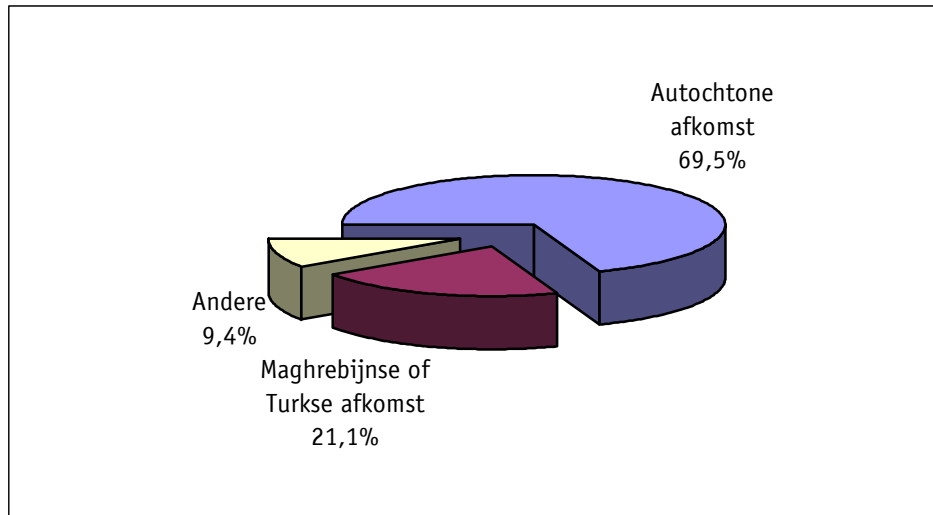
Figuur 24: Nationaliteit niet-werkende werkzoekenden (Limburg, 2005)

Bron: VDAB, in: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 2 Vraag & aanbod in de bouwsector, Brussel: FVB, mei 2005, p. 11

Uit figuur 24 blijkt dat er in de Limburgse bouwsector in 2005 van alle niet-werkende werkzoekenden 85% de Belgische nationaliteit hadden, 8% de nationaliteit van een land buiten de EU hadden en tenslotte 7% de nationaliteit van een ander EU-land, dus ook die van de nieuwe Centraal- en Oost-Europese lidstaten.

Figuur 25: Etniciteit niet-werkende werkzoekenden (Limburg, 2005)

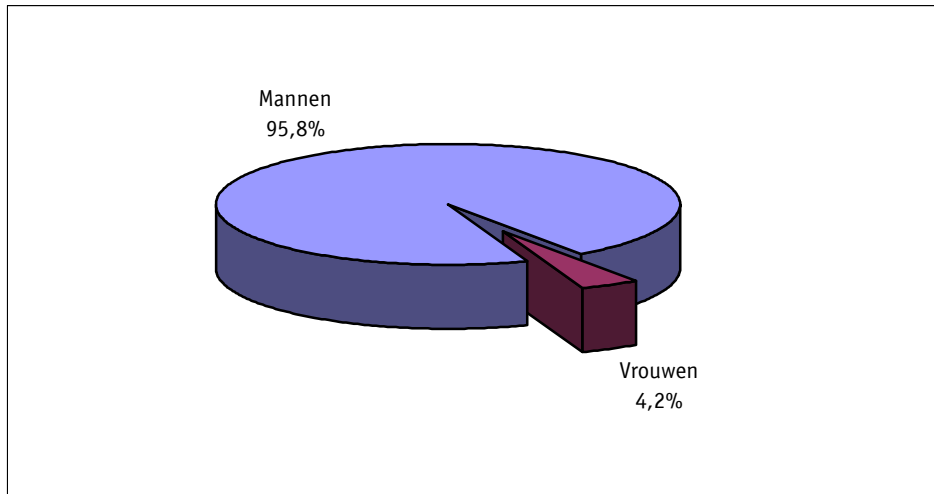

Bron: VDAB, in: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 2 Vraag & aanbod in de bouwsector, Brussel: FVB, mei 2005, p. 12

Als er naar de etniciteit van de niet-werkende werkzoekenden wordt gekeken, zoals in figuur 25, kan er uit opgemaakt worden dat in 2005 69,5% van autochtone afkomst was, 21,1% van Maghrebijnse of Turkse afkomst en 9,4% had een andere afkomst.

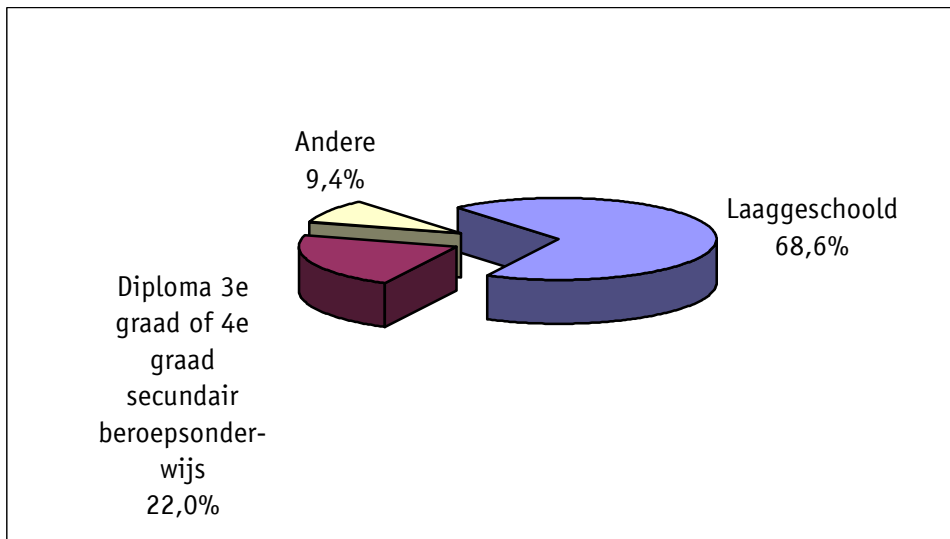
De groep niet-werkende werkzoekenden van de Limburgse bouwsector bestond in 2005 grotendeels uit mannen (95,8%), zie figuur 26, en uit laaggeschoolden (68,6%) en personen die hun derde of vierde graad secundair beroepsonderwijs hebben behaald (22,0%), zie figuur 27.

Figuur 26: Geslacht niet-werkende werkzoekenden (Limburg, 2005)

Bron: VDAB, in: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 2 Vraag & aanbod in de bouwsector, Brussel: FVB, mei 2005, p. 12

Figuur 27: Studieniveau niet-werkende werkzoekenden (Limburg, 2005)

Bron: VDAB, in: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 2 Vraag & aanbod in de bouwsector, Brussel: FVB, mei 2005, p. 12

5.6.3 Confrontatie van vraag en aanbod per beroepsgroep: knelpuntberoepen

Een confrontatie van vraag en aanbod per beroepsgroep geeft een beeld van de potentiële arbeidsmarktreserve binnen de provinciale bouwsector en voor de verschillende bouwberoepen. Hiervoor worden de indicatoren spanningsgraad en vervullingspercentage gebruikt. De spanningsgraad geeft de verhouding weer van het aantal niet-werkende werklozen en het aantal openstaande vacatures. Het geeft aan hoeveel niet-werkende werklozen er ingeschreven staan voor de desbetreffende beroepsgroep, in verhouding tot het aantal openstaande vacatures voor deze beroepsgroep. Hoe lager de spanningsgraad, hoe kleiner de potentiële arbeidsmarktreserve. Het vervullingspercentage geeft de verhouding weer tussen de ingevulde jobs en afgehandelde jobs. In onderstaande tabel worden ook nationaliteit- en etniciteitgegevens getoond van de niet-werkende werklozen per beroepsgroep.²⁹⁴

Tabel 58 geeft de spanningsgraad, het vervullingspercentage, de nationaliteit en de etniciteit weer van de verschillende beroepsfuncties in de Limburgse bouwsector in 2005.

---

²⁹⁴ Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 2 Vraag & aanbod in de bouwsector, Brussel: FVB, mei 2005, p. 16.

Tabel 58: Spanningsgraad, vervullingspercentage, nationaliteit en etniciteit van de verschillende beroepsfuncties in de bouwsector (Limburg, 2005)

	Spanningsgraad		Vervullingspercentage		Nationaliteit		Etniciteit	
	juni 2005	juni 2004	januari-juni 2005	2004	2005	t.o.v. NWWZ Bouw totaal (gemiddeld)	t.o.v. NWWZ Bouw totaal (gemiddeld)	
Metselaars	4	69,90%	82,90%	82,90%	88,60%	Vergelijkbaar met gemiddelde; binnen groep buitenlandse NWWZ groter aandeel niet-EU burgers	Groter aandeel allochtonen dan gemiddeld	
Elektriciens/ Elektromechaniciens	14,7	82,90%	88,60%					
Bouwmachinisten	2	75,60%	72,00%			Hoog % niet-Belgen	Vergelijkbaar % allochtonen met gemiddelde	
Plafonneerders/ Cementeerders	4,5	88,80%	82,00%			Iets hoger % niet-Belgen dan gemiddeld	Iets hoger % allochtonen dan gemiddeld	
Ijzervlechtsers/Bekisters	2,2	44,90%	45,80%			Hoger % niet-Belgische NWWZ dan gemiddeld (vooral uit de EU)	Iets lager % allochtonen dan gemiddeld	
Dakdekkers	4	90,10%	91,20%			Vergelijkbaar met gemiddelde	Lager aandeel allochtonen	
Schrijnwerkers/ Timmerlieden	25,7	84,40%	67,30%			Laag % niet-Belgen	Laag % allochtonen, vooral minder Maghrebijnen & Turken	
Tegelplaatsters/Voegers	5,6	77,50%	73,30%			Vergelijkbaar met gemiddelde	Kleiner % allochtonen	
Schilders/Behangers	20,3	80,50%	88,20%			Iets hoger % buitenlandse NWWZ (vooral niet-EU burgers)	Hoog % allochtone NWWZ: vooral Turken en Maghrebijnen	
Overige bouwvakarbeiders	28,1	76,10%	90,00%					
Monteurs Centrale verwarming	5,5	84,80%	76,50%			Vergelijkbaar met gemiddelde	Hoger % allochtonen: vooral Maghrebijnse/Turkse afkomst	
Rest metselaars/Steenwerkers	19,8	89,30%	(*)					
Straat-, grond- en wegwerkers	14,4	90,80%	91,20%					
Kraanbestuurders	2,7	82,40%	91,70%					
Vrachtwagenbestuurders (nijverheidswerven, bouwerven)	6,4	(*)	(*)					
Loodgieters	10,4	89,20%	(*)					
Andere metaalbewerkers	25,5	90,60%	(*)					
Bestuurders	30,5	(*)	(*)					
Glazenmakers	3	(*)	(*)					

Spanningsgraad = NWWZ/Open vacatures

(*) te weinig vacaturecijfers om betrouwbare resultaten voor te geven

Bron: VDAB, in: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 2 Vraag & aanbod in de bouwsector, Brussel: FVB, mei 2005, p. 16-26

Over het algemeen hebben de kernberoepen voor de bouw de laagste spanningsgraden. De schaarste op de arbeidsmarkt is dus het grootst voor de meer specifieke bouwberoepen. De beroepsgroep ijzervlechters/bekisters heeft de kleinste spanningsgraad, per vacature voor deze functie zijn er slechts 2,2 niet-werkende werklozen ingeschreven bij de VDAB. Andere beroepsgroepen met een lage spanningsgraad zijn: bouwmachinisten (2,4), metselaars (4,0), dakdekkers (4,0), plafonneerders/cementeerders (4,5), monteurs centrale verwarming (5,5) en tegelplaatsers/voegers (5,6). Een hoge spanningsgraad wijst op een grote potentiële arbeidsmarktreserve. Dit is terug te vinden bij de beroepsgroepen: overige bouwvakarbeiders (28,1), schrijnwerkers (25,7) en schilders/behangers (20,3).

De vervullingsgraad geeft ook meer inzicht in de mate waarin vacatures voor bepaalde beroepsgroepen al dan niet moeilijk invulbaar zijn. Het vervullingspercentage toont hoeveel op 100 ontvangen vacatures er effectief ingevuld geraken binnen een bepaalde periode. De beroepsgroepen die een relatief laag vervullingspercentage hebben, hebben vaak ook een lage spanningsgraad. De ijzervlechters/bekisters (44,9%), metselaars (69,9%), bouwmachinisten (75,6%), overige bouwvakarbeiders (76,1%) hebben in vergelijking met het gemiddelde vrij lage vervullingspercentages en horen bijgevolg tot de groepen die gekenmerkt worden door zowel een kleiner potentiële arbeidsmarktreserve als door een moeilijke invulling van de vacatures.

De grootste knelpunten volgens tabel 58 zijn dus terug te vinden bij de ijzervlechters/bekisters. Er worden ook bij de metselaars, bouwmachinisten, tegelplaatsers/voegers belangrijke knelpunten vastgesteld. Dit komt min of meer overeen met tabel 59, waar de top 10 van knelpuntberoepen van de VDAB in 2003 en 2004 worden weergegeven. In beide jaren staan hier met grote voorsprong de metselaars op nummer één. Er is ook een toename waarneembaar van de tekorten aan geschoolde arbeidskrachten in de bouwsector. Het knelpuntkarakter is van 2003 tot 2004 met 10% is gestegen.

Tabel 59: Top 10 van knelpuntberoepen in de bouwsector (Vlaanderen, 2003-2004)

	Toestand in 2004		Toestand in 2003	
	Beroep	Aantal jobs	Beroep	Aantal jobs
1	Metselaar	1.117	Metselaar	1.106
2	Schrijnwerker – interieur	482	Bekister	360
3	Schrijnwerker – buiten	423	Residentieel elektricien	343
4	Residentieel elektricien	353	Dakdekker schuine daken	338
5	Bekister	349	Schrijnwerker – buiten	338
6	Schilder – decorateur	330	Schrijnwerker - interieur	328
7	Bouwplaatsleider	329	Monteur verwarming	292
8	Dakdekker schuine daken	324	Bouwplaatsleider	276
9	Stukadoor	298	Schilderdecorateur	272
10	Vloerder- tegelzetter	292	Vloerder-tegelzetter	244
		<u>4.297</u>		<u>3.897</u>

Bron: VDAB, in: M. Dillen, 'Met Vlaams protocol illegale toevloed van Centraal-Europeanen indijken', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 9 mei 2005, <http://www.vcb.be/bericht-protocolcentraaleuropeanen.htm>

Het legale circuit via een rechtstreekse tewerkstelling bij Vlaamse bouwbedrijven of via uitzendarbeid lijkt potdicht te zitten. De VCB is vragende partij voor een protocol met de Vlaamse overheid om voor de toenemende knelpuntberoepen in de bouwsector de legale tewerkstellingsmogelijkheden voor Centraal-Europeanen uit te breiden tot een paar duizend.²⁹⁵

5.7 Uitzendarbeid

Uitzendarbeid in de Belgische bouwsector is pas sinds de CAO van 22 november 2001 mogelijk. De sociale partners van de bouw erkenden daarmee het uitzendgebeuren als een efficiënt instroominstrument. Beroepskeuzevoorlichting van jonge afgestudeerden, aanwervingpolitiek en het hoofd bieden aan een tijdelijke toename van het werkvolume zijn redenen waarom het bijna 30-jarig verbod op uitzendarbeid voor de bouwsector werd opgeheven.²⁹⁶ Sinds 1 januari 2002 is uitzendarbeid toegestaan in de bouwsector via het

²⁹⁵ M. Dillen, 'Met Vlaams protocol illegale toevloed van Centraal-Europeanen indijken', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 9 mei 2005, <http://www.vcb.be/bericht-protocolcentraaleuropeanen.htm>.

²⁹⁶ Confederatie Bouw, UPEDI, 'Uitzendarbeid in de bouw', *persmededeling*, Confederatie Bouw, 26 maart 2002, http://www.confederatiebouw.be/press/library/messages/nl/26_03_2002.html.

Paritair Comité 124, maar onder welbepaalde voorwaarden die zijn vastgelegd in de Collectieve Arbeidsovereenkomst van 22 november 2001.²⁹⁷

Er zijn dus specifieke regels uitgewerkt die eigen zijn aan de sector. Deze regels hebben betrekking op de voorwaarden waaraan uitzendkantoren moeten voldoen, de voorwaarden opgelegd aan de bouwbedrijven en de voorwaarden voor de uitzendkracht zelf. De bouwreglementering zorgt ervoor dat er geen enkel verschil is tussen een bouwvakarbeider met een vaste arbeidsovereenkomst en een die tewerkgesteld is als uitzendkracht in een bouwbedrijf. De tijdelijke arbeider die in de bouw werkt, geniet dezelfde arbeidsvoorwaarden en hetzelfde sociaal statuut, dat voorgeschreven is door de regels van de bestaanszekerheid, als een arbeider die rechtstreeks door een bouwbedrijf is tewerkgesteld.²⁹⁸

De Confederatie Bouw en Federgon²⁹⁹ hebben een samenwerkingsprotocol opgesteld om de bouwuitzendarbeid op een duurzame wijze verder te ontwikkelen met als slogan 'Veilige Bouw Interim'. Zij wilden verhinderen dat een combinatie van bouw- en uitzendarbeid tot een cumulatie van arbeidsongevallen zou leiden. Het protocol bevat garanties op vlak van veiligheid en dit op volgende niveaus: veiligheidsengagementen met betrekking tot de bouwuitzendkantoren, veiligheidsgaranties met betrekking tot de bouwuitzendkrachten, veiligheidsengagementen vanwege de inlenende bouwbedrijven.³⁰⁰

Enkel de uitzendbureaus die een specifieke erkenning hebben gekregen van de Minister van Tewerkstelling, mogen uitzendkrachten ter beschikking stellen van ondernemingen uit de bouwsector, volgens de voorwaarden en de modaliteiten vastgelegd door het Paritair Comité van de Bouw. Momenteel zijn er negen bureaus in Vlaanderen erkend door de Vlaamse

---

²⁹⁷ Preventie en Interim, 'Toegelaten uitzendbaarheid in de bouw', 26 februari 2003, <http://www.p-i.be/p/7ED7DB5792D84190C1256CD9006182A4>.

²⁹⁸ Confederatie Bouw, UPEDI, 'Uitzendarbeid in de bouw', *persmededeling*, Confederatie Bouw, 26 maart 2002, http://www.confederatiebouw.be/press/library/messages/nl/26_03_2002.html.

²⁹⁹ Federatie van partners voor werk: overkoepelende organisatie voor private uitzend-, selectie- en opleidingsbureaus en dus ook voor de bouwuitzendbureaus.

³⁰⁰ Preventie en interim, 'Confederatie Bouw en Federgon ondertekenen veiligheids- en kwaliteitsimpact voor bouwuitzendbaarheid', 26 februari 2004, [http://www.p-i.be/p/D0D170CB14EDF6A2C1256CD9006270F8/\\$file/PERSCONFBOUW.PDF](http://www.p-i.be/p/D0D170CB14EDF6A2C1256CD9006270F8/$file/PERSCONFBOUW.PDF).

minister van Tewerkstelling voor de uitoefening van uitzendactiviteiten. In bijlage 2 wordt een lijst met de erkende uitzendbureaus gegeven. Enkel de bouwondernemingen die vallen onder het Paritair Comité van de Bouw kunnen een beroep doen op uitzendarbeid voor de functies die eigen zijn aan de normale activiteit van de onderneming en volgens het werkschema dat gewoonlijk van toepassing is binnen deze onderneming.³⁰¹

Voor de Vlaamse Confederatie Bouw is het essentieel dat de werknemers en uitzendkrachten tewerkgesteld en vergoed worden volgens de Belgische arbeidsrechtelijke regels en dat dit door de overheid effectief gecontroleerd wordt. De loonbarema's zoals bepaald in de Belgische CAO's voor de bouwnijverheid dienen te worden gehanteerd bij de inschakeling van Centraal- en Oost-Europese uitzendkrachten in de bouwsector. Volgens hen blijft het loonkostenvoordeel dan beperkt indien bij het inzetten van die uitzendkrachten alle wettelijke regels gerespecteerd worden. Via detachering blijven de sociale zekerheidspremies van het uitzendland van toepassing maar het verschil tussen deze kosten is in België en Polen blijkbaar niet groot. Het is voor de Confederatie Bouw ook belangrijk dat de uitzendkantoren die in de bouwsector actief wensen te zijn, erkend zijn door de overheid.³⁰²

Volgens de Confederatie Bouw wordt de prille start van bouwuitzendarbeid bedreigd door een ongecontroleerde inschakeling van arbeidskrachten uit Centraal-Europa en het gevaar dreigt nog te worden versterkt door de richtlijn Bolkestein (zie Deel 2 paragraaf 2.3). Deze richtlijn zou ertoe kunnen leiden dat de Vlaamse minister nog enkel binnenlandse uitzendbureaus zou kunnen erkennen. Bedrijven die vanuit het buitenland in Vlaanderen uitzendactiviteiten willen ontwikkelen zijn, zijn niet meer aan deze erkenning onderworpen. Het zou veel moeilijker zijn komaf te maken met malafide bedrijven die de goede werking van de bouw- en de uitzendsector verstoren. De situatie in Nederland toont aan waartoe de afschaffing van een erkenningsregeling kan leiden. De afschaffing heeft namelijk geleid tot

---

³⁰¹ Preventie en Interim, 'Toegelaten uitzendbaarheid in de bouw', 26 februari 2003, <http://www.p-i.be/p/7ED7DB5792D84190C1256CD9006182A4>.

³⁰² Vlaamse Confederatie Bouw, 'Inschakeling van Centraal- en Oost-Europese werknemers via uitzendarbeid moet kunnen', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 20 september 2004, http://www.vcb.be/berichten/bericht_039.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

de oprichting van duizenden bedrijven die de fiscale en sociale verplichtingen niet zo nauw nemen.³⁰³

Nederlandse uitzendbureaus bieden Poolse arbeidskrachten niet alleen in Nederland maar ook in België aan. Om in Vlaanderen actief te zijn, moeten buitenlandse uitzendbureaus echter een erkenning aanvragen. Op 21 oktober 2005 hebben bij het voedingsbedrijf Struik Foods in Schoten bijvoorbeeld 220 vaste werknemers gestaakt tegen het gebruik van goedkope tijdelijke arbeiders uit Polen. De staking was gericht tegen de beslissing om Belgische tijdelijke werknemers te ontslaan en tegelijkertijd 20 Poolse arbeiders in huis te halen. Het ging volgens de directie om de vervanging van duurdere Belgische uitzendarbeiders door goedkopere Poolse arbeiders. De Polen zouden via het Nederlandse uitzendbureau Covebo in onderaanneming aan de slag gaan, tegen een veel lager loon dan gebruikelijk. Covebo, dat in Vlaanderen geen erkenning heeft als uitzendkantoor, ontkende dat het om illegale tewerkstelling ging. De Polen kregen namelijk wel degelijk de normale lonen uitbetaald. Er moesten echter geen sociale bijdragen betaald worden omdat het niet om uitzendarbeid ging, maar om een juridische constructie van onderaanneming.³⁰⁴ Federgon, de koepelfederatie van uitzendkantoren, vond dat deze malafide praktijken niet kon en dat de overheid moest ingrijpen. Het ging namelijk om onrechtmatig gebruik van uitzendarbeid en om een uitzendkantoor dat niet erkend is in Vlaanderen. Bovendien werden toch niet de normale lonen aan de Poolse arbeiders uitbetaald.³⁰⁵

Voor Atoll interim, een erkend uitzendkantoor, is internationale rekrutering het antwoord op de problematiek van de knelpuntberoepen in België. De afdeling 'International Recruitment' rekruteert via lokale organisaties uitzendkrachten in het buitenland en voornamelijk in Oost-Duitsland. Daar zouden duizenden technisch hooggeschoolde maar werkloze arbeiders te vinden zijn.³⁰⁶

---

³⁰³ 'Legale Bouwarbeid niet ondergraven. Geef de in België erkende bouwuitzendkantoren meer mogelijkheden!', *Limburgs Bouwmagazine*, Hasselt: Confederatie Bouw Limburg, maart 2004, p. 3.

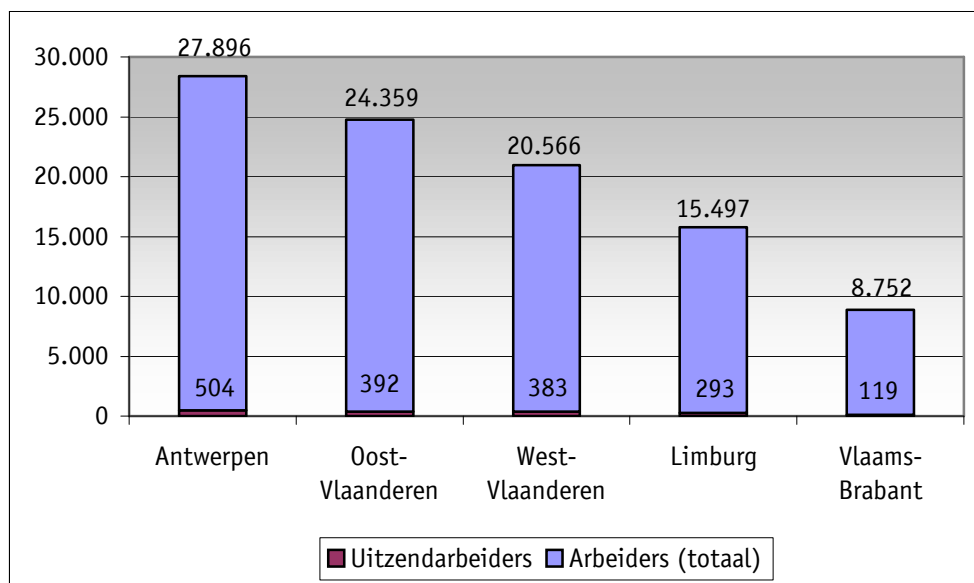
³⁰⁴ JIR, 'Staking tegen goedkope Polen', *Het Belang van Limburg*, 21 oktober 2005, p. 56.

³⁰⁵ JIR, 'Malafide praktijken', *Het Belang van Limburg*, 21 oktober 2005, p. 56.

³⁰⁶ Atoll interim, www.atollinterim.be.

De VCB en de Bouwunie hebben destijds gepleit voor de toelating van uitzendarbeid in de bouwsector. Achteraf gezien worden er echter veel minder vacatures ingevuld dan verwacht. Volgens Joël Stockmans, provinciaal coördinator van de Bouwunie Limburg, is interimarbeid niet dé oplossing voor het hoge aantal knelpuntberoepen in de bouwsector. De prijs-kwaliteit verhouding is niet wat men gehoopt had. Interim kost meer en de kwaliteit ervan is 'onvoldoende'.

Figuur 28: Aantal uitzendarbeiders in de bouwsector versus totaal aantal bouwarbeiders, naar provincie (Vlaanderen, 2004)

Bron: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 1 De bouwsector binnen de Limburgse arbeidsmarkt, Brussel: FVB, mei 2005, p. 38

Figuur 28 geeft een overzicht van het aantal uitzendkrachten in de Limburgse bouwsector. In 2004 hebben in Vlaanderen 1.691 personen één of meerdere uitzendopdrachten in de bouwsector uitgevoerd. Op provinciaal niveau was Antwerpen de koploper in bouwuitzendbaarheid (504). Limburg telde het op een na laagste aantal uitzendarbeiders (293). In vergelijking met het totaal aantal arbeiders in de bouw was het percentage arbeiders dat tewerkgesteld werd via uitzendarbeid erg klein. In Limburg waren slechts 0,19% van de bouwarbeiders tewerkgesteld via uitzendarbeid. De Limburgse uitzendkrachten volgens interim-kantoor worden weergegeven in tabel 60.

Tabel 60: Aantal uitzendarbeiders volgens interim-kantoor (Limburg, 2004)

Interimkantoor	Totaal	%
Actief Construct nv	110	37,40%
Kwaliteit In Service Bouw Interim - KIS Bouw Interim nv	60	20,50%
Randstad Construct nv	56	19,10%
Construct Interim nv	27	9,40%
Adecco Construct nv	19	6,50%
Konvert Konstruct nv	15	5,00%
Creyf's Konstruct nv	5	1,80%
Trace Construction sa	1	0,40%
Totaal	293	100%

Bron: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 1 De bouwsector binnen de Limburgse arbeidsmarkt, Brussel: FVB, mei 2005, p. 39

Tabel 61: Indeling van de uitzendkrachten naar beroep (België, 2003)

Beroep	Aantal	%	Beroep	Aantal	%
Metselaar	611	31,4%	Torenkraanbestuurder	36	1,9%
Schrijnwerker- Timmerman	136	7,0%	Prefab-monteerder	34	1,7%
Schilder – Decorateur	103	5,3%	Bestuurder mobiele kraan/verreiker	32	1,6%
Dakdekker	96	4,9%	Chauffeur	32	1,6%
Wegenwerker	86	4,4%	Voeger	26	1,3%
Industrieel schilder	81	4,2%	Interieurbouwer	21	1,1%
Sanitair installateur	80	4,1%	Glaswerker	19	1,0%
Dakafdichter	69	3,6%	Bouwplaatsmachinist	16	0,8%
Gevelwerker	65	3,3%	Ijzervlechter	16	0,8%
Andere (electricien, monteurs, lasser,...)	63	3,2%	Betonhersteller	12	0,6%
Monteur centrale verwarming	59	3,0%	Stellingbouwer	12	0,6%
Bekister	55	2,8%	Magazijnier	9	0,5%
Tegelzetter	46	2,4%	Industrieel isolatiewerker	5	0,3%
Natuursteenbewerker	43	2,2%	Boorder	1	0,1%
Dekvloerlegger	41	2,1%	Bronbemaler	1	0,1%
Stukadoor	37	1,9%	Totaal (België)	1.943	100,0%

Bron: Federgon, in: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 1 De bouwsector binnen de Limburgse arbeidsmarkt, Brussel: FVB, mei 2005, p. 39

Uit bovenstaande tabel blijkt dat metselaar de functie is waarvoor veruit de meeste uitzendkrachten werden gevonden in 2003 in België. 611 metselaars waren tewerkgesteld via uitzendarbeid, wat neerkomt op bijna één derde van het totaal vacatures dat door uitzendkrachten in de bouw werd ingevuld. De overige functies waar heel wat uitzendkrachten actief waren, zijn: schrijnwerker - timmerman (136), schilder -decorateur

(103), dakdekker (96), wegenwerker (86), industrieel schilder (81) en sanitair installateur (80).

Tabel 62: Interim-arbeiders naar etniciteit (Limburg, 2004)

	Aantal	%
Europees	267	91,0%
Maghr.-Turks met Belgische nationaliteit	26	9,0%
Maghrebijns of Turks	0	0,0%
Andere	0	0,0%
Niet-Europees (totaal)	26	9,0%
Totaal	293	100,0%

Bron: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 1 De bouwsector binnen de Limburgse arbeidsmarkt, Brussel: FVB, mei 2005, p. 43

In tabel 62 wordt er gekeken naar de etniciteit van de uitzendkrachten. 91% van de uitzendkrachten in de Limburgse bouwsector waren in 2004 van Europese afkomst, dit komt overeen met 267 arbeiders. Het aandeel niet-Europeanen was 9% en dit waren 26 arbeiders die allemaal van Maghrebijns – Turkse origine waren met een Belgische nationaliteit.

Tabel 63: Duur van de interim-contracten (Limburg, 2004)

Interim-duur	Aantal arbeiders	%	Cumulatief %
1-5 dagen	52	17,9%	17,9%
6-10 dagen	26	8,7%	26,6%
11-20 dagen	50	17,1%	43,7%
21-40 dagen	60	20,6%	64,3%
41-60 dagen	29	9,9%	74,2%
61-100 dagen	30	10,3%	84,5%
101-140 dagen	19	6,3%	90,9%
141-180 dagen	19	6,3%	97,2%
Meer dan 180 dagen	8	2,8%	100,0%
Totaal	293	100,0%	

Bron: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 1 De bouwsector binnen de Limburgse arbeidsmarkt, Brussel: FVB, mei 2005, p. 40

De gegevens uit bovenstaande tabel hebben betrekking op de duur van de Limburgse interim-contracten in 2004. In 17,9% van de gevallen bleef de duur van de interim-contracten in de Limburgse bouwsector beperkt tot één werkweek, dit komt overeen met 52

arbeiders. Het percentage was het hoogst bij de 60 arbeiders die 21 tot 40 dagen als uitzendkracht actief waren.

6 Formaliteiten met betrekking tot werken met onderdanen uit nieuwe EU-lidstaten in de bouwsector

In Deel 2 hoofdstuk 4 wordt er een overzicht gegeven van de wetgeving omtrent werken met arbeidskrachten uit de nieuwe lidstaten. Regelgeving in verband met verblijf, BTW, fiscale aspecten en vestigingsvoorschriften komen er aan bod. Hier volgen enkele richtlijnen die specifiek betrekking hebben tot zulke regelgevingen in de bouwsector.

6.1 Vaste inrichting

Een kantoor, een filiaal, een fabriek, een werkplaats,... zijn voorbeelden van het begrip 'vaste inrichting'. Werven waar bouwwerken of constructiewerkzaamheden (inclusief montage) worden uitgevoerd worden na zekere termijn ook als een vaste inrichting beschouwd, ook al heeft de onderneming geen filiaal of kantoor in het buitenland. Deze termijn wordt in de dubbelbelastingverdragen vastgesteld. Onder vaste inrichtingen die ontstaan uit uitvoering van bouw- of constructiewerk vallen: bouw-, constructie-, montage-, grond-, bagger- en opruimingswerken, alsook alle gelijkaardige werkzaamheden. Met betrekking tot bouwwerken en constructiewerkzaamheden is er geen belang of de onderneming als hoofd- dan wel als onderaannemer optreedt. Ook als de voormelde termijn niet wordt overschreden, kan de buitenlandse onderneming echter in België een vaste inrichting hebben, bijvoorbeeld als zij er een toezichthoudende persoon heeft aangesteld die er woonachtig is: de 'vaste (afhankelijke) vertegenwoordiger'.³⁰⁷

De berekening van de duur van het bouw- of constructiewerk gebeurt bij aanvang van voorbereidende werkzaamheden die de aannemer op de plaats van het werk uitvoert tot op

---

³⁰⁷ J. Van Menen, 'Andere aandachtspunten', Brussel: Confederatie Bouw, 23 november 2004.

het tijdstip waarop de aannemer het bouwwerk voorgoed verlaat. Tijdelijke werkonderbrekingen, door bijvoorbeeld weerverlet of gebrek aan materialen, mogen niet van de totale duur worden afgetrokken. Het tijds criterium dient per afzonderlijke bouw- of constructiewerk te worden toegepast. Bouw- en constructiewerken, die door de onderneming op verschillende plaatsen of in verschillende tijden worden uitgevoerd, moeten niet in aanmerking genomen worden om tijdsduur te berekenen indien tussen deze werken geen onderlinge band bestaat. Afzonderlijke werken moeten echter als een eenheid worden beschouwd en samen in aanmerking worden genomen indien zij uit commercieel en geografisch oogpunt een samenhangend geheel vormen. Het speelt geen rol dat de werken ingevolge verschillende overeenkomsten of voor verschillende opdrachtgevers worden uitgevoerd. Dit is bijvoorbeeld het geval bij werken aan een rij huizen die aan verschillende eigenaars toebehoren of bij werken die in het kader van een groter geheel zoals de bouw van een fabriek, deels voor de bouwheer en deels in onderaanneming voor de hoofdaannemer, worden uitgevoerd.³⁰⁸

6.2 BTW

De Belgische BTW-reglementering is van toepassing bij werken in onroerende staat of levering van montage of installatie op Belgisch grondgebied. Het heffingscriterium voor BTW is de plaats waar het werk in onroerende staat of de montage/installatie van het geleverde goed wordt verricht, in dit geval België. Concreet betekent dit dat de voormelde activiteiten onderworpen zijn aan de Belgische BTW-wet alsook de facturen die door de buitenlandse BTW-plichtige onderneming in dit verband uitgereikt zijn.³⁰⁹

De gevolgen verschillen naargelang de aannemer al dan niet over een vaste inrichting in België beschikt. Indien de buitenlandse aannemer geen vaste inrichting heeft, betekent dit in principe dat deze onderneming zich in België voor de BTW moet laten registreren. Als zij niet in een andere EU-lidstaat is gevestigd, moet er ook in België een aansprakelijke vertegenwoordiger voor de BTW aangesteld worden die voor haar rekening de BTW-aangiften

---

³⁰⁸ J. Van Menen, 'Andere aandachtspunten', Brussel: Confederatie Bouw, 23 november 2004.

³⁰⁹ Ibidem.

zal doen, de geïnde BTW zal doorstorten aan de schatkist,... Als zij daarentegen wel in een andere EU-lidstaat is gevestigd, kan zij zich sedert 1 januari 2002 rechtstreeks voor de BTW laten registreren. Er is wel een behoud van mogelijkheid om een aansprakelijk vertegenwoordiger of een vooraf erkend persoon te laten erkennen. De registratieaanvraag, dit impliceert de aanvraag van het BTW-nummer, en de eventuele erkenning van de aansprakelijke vertegenwoordiger/vooraf erkende persoon behoren tot de bevoegdheid van het Centraal BTW-kantoor voor Buitenlandse Belastingplichtigen.³¹⁰

Bedrijven die zich hebben laten registreren kunnen de BTW, die zij aan Belgische onderaannemers, bouwmaterialenleveranciers,... hebben betaald, in aftrek brengen. Zij moeten teruggave vragen volgens een specifieke teruggavenprocedure. Een uitzondering geldt indien de afnemer een in België gevestigde BTW-plichtige is die gehouden is tot het indienen van periodieke BTW-aangiften of indien hij een niet in België gevestigde BTW-plichtige is die een aansprakelijke vertegenwoordiger heeft aangesteld. In dat geval moet de buitenlandse firma sedert 1 januari 2002 de zogenaamde 'verlegging van de heffing' toepassen³¹¹. De buitenlandse firma reikt de factuur zonder BTW uit. Op de factuur wordt 'vrij van BTW – BTW te voldoen door medecontractant – artikel 51 §2, 5°' vermeld. De klant moet alle BTW-formaliteiten in haar plaats vervullen en de buitenlandse firma hoeft zich niet in België voor de BTW te laten registreren en geen aansprakelijke vertegenwoordiger te benoemen. Als 'verlegging van de heffing' mogelijk is moet deze procedure worden toegepast en vervalt de mogelijkheid om in België betaalde BTW in aftrek te brengen maar moet teruggave worden gevraagd via een specifieke teruggavenprocedure, die nogal tijdrovend is. Met als gevolg dat aannemers die in België uitsluitend handelingen verrichten waarvoor de algemene verleggingsregeling van toepassing is, zich in principe niet langer in België voor BTW-doeleinden kunnen laten identificeren.³¹²

De moeilijkheden met betrekking tot de registratie van aannemers is dat zij na verloop van tijd een Belgisch BTW-nummer nodig hebben om in België een definitief registratienummer

---

³¹⁰ J. Van Menen, 'Andere aandachtspunten', Brussel: Confederatie Bouw, 23 november 2004.

³¹¹ art. 51 §2, 5° W.B.T.W.

³¹² J. Van Menen, 'Andere aandachtspunten', Brussel: Confederatie Bouw, 23 november 2004.

te bekomen. Om dit probleem te verhelpen kent de BTW-administratie op uitdrukkelijk verzoek van de buitenlandse aannemer toch een individueel Belgisch BTW-nummer toe op voorwaarde dat de aannemer 'regelmatig' in België werk in onroerende staat³¹³ verricht.³¹⁴

De speciale teruggavenprocedure is tijdrovend. Het kan soms zes maanden duren eer sommige onderaannemers de BTW terug krijgen. Bedrijven worden hierdoor geconfronteerd met belangrijke voorfinanciering van Belgische BTW. Om dit te vermijden staat de BTW-administratie, op verzoek van de buitenlandse BTW-plichtige, een identificatie voor BTW-doeleinden toe. De in België betaalde BTW kan dan via de in te dienen periodieke BTW-aangifte worden gerecupereerd. Deze mogelijkheid is enkel mogelijk voor de in EU gevestigde BTW-plichtigen. Bovendien moet de in aftrek te brengen BTW 'op regelmatige wijze' de drempel van 10.000 euro overschrijden.³¹⁵

6.3 Registratie, sociale wetgeving,...

Buitenlandse (onder)aannemers kunnen zich aanmelden aan de RSZ en zich registreren als aannemer. De registratie is geen verplichting. Aansprakelijkheid en inhoudingplicht volgen de Belgische wetgeving.³¹⁶

---

³¹³ Werk in onroerende staat heeft betrekking op bouwen, verbouwen, afwerken, inrichten, herstellen, onderhouden, reinigen en afbreken. Het slaat terug op het geheel of ten dele van een uit zijn aard onroerend goed alsook het onroerend goed aanhechten zodat het onroerend uit zijn aard wordt. Het is ook van toepassing op het leveren en onmiddellijk aanbrengen van een onroerend goed aan een onroerend goed, waardoor het onroerend wordt uit zijn aard.

³¹⁴ J. Van Menen, 'Andere aandachtspunten', Brussel: Confederatie Bouw, 23 november 2004.

³¹⁵ Ibidem.

³¹⁶ G. Delporte, 'Tewerkstelling van vreemde arbeidskrachten Uitbreiding van de EU – Wat zijn de gevolgen? Een praktische handleiding voor de aannemer', Brussel: Confederatie Bouw, 23 november 2004.

7 *Bouwsector in nieuwe EU-lidstaten*

7.1 **Bouwactiviteiten**

Uit tabel 64 blijkt dat het economisch herstel van 2004 de bouwactiviteiten positief beïnvloed heeft. De totale activiteiten van de Europese bouwsector, uitgezonderd de Letse, Litouwse en Maltese, was goed voor 951 miljard euro in 2003 en 1.004 miljard euro in 2004. De nieuwe lidstaten verschillen onderling enorm wat betreft de bouwactiviteiten in euro en hebben een beduidend lager cijfer vergeleken met België (25). De bouwsector in Polen was in 2004 goed voor 23 miljard euro. Tsjechië (9) en Hongarije (8) hadden een lager cijfer. Slowakije (3), Slovenië (1,8), Estland (1,1) en Cyprus (0,9) zijn landen waar de bouwactiviteiten enorm laag waren.

Tabel 64: Bouw, huidige prijzen in miljarden euro (Europa, 2003-2004)

	2003	2004
België	23	25
Polen	19	23
Tsjechië	8	9
Hongarije	7	8
Slowakije	2	3
Slovenië	n.b.	1,8
Estland	0,9	1,1
Cyprus	0,8	0,9
EU-22	951	1.004
Turkije	7	10
Roemenië	4	5
Bulgarije	1	1

EU-22 uitgezonderd Letland, Litouwen en Malta

Bron: Fédération de l'Industrie Européenne de la Construction (FIEC), European Union Charter, 2005, Brussel: FIEC, p. 10

Tabel 65 geeft de veranderingspercentages weer in werkelijke termijn van de bouw. Het jaar 2004 was vooral goed voor Hongarije (+6,2%) en Tsjechië (+10,4%). In 2005 werd er een algemene groei voorspeld van 1,9% ten opzichte van 2004. In België (+9,9%), Polen (+9,9%), Hongarije (+5,6%), Tsjechië (+5,0%) en Slowakije (+3,5%) werd een groeiende bouwsector voorspeld, in Roemenië echter een terugval van 1,1%.

Tabel 65: Totaal bouw, veranderingspercentage in werkelijke termen t.o.v. vorig jaar (Europa, 1996-2005)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004 (a)	2005 (b)
België	-2,4%	5,6%	0,2%	5,8%	3,4%	0,4%	-4,8%	-3,5%	4,4%	9,9%
Cyprus	0,6%	-3,9%	0,4%	0,4%	-1,2%	3,8%	14,1%	6,4%	n.b.	n.b.
Tsjechië	5,7%	-2,2%	-8,6%	-6,2%	0,3%	5,2%	1,5%	8,0%	10,4%	5,0%
Hongarije	5,7%	7,2%	11,7%	5,7%	4,5%	6,2%	12,8%	5,9%	6,2%	5,6%
Polen	3,0%	16,5%	12,4%	6,2%	1,0%	-6,4%	-10,0%	-5,0%	3,3%	9,9%
Slowakije	6,0%	8,0%	-4,6%	-27,2%	2,8%	3,3%	4,2%	3,0%	2,1%	3,5%
EU (d)	0,4%	0,6%	1,4%	3,2%	3,0%	1,0%	0,1%	0,6%	1,5%	1,9%
Roemenië	7,3%	-35,4%	3,7%	-1,3%	3,3%	-6,0%	6,6%	9,0%	-5,9%	-1,1%
Turkije	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.

(a) Schatting;

(b) Voorspelling;

(d) Uitzonderd Griekenland, Luxemburg, Malta Slovenië, Litouwen, Letland en Estland.

Bron: Fédération de l'Industrie Européenne de la Construction (FIEC), European Union Charter, 2005, Brussel: FIEC, p. 12

7.2 Bouw/BBP

In onderstaande tabel wordt de verhouding van de waarde van de bouwactiviteiten in enkele nieuwe lidstaten gegeven ten opzichte van het BBP van dat land. Hieruit blijkt dat voor de meeste landen deze verhouding in 2004 was gestegen ten opzichte van 2003, uitgezonderd Bulgarije en Estland. Tussen de landen is er een groot verschil. Er moet wel opgemerkt worden dat de cijfers van 2004 slechts een schatting zijn. De verhouding in 2004 was het grootst in Estland (12,2%), Polen (11,8%) en Hongarije (10,4%) verloor zijn derde plaats aan Tsjechië (9,7%). De bouwsector had hier dus een belangrijke rol in de bijdrage tot het BBP. Ter vergelijking, de EU-22 had een percentage van 9,9 en België een percentage van 8,9. De statistieken van de andere nieuwe en kandidaat-lidstaten schommelden tussen 1,8% (Slovenië).

Tabel 66: Bouw/BBP, huidige prijzen in miljarden euro (Europa, 2003-2004)

	2003			2004 (a)		
	BBP (1)	Bouw (2)	(2)/(1)	BBP (1)	Bouw (2)	(2)/(1)
België	270	23	8,5%	281	25	8,9%
Polen	185	19	10,3%	195	23	11,8%
Tsjechië	79	8	9,7%	82	9	11,0%
Hongarije	73	7	10,1%	77	8	10,4%
Slowakije	31	2	7,1%	34	3	8,8%
Slovenië	n.b.	n.b.	n.b.	26	1,8	1,8%
Estland	7	0,9	12,9%	9	1,1	12,2%
Cyprus	12	0,8	6,9%	12	0,9	7,3%
EU-22	9.708	951	9,8%	10.151	1.004	9,9%
Turkije	212	7	3,3%	240	10	4,2%
Roemenië	50	4	8,0%	58	5	8,6%
Bulgarije	17	1	5,9%	19	1	5,3%

(a) Schatting;

EU-22 uitgezonderd Letland, Litouwen en Malta.

Bron: Fédération de l'Industrie Européenne de la Construction (FIEC), European Union Charter, 2005, Brussel: FIEC, p. 11

7.3 Tewerkstelling

Tabel 67 geeft de totale tewerkstelling weer in de bouwsector tussen 1996 en 2005. De landen waar de meeste personen tewerkgesteld zijn in de bouwsector zijn Polen en Turkije. Dit zijn ook wel erg grote landen. In Cyprus zijn er slechts een 30.000 tal bouwarbeiders.

Tabel 67: Totale tewerkstelling in de bouwsector (Europa, 1996-2005)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004 (a)	2005(b)
België	223.000	222.000	224.000	227.000	232.000	233.000	230.000	239.000	240.000	244.000
Cyprus	27.000	27.000	26.000	26.000	26.000	27.000	27.000	32.000	32.000	n.b.
Tsjechië	452.000	435.000	404.000	402.000	392.000	371.000	370.000	378.000	380.000	382.000
Hongarije	213.000	207.000	210.000	232.000	253.000	280.000	274.000	302.000	336.000	340.000
Polen	843.000	908.000	936.000	915.000	815.000	737.000	659.000	570.000	620.000	n.b.
Slowakije	150.000	151.000	150.000	136.000	127.000	125.000	128.000	132.000	135.000	138.000
EU (d)	11.986.000	12.029.000	n.b.	12.487.000	12.716.000	12.764.000	12.790.000	12.718.000	n.b.	n.b.
Bulgarije	129.000	110.000	105.000	106.000	98.000	97.000	95.000	104.000	107.000	108.000
Roemenië	351.000	313.000	307.000	249.000	252.000	250.000	238.000	258.000	260.000	255.000
Turkije	1.181.000	1.236.000	1.225.000	1.242.000	1.000.000	1.066.000	790.000	676.000	723.000	n.b.

(a) Schatting;

(b) Voorspelling;

(d) Uitgezonderd Griekenland, Luxemburg, Malta Slovenië, Litouwen, Letland en Estland.

Bron: Fédération de l'Industrie Européenne de la Construction (FIEC), European Union Charter, 2005, Brussel: FIEC, p. 21

Tabel 68: Totale tewerkstelling in de bouwsector, veranderingspercentage in werkelijke termen t.o.v. vorig jaar (Europa, 1996-2005)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004 (a)	2005 (b)
België	-1,7%	-0,5%	0,8%	1,4%	2,2%	0,5%	-1,3%	3,8%	0,4%	1,7%
Cyprus	-1,1%	-2,2%	-2,5%	0,0%	-0,1%	1,7%	2,7%	16,4%	0,6%	n.b.
Tsjechië	0,4%	-3,8%	-7,1%	-0,5%	-2,5%	-5,4%	-0,3%	2,2%	0,5%	0,5%
Hongarije	16,0%	-2,9%	1,4%	10,2%	9,3%	10,7%	-2,1%	10,0%	11,5%	1,1%
Polen	0,2%	7,7%	3,1%	-2,2%	-10,9%	-9,6%	-10,6%	-13,5%	8,8%	n.b.
Slowakije	-4,6%	0,7%	-0,5%	-9,5%	-6,7%	-1,3%	2,2%	3,0%	2,6%	2,2%
EU (d)	-1,3%	0,4%	n.b.	2,1%	1,8%	0,4%	0,2%	-0,6%	n.b.	n.b.
Bulgarije	n.b.	-14,7%	-4,5%	1,0%	-7,5%	-1,0%	-2,1%	9,5%	2,9%	0,9%
Roemenië	n.b.	-10,8%	-1,9%	-18,9%	1,2%	-0,8%	-4,8%	8,4%	0,8%	-1,9%
Turkije	1,9%	4,7%	-0,9%	1,4%	-19,5%	6,6%	-25,9%	-14,4%	7,0%	n.b.

(a) Schatting;

(b) Voorspelling;

(d) Uitgezonderd Griekenland, Luxemburg, Malta Slovenië, Litouwen, Letland en Estland.

Bron: Fédération de l'Industrie Européenne de la Construction (FIEC), European Union Charter, 2005, Brussel: FIEC, p. 22

Na vergelijking van tabel 69 en 70, blijkt dat er opvallend meer zelfstandigen als arbeiders tewerkgesteld zijn in de bouwsector in Tsjechië en Polen. In de meeste landen zijn er echter veel meer arbeiders dan zelfstandigen, zoals in België, Cyprus, de EU en Turkije. In Slowakije is het verschil tussen het aantal bouwarbeiders en zelfstandigen klein.

Tabel 69: Tewerkgestelde arbeiders in de bouwsector (Europa, 1996-2005)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004 (a)	2005 (b)
België	175.000	173.000	175.000	178.000	184.000	186.000	183.000	188.000	189.000	193.000
Cyprus	23.000	23.000	23.000	23.000	22.000	22.000	24.000	n.b.	n.b.	n.b.
Tsjechië	217.000	217.000	205.000	208.000	187.000	175.000	166.000	162.000	165.000	164.000
Hongarije	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Polen	157.000	183.000	190.000	205.000	207.000	187.000	161.000	145.000	148.000	n.b.
Slowakije	120.000	118.000	113.000	99.000	90.000	85.000	86.000	82.000	82.000	85.000
EU (d)	8.328.000	8.370.000	8.191.000	8.738.000	10.347.000	8.887.000	8.932.000	n.b.	n.b.	n.b.
Bulgarije	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Roemenië	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Turkije	1.153.000	1.197.000	1.202.000	1.220.000	917.000	967.000	691.000	573.000	629.000	n.b.

(a) Schatting;

(b) Voorspelling;

(d) Uitgezonderd Griekenland, Luxemburg, Malta Slovenië, Litouwen, Letland en Estland.

Bron: Fédération de l'Industrie Européenne de la Construction (FIEC), European Union Charter, 2005, Brussel: FIEC, p. 23

Tabel 70: Zelfstandigen in de bouwsector (Europa, 1996-2005)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004 (a)	2005 (b)
België	49.000	49.000	49.000	49.000	48.000	47.000	47.000	50.000	50.000	51.000
Cyprus	4.000	4.000	4.000	3.000	4.000	4.000	3.000	n.b.	n.b.	n.b.
Tsjechië	235.000	218.000	199.000	194.000	206.000	197.000	193.000	190.000	189.000	201.000
Hongarije	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Polen	684.000	723.000	746.000	710.000	662.000	628.000	575.000	517.000	530.000	n.b.
Slowakije	30.000	33.000	37.000	37.000	37.000	40.000	42.000	49.000	52.000	54.000
EU (d)	3.340.000	3.339.000	3.198.000	3.375.000	3.384.000	3.497.000	3.464.000	n.b.	n.b.	n.b.
Bulgarije	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Roemenië	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Turkije	28.000	39.000	23.000	22.000	83.000	99.000	99.000	103.000	94.000	n.b.

(a) Schatting;

(b) Voorspelling;

(d) Uitgezonderd Griekenland, Luxemburg, Malta Slovenië, Litouwen, Letland en Estland.

Bron: Fédération de l'Industrie Européenne de la Construction (FIEC), European Union Charter, 2005, Brussel: FIEC, p. 24

7.4 Personeelskosten

Tabel 71 geeft de personeelskosten in de bouwsector weer voor enkele nieuwe en kandidaat-lidstaten. Tussen deze landen is er een enorm verschil qua personeelskosten. Polen had de hoogste personeelskosten, gaande van 2.512,0 in 1996 tot 5.758,7 in 2002. Tsjechië volgde met 1.842,8 in 1997 en 2.088,6 in 2003. De cijfers van de andere landen waren beduidend lager. Ook de toename in deze kosten verschillen erg van land tot land. De algemene trend is een stijging van de personeelskosten. In sommige landen, zoals Estland, Letland, Litouwen, Hongarije en Polen, zijn de statistieken in de periode 1995-2003 meer dan verdubbeld.

Tabel 71: Personeelskosten in de bouwsector (Europa, 1995-2003)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
EU-25	:	:	:	:	236.071,3	248.116,8	253.672,8	253.732,0	:
België	6.007,2	5.235,1	4.973,6	5.331,1	5.765,6	6.466,3	6.467,8	:	:
Tsjechië	:	:	1.842,8	1.783,6	1.631,8	1.664,9	1.770,5 (p)	2.044,7	2.088,6
Estland	100,9	109,9	121,4	143,9	121,4	130,0	151,6	190,0	222,3
Cyprus	:	:	:	:	:	454,9	494,7	542,8	597,9
Letland	:	:	86,1	95,1	117,6	130,1	130,8	143,7	157,4
Litouwen	143,7	162,2	232,0	278,9	267,9	226,3	230,4	285,4	342,3
Hongarije	:	:	:	431,1	499,9	481,4	872,2	1.067,7	1.110,1
Malta	:	:	:	:	45,3	47,0	48,1	84,9	:
Polen	:	2.512,0	2.880,6	3.251,1	3.845,6	4.083,8	3.632,9	5.758,7	:
Slovenië	433,0	454,2	502,5	535,0	586,6	651,0	665,6	697,3	:
Slowakije	283,7	315,1	375,0	368,4	281,1	344,9	350,0	334,6	368,0
Bulgarije	:	197,8	225,3	273,2	284,2	282,1	291,8	244,9	269,5
Roemenië	:	:	631,2	803,6	638,9	730,1	799,7	779,6	847,9

(:) niet beschikbaar;

(p) voorlopige waarde;

(e) geschatte waarde.

Bron: Eurostat/U.S. Bureau of the Census, *Europe in figures, Eurostat Yearbook 2005*

Deel 5: Schattingen van de effecten van de EU-uitbreiding op de migratie en arbeidsmarktmobiliteit

Er zijn verschillende nationale en internationale studies omtrent de schattingen van potentiële migratiestromen van nieuwe en kandidaat-lidstaten naar België en de EU-15. Wat waren hun resultaten en welke theorieën liggen hier aan de basis? Eigen onderzoek gaat de relatie van een aantal belangrijke economische indicatoren met nettomigratie na en dit zowel op macro-economisch vlak als op niveau van de bouwsector. Gebaseerd op deze bevindingen, wat zou dan een mogelijke toekomst van Europa kunnen zijn?

1 EU-uitbreiding en migratie

In de tabel op de volgende bladzijde wordt een overzicht gegeven van de schattingen van potentiële migratiestromen van nieuwe en kandidaat-lidstaten van Oost-Europa naar de EU-15. De studies kunnen naargelang hun onderzoeksmethode onderverdeeld worden in drie groepen: eenvoudige schatting door extrapolatie; schatting door econometrische methodes; sociologische methodes met een representatieve vragenlijst. Per studie worden dan de geschatte stroom van migranten, het geografisch bereik, het tijdsbereik, de analysemethode en de assumpties weergegeven.

Tabel 72: Overzicht van de schattingen van potentiële migratiestromen van nieuwe en kandidaat-lidstaten van Oost-Europa naar de EU-15

Studie	Geschatte stroom van migranten	Geografisch bereik	Tijdsbereik	Analysemethode	Initiële assumpties
1) Eenvoudige schatting door extrapolatie					
Salt-Hogarth (1999)	Jaarlijks maximum 41.000 in de Europese Unie	Estland, Polen, Hongarije,		Extrapolatie van "Normale migratie index" (de graad van migratie voor vergelijkbare burgers tussen 1985-1996)	
Zimmerman (1996)	5-50 miljoen personen naar West-Europa binnen	Centraal- en Oost-Europa		"Guesstimates" gebaseerd op populatiegegevens	
Baldwin (1994)	5-10% van de populatie			"Guesstimates" gebaseerd op populatiegegevens	
	a) 2-6,6 miljoen	a) Polen, Hongarije, Tsjechische			
	b) 3,2-10,6 miljoen	b) Centraal- en Oost-Europa			
2) Schatting door econometrische methodes					
Hille-Straubhaar (2001)	Tussen 270.000 en 340.000 immigranten per jaar	Alle Centraal- en Oost-Europese landen	Niet in overweging genomen	"Pooled time-series cross-sectional" model van OLS Volgt de studie van Bauer-Zimmermann (1999), ze gebruiken lagged BBP per capita en lagged relatieve	- 10,5% werkloosheid in de EU en 15% in de Centraal- en Oost-Europese landen; - 1.000.000 potentiële immigranten vanuit de Centraal- en Oost-Europese landen naar de EU; - Per capita inkomensverschillen tussen de Centraal- en Oost-Europese landen en de EU van 50% en 60%; - Gemiddelde geografische afstand tussen de Centraal- en Oost-Europese landen den de EU van 1.500 km; - Vrij verkeer na de toetreding.
				1. Schatting van enkele emigratiebeïnvloedende determinanten die de migratie vanuit Spanje, Griekenland en Portugal beïnvloedden na hun toetreding tot de EU	
				2. Extrapolatie van deze resultaten naar de kandidaat-lidstaten toe, om zo de potentiële emigratiegraad te simuleren	

De auteurs realiseerden zich dat het gebruik van panel methodes meer geschikt zou geweest zijn, hoewel ze erkennen dat ze niet in staat waren landspecifieke vaste effecten in hun ramingen toe te voegen.

Het bestand bevat veranderingen in de voorraad vreemdelingen voor een geselecteerde groep Europese landen van 1983 tot 1991

Alecke et. al.
(2001)

Kritiek op "gravity-based guesstimates"
Specifieke effecten van ontvangende en/of zendinge landen moeten in de regressie opgenomen worden om vele push en pull factoren, voorgesteld door de moderne migratietheorie, te verklaren. De verklarende variabelen zijn BBP per capita en tewerkstellingsgraden in de thuis- en gastlanden.

De auteurs nemen een out-of-sample verwachting voor een enkel Spaans-Duits geval voor de periode 1991-1997. De resultaten tonen aan dat wanneer gastlanden vaste effecten in hun regressie insluiten, het inkomen per capita insignificant wordt en zelfs het teken verandert. Bij vergelijking van naieve graviteitsaanpak en vaste-effecten aanpak met werkelijke gegevens, concluderen de auteurs dat het eerstgenoemd model consequent migratie overschat terwijl het laatstgenoemde relatief goed presteert (hoewel het de gerealiseerde waarde lichtjes onderschat). Het statistisch significant uitsluiten van tijdsdummy's en de verplaatsing van een reeks voorspellingen uit de steekproef zorgen er echter voor dat de auteurs alle informatie over de grootte kwijtraakt. Bovendien is er geen enkele manier om te weten of de Spaanse zendlandeffecten niet significant zouden zijn hoewel zendlandeffecten insignificant zijn in hun referentieschattingen.

Federaal
Planbureau
(2001)

“De impact van de uitbreiding naar het Oosten op de bevolkings- en werknemersmigraties naar België zou beperkt zijn”.
Bevolkingsgroei als gevolg van de eerste schok van 2005, per

	<i>Leeftijd</i>		<i>2005</i>		<i>2006</i>		<i>2007</i>		<i>2008</i>		<i>2009</i>	
0 - 14	1.976	4.318	5.030	5.669	6.208							
15 - 64	8.533	16.669	15.941	15.328	14.820							
65 +	64	124	112	102	107							
Totaal	10.572	21.111	21.084	21.099	21.134							
	<i>Leeftijd</i>		<i>2010</i>		<i>2011</i>		<i>2012</i>		<i>2020</i>		<i>2030</i>	
0 - 14	6.667	7.076	7.433	8.504	4.090							
15 - 64	14.388	14.010	13.719	12.972	17.487							
65 +	144	181	178	375	876							
Totaal	21.198	21.266	21.328	21.850	22.542							

Om de impact van die migraties op de economische activiteit in België te meten, moet er rekening worden gehouden met de effecten van de toegenomen beroepsbevolking naar alle Europese lidstaten op de Europese economische groei. Op basis van een studie van de Europese Commissie en van een simulatie die met het internationale econometrische model van het Federaal Planbureau werd uitgevoerd, zou de toename van de nettomigraties naar de huidige vijftien Europese lidstaten leiden tot een grotere economische groei. Ook zou het Bruto Binnenlands Product van de EU met 0,3% toenemen na tien jaar, wat gunstig zou zijn voor de uitvoer van België.

Een versnelde groei van de uitvoer naar de EU en de toename van de bevolking en werkkrachten hebben een macro-economische en budgettaire impact voor België die geraamd worden op basis van het nationale econometrische model van het Federaal Planbureau. De groei van de arbeidskrachten zou grotendeels (bijna 70%) de werkgelegenheid bevorderen. Het Bruto Binnenlands Product zou op middellange termijn met 0,1% à 0,2% toenemen. De sociale uitgaven (werkloosheid, kinderbijslag, gezondheidszorg) en de uitgaven voor onderwijs zouden ook licht groeien.

Europese
Commissie

- Schatting van de netto-jaarlijkse emigratiegraad vanuit de kandidaat-lidstaten, gebaseerd op inkomens- en werkloosheidsgraadverschillen met de EU
  - Toepassing van deze emigratiegraad op de toekomstige bevolking van deze landen, met tot doel de emigratieaantallen te voorspellen.
- Vrij verkeer van personen na de toetreding van de acht Centraal- en Oost-Europese landen in 2005;
  - Geaccumuleerde netto emigratiegraad van 2,5% van de bevolking, gedurende de 15 jaren na de toetreding tot de EU;
  - Jaarlijkse emigratiegraad die gedurende de eerst 3 tot 4 jaar geleidelijk toeneemt en dan terug afneemt.

Boeri-Brücker (2000)	350.000 immigranten per jaar direct na de toetreding, afnemend tot 150.000 over een periode van 10 jaar	Alle Centraal- en Oost-Europese landen	30 jaar	De schattingen zijn gebaseerd op 'time-series error-correction' analyse van de migratiestromen van 18 landen naar Duitsland van 1967 tot 1998	<ul style="list-style-type: none"> - Toetreding van alle Centraal- en Oost-Europese landen in 2002; - De per capita inkomens van de EU en de Centraal-Europese landen convergeren jaarlijks tegen een ratio van 2%; - De werkloosheidsgraad in Duitsland en de Centraal- en Oost-Europese landen blijven constant; - Het aandeel van immigranten uit Centraal- en Oost-Europese landen in EU-lidstaten blijft constant over de tijd.
In de eerste 5 jaar, 1.000.000 (1,93% van de verwachte bevolking van de Centraal- en Oost-Europese landen)	In de eerste 15 jaar, 1.300.000 (3,73% van de verwachte bevolking van de Centraal- en Oost-Europese landen)			<p>1. Prognose van de immigratie vanuit de Centraal- en Oost-Europese landen naar Duitsland, gebaseerd op een schatting, rekening houdend met de verschillen in per capita inkomen en tewerkstellingsgraad, het aantal immigranten uit Centraal- en Oost-Europese landen, institutionele variabelen (zoals bilaterale akkoorden) en effecten afhankelijk van het land zoals cultuur, taal en geografische afstand.</p> <p>2. Extrapolatie van deze resultaten naar alle toenmalige EU-lidstaten, gebaseerd op het aantal immigranten afkomstig uit de Centraal- en Oost-Europese landen dat deze landen ontvingen in 1998 in verhouding met de nationale bevolking.</p>	
Fertig (2000)	72.827-78.430 immigranten uit de 10 Centraal- en Oost-Europese landen in Duitsland afhankelijk van de overeenkomende assumpties. Deze aantallen nemen vervolgens af. Bovendien is de vrij verkeer dummy statistisch significant, maar heeft geen groot economisch effect: onder de vrij verkeer regeling zou immigratie naar Duitsland slechts met 5% toenemen.	10 Centraal- en Oost-Europese landen	34 jaar	Analyse van migratiestromen van 17 landen naar Duitsland tussen 1960 en 1994 in een tijdreeksen dwarsdoorsnede kader.	De afhankelijke variabele is de verandering van de emigratiegraad en de exogene controles zijn relatief met per capita inkomens, tewerkstellingsgraad in beide landen alsook lagged waardes van deze variabelen, migrantenstock, de lagged afhankelijke variabele, dummy's voor vrij verkeer en gastarbeiders arrangementen en zendland specifieke effecten.

	<p>Dit model wordt geschat door 'feasible generalized least squares' (FGLS), in de tweede stap wordende specifieke effecten van de zendlanden uitgelegd door hen te regresseren (OLS) op tijdinvariante afstand en de ontwikkelingsindicatoren van de landen. De geschatte coëfficiënten worden vervolgens gebruikt om immigratiestromen van de 10 Centraal- en Oost-Europese landen naar Duitsland.</p>
<p>Orlowski et. al. (2000)</p>	<p>10 Centraal- en Oost-Europese landen</p> <p>Standaard graviteitmodel, om de potentiële migratiestromen te schatten van de 10 Centraal- en Oost-Europese landen naar Oostenrijk. De verklarende variabelen zijn de verschillen in per capita inkomens, geografische afstand, populatie van de ontvangende landen en werkloosheidsgraad van de ontvangende landen.</p>
<p>Consortium van buitenlandse residenten van de nieuwe lidstaten in de EU-15 zou met ongeveer 335.000 mensen per jaar stijgen, onmiddellijk na het wegvallen van de grenzen. Binnen 10 jaar zou dit cijfer terugzakken onder 150.000 personen. De piek in het aantal buitenlandse migranten afkomstig uit de Centraal- en Oost-Europese lidstaten wordt binnen 30 jaar verwacht met een 1,1% aandeel van de EU-15 bevolking. De vrees dat de EU overrompeld zou worden door migranten uit de nieuwe lidstaten als het resultaat van vrije arbeidsbewegingen is volgens het onderzoek ongegrond.</p>	<p>De Europese Integratie projecteerde de effecten van de uitbreiding van de Europese Unie op de netto migraties van de Centraal en Oost-Europese landen naar de EU-landen bij het wegvallen van de grenzen. In 2000 bleek dat er een duidelijke kloof bestond in de inkomens per capita tussen de toenmalige EU-lidstaten en de toenmalige kandidaat-lidstaten. Inkomens per capita in de Centraal- en Oost-Europese landen bedroegen aan gangbare wisselkoersen één tiende en tegen koopkrachtpariteit één derde van de EU-15 niveaus. Die kloof was groter dan in vorige toetredingsrondes. De verschillen tussen</p> <p>De schattingen konden geen rekening houden met alle factoren die migratie beïnvloeden. De toekomstige ontwikkeling van sleutelvariabelen zoals BBP, groei en tewerkstelling zijn immers onzeker.</p>

<p>Het aantal buitenlandse residenten emigrerende van de Centraal- en Oost-Europese landen van de EU-arbeidskrachten, naar de Europese Unie wordt geschat op ongeveer 850.000, terwijl het aantal buitenlandse werknemers zo'n 300.000 omvat. Deze cijfers komen neer op 0,2% van de EU-bevolking en 0,3% ongeveer 80% van deze migranten verblijven in Oostenrijk en Duitsland. De meerderheid van deze migranten zijn geëmigreerd vóór 1993. Sinds 1993 is de netto migratiestroom van de Centraal- en Oost-Europese lidstaten naar de EU te verwaarlozen als het resultaat van toenemende beperkingen in de bestemmingslanden. Ongewenste effecten van migratie zijn geconcentreerd op de 'blue collar' arbeiders in productie-industrieën en op ongeschoolde arbeid in de dienstensector. Desalniettemin is de impact van de migratie op de arbeidsmarktprestaties van de inwoners van een land veel kleiner dan men beweert.</p>	<p>de individuele Centraal- en Oost-Europese landen waren echter ook erg groot: de Bruto Nationale Producten per capita schommelden tussen 5% en 40%, en aan koopkrachtpariteiten tussen 20% en 60%, van de respectievelijke cijfers van de EU-15.</p> <p>Empirische gegevens tonen aan dat de inkomens per capita van de EU-15 lidstaten geconvergeerd zijn in de naoorlogse periode. Convergentie is echter een proces op lange termijn. Elk realistisch beleidsscenario dient te erkennen dat grote inkomensverschillen het meest waarschijnlijk enkele tientallen jaren in plaats van enkele jaren voort blijven duren. Internationale migratie wordt gehinderd door hoge transactiekosten en door de absorptiecapaciteit van de arbeidsmarkten in de bestemmingslanden. De schatting van de potentiële migratie in deze studie was gebaseerd op een tijdreeksenmodel van immigratie naar Duitsland tussen 1967 en 1998, die expliciet rekening hield met de formatie van verwachtingen. Dit model liet toe het lange termijn potentieel van buitenlandse migranten uit Centraal en Oost-Europese landen te schatten, maar ook de snelheid waaraan de aanpassing van dit potentieel gebeurt. De belangrijkste variabelen waren:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de verschillen in inkomens per capita; - de tewerkstellingsgraad in de bestemmingslanden; - de tewerkstellingsgraad in de landen van oorsprong. <p>De resultaten van de studie tonen aan dat de neiging om te migreren vermindert met een stijgend bevolkingsaandeel dat al geëmigreerd is.</p>
---	---

<p>Bauer-Zimmerman (1999) IZA</p>	<p>Ongeveer 3 miljoen over 10-15 jaren 200.000 immigranten per jaar</p>	<p>Polen, Hongarije, Tsjechische Republiek, Slowakije, Slovenië, Roemenië, Bulgarije</p>	<p>Niet in overweging genomen</p>	<p>1. Schatting van enkele emigratiebeïnvloedende determinanten (verschillen in per capita inkomen en werkloosheidsgraad) die de migratie vanuit Spanje, Griekenland en Portugal beïnvloedden na hun toetreding tot de EU</p> <p>2. Extrapolatie van deze resultaten naar de kandidaat-lidstaten toe, om zo de potentiële emigratiegraad te simuleren</p> <p>Berekend op basis van emigratiegraad, gebruik makend van een gelijkwaardige methode van Layard et. al. (1992), met twee varianten: vrije en beperkte mobiliteit. Plus Barro-Sala-I-Martin (1991,1995) schatting</p>	<p>Verschillen in inkomen en werkloosheid tussen de EU en de Centraal- en Oost-Europese Europese landen tussen 1985 en 1997.</p>
<p>Birner-Huber-Winkler .....</p>	<p>a) Jaarlijks 24.100 migranten naar Oostenrijk b) Jaarlijks 21.700 migranten naar Oostenrijk</p>	<p>a) Polen, Hongarije b) Tsjechische Republiek, Slowakije, Slovenië</p>	<p>Gebaseerd op de schattingen van Walterskirchen-Dietz (1998)</p> <p>a) 2004 en 2010 vrij verkeer van arbeidskrachten Plus Barro-Sala-I-Martin (1991,1995) schatting</p>	<p>Gebaseerd op de schattingen van Walterskirchen-Dietz (1998)</p>	<p></p>
<p>Hofer (1998)</p>	<p>25.000-40.000 per jaar in Oostenrijk</p>	<p>Polen, Hongarije, Tsjechische Republiek, Slowakije, Slovenië en de andere landen die wachtten tot toetreding. Volgt de studie Brückner-Franzmeyer (1997)</p>	<p>Gebaseerd op Brückner-Franzmeyer (1997) geconverteerd voor Oostenrijk Barro-Sala-I-Martin (1991,1995) schatting</p>	<p>Gebaseerd op Brückner-Franzmeyer (1997) geconverteerd voor Oostenrijk Barro-Sala-I-Martin (1991,1995) schatting</p>	<p></p>

Lundborg (1998)	628.000 arbeiders naar de EU of 1.825 miljoen individuen (inclusief familieleden) over 15 jaar, dit zijn jaarlijks 126.000 individuen	De Baltische Staten en Polen	Volgens de methodologie van Layard et. al. (1992) Barro-Sala-I-Martin (1991,1995) schatting
Walter-skirchen-Dietz (1998)	Immigratie en pendelen naar Oostenrijk a) 42.000 b) 31.000	a) Polen, Hongarije b) Tsjechische Republiek, Slowakije, Slovenië	Gebaseerd op Brücker-Franzmeyer (1997) a) gegeven vrije tewerkstelling van 2005 en 2010
Brücker-Franzmeyer (1997)	Over 5 jaar: 150.000-200.000 immigranten a) Jaarlijks tussen de 340.000 en 680.000 immigranten in de EU b) Jaarlijks 590.000 tot 1,18 miljoen in de EU Algemene immigratiestroom: 9.500.000 immigranten (30% van de bevolking van de kandidaat-lidstaten)	a) Polen, Hongarije, Tsjechische Republiek, Slowakije, Slovenië b) Alle kandidaat-lidstaten die op dat moment wachten op toetreding	Barro-Sala-I-Martin (1991,1995) schatting Gravitationeel model (voornamelijk gebruik makend van economische indicatoren gebaseerd op inkomensverschillen) Toepassing op de Centraal en Oost-Europese landen van de coëfficiënten geschat door Barro en Sala-I-Martin (1991,1995), een schatting die gebaseerd was op basis van vroegere migratiestromen tussen EU-regio's als functies van de inkomensverschillen
Layard et. al. (1992)	Jaarlijks 130.000 naar het Westen in het algemeen	Polen, Hongarije, Tsjechische Republiek, Slowakije (oorspronkelijk was de schatting gedaan voor alle Centraal- en Oost-Europese landen)	Gebaseerd op ervaringen van Noord-Zuid migratie (tussen 1950-1970 was de bestudeerde emigratie 3% van de populatie concerned) Barro-Sala-I-Martin (1991,1995) schatting

- Constante groei van het BBP van 2%;
- Inkomensverschil van 10% tussen de Centraal- en Oost-Europese landen en de EU.

3) Sociologische methode met een representatieve vragenlijst

Sik (1999a)	Ongeveer 4% korte termijn tewerkstelling 6% totale migratiepotentieel	Hongarije (1993-1997)	Representatief onderzoek, longitudinaal onderzoek (1993, 1994, 1997, sample: 3.000-4.000 individuen)
Fassmann- Hinterman (1997)	Waarschijnlijke immigratiestroom: 4.000.000 immigranten (18% van de bevolking van de kandidaat- lidstaten)	Polen, Hongarije, Tsjechische Republiek, Slowakije	Representatief onderzoek (Gallup (1996): bevolking boven 14) Enquête afgenomen bij gezinnen uit Centraal- en Oost-Europese landen over hun intentie om te migreren Er wordt een onderscheid gemaakt tussen "algemene immigratiestroom" (diegene die de intentie hebben om te emigreren) "waarschijnlijke immigratiestroom" (diegene die reeds informatie hebben over het land waar ze heen willen gaan)
Wallace (1997)	Reële immigratiestroom: 700.000 (tussen 1% en 2% van de bevolking van de kandidaat-lidstaten)	Polen, Hongarije, Tsjechische Republiek, Slowakije, Slovenië, Roemenië, Bulgarije (bijkomend Kroatië, Joegoslavië, Oekraïne en Wit-Rusland)	"reële immigratiestroom" (diegene die reeds de eerste stappen naar migratie toe genomen hebben). Representatief onderzoek (steekproef: ongeveer 1.000 personen per land)

Bronnen:

A. Hárs, B. Simonovits, E. Sik (2005), 'The Labour Market and Migration: Threat or Opportunity?', *Reprint from Tamás Kolosi, György Vukovich, István György Tóth eds.: Social Report 2004, Budapest: TÁRKI, p. 261-278*, Budapest: TáRKI Social Research Centre Inc., p. 276, 277;

F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 117-119, 180;

A. Zaiceva (2003): An assesment of potential migration pressure in the enlarged Europe: panel estimations approach, European University Institute, p. 6-8

Federaal Planbureau, 'Headlines Belgian Economy', 7 juli 2001, www.plan.be/nl/pub/stu/stu0103/stu0103.pdf, Some implications for Belgium of the EU enlargement', p. 4.

D. Simonis, M. Lambrecht, 'Some economic implications of Eastern EU enlargement for Belgium.', Working Paper 07-01, 11 februari 2002, www.plan.be/nl/pub/wp/WP0107/WP0107en.pdf, p. 41.

T. Boeri, H. Brücker (2000), 'The impact of Eastern enlargement on employment and labour markets in the EU Member States- Final Report', Berlin and Milano: DIW, CEPR, FIEF, IAS, IGIER, Executive Summary: p. b, c, h, i, j.

Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *De toegang tot de Belgische arbeidsmarkt voor onderdanen van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie*, Advies, februari 2006, Brussel: HRW, p. 67.

2 Schattingsmodellen

Economische migratie is een emotieve term geworden toegepast op diegenen die trachten de normale migratieregels te ontwijken met het oog op het bemachtigen van een economisch voordeel. Met de mogelijke uitzondering op zuiver politiek asiel, zou alle migratie beschouwd kunnen worden als zijnde economisch.³¹⁷

De grootste motivatie voor mensen om werk te zoeken en/of woonplaats in een andere regio is dat economische opbrengsten voor hen of hun familie groter zijn in de regio van bestemming dan op hun huidige locatie. Door deze beweging toe te laten kan het potentiële voordeel voor zowel het gast- als het bestemmingsland aangetoond worden.³¹⁸

De hoofddoelstellingen van ongecontroleerde migratie zijn dat de inflow van minder geschoolde migranten in een regio de gemiddelde inkomens zou verminderen, de lokale arbeiders zou vervangen en de last van sociale en welzijnsdiensten zou vermeerderen. Terzelfdertijd lijkt de outflow van arbeiders uit een regio de hogergeschoolde en bekwaamere werkkrachten weg te doen trekken waardoor het groeipotentieel afneemt. Dit proces kan gezien worden als een middel om ongelijkheden aan te houden tussen regio's.³¹⁹

2.1 Neoklassieke migratietheorie

In de neoklassieke migratietheorie leiden ruimtelijke verschillen in 'factor endowments' tot verschillen in arbeidsaanbod en vraag. Met de veronderstelling dat marginale rendementen factorinkomens bepalen, worden loonverschillen gegenereerd. Het gevolg is migratie van lage loonlanden naar hoge loonlanden totdat het loonsverschil verdwijnt. In empirische studies worden werkelijke lonen benaderd door het inkomen per capita. Om vergelijkbaarheid te garanderen, wordt het inkomen per capita gewoonlijk getransformeerd door koopkrachtpariteiten. Vele bestaande studies bekomen een significante, negatieve

---

³¹⁷ M. Piracha, R. Vickerman, (2002), *Immigration, Labour Mobility and EU Enlargement*, Kent: Department of Economics University of Kent, p. 4.

³¹⁸ Ibidem.

³¹⁹ Ibidem.

relatie tussen het inkomen per capita in de thuislanden van de migranten en de omvang van de migratie. Zoals verwacht heeft het inkomen per capita van het gastland een positieve impact op de migratie. Aldus neemt migratie toe met inkomensverschillen. Op micro-economisch niveau wordt migratie beschouwd als een investering in menselijk kapitaal. De individuele doelstelling is het maximaleren van het verwachte inkomen en dus het verwachte nut. Het individu migreert als het verwachte inkomen in het bestemmingsland hoger is dan het verwachte inkomen in het thuisland plus de migratiekosten. De waarschijnlijkheid van het inkomen te bekomen wordt vaak benaderd door werkloosheid- of tewerkstellingsgraden te gebruiken. Over het algemeen, is de arbeidsmarktsituatie in het gastland beter dan in het zendland. In dit geval detecteren sommige studies een significante positieve relatie tussen arbeidsmarktverschillen en migratie. BBP per capita en totale werkloosheidsgraden zijn totale variabelen, die niet rekening houden met de heterogeniteit van migranten.³²⁰

Neoklassieke determinanten van migratie worden gebruikt bij Bauer-Zimmermann (1999). Alecke et. al. (2001) toont aan dat voorspellingen, die enkel gebaseerd zijn op per capita inkomen en werkloosheidsgraden neigen tot overschatting van toekomstige migratie. Dit geeft aan dat er ook rekening gehouden dient te worden met socio-economische variabelen.³²¹

2.2 Netwerktheorie

Een dynamische kijk op migratie wordt gegeven door de netwerkaanpak. Migrantennetwerken zijn een stel van interpersoonlijke, culturele, linguïstieke banden die migranten en niet migranten in thuis- en bestemmingslanden met elkaar verbinden. Volgens dit kaderwerk, zou migratie een zichzelf voortzettend proces kunnen worden, aangezien kosten en risico's van migratie afnemen met het aantal migranten dat al in het gastland

---

³²⁰ J. Bruder (2003), *East-West Migration in Europe, 2004–2015 Conclusions from Southern Enlargement*, Rostock: University of Rostock, p. 3.

³²¹ *Ibidem*, p. 5.

leven, leidend tot hogere netto-opbrengsten van mobiliteit.³²² De reden wordt het zogenaamde netwerkeffect genoemd.³²³

Enkel de eerste migrant moet de volledige migratiekosten betalen. Elke volgende migrant haalt voordeel uit de ervaringen van diegenen die er al wonen. Dit houdt voordelen in betreffende informatie, het vinden van een job en een sociale omgeving hebben. Materiële en psychologische kosten van migratie worden gereduceerd. Een geschikte meting van netwerken schijnt het aantal geregistreerde migranten te zijn in het gastland, voorgesteld door Straubhaar (2000). Er mag echter niet vergeten worden dat migranten die al het burgerschap van het gastland hebben verkregen, niet opgenomen zijn in deze cijfers. Daaruit volgt dat bestaande netwerken en hun effecten waarschijnlijk groter zijn dan gesuggereerd worden door deze data. Hoe dan ook gebruikt deze studie, omwille van het gebrek aan geschikte gegevens, desalniettemin de migrantenstock die al in het gastland aanwezig is als maat van benadering voor netwerkeffecten.³²⁴

2.3 Push-pull model

Economische migratiemodellen zijn gewoonlijk gebaseerd op het zogenaamde 'push-pull model'. Dit identificeert een aantal negatieve pushfactoren in het land van oorsprong die mensen ertoe brengen weg te trekken, in combinatie met een aantal positieve pullfactoren die migranten aantrekken in het gastland. De pushfactoren houden zowel demografische, als politieke en economische tegenspoed in de thuislanden in. De pullfactoren daarentegen houden de geografische en culturele nabijheid en de comparatieve voordelen in het aankomstland in, zoals bijvoorbeeld hogere lonen en betere werkomstandigheden. Dit is een meer uitgebreid model dan het eenvoudige economische model dat volledig afhangt van verschillen in loonniveaus.³²⁵

---

³²² A. Zaiceva (2003), An assesment of potential migration pressure in the enlarged Europe: panel estimations approach, European University Institute, p. 4.

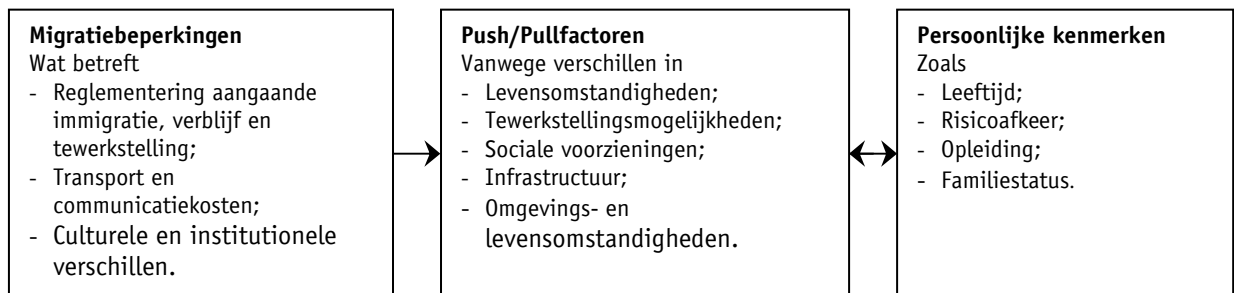
³²³ J. Bruder (2003), East-West Migration in Europe, 2004–2015 Conclusions from Southern Enlargement, Rostock: University of Rostock, p. 5.

³²⁴ Ibidem.

³²⁵ M. Piracha, R. Vickerman (2002), Immigration, Labour Mobility and EU Enlargement, Kent: Department of Economics University of Kent, p. 11, 12.

Push en pull factoren aangaande migratiebeslissingen worden bepaald door twee aspecten. Aan de ene kant, zijn er bestaande migratiehindernissen zoals migratiekosten of institutionele beperkingen, bijvoorbeeld beperkend immigratiebeleid. Aan de andere kant spelen de karakteristieken van de individuen, zoals risicoaversie of leeftijd, een belangrijke rol in het evalueren van push en pullfactoren. Figuur 29 illustreert dit.³²⁶

Figuur 29: Determinanten van de migratiebeslissing

Bron: F. Mester (2000), *Zuwanderungen in die Laender der Europaeischen Union: Bestimmungsgruende, Folgen und migrationspolitische Implikationen*, Muenster: institut fuer Siedlungs- und Wohnungswesen, p. 106, 107 in J. Bruder (2003), *East-West Migration in Europe, 2004-2015 Conclusions from Southern Enlargement*, Rostock: University of Rostock, p. 6

2.3.1 Pushfactoren

Demografische factoren zijn een belangrijke drijvende kracht in migratie. Lagere cijfers van bevolkingsgroei in de Europese Unie kunnen leiden tot een significant tekort in het arbeidsaanbod in de komende 20 jaren. Hoewel de bevolkingsgroei in de Centraal- en Oost-Europese lidstaten ook vrij laag is, kunnen hogere werkloosheidcijfers een belangrijke stimulans betekenen om te verhuizen. Dit kan een behoorlijke druk zetten op de economieën van de EU-15 landen.³²⁷

Politieke factoren zijn complexer en kunnen mogelijk meer diepgaande invloed uitoefenen op het migratieproces dan demografische factoren. Ongeduld, vooral bij opgeleide jongeren,

³²⁶ J. Bruder (2003), *East-West Migration in Europe, 2004 – 2015 Conclusions from Southern Enlargement*, Rostock: University of Rostock, p. 6.

³²⁷ M. Piracha, R. Vickerman (2002), *Immigration, Labour Mobility and EU Enlargement*, Kent: Department of Economics University of Kent, p. 12.

met de trage transitie­nelheid naar geliberaliseerde markten en de toename van etnische spanningen in een aantal Centraal- en Oost-Europese landen, die tijdens de communistische periode gemaskeerd bleven, kunnen leiden tot ernstige pushfactoren.³²⁸

Economische factoren zijn de belangrijkste pushfactoren. Een trage overgangssnelheid kan migratiegevoelens uitlokken bij jongeren, maar een snellere transitie kan leiden tot werkloosheid en een zwak sociaal veiligheidssysteem kan bijdragen tot massaverhuizingen wanneer mensen baten (veroorzaakt door hogere lonen) tegen kosten (veroorzaakt door werkloosheid en lage uitkeringen) gaan afwegen.³²⁹

2.3.2 Pullfactoren

De andere kant van dit migratiemodel zijn de pullfactoren. De arbeidsmarkt effecten zijn de belangrijkste pullfactoren aangezien ze belangrijke redenen zijn voor de Europese Unie om arbeid te importeren vanuit de Centraal- en Oost-Europese landen. De arbeidsmarktproblematiek is gelinkt met de demografische factoren. Er is ook een tekort aan arbeiders in sommige industrieën. Producenten leggen druk op de overheden van de thuislanden om restricties op buitenlandse arbeid te verminderen.³³⁰

Belangrijk is de overweging van migratie als een deel van een dynamisch proces van arbeidsmarktaanpassing. Migratie is niet enkel een permanente arbeidsbeweging van een regio of land naar een ander, met betrekking tot verhuizing van zowel werkplaats als residentie. Zo'n vorm van migratie bevindt zich in het ene extreem van een continuüm van veranderingen die zowel ruimtelijk, wat betreft werk- en woonplaats, als tijdelijk, wat betreft de tijdsduur verbleven op de nieuwe locatie, gedefinieerd moeten worden. Veel beweging binnen de Europese arbeidsmarkten is slechts voor een korte termijn, soms door regulaire restricties, maar meestal door keuze van de migrant. Dit houdt dus ook frequente seizoensbeweging in van arbeiders onder specifieke contracten. Aan het ander einde van het

---

³²⁸ M. Piracha, R. Vickerman (2002), *Immigration, Labour Mobility and EU Enlargement*, Kent: Department of Economics University of Kent, p. 12.

³²⁹ Ibidem.

³³⁰ Ibidem, p. 13.

spectrum bevindt zich binnen de Europese Unie het toenemend voorkomen van wekelijks pendelen, wat duidt op de werkplaatskeuzes van huishoudens met meeverdieners en de beperkingen van de woningmarkt en de grotere afstand van de conventionele pendel, een gevolg van het verbeterde transport tussen grote steden, soms geassocieerd met telependelen.³³¹

Migratie wordt vaak gemodelleerd als de beslissing van de migrant, in termen van (statische) verschillen in inkomenspotentieel of de waarschijnlijkheid van werkloosheid in twee regio's. Hierachter schuilt dat dit als een deel van een lange termijn, dynamische aanpassing gezien kan worden waarin migratie een antwoord is op lange termijn verwachtingen in beide markten, en waarin individuen zouden kunnen kiezen voor werk voor een bepaalde periode in een andere markt als deel van een proces van het verwerven van nieuwe vaardigheden, of geld voor toekomstige investeringen, of het zenden van inkomsten naar huis.³³²

2.4 Econometrische modellen

Voor de aanvang van een eigen onderzoek is het interessant na te gaan hoe andere onderzoeken tewerk zijn gegaan. De keuze viel op twee recente onderzoeken, één op nationaal niveau Abraham et. al. (2005) en één op internationaal niveau Boeri-Brücker (2005).

2.4.1 Abraham et. al. (2005)

Abraham et. al. (2005) wou met zijn onderzoek een antwoord vinden op de volgende vragen:

- Wat is de verwachte netto toestroom van werknemers uit de nieuwe en kandidaat lidstaten naar de Vlaamse arbeidsmarkt?
- Wat zijn de karakteristieken van deze instroom?

---

³³¹ M. Piracha, R. Vickerman (2002), *Immigration, Labour Mobility and EU Enlargement*, Kent: Department of Economics University of Kent, p. 13.

³³² *Ibidem*, p. 14.

- Wat zijn de belangrijkste verklarende factoren van deze migratiestromen naar Vlaanderen?³³³

Aangezien het uiteindelijke effect op de toekomstige arbeidsimmigratie een resultante zou zijn van vraageffecten en aanbodwijzigingen, werd er zowel een vraag- als een aanbodbenadering gehanteerd. Bij de vraagbenadering lag de focus op de vraag vanuit Vlaanderen naar arbeidskrachten uit de nieuwe en kandidaat-lidstaten. Bij de eerste methode werden de gegevens over arbeidskaarten B voor nieuwe en kandidaat-lidstaten gebruikt om een extrapolatie van de vraag voor de volgende jaren te maken. Het wegnemen van de belemmeringen in het arbeidsverkeer zou immers geen noemenswaardige bijkomende effecten hebben op de instroom van werknemers uit de nieuwe en kandidaat-lidstaten.

2.4.1.1   *Extrapolatie van de vraag naar Oost-Europese arbeidskrachten op basis van het aantal arbeidskaarten*

Voor de extrapolatie van de vraag naar Oost-Europese arbeidskrachten gebruikten Abraham et. al. (2005) de tijdreeksen van de afgeleverde arbeidskaarten in het verleden. Enkel cijfers sinds 2000 kunnen met elkaar vergeleken worden gezien de veranderingen aan de reglementering in het verleden. De benadering van Abraham et. al. (2005) gaat uit van de hypothese dat de vrijmaking van het werknemersverkeer geen specifiek effect met zich meebrengt.³³⁴

Wanneer de opheffing van de huidige beperkingen op de arbeidsmigratie van werknemers uit de nieuwe en kandidaat-lidstaten geen effect zou hebben, zouden het voornamelijk andere factoren zijn die de evolutie van het werknemersverkeer bepalen, bijvoorbeeld toenemende internationalisering van de arbeidsmarkten dat samengaat met toegenomen intra-industrie handelsrelaties, directe buitenlandse investeringen en een toegenomen specialisatie. Aangezien deze factoren al in de huidige trend van arbeidsimmigratie doorgesijpeld zijn, werd de bestaande trend doorgetrokken onder de hypothese van een nuleffect. Er worden

---

³³³ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 148.

³³⁴ Ibidem, p. 149.

een aantal effecten opgevangen door deze trend die ook na de vrijstelling van het werknemersverkeer zal spelen.³³⁵

Het totale aantal arbeidskaarten kan niet zomaar gebruikt worden als een indicator van arbeidsmigratie.³³⁶ Er zijn een aantal elementen van belang in de studie van Abraham et. al. (2005) om de jaarlijkse arbeidsimmigratie uit de nieuwe en kandidaat-lidstaten correct te meten en te kunnen vergelijken in de tijd. Alle Oost-Europese onderdanen, die naar Vlaanderen en België willen komen met als hoofdreden om er tewerkgesteld te worden, moeten over een arbeidskaart type B beschikken. In principe is de toestroom dus meetbaar. De jaarlijkse toestroom van arbeidsimmigranten uit de nieuwe en de kandidaat-lidstaten in Vlaanderen werd gemeten aan de hand van een lineaire trendschatting van de eerste aanvragen³³⁷ van de arbeidskaarten type B voor ongewijzigde categorieën³³⁸ in beschouwing genomen.³³⁹

2.4.1.2 Probit-analyse van de huidige en toekomstige vraag naar Oost-Europese arbeidskrachten

Bij de probit-analyse van de huidige en de toekomstige vraag naar Oost-Europese arbeidskrachten gaan Abraham et. al. (2005) ervan uit dat er wel degelijk een additionele impact mogelijk is van de vrijmaking van het werknemersverkeer. De voornaamste reden is dat de restrictieve overgangperiode toch belangrijke kosten oplegt aan een werkgever die een werknemer uit de nieuwe en kandidaat-lidstaten uit de categorie van niet-

---

³³⁵ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 149

³³⁶ Zoals vermeld in het jaarrapport van de Cel Migratie van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Afdeling Tewerkstelling.

³³⁷ Er wordt geen rekening gehouden met hernieuwingen van arbeidskaarten type B aangezien de werknemers waarvoor zo'n hernieuwing wordt aangevraagd reeds legaal in het land/regio aan het werk zijn.

³³⁸ Enkel de categorieën van arbeidskaart type B worden in beschouwing genomen waarvoor de wetgeving sinds 2000 onveranderd is gebleven en die met arbeidsredenen te maken hebben.

³³⁹ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 149, 150.

hooggeschoolden. Het is dus niet ondenkbeeldig dat arbeidsmigratie toeneemt voor werknemers buiten deze categorie.³⁴⁰

Voor de probit-benadering werd er gebruik gemaakt van de resultaten van hun bedrijfsenquête. Deze unieke data zeggen iets meer over de tewerkstelling van werknemers uit nieuwe kandidaat-lidstaten en over de verwachte toekomstige tewerkstelling na opheffing van de beperkingen op het vrij arbeidsverkeer uit de nieuwe lidstaten.³⁴¹

De motivatie en functie van de tewerkstellingsbeslissing geven een indicatie over de aard van de arbeidsvraag in termen van de prijs die de werkgever ervoor over heeft om iemand uit de nieuwe en kandidaat-lidstaten aan te nemen. De tewerkstelling in België van een werknemer uit de nieuwe en kandidaat-lidstaten valt onder de Belgische arbeidswetgeving wat betekent dat tenminste het minimumloon moet betaald worden. Bovendien is productiviteitsverlies mogelijk wegens knelpunten bij communicatie of extra onzekerheden bij de selectie van goede werknemers. Een aantal respondenten van de bedrijfsenquête van Abraham et. al. (2005) wezen op het gebrek aan motivatie bij Belgische werknemers, daardoor is het ook mogelijk dat de productiviteit van de Oost-Europese werknemer hoger ligt dan die van de Belgische.³⁴²

De randvoorwaarde waaraan voldaan moet worden om een economisch voordeel te kunnen halen voor de Vlaamse of Belgische werkgever uit de tewerkstelling van arbeidskrachten uit de Centraal- en Oost-Europese werknemers is de volgende:

$$W_{\min} + C - \Delta D < W_b + \lambda$$

- $W_{\min}$ is het geldend minimumloon voor de (sector van de) onderneming;
- C staat voor de kosten bij het aanwerven van de werknemer zoals de administratieve lasten, communicatieproblemen en bijkomende uitgaven voor een goede selectie;

---

³⁴⁰ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 154.

³⁴¹ Ibidem.

³⁴² Ibidem, p. 156.

- ΔD is de verandering in productiviteit ten gevolge van het tewerkstellen van een werknemer uit de nieuwe en kandidaat-lidstaten. Bij een verlies aan productiviteit is $\Delta D < 0$. Bij een toename is $\Delta D > 0$;
- W_b is het loon dat aan een Belgische werknemer voor dezelfde positie of vacature zou worden uitbetaald;
- λ is de wachtpremie, dit is de kost die de werkgever oploopt door het niet tijdig kunnen invullen van een vacature.³⁴³

De kosten voor het aannemen van een werknemer uit de nieuwe en kandidaat-lidstaten en de alternatieve kosten bij het aannemen van een Belgische arbeidskracht worden weergegeven in respectievelijk de linker- en rechterzijde van de ongelijkheid. Wanneer de linkerzijde kleiner is dan de rechterzijde ontstaat er een economisch voordeel.³⁴⁴

Wanneer de vraag uitgaat naar knelpuntvacatures houdt dit in dat gegeven W_b er binnen een bepaalde tijdsspanne geen aanbod op de Vlaamse arbeidsmarkt kan gevonden worden of dat de invulling meer tijd vraagt.³⁴⁵

2.4.1.3 Bi-variate probit schatting en de vraagkansen

Aan de hand van een bivariate probitschatting wordt de vraag naar arbeid gemodelleerd en worden voor beide types van toekomstige vraag naar werknemers uit nieuwe en kandidaat-lidstaten geschat. De kans dat een bedrijf een werknemer uit deze landen wil tewerkstellen, of heeft tewerkgesteld, wordt in een probit-model gefomuleerd:

$$\Pr(V=1|X) = \Phi(\beta_0 + \beta_1 X)$$

- $\Pr(V=1|X)$ is de kans dat het bedrijf aangeeft dat het een werknemer uit de nieuwe of kandidaat-lidstaten wil aannemen, of heeft aangenomen, gegeven de waarden van X ;
- X is set van verklarende variabelen;
- F is de cumulatieve normale verdelingsfunctie.³⁴⁶

---

³⁴³ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 156, 157.

³⁴⁴ Ibidem.

³⁴⁵ Ibidem.

Een bedrijf vraagt buitenlandse werknemers uit de nieuwe en kandidaat-lidstaten indien de minimumvoorwaarde $z > 0$ voldaan is. Variabele z kan niet geobserveerd worden. Er wordt wel geobserveerd wanneer een bedrijf een werknemer uit de nieuwe kandidaat-lidstaten aanneemt. Indien $z > 0$ is $V = 1$ en indien $z < 0$ is $V = 0$. Het al dan niet willen tewerkstellen van een werknemer uit de nieuwe en kandidaat-lidstaten is een functie van de niet-geobserveerde variabele z , die zelf afhangt van de verklarende variabelen X . Voorgaande functie kan geherformuleerd worden als:³⁴⁷

$$\Pr(V=1|X) = \Pr(z > 0) = \Phi(\beta_0 + \beta_1 X)$$

Dit geldt zowel voor de huidige als voor de toekomstige vraag. De bi-variate probit schatting schat zowel de huidige als de toekomstige vraag simultaan en gaat van de hypothese uit dat de covariantie van de resttermen niet gelijk is aan nul, wat beter met de realiteit overeenstemt. De toekomstige vraag naar werknemers uit de nieuw en kandidaat-lidstaten kan in twee types verdeeld worden, namelijk de vraag die een knelpuntkarakter heeft en de vraag die duidt op een sterke(re) graad van engagement. Abraham et. al. (2005) maken om die reden twee bi-variate probit schattingen: één met een toekomstige vraag met knelpuntkarakter en één met een toekomstige vraag met een grotere graad van engagement.³⁴⁸

2.4.1.4 Resultaten Abraham et. al. (2005)

De resultaten van de verschillende benaderingen van Abraham et. al. (2005) worden weergegeven in tabel 73. Ongeacht de gekozen benadering zullen de effecten eerder beperkt zijn. De vrees van een overspoeling van de Vlaamse arbeidsmarkt met werknemers uit de nieuwe en kandidaat-lidstaten lijkt volgens Abraham et. al. (2005) zowel langs vraag- en aanbodzijde ongegrond.

---

³⁴⁶ F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 160.

³⁴⁷ Ibidem.

³⁴⁸ Ibidem, p. 160, 161.

Tabel 73: Vergelijking van de instroom van werknemers uit de nieuwe en kandidaat-lidstaten volgens de verschillende benaderingen van Abraham et. al. (Vlaanderen, 2005)

Instroom aantal werknemers uit de nieuwe en kandidaat-lidstaten in Vlaanderen	Vraag (1) Lineaire extrapolatie	Bi-variate probit vraaganalyse (2)				Aanbod
		Knelpuntvraag		Vraag met engagement (3)		
		Arbeidskaarten	Nationaliteit	Arbeidskaarten	Nationaliteit	
Referentiejaar:						
2003	1.019	1.568	2.963	1.568	2.963	1.171
Prognoses:						
2004	1.067	1.651	3.120	1.802	3.344	2.311
2005	1.205	1.734	3.277	2.007	3.725	2.884
2006	1.344	1.817	3.434	2.211	4.106	2.844
2008	1.622	1.983	3.748	2.620	4.869	2.170
2010	1.900	2.149	4.062	3.029	5.631	1.441

- (1) Berekeningen op basis van het aantal arbeidskaarten type B, eerste aanvragen voor ongewijzigde categorieën voor het startjaar 2003;
- (2) Er wordt verondersteld dat zich in de opeenvolgende jaren dezelfde veranderingen van immigratiestromen zullen voordoen als die van 2003. De cijfers voor de arbeidskaarten refereren naar het aantal arbeidskaarten type B voor ongewijzigde categorieën zowel eerste aanvragen als hernieuwingen;
- (3) Onder de veronderstelling dat bedrijven die reeds in het verleden werknemers uit nieuwe en kandidaat-lidstaten hebben aangeworven maar niet zeker zijn dit in de toekomst nog te doen, vooralsnog zulke werknemers in de toekomst zullen aannemen. Dit is het zogenaamde tussenscenario.

Bron: F. Abraham, et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea, p. 180

2.4.2 Boeri-Brücker (2005)

2.4.2.1 Schatting van het migratiepotentieel

Het model waarop Boeri en Brücker (2005) de schatting van het migratiepotentieel baseren, verklaart het aantal migranten door het inkomensverschil tussen het gast- en het thuisland, het inkomen in het thuisland, en de tewerkstellingsgraden in het bestemmings- en thuisland. De lange termijn relatie tussen het aantal migranten en de verklarende variabelen wordt gegeven door:

$$mst_{it} = a_1 \ln(w_{ft} / w_{it}) + a_2 \ln(e_{ft}) + a_4 \ln(e_{it}) + \mu_i + \varepsilon_{it}$$

- mst_{it} staat voor het aantal migranten als een percentage van de populatie in land i ;
- w_{ft} en w_{it} zijn de loontarieven in respectievelijk het thuis- en gastland;
- e_f en e_i zijn respectievelijk de tewerkstellingsgraden in het gast- en thuisland;
- μ_i is een landspecifiek vast effect;
- ε_{it} is de errorterm;

- $i = 1, \dots, N$ en $t = 1, \dots, T$ zijn de thuisland- en tijdsindicatoren, f slaat terug op het bestemmingsland.

Er wordt verwacht dat het inkomensverschil, het thuisinkomen en de tewerkstellingsgraad in het gastland een positief teken heeft, terwijl de tewerkstellingsgraad in het thuisland een negatief teken heeft.³⁴⁹

Terwijl de meeste modellen in de literatuur veronderstellen dat er een lange termijn evenwichtsrelatie tussen migratiestromen en de verklarende variabelen bestaat, wordt hier aangegeven dat er een evenwicht verschijnt tussen migratievoorraden en de verklarende variabelen op lange termijn. Terwijl het 'stroommodel' gebaseerd is op de assumptie dat alle individuen homogeen zijn met betrekking tot hun preferenties en menselijke kenmerken, veronderstelt het 'stockmodel' dat individuen heterogeen zijn. Met als gevolg dat voor een gegeven verschil in verwachte inkomensniveaus, het migratiestockevenwicht eventueel bereikt wordt wanneer de voordelen van migratie gelijk zijn aan de kosten voor de marginale migrant. Het stockmodel steunt niet op de veronderstelling dat alle migratie permanent is. Integendeel, onder de assumptie van heterogeniteit, varieert de migratieduur tussen de individuen. In evenwicht is de emigratie van jongere cohorten gelijk aan de terugkeermigratie van oudere cohorten, zolang snelheid van natuurlijke populatiegroei gelijkaardig is met de thuispopulatie en de migrantenpopulatie.³⁵⁰

De hypothesis, dat migratiestocks of voorraden en de verklarende variabelen gekenmerkt worden door een evenwichtsrelatie, of, in meer technische termen, gecoïntegreerd zijn, kan statistisch getest worden. Het kan bewezen worden dat voor de reeks gegevens van Boeri-Brücker (2005) de verklarende variabelen (BBP per capita, tewerkstellingsgraad) en de migratievoorraad instationair zijn en hetzelfde stochastisch proces volgen, terwijl de migratieniveaus stationair zijn.³⁵¹

---

³⁴⁹ T. Boeri, H. Brücker, Migration, Co-ordination Failure and EU enlargement, Discussion Paper no. 1600, Bonn: IZA, mei 2005, p. 47.

³⁵⁰ Ibidem.

³⁵¹ Ibidem.

Dit laat toe om een 'panel cointegration model' te schatten. De uiteindelijke schattingsvergelijking wordt gespecificeerd in de vorm van een 'error correction' mechanisme (ECM), wat toelaat zowel de lange termijn gecoïntegreerde vector en de korte termijn dynamica te schatten. De schattingsvergelijking heeft volgende vorm:

$$\Delta mst_{it} = b_1 + mst_{i,t-1} + b_2 \ln(w_f/w_i)_{t-1} + b_3 \ln(w_i)_{t-1} + b_4 \ln(e_i)_{t-1} + b_5 \ln(e_i)_{t-1} + b_6 \Delta \ln(w_f/w_i)_t + b_7 \Delta \ln(w_i)_t + b_8 \Delta \ln(e_{ft}) + b_9 \ln(e_{it}) + b_{10} \Delta mst_{i,t-1} + \eta' z_{it} + \mu_i + \varepsilon_{it}$$

- z_{it} is een vector van institutionele variabelen;
- η is de corresponderende vector van de coëfficiënten;
- Δ is de eerste verschil operator;
- Drie dummyvariabelen worden hier beschouwd om verschillende institutionele voorwaarden voor migratie vast te leggen: gastarbeidersakkoorden tussen het gastland en Duitsland, vrij verkeer tussen het gastland en Duitsland, en de dictatuur in het gastland. De eerste twee variabelen zouden verminderde wettelijke en administratieve hindernissen voor migratie vastleggen, de laatste variabele een politieke 'pushfactor' in het gastland.³⁵²

Uit de drie regressies die Boeri-Brücker (2005) uitvoerden, namelijk 'Fixed Effects (within) regression', 'Feasible Generalised Least Squared (FGLS) regression with country dummy' en 'FGLS regression with country dummy', bleek dat er een positief en significant teken is voor het inkomensverschil, het inkomen in het thuisland en de tewerkstellingsgraad in het bestemmingsland, en een negatief en significant teken van de tewerkstellingsgraad in het zendland. Deze resultaten bevestigden hun verwachtingen. Met betrekking tot de institutionele variabelen, hebben gastarbeiderrekrutering en dictatuur in het thuisland een positief en significante impact op migratie. De dummy variabele voor vrij verkeer in de Europese Unie lijkt enkel significant te zijn in de laatste regressie.³⁵³

De drie schattingsmodellen hebben verschillende beperkingen voor de foutenterm. De eerste schatter is een standaard vaste effecten schatter, die veronderstelt dat de fouten

---

³⁵² T. Boeri, H. Brücker, Migration, Co-ordination Failure and EU enlargement, Discussion Paper no. 1600, Bonn: IZA, mei 2005, p. 48.

³⁵³ Ibidem.

homoscedastisch zijn, en dat ze niet gecorreleerd zijn tussen groepen. De tweede schatter houdt rekening met heteroscedasticiteit in de foutentermen. De derde schatter houdt zowel rekening met heteroscedasticiteit en correlatie tussen de groepen (sferische verstoringen). De teststatistieken tonen dat het model, dat rekening houdt met heteroscedastische fouten, de voorkeur geniet van het model dat rekening houdt met homoscedastische foutentermen. Bovendien tonen de teststatistieken dat het model dat rekening houdt met zowel heteroscedastische en gecorreleerde foutentermen, de voorkeur geniet van het model dat enkel rekening houdt met heteroscedastische fouten. Bijgevolg werd de projectie van het migratiepotentieel gebaseerd op de laatste specificatie van het schattingsmodel.³⁵⁴

De projectie van het migratiepotentieel voor landen out-of-sample houdt het probleem in dat de intercept term verschilt tussen individuele landen in de vaste effecten regressie. Deze verschillen reflecteren de impact van tijdinvariante variabelen, zoals geografie, taal, cultuur,... op migratie. Boeri-Brücker (2005) volgt hier de procedure van Fertig (2001) en Brücker-Boeri (2001). Ze verklaren de vaste effecten in een tweede regressie door tijdinvariante variabelen. Ze regresseren de vaste effecten verkregen in de eerste regressie tegen geografische afstand, afstand in het kwadraat, een dummyvariabele voor geografische nabijheid, een dummyvariabele voor geografische locatie in het Oosten van Europa, en een dummyvariabele voor gemeenschappelijke taal. Deze variabelen verklaren bijna 90% van de variantie in de vaste effecten.³⁵⁵

2.4.2.2 Het simulatiemodel

Het simulatiemodel van Boeri-Brücker (2005) is gebaseerd op Levine (1999)³⁵⁶. Er zijn echter een aantal verschillen namelijk de arbeidsmarkt wordt in dit model opgesplitst in een ongeschoold en een hooggeschoold segment en de loonelasticiteit met betrekking tot de werkloosheidsgraad verschilt tussen die segmenten. Er komen ook een aantal andere aspecten aan bod zoals werkloosheidsvoordelen, regionaal inkomen en

---

³⁵⁴ T. Boeri, H. Brücker, Migration, Co-ordination Failure and EU enlargement, Discussion Paper no. 1600, Bonn: IZA, mei 2005, p. 48.

³⁵⁵ Ibidem, p. 50.

³⁵⁶ P. Levine (1999), 'The welfare economics of migration control', *Population Economics*, 12, p. 23-43.

tewerkstellingsverschillen. In een later stadium van de analyse wordt het migratievolume als endogeen beschouwd. Het model baseert zich op een aantal arbitraire veronderstellingen maar desalniettemin laat het toch enkele fundamentele mechanismen toe waardoor migratie inkomen, tewerkstelling en welzijn van de betrokken partijen kan beïnvloeden in de gast- en thuislanden.³⁵⁷

De output van de economieën in de gast- en bestemmingslanden voor migratie wordt voortgebracht door ongeschoolde arbeid, geschoolde arbeid en fysisch kapitaal. Productietechnologieën hebben constante schaalopbrengsten en worden benaderd door een Cobb-Douglas functie:

$$Y_i = \bar{A}_i L_i^{\alpha_i} H_i^{\beta_i} K_i^{1-\alpha_i-\beta_i}, \quad i = f, h$$

- Y_i staat voor output;
- $\bar{A}_i$ is een productiviteitsparameter, die het niveau van technologie en instellingen reflecteert;
- L_i is de ongeschoolde arbeid;
- H_i is de geschoolde arbeid;
- K_i is het fysisch kapitaal;
- α_i , β_i en $1-\alpha_i-\beta_i$ zijn respectievelijk de aandelen van ongeschoolde arbeid, geschoolde arbeid en kapitaal in het totale inkomen;
- $i \in \{f, h\}$ is een index voor respectievelijk het bestemmingsland f en het thuisland h .³⁵⁸

De postmigratie allocatie van ongeschoolde arbeid in het bestemmings- en thuisland wordt geformuleerd als volgt:

$$N_f = N_f + \gamma M, \quad N_h = N_h - \gamma M$$

- Stel N_i de initiële premigratie, de schenking van land i met ongeschoolde arbeid;
- M staat voor het aantal migranten;
- γ is de proportie van ongeschoolde arbeid in de migrantenpopulatie.

---

³⁵⁷ T. Boeri, H. Brücker, Migration, Co-ordination Failure and EU enlargement, Discussion Paper no. 1600, Bonn: IZA, mei 2005, p. 51.

³⁵⁸ Ibidem.

Analoog kan de postmigratie allocatie van geschoolde arbeid als volgt geformuleerd worden:

$$S_f = S_f + (1 - \gamma)M, S_h = S_h - (1 - \gamma)M$$

- Stel S_i de schenking met geschoolde arbeid;
- $(1 - \gamma)$ staat voor de proportie van de geschoolde arbeiders in de migrantenpopulatie.

In alle simulaties wordt verondersteld dat de totale arbeidskrachten, dit is het aantal geschoolde en ongeschoolde arbeiders, gelijk is in het gast- en thuisland in het premigratie stadium. Het model heeft een comparatief statisch karakter in die zin dat kapitaalaccumulatie niet in overweging wordt genomen en dat de productiviteitsparameter verondersteld wordt vast te zijn.³⁵⁹

Lonen en de vraag naar arbeid worden sequentieel bepaald. In de eerste stap worden lonen vastgezet door een bilaterale onderhandelingsmonopolie tussen vakbonden en werkgeverfederaties. In de tweede stap huren winstmaximaliserende firma's arbeid in tot het marginale product van arbeid gelijk is aan de inkomensgraad. De deelnemers van de loononderhandelingen zijn hiervan op de hoogte. Gegeven dit loonzettingsmechanisme reageren de lonen, zij het niet perfect, op de werkloosheidsgraad in de economie maar ook op andere factoren zoals aanwezige kapitaalvoorraad (capital endowments) die de arbeidsproductiviteit beïnvloedt. Dit laat toe loontarieven voor ongeschoolde en geschoolde arbeid als functies uit te drukken van respectievelijk de werkloosheidsgraad en kapitaalschenkingen in de economie:

$$w_{L,i} = f_i(u_{L,i}, K_i), \quad f_{u,i} < 0, f_{K,i} > 0,$$

$$w_{H,i} = g_i(u_{H,i}, K_i), \quad g_{u,i} < 0, g_{K,i} > 0,$$

- $f_{u,i}$ en $g_{u,i}$ verwijzen naar de gedeeltelijke afgeleide van de loontarieven wat betreft de werkloosheidsgraad;
- $f_{K,i}$ en $g_{K,i}$ verwijzen naar de gedeeltelijke afgeleiden van de loontarieven met betrekking tot de kapitaalvoorraad in economie i ;

---

³⁵⁹ T. Boeri, H. Brücker, Migration, Co-ordination Failure and EU enlargement, Discussion Paper no. 1600, Bonn: IZA, mei 2005, p. 51.

- De werkloosheidsgraden voor ongeschoolde en geschoolde arbeid worden gedefinieerd als respectievelijk: $u_{L,i} = 1 - L_i/(N_i)$ en $u_{H,i} = 1 - H_i/(S_i)$
- De loonelasticiteiten met betrekking tot de werkloosheidsgraad kunnen dus verschillen voor ongeschoolde en geschoolde arbeid.

Hoe hoger de flexibiliteit van de arbeidsmarkten, dus hoe hoger de semi-elasticiteit tussen het loon en de werkloosheidsgraad, hoe hoger de marginale reactie van tewerkstelling wat betreft migratie. Immigratie van ongeschoolde arbeiders verandert niet de tewerkstelling van ongeschoolde arbeiders, het vermeerdert enkel de werkloosheid van ongeschoolde arbeidskrachten in de gastlanden. De immigratie van geschoolden verhoogt echter de tewerkstelling van ongeschoolden in gastlanden aangezien geschoolde en ongeschoolde arbeidskrachten complementair zijn onder de assumpties van het model van Boeri-Brücker (2005). De impact van migratie op werkgelegenheid/werkloosheid en inkomen hangt hoofdzakelijk af van de samenstelling van de migratiebevolking met betrekking tot hun vakkundigheid.³⁶⁰

2.4.2.3 Resultaten Boeri-Brücker (2005)

Boeri en Brücker (2005) hebben, zoals hierboven vermeld, onder andere het migratiepotentieel geschat³⁶¹. Onder de veronderstelling dat de regionale verdeling van migranten in de EU-15 relatief constant blijft over tijd, extrapoleerden Boeri en Brücker (2005) de Duitse resultaten naar de overige EU-landen. Deze resultaten worden weergegeven in tabel 74. Wanneer verondersteld wordt dat alle EU-15 landen vrij verkeer in 2004 hadden geïntroduceerd, werd er een initiële nettomigratie voorspeld van 270.000 personen van de acht nieuwe lidstaten in 2004 en ongeveer 300.000 één jaar later. De potentiële lange termijn migratie zou dan ongeveer 3 miljoen mensen zijn na 30 jaar.

---

³⁶⁰ T. Boeri, H. Brücker, Co-ordination Failure and EU enlargement, Discussion Paper no. 1600, Bonn: IZA, mei 2005, p. 53.

³⁶¹ Hier worden enkel de resultaten van de schatting van potentiële migratiestromen weergegeven. Voor de resultaten van het simulatiemodel van Boeri en Brücker (2005) kan altijd hun rapport geraadpleegd worden.

Tabel 74: Potentiële migratie van de acht Oost-Europese nieuwe lidstaten (EU-15, 2004-2030)

	Nettomigratie					Vreemde bevolking				
	2004	2005	2010	2020	2030	2004	2005	2010	2020	2030
Oostenrijk	19.983	21.714	8.696	1.706	924	80.681	102.394	172.837	206.605	218.978
België	3.346	3.636	1.456	286	155	13.508	17.144	29.938	34.592	36.664
Denemarken	2.937	3.192	1.278	251	136	11.860	15.052	25.406	30.370	32.189
Finland	3.455	3.754	1.503	295	160	13.949	17.703	29.883	35.721	37.860
Frankrijk	13.158	14.297	5.726	1.124	609	53.124	67.421	113.803	136.038	144.185
Duitsland	155.561	169.031	67.691	13.284	7.197	628.065	797.096	1.345.459	1.608.334	1.704.652
Griekenland	18.174	19.747	7.908	1.552	841	73.374	93.121	157.184	187.895	199.147
Ierland	3.099	3.368	1.349	265	143	12.513	15.881	26.806	32.044	33.963
Italië	25.865	28.105	11.255	2.209	1.197	104.428	132.533	223.709	267.417	283.431
Luxemburg	392	426	171	33	18	1.582	2.008	3.389	4.052	4.294
Nederland	4.443	4.827	1.933	379	206	17.937	22.764	38.425	45.933	48.683
Portugal	244	265	106	21	11	985	1.250	2.110	2.522	2.673
Spanje	4.333	4.708	1.885	370	200	17.493	22.201	37.474	44.796	47.479
Zweden	6.154	6.687	2.678	526	285	24.848	31.535	53.230	63.629	67.440
VK	11.617	12.623	5.055	992	537	46.901	59.524	100.473	120.104	127.296
EU-15	272.761	296.378	118.689	23.292	12.619	1.101.249	1.397.627	2.359.127	2.820.052	2.988.936

Bron: T. Boeri, H. Brücker, Migration, Co-ordination Failure and EU enlargement, Discussion Paper no. 1600, Bonn: IZA, mei 2005, p. 14

2.4.3 Eigen resultaten

De eigen resultaten zijn gebaseerd op de relatie tussen nettomigratie en enkele economische indicatoren. Het eigen onderzoek bestaat uit een tweeluik. De eerste twee econometrische modellen richten zich op het macro-economische niveau. Het derde model is specifiek voor de bouwsector. De gegevens waarop het onderzoek gebaseerd is zijn data die al eerder in de andere delen aan bod kwamen. Telkens wordt er verwezen waar de cijfers terug gevonden kunnen worden.

De resultaten worden via het SAS Enterprise Guide softwareprogramma gegenereerd. Bovendien worden deze resultaten vergeleken met de output van het SPSS softwareprogramma. Bij de eerste twee modellen blijkt dat de twee programma's dezelfde resultaten vertonen, bij het derde model is er echter een verschil.

Het aantal onafhankelijke variabelen in de drie modellen blijft beperkt om toch zo een groot mogelijk aantal gebruikte observaties in het model te kunnen opnemen. Wanneer er

verschillende data ontbreken of niet beschikbaar zijn kan dit het model immers op een negatieve manier beïnvloeden. Het is namelijk zo dat SAS Enterprise Guide bij elk ontbrekend cijfer de overeenkomstige statistieken van de andere landen ook niet in overweging neemt. Ook bij de variabelen die wel in de modellen zijn opgenomen zitten ontbrekende data. Er is getracht via extrapolatie en imputatie de ontbrekende observaties in te vullen, maar uiteindelijk is besloten om toch niets te doen aan de ontbrekende data. Wanneer er bijvoorbeeld een lineaire trend wordt doorgetrokken moet er ook rekening gehouden worden met andere factoren die ook een belangrijke rol spelen in de trend van de variabele. Zo speelt de toetreding tot de EU een grote rol in de economische indicatoren van een land. Die rol is vaak moeilijk in te schatten en voorzichtigheid is dus erg belangrijk.

2.4.3.1 Model 1

In het eerste model wordt nagegaan hoe het aantal immigranten in een land afhankelijk is van een aantal demografische en economische indicatoren van dat land en enkele landspecifieke en jaarspecifieke effecten.

a. Variabelen model 1

De afhankelijke variabele in het eerste model is de nettomigratie (tabel 31). Nettomigratie is het verschil tussen immigratie en emigratie van een gebied gedurende een jaar. Het is negatief wanneer het aantal emigranten het aantal immigranten overschrijdt.

De onafhankelijke variabelen zijn enkele dummyvariabelen (zie verder), het bevolkingsaantal (tabel 29), de populatieverandering (tabel 30), de tewerkstellingsgroei (tabel 37), totale tewerkstellingsgraad (tabel 38), totale werkloosheidsgraad (tabel 40), lange termijn werkloosheidsgraad (tabel 41), arbeidskosten per uur in euro (tabel 42), maandelijkse arbeidskosten (bijlage 1), de inflatiegraad (tabel 46), de werkelijke BBP groei aan constante prijzen t.o.v. 1995 (tabel 36), het BBP per capita in koopkrachtpariteiten (tabel 35) en de arbeidsproductiviteit per werknemer (tabel 44).

Een dummyvariabele is een variabele die de aan- of afwezigheid weergeeft van een 'eigenschap'. Deze variabele heeft ofwel de waarde 0 ofwel de waarde 1. In dit model worden er dummy's gebruikt om het landspecifieke en het jaarspecifieke effect na te gaan. De landendummy's zijn Tsjechië (D_{TS}), Estland (D_{ES}), Cyprus (D_{CY}), Letland (D_{LE}), Litouwen (D_{LT}), Hongarije (D_{HO}), Malta (D_{MA}), Polen (D_{PO}), Slovenië (D_{SLOV}), Slowakije (D_{SLOW}), Bulgarije (D_{BUL}), Kroatië (D_{KR}), Roemenië (D_{ROE}), Turkije (D_{TU}). De dummy voor België wordt niet in het model gestopt aangezien dan kan nagegaan worden welk land al dan niet significant verschillend is ten opzichte van België. Er zijn dummy's voor de jaartallen van 1996 tot en met 2004 (D_{1996} tot D_{2004}). Het jaartal 2005 krijgt geen dummy om ook hier na te kunnen gaan welk land significant verschillend is van 2005. Er wordt dus telkens een landendummy en een jaartaldummy niet opgenomen om de 'dummyval' te vermijden. De dummyval is de situatie van perfecte (multi)collineariteit³⁶². De categorie zonder dummyvariabele in het model doet dan dienst als referentie.

Het eerste model ziet er bijgevolg als volgt uit:

$$\begin{aligned} \text{NETMIGR}_{i,t} = & \beta_1 + \beta_2 \text{POP}_{i,t} + \beta_3 \text{POPVERA}_{i,t} + \beta_4 \text{TEWGR}_{i,t} + \beta_5 \text{TEW}_{i,t} + \beta_6 \text{WERKL}_{i,t} + \\ & \beta_7 \text{LTWERKL}_{i,t} + \beta_8 \text{ARBKU}_{i,t} + \beta_9 \text{ARBKM}_{i,t} + \beta_{10} \text{INFL}_{i,t} + \beta_{11} \text{BBP}_{i,t} + \beta_{12} \text{BBPGR}_{i,t} + \\ & \beta_{13} \text{ARBPROD}_{i,t} + \beta_{14} D_{TSi,t} + \beta_{15} D_{ESi,t} + \beta_{16} D_{CYi,t} + \beta_{17} D_{LEi,t} + \beta_{18} D_{Lii,t} + \beta_{19} D_{HOi,t} + \beta_{20} D_{MAi,t} + \beta_{21} D_{POi,t} \\ & + \beta_{22} D_{SLOVi,t} + \beta_{23} D_{SLOWi,t} + \beta_{24} D_{BULi,t} + \beta_{25} D_{KRi,t} + \beta_{26} D_{ROEi,t} + \beta_{27} D_{TUi,t} + \beta_{28} D_{1996i,t} + \beta_{29} D_{1997i,t} + \\ & \beta_{30} D_{1998i,t} + \beta_{31} D_{1999i,t} + \beta_{32} D_{2000i,t} + \beta_{33} D_{2001i,t} + \beta_{34} D_{2001i,t} + \beta_{35} D_{2003i,t} + \beta_{36} D_{2004i,t} + u_{it} \end{aligned}$$

- u_{it} is de errorterm;
- $i = 1, \dots, N$ en $t = 1, \dots, T$ zijn de land- en tijdsindicatoren;
- T gaat van 1996 tot en met 2005
- De betekenis van de afkortingen van de variabelen zijn terug te vinden in tabel 75.

³⁶² De term multicollineariteit verwijst naar het bestaan meer dan één 'perfecte' lineaire relaties tussen sommige of alle verklarende variabelen in een regressiemodel. Collineariteit verwijst naar het bestaan van één lineaire relatie.

Tabel 75: Samenvattende tabel van de variabelen van model 1

	Variabelen	Gemiddelde	Minimum	Maximum
NETMIGR	Nettomigratie	1.233	-123.500	156.600
POP	Populatie	10.105.183	371.200	71.611.000
POPVERA	Populatieverandering	2.109	-179.500	1.081.600
TEWGR	Tewerkstellingsgroei	0,1%	-7,4%	8,1%
TEW	Totale tewerkstellingsgraad	58,7%	45,8%	69,2%
WERKL	Totale werkloosheidsgraad	10,2%	3,9%	19,8%
LTWERKL	Langetermijn werkloosheidsgraad	5,2%	0,8%	12,2%
ARBKU	Arbeidskosten per uur (euro)	5,61	1,23	29,96
ARBKM	Maandelijkse arbeidskosten (euro)	794,34	155,10	3.910,10
INFL	Inflatiegraad	12,0	-1,1	154,9
BBPGR	Werkelijke BBP groei	4,0%	-9,4%	11,1%
BBP	BBP per capita in	54,5%	25,1%	119,8%
ARBPROD	Arbeidsproductiviteit per werknemer	58,3%	28,1%	130,4%

Dummy's worden niet in deze tabel opgenomen.

Bron: Eigen berekeningen

In tabel 75 worden het gemiddelde, het minimum en het maximum van elke variabele weergegeven en dit voor alle beschikbare observaties van alle landen gedurende 1996 tot en met 2005. Hieruit blijkt dat er een enorm verschil zit tussen de verschillende gegevens van elke variabele.

Dit model probeert na te gaan welke variabelen een invloed hebben op de nettomigratie van een land. Het is te verwachten dat de totale tewerkstellingsgraad een positieve en de totale werkloosheid een negatieve invloed hebben op de migratie. Het niet vinden van werk kan immers een reden zijn om te emigreren naar een land waar de kans op tewerkstelling groter is (zie ook het push-pull model in Deel 5 paragraaf 2.3). Het lange termijn werkloosheidspercentage wordt bijgevolg ook verwacht significant te zijn. Theoretisch gezien zouden ook de landspecifieke effecten en het BBP per capita de immigratie van een land beïnvloeden. Vaak worden de loontarieven per capita ook beschouwd als onafhankelijke variabelen van een migratiemodel. In dit geval wordt dit echter vervangen door de arbeidskosten per uur in euro.

b. Werkwijze model 1

Het model is een lineaire regressie met een stapsgewijze selectie. Deze methode is gelijkaardig aan de voorwaartse selectiemethode behalve dat variabelen die al in het model zijn, niet noodzakelijk daar blijven. Variabelen worden toegevoegd of verwijderd door hun p-waarden³⁶³ voor de F-statistieken te vergelijken met de significantieniveaus³⁶⁴. Deze niveaus werden ingesteld op 0,1 om in het model te geraken en 0,15 om in het model te blijven. Dit regressiemodel bevat een combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve variabelen en is daardoor een ANCOVA model ('Analysis of Covariance' model). Er wordt gekozen voor een betrouwbaarheidsniveau van 95%. De resultaten van het final best fit model worden weergegeven in tabel 78.

c. Resultaten model 1

Slechts 77 van alle 180 observaties worden gebruikt in dit model, zoals blijkt uit tabel 76. Het probleem is dat SAS Enterprise Guide en SPSS voor elk ontbrekend gegeven ook de andere overeenkomstige data niet in overweging nemen. Er ontbreken vaak afwisselend een aantal waarden omdat die gegevens ofwel niet onderzocht werden of niet beschikbaar zijn. Er moet dus opgemerkt worden dat volgende resultaten slechts gelden voor een 43% van de observaties. Het programma geeft aan dat Dummy Kroatië en Dummy Turkije niet in de analyse terechtgekomen aangezien zij of constanten bevatten of ontbrekende correlaties hebben.

---

³⁶³ De p-waarde staat ook bekend als het exacte significantieniveau en is het laagste significantieniveau waar de nulhypothese aanvaard kan worden.

³⁶⁴ Significant betekent statistisch verantwoorde conclusies toelastend. Let op statistisch significant is niet hetzelfde als theoretisch relevant.

Tabel 76: Samenvattende tabel van gebruikte observaties van de variabelen van model 1

Aantal gelezen observaties		180				
Aantal gebruikte observaties		77				
Aantal observaties met ontbrekende waarden		103				

	Variabelen (a)	N	Gemiddelde	Standaarddeviatie	Minimum	Maximum
NETMIGR	Nettomigratie	77	1.614	13.714,878	-28.000	40.500
POP	Populatie	77	9.652.356	11.124.179,067	394.600	38.667.000
POPVERA	Populatieverandering	77	-9.874	20.550,179	-61.500	46.300
TEWGR	Tewerkstellingsgroei	77	0,0%	0,0219	-7,4%	6,3%
TEW	Totale tewerkstellingsgraad	77	59,4%	0,0457	49,7%	69,2%
WERKL	Totale werkloosheidsgraad	77	10,7%	0,0457	3,9%	19,8%
LTWERKL	Lange termijn werkloosheidsgraad	77	5,5%	0,0297	0,8%	12,2%
ARBKU	Arbeidskosten per uur (euro)	77	5,97	6,51892	1,23	29,96
ARBKM	Maandelijkse arbeidskosten (euro)	77	868,60	864,6546	179,00	3.910,10
INFL	Inflatiegraad	77	6,7	7,3514	-1,1	45,7
BBPGR	Werkelijke BBP groei	77	4,1%	0,0238	-1,9%	10,5%
BBP	BBP per capita in	77	56,2%	0,2266	25,1%	119,5%
ARBPROD	Arbeidsproductiviteit per	77	58,5%	0,2312	28,1%	130,3%

(a) Dummy's worden niet in deze tabel opgenomen.

Bron: Eigen berekeningen, via SAS Enterprise Guide

Opnieuw wordt er een overzicht gegeven van het gemiddelde, het minimum en het maximum van elke variabele. Nu wordt er enkel rekening gehouden met de gebruikte observaties, namelijk 77 per variabele. Wanneer tabel 76 vergeleken wordt met tabel 75, blijkt dat er een verschil is tussen de gemiddelden. De reden is dat vaak de uiterste waarden eruit zijn gegooid.

Ook de standaarddeviatie of standaardafwijking komt aan bod in tabel 76. De standaarddeviatie is een maatstaf van de gemiddelde afstand van de observatiewaarden ten opzichte van hun gemiddelde. Het is de wortel uit de variantie. Als de waarden allemaal dicht bij het gemiddelde liggen, is de standaarddeviatie laag en benadert ze nul. Als vele gegevens erg verschillend zijn van het gemiddelde, is de standaarddeviatie hoog en ligt ze verder van nul. Als alle waarden gelijk zijn, is de standaarddeviatie nul. De standaarddeviatie zou niet te klein mogen zijn zodat er voldoende variabiliteit is. De standaarddeviaties van de percentagevariabelen tewerkstellingsgroei, totale tewerkstellingsgraad, totale werkloosheidsgraad, lange termijn werkloosheidsgraad en werkelijke BBP groei benaderen nul (gaande van 0,0219 tot 0,0457). Ook liggen de

standaarddeviaties van BBP per capita in koopkrachtpariteiten en de arbeidsproductiviteit per werknemer erg dicht bij nul (0,2). Er is meer variabiliteit in de waarden van de variabelen arbeidskosten per uur (6,5), inflatiegraad (7,3) en maandelijkse arbeidskosten (865). Veel meer variabiliteit is er bij de variabelen nettomigratie (13.715) en populatieverandering (20.550) en de standaarddeviatie van de populatie is erg hoog (11.124.179).

Tabel 77: Samenvattende tabel stapsgewijze selectie van lineaire regressie van model 1

Stap	Variabelen in	Variabelen uit	Aantal variabelen in	Partiële R ²	Model R ²	C(p)	F	Pr > F
1	Arbeidsproductiviteit per werknemer		1	0,4457	0,4457	86,6767	60,30	<0,0001
2	Dummy Polen		2	0,1099	0,5556	57,0057	18,31	<0,0001
3	Dummy Hongarije		3	0,0721	0,6278	38,2224	14,15	0,0003
4	Dummy 2000		4	0,0378	0,6656	29,3218	8,15	0,0056
5	Dummy Litouwen		5	0,0377	0,7033	20,4540	9,03	0,0037
6	Arbeidskosten per uur (euro)		6	0,0426	0,7459	10,1923	11,73	0,0010
7		Arbeidsproductiviteit per werknemer	5	0,0009	0,7450	8,4429	0,24	0,6260
8	Dummy Slovenië		6	0,0147	0,7598	6,1953	4,30	0,0419

Bron: Eigen berekeningen, via SAS Enterprise Guide

De stapsgewijze selectie, samengevat in tabel 77, bestaat uit acht stappen. In de eerste stap wordt de variabele arbeidsproductiviteit per werknemer aanvaard in het model, vervolgens volgen dummy Polen, dummy Hongarije, dummy 2000, dummy Litouwen en arbeidsvergoedingen per uur in euro. In de zevende stap wordt arbeidsproductiviteit per werknemer uit het model gegooid. Deze variabele heeft immers een p-waarde groter dan 5%³⁶⁵, waardoor het niet meer significant is bij een betrouwbaarheid van 95%. In de achtste en laatste stap wordt ook de dummy Slovenië in het model toegelaten.

Een significantietest is een procedure waarbij resultaten gebruikt worden om de (on)waarheid van een nulhypothese te onderzoeken. De beslissing om de nulhypothese te

³⁶⁵ Als het betrouwbaarheidsinterval gelijk is aan 95%, dan is het significantieniveau α gelijk aan 5%.

aanvaarden of te verwerpen wordt gemaakt op basis van de verkregen teststatistieken.³⁶⁶ Een voorbeeld van zo'n significantietest is de F-test. De nulhypothese die hier gestest wordt is $H_0: \beta_2 = \beta_3 = \dots = \beta_k = 0$, namelijk of alle coëfficiënten van de k-variabelen³⁶⁷ simultaan gelijk zijn aan nul. De alternatieve hypothese is dat niet alle coëfficiënten simultaan gelijk zijn aan nul. Deze hypothesen worden vaak ook geformuleerd als $H_0: R^2 = 0$, $H_1: R^2 \neq 0$. Wanneer de nulhypothese verworpen wordt, is de bevinding statistisch significant. Wanneer de nulhypothese wel aanvaard wordt, is ze niet significant. De dummy's Polen, Hongarije, Litouwen, 2000 en Slovenië en de variabele arbeidsvergoedingen per uur in euro zijn in dit model statistisch significant met een betrouwbaarheid van 95%. De landen Hongarije, Polen, Litouwen en Slovenië zijn significant ten opzichte van België en het jaar 2000 is erg significant ten opzichte van 2005. De nulhypothese kan verworpen worden.

R^2 is de determinatiecoëfficiënt en meet de correlaties tussen één afhankelijke variabele en meerdere onafhankelijke variabelen. Bij een R^2 gelijk aan 1 is er een perfecte fit en kan het regressiemodel voor 100% een verklaring geven voor de variantie van de afhankelijke variabele. In dit model schommelt R^2 voor elke toegelaten variabele tussen 0,56 en 0,76 wat als erg goed beschouwd kan worden. Het regressiemodel kan dus tussen voor meer dan 56% tot 76% de variantie van nettomigratie verklaren.

Voorgaande resultaten worden bevestigd door de SPSS output, het final best fit model weergegeven in tabel 78. Ook hier blijken de variabele arbeidsvergoedingen per uur en de dummy's Polen, Hongarije, 2000, Litouwen en Slovenië statistisch significant bij een betrouwbaarheid van 95%. De aanpak om de significantie van de variabelen na te gaan is hier een t-test. Een t-test gaat na of de waarde van de teststatistieken in de kritische regio liggen en kijkt of de onafhankelijke variabele significant afwijken van 0, anders worden de variabelen weggelaten. In dat geval wordt namelijk de nulhypothese verworpen en is de waarde statistisch significant. In onderstaande tabel zijn de variabelen statistisch significant bij een betrouwbaarheid van 95%. De p-waarden benaderen nul en de t-waarden

---

³⁶⁶ D. N. Gujarati (2003), *Basic Econometrics, fourth edition*, international edition, New York: McGraw-Hill, p. 129.

³⁶⁷ In dit geval is k gelijk aan 36.

liggen buiten het betrouwbaarheidsinterval dus in de kritische regio's. De nulhypothese wordt bijgevolg verworpen. De standaardfout is een maat voor de spreiding van het steekproefgemiddelde. Hoe groter de standaardfout, hoe groter de onzekerheid. De variabele arbeidsvergoedingen per uur heeft de kleinste standaardfout namelijk 127,708.

Tabel 78: Final best fit model 1

Model	Parameter-schatting	Standaardfout	t-waarde	Sig.	95% Betrouwbaarheidsinterval	
(Constant)	-3.154,111	1.403,855	-2,247	0,028	-5.954,013	-354,210
Dummy Polen	-16.135,570	2.704,140	-5,967	0,000	-21.528,806	-10.742,333
Dummy Hongarije	13.789,308	2.584,837	5,335	0,000	8.634,014	18.944,333
Dummy 2000	-8.009,592	2.206,874	-3,629	0,001	-12.411,064	-3.608,120
Dummy Litouwen	-11.053,664	2.891,135	-3,823	0,000	-16.819,851	-5.287,476
Arbeidskosten per uur (euro)	1.285,471	127,708	10,066	0,000	1.030,766	1.540,176
Dummy Slovenië	-5.608,586	2.705,676	-2,073	0,042	-11.004,888	-212,285

Afhankelijke variabele: Nettomigratie
Bron: Eigen berekeningen, via SPSS

d. Conclusie model 1

Nettomigratie heeft dus een positieve lineaire relatie met arbeidsvergoeding per uur. Als de arbeidsvergoedingen per uur stijgen, neemt de immigratie van een land toe. Het land wordt dus vaker bestemmingsland van immigranten. Aangezien arbeidsvergoedingen per uur zitten vervat in het BBP van een land, zou de positieve relatie tussen arbeidsvergoedingen per uur en nettomigratie dus eventueel doorgetrokken worden naar een positieve relatie tussen het BBP en de nettomigratie. De tijdspannes in deze statistieken zijn te klein om fluctuaties te zien, waardoor er wellicht enkel korte termijn effecten opgemerkt kunnen worden en bijgevolg variabelen die eventueel slechts op lange termijn significant zijn niet in het uiteindelijke model terechtkomen. De landspecifieke effecten van Polen, Hongarije en Slovenië spelen een belangrijke rol in de nettomigratie. 2000 was een significant jaar ten opzichte van het jaar 2005.

2.4.3.2 Model 2

Aangezien er in het eerste model slechts 77 van de 180 observaties gebruikt werden, werd er op de onafhankelijke variabelen die in het eerste model significant bleken te zijn opnieuw een lineaire regressie uitgevoerd. Uit de SPSS versie van de lineaire regressie van het eerste model blijkt dat er gediscussieerd kan worden over het toelaten van de dummy's Tsjechië en Bulgarije aangezien zij net niet significant zijn bij een betrouwbaarheid van 95%. Ook deze variabelen worden in dit tweede model gestopt. Bij het gebruik van meerdere observaties zou het immers kunnen zijn dat die variabelen nu wel significant zijn.

Er wordt nagegaan in welke mate de nettomigratie in een land afhankelijk is van de arbeidsvergoedingen per uur in dat land, welke rol de landspecifieke effecten van Tsjechië, Litouwen, Hongarije, Polen, Slovenië en Bulgarije spelen en wat effect het jaar 2000 heeft.

b. Variabelen model 2

Nettomigratie (tabel 31) is de afhankelijke variabele. Nettomigratie is het verschil tussen immigratie en emigratie van een gebied gedurende een jaar. Het is negatief wanneer het aantal emigranten het aantal immigranten overschrijdt.

De onafhankelijke variabelen zijn arbeidsvergoedingen per uur in euro (tabel 42) en enkele dummy's om het landspecifieke en het jaarspecifieke effect na te gaan. De landendummy's zijn Tsjechië, Litouwen, Hongarije, Polen, Slovenië, Bulgarije en de jaartaldummy is 2000.

Het tweede model ziet er bijgevolg als volgt uit:

$$\text{NETMIGR}_{i,t} = \beta_1 + \beta_2 \text{ARBKU}_{i,t} + \beta_3 D_{\text{TSi},t} + \beta_4 D_{\text{LI},t} + \beta_5 D_{\text{HOI},t} + \beta_6 D_{\text{POI},t} + \beta_7 D_{\text{SLOVI},t} + \beta_8 D_{\text{BULI},t} + \beta_9 D_{2000i,t} + u_{it}$$

- u_{it} is de errorterm;
- $i = 1, \dots, N$ en $t = 1, \dots, T$ zijn de land- en tijdsindicatoren;
- T gaat van 1996 tot en met 2005

In tabel 79 worden het gemiddelde, het minimum en het maximum van alle beschikbare observaties van alle landen en alle jaartallen per afhankelijke variabele nettomigratie en per onafhankelijke variabele arbeidsvergoedingen per uur weergegeven. Bij beide variabelen liggen het minimum en het maximum ver uit elkaar.

Tabel 79: Samenvattende tabel variabelen model 2

	Variabelen	Gemiddelde	Minimum	Maximum
NETMIGR	Nettomigratie	1.233	-123.500	156.600
ARBKU	Arbeidskosten per uur (euro)	5,61	1,23	29,96

Dummy's worden niet in deze tabel opgenomen

Bron: Eigen berekeningen

c. Werkwijze model 2

Dit model is een lineaire regressie volgens de 'full model fitted' werkwijze. Het volledige model wordt nu in een keer geanalyseerd. Het betrouwbaarheidsniveau wordt vastgelegd op 95%. Het 'full model' gebruikt de observaties als 'fitted' waardes en schrijft alle variatie toe aan een systematische component met geen enkele willekeurige component. Het best final fit model wordt in tabel 82 weergegeven.

d. Resultaten model 2

Uit onderstaande tabel blijkt dat het aantal gebruikte variabelen in dit model groter is dan dat van het eerste model. Van de 180 gelezen observaties worden er 92 gebruikt. De resultaten gelden dus zeker voor de helft van de gevallen. De tabel geeft ook het gemiddelde, de standaarddeviatie, het minimum en maximum weer van de 92 gebruikte observaties van de variabelen nettomigratie en arbeidsvergoedingen per uur. Voor arbeidsvergoedingen per uur is er niets gewijzigd ten opzichte van tabel 79. Voor de nettomigratie is er wel iets veranderd en liggen het minimum en het maximum dicht bij elkaar. Als de gemiddelden verschillend zijn in de twee tabellen is het belangrijk in het achterhoofd te houden dat de resultaten enkel gelden voor de gebruikte observaties en er hierdoor enkele effecten niet opgemerkt kunnen worden. De standaarddeviatie van de

arbeidsvergoedingen per uur is 6,10 en van nettomigratie 13.386, wat wijst op voldoende variabiliteit.

Tabel 80: Samenvattende tabel gebruikte observaties van variabelen model 2

Aantal gelezen observaties	180
Aantal gebruikte observaties	92
Aantal observaties met ontbrekende waarden	88

Variabelen (a)	N	Gemiddelde	Standaarddeviatie	Minimum	Maximum
Nettomigratie	92	907	13.386,247	-28.000	40.500
Arbeidskosten per uur (euro)	92	5,61	6,10168	1,23	29,96

(a) Dummy's worden niet in deze tabel opgenomen

Bron: Eigen berekeningen, via SAS Enterprise Guide

De F-test gaat na of de nulhypothese in dit geval aanvaard of verworpen moet worden. De nulhypothese luidt dat alle coëfficiënten van de variabelen simultaan gelijk zijn aan nul, $H_0: \beta_2 = \beta_3 = \dots = \beta_9 = 0$; $H_1: \neq H_0$. Het model is met een F-waarde van 36,68 statistisch significant, waardoor de nulhypothese verworpen kan worden. De p-waarde is zeer laag waardoor de kans op een type I fout³⁶⁸ klein is.

De determinatiecoëfficiënt R^2 kan teruggevonden worden in tabel 81. De R^2 van model 2 bedraagt 78%, wat erg goed is. De afhankelijke variabele is dus gecorreleerd met meerdere onafhankelijke variabelen. Het regressiemodel kan voor 78% een verklaring geven voor de variantie van de afhankelijke variabele nettomigratie. De aangepaste (adjusted) R^2 houdt rekening met het aantal onafhankelijke variabelen aanwezig in het model en bedraagt 76%. De R^2 is een overschatting van wat er in de echte populatie aan de hand is. De aangepaste R^2 is dan een betere schatting van de variatie.

---

³⁶⁸ Een type I fout betekent de juiste hypothese verwerpen. Een type II fout is de foute hypothese aanvaarden. Wanneer er getracht wordt de kans op een type I fout te beperken, neemt de kans op een type II fout toe en vice versa. Vandaar dat er gekeken moet worden naar de p-waarde die de exacte waarschijnlijkheid van het begaan van een type I fout aangeeft.

Tabel 81: Variantie analyse model 2

Source	DF ³⁶⁹	Sum of squares	Mean Square	F	Pr > F
Model	8	12.711.065.620	1.588.883.202	36,68	<0,0001
Error	83	3.595.370.467	43.317.716		
Corrected total	91	16.306.436.087			

Root MSE	6.581,61959
Dependent Mean	906,52174
Coeff Var	726,02998
R ²	0,7795
Adjusted R ²	0,7583

Bron: Eigen berekeningen, via SAS Enterprise Guide

Het final best fit model wordt weergegeven door tabel 82. Dummy Tsjechië, dummy Polen, dummy Hongarije, dummy litouwen en dummy Bulgarije zijn statistisch significant bij een betrouwbaarheidsniveau van 95%. Dummy Slovenië is niet significant. De dummy 2000 en de variabele arbeidsvergoedingen per uur zijn wel statistisch significant.

Tabel 82: Final best fit model 2

Variabele	DF	Parameter-Schatting	Standaardfout	t-waarde	Pr > t	95% betrouwbaarheidsinterval	
Intercept	1	-5.662,23748	1.324,10406	-4,28	< 0,0001	-8.295,82719	-3.028,64776
Dummy Tsjechië	1	7.496,00528	2.431,23863	3,08	0,0028	2.660,36943	12.332
Dummy Polen	1	-13.766	2.429,48085	-5,67	0,0000	-18.598	-8.933,54588
Dummy Hongarije	1	15.894	2.435,49630	6,53	< 0,0001	11.050	20.738
Dummy Litouwen	1	-11.161	2.469,31024	-4,52	< 0,0001	-16.072	-6.249,55635
Dummy Slovenië	1	-3.993,75044	2.541,04470	-1,57	0,1198	-9.047,78615	1.060,28526
Dummy Bulgarije	1	7.611,04740	3.512,14019	2,17	0,0331	625,54182	14.597
Dummy 2000	1	-7.827,67729	2.044,93191	-3,83	0,0002	-11.895	-3.760,38996
Arbeidskosten per uur (euro)	1	1.382,87525	120,29468	11,50	< 0,0001	1.143,61397	1.622,13654

Afhankelijke variabele: Nettomigratie

Bron: Eigen berekeningen, via SAS Enterprise Guide

e. Conclusie model 2

In het tweede model worden 92 van de 180 observaties gebruikt, wat een verbetering is ten opzichte van het eerste model. Tsjechië, Polen, Hongarije, Litouwen blijken statistisch significant verschillend te zijn van België. Het jaar 2000 is significant verschillend van 2005. Ook de variabele arbeidsvergoedingen per uur is statistisch significant. Het volledige

³⁶⁹ DF staat voor het aantal vrijheidsgraden.

model blijkt significant te zijn en kan voor bijna 80% een verklaring geven voor de variantie van nettomigratie.

De statistisch significantie van de variabele arbeidsvergoedingen per uur heeft tot gevolg dat hoe groter de arbeidsvergoedingen per uur zijn, hoe groter de nettomigratie is. Als de arbeidsvergoedingen met één euro per uur toeneemt, zijn er gemiddeld 1.383 meer immigranten. Stel dat er op jaarbasis 263 werkdagen zijn waar er gemiddeld 8 uren per dag gewerkt wordt, dan zijn er 2.104 uren. Wanneer dan ook er dan ook rekening gehouden wordt met vakantie- en ziektedagen schommelen de werkuren tussen de 1.600 en 2.000. Stel dus bijvoorbeeld dat er 1.748 werkuren op jaarbasis zijn. Als de arbeidsvergoedingen nu op jaarbasis met één euro toeneemt en de redenering wordt doorgetrokken, zou dan de immigratie gemiddeld met 2.417.484 personen toenemen.

Polen en Litouwen kunnen als een landencluster bekeken worden aangezien er daar meer emigranten zijn. Hongarije, Tsjechië en Bulgarije kunnen als een andere cluster beschouwd worden aangezien er dan veel immigranten zijn. De immigratie in Hongarije is het dubbele dan die van Bulgarije en Tsjechië. In 2000 emigreerden gemiddeld 7.827 mensen.

2.4.3.3 Model 3

Het derde model probeert inzicht te geven in de bouwsector. Er wordt nagegaan hoe de verandering van de totale tewerkstellingsgraad in de bouwsector afhangt van andere indicatoren die de bouwsector kenmerken en hoe de nettomigratie deze verandering zou beïnvloeden.

a. Variabelen model 3

Het veranderingspercentage in werkelijke termen van totale tewerkstellingsgraad bouw (tabel 68) is de afhankelijke variabele. De onafhankelijke variabelen zijn nettomigratie (tabel 31), personeelskosten in de bouwsector in euro (tabel 71), totale tewerkstelling bouw (tabel 67), verandering totaal bouw (tabel 65), en enkele dummy's. De landspecifieke effecten wordt nagegaan door de landendummy's, zoals dummy Tsjechië, Estland, Cyprus,

Letland, Litouwen, Hongarije, Malta, Polen, Slovenië, Slowakije, Bulgarije, Kroatië, Roemenië, Turkije. Dummy België wordt niet opgenomen met als reden dat eventuele significantie ten opzichte van België kan worden nagegaan. De jaartaldummy's, zoals dummy 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003 en 2004, gaan de jaarspecifieke effecten na ten opzichte van 2005, waarvan er geen dummy wordt opgenomen.

Het eerste model ziet er bijgevolg als volgt uit:

$$\begin{aligned} \text{VERATEWBO}_{i,t} = & \beta_1 + \beta_2 \text{NETMIGR}_{i,t} + \beta_3 \text{PERSKBO}_{i,t} + \beta_4 \text{TEWBO}_{i,t} + \beta_5 \text{TEW}_{i,t} + \beta_6 \text{VERACTBO}_{i,t} + \\ & \beta_7 D_{\text{TSi},t} + \beta_8 D_{\text{ESi},t} + \beta_9 D_{\text{CYi},t} + \beta_{10} D_{\text{LEi},t} + \beta_{11} D_{\text{LIi},t} + \beta_{12} D_{\text{HOi},t} + \beta_{13} D_{\text{MAi},t} + \beta_{14} D_{\text{POi},t} + \beta_{15} D_{\text{SLOVi},t} + \\ & \beta_{16} D_{\text{SLOWi},t} + \beta_{17} D_{\text{BULi},t} + \beta_{18} D_{\text{KRI},t} + \beta_{19} D_{\text{ROEi},t} + \beta_{20} D_{\text{TUI},t} + \beta_{21} D_{1996i,t} + \beta_{22} D_{1997i,t} + \beta_{23} D_{1998i,t} + \\ & \beta_{24} D_{1999i,t} + \beta_{25} D_{2000i,t} + \beta_{26} D_{2001i,t} + \beta_{27} D_{2002i,t} + \beta_{28} D_{2003i,t} + \beta_{29} D_{2004i,t} + u_{it} \end{aligned}$$

- u_{it} is de errorterm;
- $i = 1, \dots, N$ en $t = 1, \dots, T$ zijn de land- en tijdsindicatoren;
- T gaat van 1996 tot en met 2005
- De betekenis van de afkortingen van de variabelen zijn terug te vinden in tabel 83.

Tabel 83: Samenvattende tabel variabelen model 3

	Variabele	Gemiddelde	Minimum	Maximum
VERATEWBO	Veranderingspercentage in werkelijke termen van totale tewerkstellingsgraad bouw	-0,6%	-25,9%	16,4%
NETMIGR	Nettomigratie	1.233	-123.500	156.600
PERSKBO	Personeelskosten in de bouwsector	1.126.608.0	45.300.00	6.467.800.00
TEWBO	Totale tewerkstelling bouw	350.379	26.000	1.242.000
VERABOACT	Veranderingspercentage totaal bouwactiviteiten	2,1%	-35,4%	16,5%

Dummy's worden niet in deze tabel opgenomen.

Bron: Eigen berekeningen

Bovenstaande tabel geeft het gemiddelde, het minimum en maximum weer voor elke variabele opgenomen in het model. De waarden gelden voor alle beschikbare gegevens van alle landen en alle periodes. Tussen de landen onderling en de jaren onderling is er heel wat verschil.

b. Werkwijze model 3

Het model wordt onderworpen aan een lineaire regressie met een stapsgewijze selectie. Deze methode is gelijkaardig aan de voorwaartse selectiemethode behalve dat variabelen die al in het model zijn niet noodzakelijk daar blijven. Variabelen worden toegevoegd of verwijderd door hun p-waarden voor de F-statistieken te vergelijken met de significantieniveaus namelijk 0,1 om in het model te geraken en 0,15 om in het model te blijven. Het betrouwbaarheidsniveau ligt op 95%.

c. Resultaten model 3

De resultaten geven aan dat sommige variabelen constanten of ontbrekende correlaties hebben. Dummy Estland, dummy Letland, dummy Litouwen, dummy Malta, dummy Slovenië, dummy Bulgarije, dummy Kroatië, dummy Turkije en dummy 2004 worden tijdens de analyse al zeker niet in overweging genomen. Uit tabel 84 blijkt dat er van de 180 gelezen observaties slechts 45 gebruikt worden. In deze tabel staan bovendien het gemiddelde, de standaarddeviatie, het minimum en maximum van elke variabele. Dit keer wordt er enkel rekening gehouden met de gebruikte observaties in tegenstelling tot tabel 83 waar alle observaties aan bod komen. De gemiddelden in de twee tabellen verschillen van elkaar. Aangezien niet alle observaties opgenomen zijn in het model is het belangrijk voorzichtig te zijn met de conclusies.

Tabel 84: Samenvattende tabel gebruikte observaties van de variabelen model 3

Aantal gelezen observaties		180				
Aantal gebruikte observaties		45				
Aantal observaties met ontbrekende waarden		135				

	Variabele	N	Gemiddelde	Standaarddeviatie	Minimum	Maximum
VERATEWBO	Veranderingspercentage in werkelijke termen van totale tewerkstellingsgraad bouw	45	-0,5%	0,0664	-18,9%	16,4%
NETMIGR	Nettomigratie	45	1.982	13.400,938	-28.000	35.700
PERSKBO	Personeelskosten in de bouwsector	45	1.945.597.778	1.928.280.591,3	281.100.000	6.467.800.000
TEWBO	Totale tewerkstelling	45	323.444	245.013,966	26.000	936.000
VERABOACT	Veranderingspercentage totaal bouwactiviteiten	45	1,8%	0,0929	-35,4%	16,5%

Dummy's worden niet in deze tabel opgenomen.

Bron: Eigen berekeningen

De variabelen, die in het derde model worden opgenomen, worden stapsgewijs geselecteerd. In de eerste stap wordt het veranderingspercentage totaal bouwactiviteiten opgenomen, vervolgens dummy 2003, nettomigratie, dummy Hongarije en dummy Cyprus. Er zijn dus vijf variabelen opgenomen in het derde model. Er zijn echter slechts drie variabelen significant bij een betrouwbaarheidsniveau van 95%. Het veranderingspercentage van de totale bouwactiviteiten en nettomigratie zijn statistisch significant. 2003 is significant ten opzichte van 2005. De dummy's Hongarije en Cyprus zijn echter niet significant ten opzichte van België. Deze resultaten worden weergegeven in tabel 85.

De F-test gaat na of R^2 significant groter is dan 0. R^2 geeft de kwaliteit weer van het onderzoeksmodel. Hoewel de R^2 -coëfficiënten van de variabelen aan de lage kant liggen, kan er toch uit opgemaakt worden dat de nulhypothese $H_0: R^2 = 0$ verworpen mag worden. De nulhypothese $H_0: \beta_2 = \beta_3 = \dots = \beta_9 = 0$ komt op hetzelfde neer en kan dus ook verworpen worden. De partiële R^2 toont de bijdrage van elk effect aan de totale variantie van de afhankelijke variabele, terwijl al de andere effecten gelijk blijven. De partiële R^2 kan dus geïnterpreteerd worden als de onafhankelijke verklarende bijdrage van een effect. In dit model zijn de partiële R^2 erg laag. De hoogste partiële R^2 is terug te vinden bij het

veranderingspercentage van de totale bouwactiviteiten (0,30), wat ook de meest significante variabele is.

Tabel 85: Samenvatting van de stapsgewijze selectie van lineaire regressie model 3

Stap	Variabele in	Variabele uit	Aantal variabelen in	Partiële R ²	Model R ²	C(p)	F	Pr > F
1	Veranderingspercentage totaal bouwactiviteiten		1	0,2953	0,2953	17,0464	18,02	0,0001
2	Dummy 2003		2	0,1323	0,4275	8,1516	9,70	0,0033
3	Nettomigratie		3	0,0871	0,5146	2,9768	7,36	0,0097
4	Dummy Hongarije		4	0,0405	0,5551	1,6449	3,64	0,0637
5	Dummy Cyprus		5	0,0312	0,5863	1,0731	2,94	0,0941

Bron: Eigen berekeningen via SAS Enterprise Guide

De resultaten van tabel 85 verschillen lichtjes van tabel 86, wat erg opmerkelijk is. Deze laatste bevat het final best fit model en is berekend aan de hand van SPSS. Hier zijn nettomigratie en de dummy Cyprus niet statistisch significant bij een betrouwbaarheidsniveau van 95%. Het veranderingspercentage van de totale bouwactiviteiten, dummy 2003 en dummy Hongarije zijn echter wel significant. Nettomigratie is dus wel significant bij SAS Enterprise Guide en niet bij SPSS. Bij de dummy Hongarije is het net het omgekeerde. SPSS berekent lage standaardfouten die nul benaderen.

Tabel 86: Final best fit model 3

Variabele	Parameterschatting	Standaardfout	t-waarde	Sig.	95% betrouwbaarheidsinterval	
(Constant)	-0,029	0,008	-3,640	0,001	-0,045	-0,013
Veranderingspercentage totaal bouwactiviteiten	0,259	0,078	3,314	0,002	0,101	0,418
Dummy 2003	0,064	0,022	2,848	0,007	0,018	0,109
Nettomigratie	0,000001039	0,000	1,864	0,070	0,000	0,000
Dummy Hongarije	0,050	0,022	2,261	0,029	0,005	0,095
Dummy Cyprus	0,042	0,025	1,716	0,094	-0,008	0,092

Afhankelijke variabele: Totale tewerkstellingsgraad bouw veranderingspercentage in werkelijke termen t.o.v. vorig jaar

Bron: Eigen berekeningen via SPSS

d. Conclusie model 3

Het veranderingspercentage in werkelijke termen van totale tewerkstellingsgraad in de bouwsector blijkt zeker af te hangen van het veranderingspercentage van totale bouwactiviteiten. Het jaar 2003 blijkt statistisch significant te zijn ten opzichte van 2005. Volgens de resultaten van SAS Enterprise Guide blijkt nettomigratie een invloed te hebben op de verandering van de totale tewerkstellingsgraad in de bouwsector. De SPSS-resultaten echter spreken dit tegen. Dit is er ook aan de hand met de dummy Hongarije. SAS Enterprise Guide toont aan dat Hongarije niet statistisch significant is ten opzichte van België, SPSS toont aan van wel. Cyprus blijkt, volgens de twee methodes, geen landspecifiek effect te hebben ten opzichte van België. De onafhankelijke variabelen opgenomen in het model hebben een positieve relatie met de afhankelijke variabele.

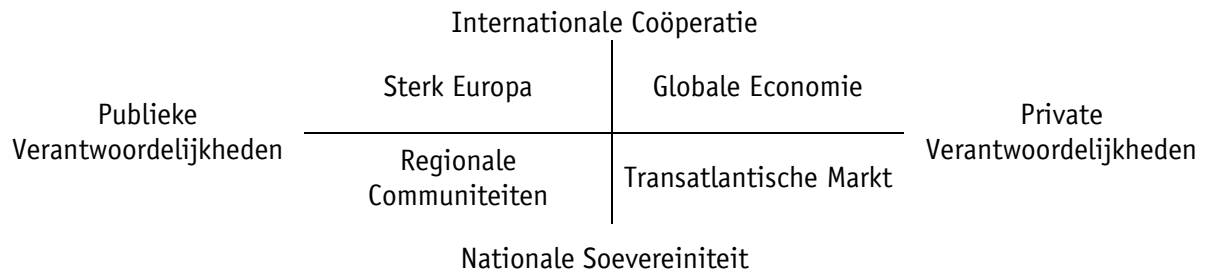
3 Vier mogelijke toekomsten van Europa

In de vijf verschillende delen van dit werk worden verschillende standpunten benaderd om zo goed mogelijk een inzicht te krijgen in de problematiek van de recente EU-uitbreiding, voornamelijk wat betreft potentiële arbeidsmigratie. De literatuurstudie, de empirische gegevens, de wetenschappelijke onderzoeken en de eigen econometrische analyse tonen aan dat er verschillende factoren zijn die gepaard gaan met de uitbreiding van de Europese Unie. Het zal nog een aantal jaren duren voor alle gevolgen van de EU-toetreding van de tien nieuwe Centraal- en Oost-Europese lidstaten op 1 mei 2004 duidelijk zijn. De toekomst van Europa is onzeker.

De Mooij en Tang (2003) onderzochten vier mogelijke richtingen naar waar Europa zou kunnen evolueren na 1 mei 2004. Figuur 30, Europa's kruispunt, combineert de twee sleutelonzekerheden. De verticale as verbindt een succesvolle samenwerking aan het bovenste punt met een nadruk op nationale soevereiniteit aan het onderste punt. Op de horizontale as staat aan de linkerkant een sterke rol voor de publieke sector en aan de

rechterkant private verantwoordelijkheden. De combinatie van de twee sleutelonzekerheden leidt tot vier scenario's voor Europa en zijn lidstaten.³⁷⁰

Figuur 30: Europa's kruispunt

Bron: R. De Mooij, P. Tang, *Four Futures of Europe*, Den Haag: CPB, oktober 2003, p. 19

Deze scenario's hebben twee doelen. Ten eerste, zorgen ze voor een structuur voor discussie van de onzekere toekomst van Europa in een begrijpbaar kader. Ten tweede, dienen de scenario's als een hulpmiddel voor beleidsanalyses met een lange termijn karakter.³⁷¹

3.1 Sterk Europa

Sterk Europa staat voor sterke internationale organisaties en belangrijke publieke instellingen. De EU-uitbreiding is een succes en integratie gaat verder, zowel op geografisch, economisch en politiek vlak. Het wordt voornamelijk gedreven door historische, politieke (veiligheid en stabiliteit) en economische redenen. Dankzij zijn succes, opent de Europese Unie zijn grenzen verder oostwaarts.³⁷²

Het immigratiebeleid wordt gecoördineerd door de Europese Unie. Met een focus op internationale samenwerking en solidariteit met andere regio's, worden Europese immigratieregels minder strikt en nemen immigratiestromen toe. De hervormde, meer

³⁷⁰ R. De Mooij, P. Tang (2003), *Four Futures of Europe*, Den Haag: CPB, p. 19.

³⁷¹ Ibidem, p. 20, 21.

³⁷² Ibidem, p. 20, 21, 171, 178.

flexibele arbeidsmarkten kunnen de meerderheid van de immigranten in Europese maatschappijen integreren.³⁷³

3.2 Regionale Gemeenschappen

De Europese Unie kan de oosterlijke uitbreiding niet goed aan en faalt in het hervormen van haar instellingen. De wereld is verdeeld in een aantal handelsblokken en multilaterale samenwerking is bescheiden. De regionale gemeenschappen combineren een focus op publieke verantwoordelijkheid met een veelheid van regionale verenigingen.³⁷⁴

De uitbreiding met de tien nieuwe lidstaten in 2004 deed de heterogeniteit van de Europese Unie toenemen. Dit maakt samenwerking tussen alle EU-lidstaten moeilijk. Regeringen zijn namelijk bereid internationaal samen te werken, maar enkel als hun landen genoeg homogeen zijn. Een nieuwe club van landen is geboren binnen de Europese Unie. De club intensifieert samenwerking in verscheidene beleidsvelden, inclusief belastingen en sociaal beleid. De nieuwe leden blijven buiten deze kerngroep, omdat ze of er niets voor voelen of niet in staat zijn er zich bij aan te sluiten. Terwijl samenwerking in de kerngroep belangrijker wordt, verliest de Europese Unie aan kracht.³⁷⁵

Een verdere uitbreiding van de Europese Unie krijgt weinig interesse van de kerngroep. Turkije zal uiteindelijk niet toetreden tot de Europese Unie en de Centraal- en Oost-Europese landen zullen buiten de EMU blijven. Zij zijn ontgoocheld en zullen hun aandacht meer en meer verder naar het oosten richten door de handelsrelaties met Rusland, Oekraïne en China te versterken.³⁷⁶

---

³⁷³ R. De Mooij, P. Tang (2003), *Four Futures of Europe*, Den Haag: CPB, p. 180.

³⁷⁴ Ibidem, p. 20, 21, 171.

³⁷⁵ Ibidem, p. 182.

³⁷⁶ Ibidem.

In dit scenario is migratie beperkt binnen de Europese Unie. Enkel een gelimiteerd aantal immigranten van Centraal- en Oost-Europese landen verhuizen naar de kern van Europa. Het klein aantal immigranten vermindert de nood om de instellingen te hervormen.³⁷⁷

3.3 Globale Economie

De globale economische integratie in een uitbreidende Europese Unie is een scenario met florerende internationale samenwerking en een beweging naar private verantwoordelijkheid. De internationale organisaties kunnen het probleem van conflicterende interessen en freeriding³⁷⁸ niet voorkomen. De Europese Unie vindt het relatief makkelijk verder oostwaarts uit te breiden en de Europese institutionele hervorming na de uitbreiding is succesvol. Turkije, Oekraïne en andere kleinere landen van het vroegere Gemenebest van Onafhankelijke Staten treden toe tot de Europese Unie.³⁷⁹

De arbeidsmobiliteit neemt toe, vooral van hooggeschoolde arbeidskrachten. Regeringen gaan in concurrentie om deze geschoolde mensen aan te trekken als ook mobiele ondernemingen. Dit is voornamelijk van toepassing voor oudere arbeiders. De Europese Unie volgt een selectief immigratiebeleid door elk jaar een vast aantal immigranten toe te laten. De immigranten die legaal Europa binnen treden zijn typisch jonge hoogopgeleiden en hebben een hoge kans in het vinden van werk. Immigratie wordt vergemakkelijkt door de hervormde, flexibele Europese arbeidsmarkten, die nieuwe arbeiders kunnen absorberen. De open markten en institutionele hervormingen dragen bij tot productiviteitsgroei en stijgende participatie verhoogt arbeidsaanbod. De keerzijde is echter dat de economische groei vergezeld gaat met een toenemende inkomensongelijkheid.³⁸⁰

---

³⁷⁷ R. De Mooij, P. Tang (2003), *Four Futures of Europe*, Den Haag: CPB, p. 183.

³⁷⁸ De ongeoorloofde praktijk bij emissies van aandelen, waarbij een uitgevende bank aandelen achterhoudt om ze na de introductie tegen een hogere prijs te verkopen.

³⁷⁹ R. De Mooij, P. Tang (2003), *Four Futures of Europe*, Den Haag: CPB, p. 20, 21, 171, 185.

³⁸⁰ Ibidem, p. 186.

3.4 Transatlantische Markt

De Transatlantische markt is een wereld met affiniteit voor nationale soevereiniteit en met een nadruk op private initiatieven. De landen zijn hier weigerachtig hun soevereiniteit op te geven. De Europese Unie richt haar aandacht opnieuw tot de Verenigde Staten en gaat akkoord met een transatlantische economische integratie. Dit verscherpt echter het verschil tussen de club van rijke landen en de groep van ontwikkelingslanden.³⁸¹

De uitbreiding van de Europese Unie is in dit scenario geen succes: onderlinge steun is ineffectief en de nieuwe lidstaten hebben moeilijkheden zich aan te passen aan de toenemende concurrerende markt. De armoede in de rurale gebieden in de Centraal- en Oost-Europese landen neemt toe en er is een trage convergentie naar het EU gemiddelde. De nieuwe lidstaten treden niet toe tot de EMU en Turkije treedt niet toe tot de Europese Unie maar richt haar aandacht meer naar het oosten. Door de slechte grenscontroles in het Oosten, lijden de Europese lidstaten onder een instroom van illegale immigranten. Verdere uitbreiding heeft een lage prioriteit bij de Westerse landen, aangezien ze vrezen voor nog meer instabiliteit en immigranten.³⁸²

3.5 Besluit

Een eigen interpretatie van de toekomst van Europa leunt aan bij een sterk Europa. De EU-uitbreiding is een succes en integratie gaat verder, zowel op geografisch, economisch en politiek vlak. Na een overgangperiode worden de Europese immigratieregels minder strikt en nemen de, weliswaar legale, immigratiestromen toe.

Een scenario van regionale gemeenschappen is eerder niet denkbaar. Hoewel de samenwerking tussen alle EU-lidstaten soms moeilijk was en de landen maar niet eenvormig konden besluiten, zijn de leden toch vaak tot compromissen kunnen komen. Het zal nog lang duren

---

³⁸¹ R. De Mooij, P. Tang (2003), *Four Futures of Europe*, Den Haag: CPB, p. 20, 21, 171.

³⁸² *Ibidem*, p. 188, 189.

eer de nieuwe EU-landen bijgebeend zullen zijn maar toch is er een positieve evolutie zichtbaar. De Europese Unie zal niet aan kracht verliezen.

Het globaal Europa is een scenario met florerende internationale samenwerking waar de arbeidsmobiliteit zou toenemen, vooral van hooggeschoolde arbeidskrachten. In werkelijkheid betreft migratie uit de nieuwe Centraal- en Oost-Europese echter voornamelijk laaggeschoolde arbeidskrachten. Op lange termijn zou deze situatie wel kunnen plaatsvinden.

De uitbreiding van de Europese Unie is in het scenario van de transatlantische markt geen succes. De Centraal- en Oost-Europese landen zouden traag convergeren naar het EU-gemiddelde. Door de slechte grenscontroles in het Oosten, zouden de Europese lidstaten onder een instroom van illegale immigranten lijden. Als er naar vorige uitbreidingsgolven gekeken wordt, kan het inderdaad soms een tijd duren eer een nieuwe lidstaat convergeert naar het gemiddelde. Toch is er altijd een positieve evolutie waardoor de neiging om te emigreren afneemt. Vandaar dat andere scenario's maar waarschijnlijk zijn.

Conclusies

Dit eindwerk bevat een economische en econometrische analyse van de impact van de uitbreiding van de EU op de arbeidsmigratie naar België, in het bijzonder de bouwsector. De toetreding van tien Centraal- en Oost-Europese landen verontrustte delen van de Belgische opinie en het bedrijfsleven. Zij vreesden dat het openstellen van de grenzen een negatief effect op de binnenlandse productie en werkgelegenheid zou hebben. Maar was die vrees wel terecht? In de vijf delen van dit werk worden verschillende wetenschappelijke bronnen, objectieve statistieken, bevoorrechte getuigen en een eigen onderzoek geraadpleegd om hier een antwoord op te vinden. Alle gegevens zijn tot 1 april 2006 geactualiseerd.

Er is binnen de Europese Unie vrij verkeer van diensten³⁸³ maar nog niet overal vrij verkeer van werknemers. De tewerkstelling van arbeidskrachten uit de nieuwe lidstaten gaat daarom nog gepaard met enkele formaliteiten en regels, zoals blijkt uit Deel 2. In België bestaat er voorlopig een systeem van arbeidskaarten waarover een buitenlandse werknemer dient te beschikken. Tijdens de periode 2003-2005 werden er meer arbeidskaarten A, B en C afgeleverd aan onderdanen uit de nieuwe lidstaten, voornamelijk aan Polen. Toch bleef het aantal afgeleverde arbeidskaarten beperkt. Het aantal ingezetenen van de nieuwe lidstaten in België was in 2005 slechts 0,3% van de bevolking op arbeidsleeftijd. Ten opzichte van alle vreemdelingen in België kwamen er relatief gezien weinig uit de nieuwe EU-lidstaten. Personen met een Poolse nationaliteit hadden het hoogste cijfer van alle nationaliteiten uit de tien nieuwe lidstaten maar het was nog minder dan 2% van alle vreemdelingen die op dat moment in België verbleven. De Hongaren en Tsjechen volgden op de tweede en derde plaats. De beschikbare gegevens over het aantal zelfstandigen en helpers afkomstig uit de acht Centraal- en Oost-Europese lidstaten die hun activiteit in België hebben opgestart in de loop van 2003 en 2004, wijzen op een stijging van zelfstandigen hoewel die veeleer gering bleef. Het waren vooral Poolse onderdanen die in België als zelfstandige begonnen. Een ander kanaal betreffende het arbeidsverkeer is detachering. De RSZ registreerde in 2005 86.601 detacheringen tegenover slechts 50.994 in 2003. De RSZ kan echter geen

---

³⁸³ Behalve in Duitsland en Oostenrijk.

onderscheid maken over het land van oorsprong van de gedetacheerden. Dit heeft tot gevolg dat een flink aantal werknemers uit de buurlanden in deze cijfers opgenomen is. Volgens voorgaande statistieken blijft de instroom van arbeidskrachten uit de tien nieuwe lidstaten, ondanks de toename, slechts beperkt. Er moet wel opgemerkt worden dat het hier gaat om officiële cijfers die helemaal geen rekening houden met het illegale circuit. De meest recente cijfers zijn vaak nog niet beschikbaar omdat er enerzijds gewoonweg geen databank bestaat en anderzijds omdat het verwerken van de gegevens door de verschillende instanties veel tijd in beslag kan nemen.

De overige EU-15 landen hebben andere beperkingen op arbeidsmigratie dan België toegepast. De objectieve statistieken wijzen ook hier niet op een massale stroom van arbeidskrachten uit de tien nieuwe lidstaten naar de EU-15. De nationale gegevens over de verblijfs- en werkvergunningen uitgereikt aan en de aanwezigheid van ingezetenen van de tien nieuwe lidstaten tonen een orde van grootte die beperkt bleef in de EU-15 en meestal veel lager was dan 1% van de bevolking op arbeidsleeftijd. De cijfers van de arbeidskrachtentelling bevestigen dit. Een jaar na de toetreding was slechts 0,4% van de bevolking op arbeidsleeftijd afkomstig uit de tien nieuwe lidstaten aanwezig in de EU-15. Al deze gegevens hebben echter geen betrekking op de illegale instroom en geven evenmin een beeld van de andere mogelijkheden om arbeid te verrichten in de EU-15 landen, bijvoorbeeld via detachering of door de vestiging van (schijn)zelfstandigen. Uit enquêtegegevens omtrent de werkgelegenheid naar bedrijfstak blijkt dat Centraal- en Oost-Europese immigranten relatief meer dan autochtonen werkzaam zijn in de bouwsector, kleinhandel, horeca en transport van de EU-15 landen. Deze sectoren bieden typisch werkgelegenheid voor laaggeschoolden. Zeker in België worden ze geconfronteerd met een tekort aan arbeidskrachten.

In Deel 3 over de arbeidsmarkt van Vlaanderen en van de nieuwe en kandidaat-lidstaten kan er geconcludeerd worden dat potentiële economische migraties beïnvloed worden door onder andere de ontwikkelingen op de lokale arbeidsmarkt. Vele Oost-Europese nieuwe lidstaten kennen enerzijds een relatief hoge werkloosheidsgraad en anderzijds relatief hoge

groecijfers, wat nieuwe arbeidsmarktopportunities biedt. Tussen de verschillende nieuwe lidstaten zijn er enorme verschillen wat betreft het bevolkingsaantal, grootte, gemiddelde scholingsgraad en economische groei. Dit zou de samenstelling van de migratiestromen kunnen beïnvloeden. De verwachte migratiestromen vanuit Cyprus en Hongarije zijn niet al te groot. Letland, Litouwen, Polen, Slowakije, Bulgarije en Roemenië worden geconfronteerd met een werkloosheid van meer dan 10%. Vanuit deze landen zijn wellicht de grootste migratiestromen te verwachten, al is het niet noodzakelijk dat deze werknemers naar Vlaanderen trekken. De eventuele migratiestromen uit Malta, Letland of Litouwen zouden bestaan uit arbeidskrachten met een vrij hoog opleidingsniveau in tegenstelling tot de Poolse, Slowaakse, Roemeense en Bulgaarse met eerder een lager scholingsniveau. Belangrijk is het gebrek aan vraag naar arbeidskrachten in die landen.

De beschikbare statistieken wijzen dus niet op massale arbeidsmigratie vanuit Centraal- en Oost-Europa. Toch wordt in Deel 4 duidelijk dat de Belgische bouwsector volgens bevoorrechte getuigen overspoeld wordt met arbeidskrachten uit de nieuwe lidstaten. Er zijn naar schatting 50.000 onderdanen uit Centraal- en Oost-Europa, vooral Polen, in de sector actief, de meerderheid illegaal. Bewijs is de toekenning van slechts een beperkt aantal arbeidskaarten. Een actieplan probeert de illegale inschakeling van Centraal-Europeanen te voorkomen. Een groot probleem is echter dat een bouwbedrijf bij de inschakeling van buitenlandse arbeidskrachten met zeer uiteenlopende elementen rekening moet houden die vaak aan controle ontsnappen. De Belgische bouwsector kampt met een tekort aan arbeidskrachten. In plaats van arbeiders uit de nieuwe lidstaten aan te trekken, zouden bouwbedrijven de Vlaamse arbeidsreserve maximaal moeten aanspreken. Uit een confrontatie van vraag en aanbod per beroepsgroep blijkt dat de grootste knelpunten terug te vinden zijn bij de ijzervlechters/bekisters, metselaars, bouwmachinisten en tegelplaatsers/voegers. Sinds 1 mei 2006 is er een versoepeling bij de tewerkstelling van arbeidskrachten uit de nieuwe lidstaten in knelpuntberoepen. De lijst van knelpunten is dus interessant vanuit het standpunt van potentiële migranten.

Uit Deel 5 blijkt dat verschillende nationale en internationale studies zich al hebben gebogen over de potentiële migratiestromen van nieuwe en kandidaat-lidstaten naar België en de EU-15. Ongeacht de gekozen benadering zullen de effecten volgens deze studies eerder beperkt zijn. Er moet echter opgemerkt worden dat het onderwerp erg actueel is zodat er verschillende assumpties worden gemaakt en er daardoor geen rekening gehouden wordt met sommige effecten. Hoe dan ook lijkt de vrees van een overspoeling van de Vlaamse arbeidsmarkt met werknemers uit nieuwe en kandidaat-lidstaten ongegrond.

Alle verzamelde gegevens in het werk worden gebruikt in de analytische fase. Aan de hand van een kwantitatieve methode en via de econometrische softwareprogramma's SAS Enterprise Guide en SPSS wordt nagegaan wat de impact is van macro-economische indicatoren op nettomigratie en wat de impact is van nettomigratie en van factoren die de bouwsector kenmerken op het veranderingspercentage van de totale tewerkstellingsgraad in de bouwsector. Ook de landspecifieke en jaarspecifieke vaste effecten worden onderzocht. De eigen dataset bevat echter veel ontbrekende gegevens omdat die gegevens niet beschikbaar zijn ofwel niet bestaan. Het ontbreken van data kan het model immers op een negatieve manier beïnvloeden. Er is getracht via extrapolatie en imputatie de ontbrekende observaties in te vullen, maar uiteindelijk is besloten om toch niets te doen aan de ontbrekende data. De tijdspannes in de statistieken zijn te klein om fluctuaties te zien, waardoor er wellicht enkel korte termijn effecten opgemerkt kunnen worden, en bijgevolg variabelen die eventueel slechts op lange termijn significant zijn niet in het uiteindelijke model terecht komen.

Het werk bevat lineaire regressies van drie modellen. In het eerste model wordt nagegaan hoe het aantal immigranten in een land afhankelijk is van een aantal demografische en economische indicatoren van dat land en enkele landspecifieke en jaarspecifieke effecten. Het blijkt dat naarmate de arbeidsvergoedingen per uur stijgen, de immigratie van een land toeneemt. De landspecifieke effecten van Polen, Hongarije en Slovenië spelen een belangrijke rol in de nettomigratie van België en 2000 was een significant jaar ten opzichte van 2005. In het tweede model wordt nagegaan in welke mate de nettomigratie in een land

afhankelijk is van de arbeidsvergoedingen per uur in dat land, welke rol de landspecifieke effecten van Tsjechië, Litouwen, Hongarije, Polen, Slovenië en Bulgarije spelen en wat effect het jaar 2000 heeft. Het model geeft ongeveer dezelfde resultaten als het eerste, er worden echter meer observaties gebruikt, wat een verbetering is. Tsjechië, Polen, Hongarije en Litouwen blijken statistisch significant verschillend te zijn van België. Het jaar 2000 is significant verschillend van 2005. Ook de variabele arbeidsvergoedingen per uur is statistisch significant. Het volledige model blijkt significant te zijn en kan voor bijna 80% een verklaring geven voor de variantie van nettomigratie. Het derde model probeert inzicht te geven in de bouwsector. Het veranderingspercentage in werkelijke termen van totale tewerkstellingsgraad in de bouwsector blijkt zeker af te hangen van het veranderingspercentage van totale bouwactiviteiten. Cyprus blijkt geen landspecifiek effect te hebben ten opzichte van België. Het jaar 2003 is statistisch significant ten opzichte van 2005. De twee verschillende softwareprogramma's spreken elkaar tegen wat betreft de variabele nettomigratie en de dummy Hongarije. De onafhankelijke variabelen opgenomen in het model hebben een positieve relatie met de afhankelijke variabele.

De finale conclusie van dit werk is dat op basis van recente wetenschappelijke studies en objectieve statistieken de vrees op massastromen vanuit de Centraal- en Oost-Europese lidstaten naar België sinds 1 mei 2004 ongegrond lijkt. De bouwsector wordt echter wel geconfronteerd met een massale instroom van arbeidskrachten uit de nieuwe lidstaten. Die instroom bevindt zich voornamelijk in het illegale circuit. Er is nood aan afgelijnde regels om het zwartwerk tegen te gaan.

Bijlagen

Bijlage 1: Maandelijks arbeidskosten

Tabel 87: Maandelijks arbeidskosten in euro (Europa, 1995-2004)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
EU-25	:	2.268,5	2.383,3	2.443,5	2.551,9	2.718,0	2.754,8	2.869,7	2.879,8	:
EU-15	:	:	2.839,1	2.901,0	3.009,9	3.163,8	3.142,9	3.256,5	3.333,4	:
Euro-zone	:	:	:	:	:	2.992,6	2.960,9	3.067,3	3.183,0	:
België	:	:	:	:	:	3.504,0	3.672,5	3.841,1	3.895,2	3.910,1
Tsjechië	:	426,3	446,1	491,0	518,6	582,3	660,6	770,4	777,1	841,6
Denemarken	:	:	3.200,9	3.444,3	3.659,1	2.944,4 (b)	3.127,9	3.921,7	4.101,4	:
Duitsland	:	3.171,0	3.225,0	3.268,0	3.335,0	3.468,0	3.556,0	3.638,0	3.726,0	3.747,0
Estland	:	275,9	320,0	364,1	394,2	429,1	496,3	562,4	608,4	650,3
Griekenland	1.377,5	1.446,3	1.513,1	1.499,9	1.614,6	1.658,1	1.739,9	1.849,4	1.984,3	:
Spanje	:	2.066,2	2.027,7	2.015,0	2.027,4	2.030,6	1.867,4 (b)	1.939,6	2.017,0 (p)	2.081,6 (p)
Frankrijk	:	3.104,0	3.141,0	3.169,0	3.220,0	3.241,0	3.294,0	3.358,0 (u)	3.414,0 (u)	3.503,0 (u)
Italië	:	:	:	:	:	:	2.822,0	2.904,0	:	:
Cyprus	:	1.252,1	1.352,0	1.417,1	1.460,1	1.571,7	1.633,9	1.712,8	1.837,0	:
Letland	:	:	252,6	266,9	289,6	343,0	350,0	360,9	357,3	:
Litouwen	:	192,0	259,7	301,7	333,7	391,9 (b)	432,7	469,2	486,6	508,3
Luxemburg	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Hongarije	:	434,2	475,6	442,0	483,1	539,9	613,8	730,7	763,7	838,2 (p)
Malta	:	:	:	:	:	:	:	1.288,5	1.282,4 (b)	:
Nederland	:	2.812,0	2.742,0 (b)	2.874,0	2.996,0	3.155,0	3.357,0	3.540,0	3.714,0	:
Oostenrijk	:	:	:	:	:	3.339,0	:	:	:	:
Polen	:	447,1	511,1	562,6	611,6	672,4	791,8	783,1	698,2	699,2
Portugal	:	1.062,4	1.085,9	1.108,7	1.156,6	1.189,2	1.249,6	1.314,2	1.343,0	1.394,5
Slovenië	1.023,1	1.061,9	1.138,5	1.226,1	1.289,0	1.282,5	1.337,9	1.440,1	1.496,7	:
Slowakije	:	317,7	401,4	418,6	400,0	444,5	479,6	518,4	565,3	636,0
Finland	:	2.769,2	2.776,4	2.789,6	2.922,8	3.047,0	3.079,0	3.409,0	3.547,0	3.677,0
Zweden	:	3.304,8	3.399,9	3.428,1	3.635,1	4.047,4	3.885,1	4.072,0	4.312,7	:
Verenigd Koninkrijk	:	2.168,8	2.797,9	2.980,3	3.216,8	3.676,9	3.793,4	3.891,3	3.642,4	3.848,6
Bulgarije	:	:	:	:	:	179,0	189,8	193,8	202,2	:
Roemenië	:	157,8	155,1	192,0	179,2	218,1	222,3	250,4	245,6	271,8
IJsland	:	:	:	:	:	:	:	3.403,6	3.697,8	:

(:) niet beschikbaar;

(b) onderbrekingen in serie;

(p) voorlopige waarde;

(u) onbetrouwbare of onzekere data.

Bron: Eurostat, *Europe in figures*, Eurostat Yearbook 2005

Bijlage 2: Erkende uitzendbureaus bouw

Tabel 88: Uitzendbureaus in de bouwsector erkend door het Vlaamse Gewest

Konvert Konstrukt nv	Koen Vanneste	Kennedypark 16	8500 Kortrijk
Adecco Construct nv	Dhr. Alain Termote	Noordkustlaan 8	1702 Groot-Bijgaarden
Construct Interim nv	Dhr. Benny Devriendt	Medialaan 24	1800 Vilvoorde
Randstad Construct nv	Dhr. Dirk De Clercq	Heizel Esplanade	1020 Brussel
Actief Construct nv	Mevr. Jessy Goor	Gouverneur Roppe Singel 81 bus 4b	3500 Hasselt
Creyf's Construct nv	Mevr. Greta Debaene	Frankrijklei 101	2000 Antwerpen
Kis Bouw Interim nv	Mevr. Tessy Damen	Tortelstraat 2	3940 Hechtel-Eksel
Oranjebuild nv	Dhr. Bas Witvoet	Boomjes 542	NL 3011 XZ Rotterdam
Trace Construction sa	Dhr. Eric Brunele	Bd Zoé Drion 25	6000 Charleroi
Friday Eurotech Construct		Vosveld 21 bus B	2110 Wijnegem
Interodean personnel Services bvba	Mevr. Isandra Verheyen	Nijverheidslaan 24	3630 Maasmechelen

Bron: Preventie Interim, 'Erkende uitzendbureaus bouw', 26 februari 2003, <http://www.p-i.be/p/897BB4B0EC07CB26C1256CD900607923>

Bijlage 3: Opleidingen voor knelpuntberoepen:

- Accountant
- Apotheker
- Apothekersassistent
- Arbeider afwerker drukkerij
- Auditor (boekhouding – interne controle)
- Autobusbestuurder (lijndienst-openbaar vervoer)
- Autocarbesteduurder
- Banketbakker – pasteibakker – patissier
- Bankwerker
- Bankwerker – matrijzenmaker
- Bediende kostprijsberekening
- Bediende transport (expeditie)
- Bediener heftruck
- Beenhouwer – spekslager
- Begeleider buitenschoolse kinderopvang
- Behandelaar van voedingswaren
- Bekister
- Bestuurder lichte vrachtwagen – vaste wagen (max. 7,5 ton)
- Bestuurder mobiele kraan
- Bestuurder van trekker met oplegger
- Bestuurder van zware vrachtwagen met aanhangwagen
- Bestuurder zware vrachtwagen – vaste wagen (+ 7,5 ton)
- Boekhouder (minstens 250 uren)
- Bouwplaatsmachinist – grondverzet
- Brandertechneer
- Broodbakker
- Buizenfitter
- Call center medewerker
- Carrosserieschilder
- Chauffeur distributie
- Chef de partie – hulpkok
- Commercieel bediende
- Dakdekker platte daken – dakdichter
- Dakdekker schuine daken (inclusief lood- en zinkwerk)
- Dekvloerlegger – chappist
- Demonstrateur
- Diamantslijper – briljanteerder
- Diamantslijper – kruiswerker
- Diamantsorteerder (geslepen diamant)
- Directiesecretaris (minstens 250 uren)
- Drankkelner brasserie, taverne, bistro, café, tea-room
- Drukker tweekleuren offset-vellenpers
- Drukker vier-, meerkleurenoffset vellenpers
- Edelsmid (goud, zilver, platina)
- Ergotherapeut
- Gekwalificeerd verzorgende
- Geriatrisch verpleegkundige - gegradueerde
- Helper bakker
- Hotelmeester – maître d'hotel
- Hulpboekhouder
- IJzervlechter
- Industrieel elektrotechnisch installateur (industriële elektriciën)
- Industrieel schoonmaker
- Informaticus
- Ingenieurs (alle richtingen)
- Insteller bediener van houtbewerkingsmachines
- Instellers – bedieners van werktuigmachines
- Kapper voor dames
- Kapper voor dames en heren
- Keukenchef-gerant
- Keukenverantwoordelijke – chef-kok
- Kinderverzorgster
- Kleermaker – klermaakster maatwerk
- Kok traiteurdienst – onderchef keuken – sous-chef
- Kostprijsberekenaar
- Lassers (alle richtingen)
- Magazijnarbeider
- Magazijnbediende
- Matroos – motorist – visserij
- Matroos (binnenscheepvaart)
- Mecaniciens (alle richtingen)
- Metselaar
- Modellenstikster confectie
- Monitor beschutte werkplaats
- Monteur centrale verwarming
- Motorist – visserij
- Natuursteenbewerker
- Onderhoudselektriciën
- Onderwijzer
- Opvoeder klasse 1 – orthopedagoog
- Opvoeder klasse 2
- Orderpicker
- Patroonmaker (zware en lichte confectie)
- Plaatbewerkers
- Professionele schoonmaker
- Psychiatrisch verpleegkundige - gegradueerde
- Rangkelner
- Reclame- en publiciteitsmedewerker – promoteam
- Regelaar van weefgetouwen
- Regent Frans
- Regent godsdienst
- Regent Nederlands
- Regent wiskunde
- Residentieel elektrotechnisch installateur (bouwelektriciën)
- Restaurantkelner
- Retoucheuse kleding (pompwerker)

- Rijschoolinstructeur
  - Sanitair installateur – loodgieter
  - Scheepsjongen
  - Schilder – decorateur
  - Schoenhersteller
  - Schrijnwerker – aluminium
  - Schrijnwerker – kunststoffen
  - Schrijnwerker – timmerman: buitenschrijnwerk
  - Schrijnwerker – timmerman: daktimmer
  - Schrijnwerker – timmerman: interieurbouw
  - Secretaris
  - Slachter
  - Slachterijarbeider
  - Stellingbouwer
  - Stikster – confectiekleding
  - Stikster woningdecoratie
  - Stukadoor – natte bepleistering
  - Taxichauffeur
  - Technici (alle richtingen)
  - Tekenaars (alle richtingen)
  - Televerkoper
  - Thuisverpleegkundige
  - Torenkraanbestuurder
  - Tuinaanlegger – bosaanlegger
  - Tuinier
  - Uitsnijder in slachterijen
  - Verhuizer
  - Vertegenwoordiger
  - Visbewerker
  - Visfileerder
  - Vleesbewerker
  - Vloerder – tegelzetter
  - Voorbereider buizenfitter (fabriceur)
  - Vrachtwagenbestuurder (nijverheidswerven, bouwverven)
  - Wegenwerker – kasseier
  - Wegenwerker – klinkers
  - Wever op jacquardweefmachines
  - Wever op platgetouw
  - Ziekenhuisverpleegkundige - gebrevetteerde/gediplomeerde
  - Ziekenhuisverpleegkundige - gegradueerde
  - Zinkwerker – metalen dakbedekking
- Bron: VDAB, Knelpuntberoepen, <http://vdab.be/opleidingen/knelpuntberoepen.shtml> geraadpleegd op 21 maart 2006

Bijlage 4: Lijst beroepen voor versoepelde procedure arbeidskaarten in het Vlaamse Gewest

Ingenieurs

Ingenieur bouwkunde
Ingenieur elektriciteit
Ingenieur mechanica
Ingenieur elektromechanica
Ingenieur

Apothekersassistent

Verplegend personeel en gekwalificeerd verzorgend

Hoofdverpleegkundige
Ziekenhuisverpleegkundige - gebreveteerde
Ziekenhuisverpleegkundige - gegradueerde
Geriatrisch verpleegkundige - gegradueerde
Psychiatrisch verpleegkundige - gegradueerde
Thuisverpleegkundige
Gekwalificeerd verzorgende

Tekenaars

Architectuurtekenaar
Bouwkundig tekenaar
Tekenaar elektriciteit
Tekenaar metaalconstructies
Tekenaar mechanica

Technici

Technicus elektromechanica
Technicus mechanica
Technicus bouw - werfleider
Technicus elektriciteit
Technicus klimatisatie, koel-en verwarmingstechnieken
Technicus autotechniek
Technicus elektronica
Beeld- en/of geluidstechnicus
Technicus meet- en regeltechniek en automatisatie
Technicus

Boekhouders

Accountant

Gespecialiseerde informatici

E.D.P. (electronic data processing) manager
Projectleider – informatica
2

Verkoop- en marketingverantwoordelijken

Verkoopsverantwoordelijke – sales-manager
Productmanager

Algemene directie

Algemeen verantwoordelijke profit sector
Kwaliteitsverantwoordelijke

Productieverantwoordelijke

Productieverantwoordelijke

Land-en tuinbouwarbeiders

Tuinier
Tuinaanlegger - bosaanlegger

Fruitplukker hard fruit

Fruitplukker zacht fruit

Natuursteenbewerker

Matroos (binnenscheepvaart)

Vrachtwagenchauffeurs

Autobusbestuurder (lijndienst-openbaar vervoer)

Autocarbestuurder

Bestuurder lichte vrachtwagen – vaste wagen (max. 7,5 ton)

Bestuurder zware vrachtwagen – vaste wagen (max. + 7,5 ton)

Bestuurder van trekker met oplegger

Bestuurder van zware vrachtwagen met aanhangwagen

Chauffeur distributie

Wevers

Wever platgetouw

Wever op Jacquardweefmachines

Regelaar weefgetouwen

Patroonmaker-stiksters

Patroonmaker

Modellenstikster confectie

Stiksters woondecoratie

Bankwerkers

Bankwerkers - metaal

Bankwerkers – matrijzenmaker - metaal

Instellers bedieners van werktuigmachines

Insteller bediener van metaalfreesfuncties

Slijper van machinegeraadschap

Insteller bediener van metaaldraaibank-draaier

Insteller bediener automatische of CNC gestuurde metaalwerktuigmachines

Insteller bediener van metaalwerktuigmachine

Monteerders

Monteerder in het atelier van machines en industriële installaties

Installateur afsteller van machines en industriële installaties

Installateurs sanitair en CV

Sanitair installateur - loodgieter

Zinkwerker - metalen dakbedekking

Monteur centrale verwarming

Brandertechnieker

Sanitair installateur gasverwarming - gasfitter

Lassers

Lasser met inerte gassen

Half automaatlasser

Lasser metaal

Insteller bediener van volautomatische las en snijmachines CNC lasser

Elektriciens en elektromechaniciens

Residentieel elektrotechnisch installateur
(bouwelektricien)

Timmermannen en schrijnwerkers

Schrijnwerker - timmerman: buitenschrijnwerk
Schrijnwerker - timmerman: interieurbouw
Schrijnwerker - timmerman: daktimmer
Schrijnwerker aluminium
Schrijnwerker kunststoffen

Metselaars en vloerders

Metselaar
Vloerder-tegelzetter

Stukadoors

Stukadoor - natte bepleistering
Stukadoor algemeen

Isolateurs

Industrieel isolateur

Glaswerkers

Glasplaatser-glaswerker

Dakdekkers

Dakdekker algemeen
Dakdekker schuine daken (inclusief lood- en zinkwerk)
Dakdekker platte daken - dakdichter

Bekister, stellingbouwer

Wegenwerker – kasseier
Grondwerker
Betonmixer-chauffeur

Plaatser nutsleidingen

Asfalteerder
Rioollegger
Stellingbouwer

Bekister
IJzervlechter
Wegenwerker
Wegenwerker-klinkers

Drukkers

Drukker vier-, meerkleurenoffset vellenpers

Bakkers

Broodbakker
Banketbakker
Helper bakker of snoepgoed

Beenhouwer

Beenhouwer spekslager
Slachterijarbeider
Uitsnijder in slachterijen
Uitbener

Vleesbewerker
Visfileerder

Productie operator voeding

Behandelaar van voedingswaren

Kraanmannen

Torenkraanbestuurder

Bouwplaatsmachinisten

Bouwplaatsmachinist – grondverzet

Bron: Vlaams Ministerie voor Werk en Sociale Economie, Lijst beroepen voor versoepelde procedure arbeidskaarten in het Vlaamse Gewest, *Wijzigingen aan het KB van 9/6/99 met betrekking tot de verlenging van de overgangsmaatregelen voor de tewerkstelling van onderdanen uit de landen die op 1 mei 2004 tot de EU zijn toegetreden,*

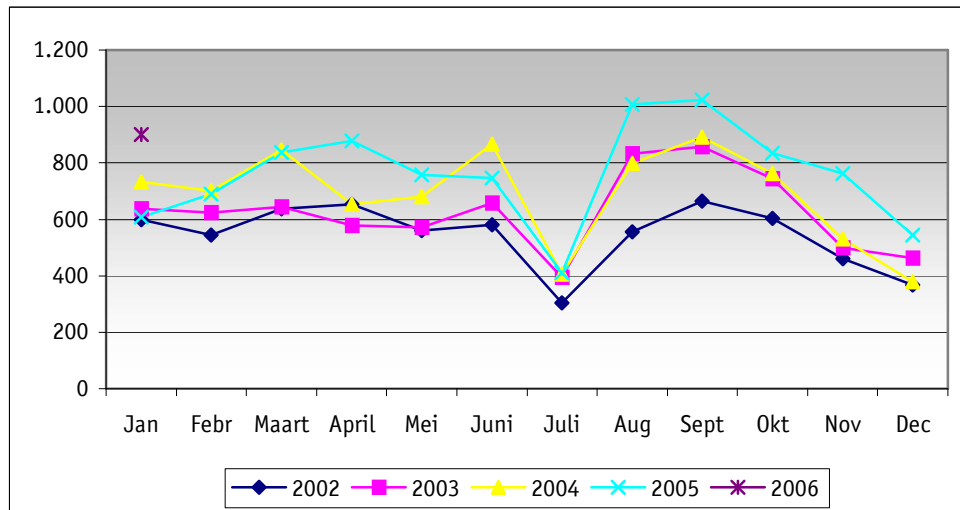
http://www2.vlaanderen.be/ned/sites/werk/documenten/migratie_lijstknelpuntberoepen.pdf

Bijlage 5: Vraagzijde: vacatures in de Vlaamse bouwsector

Ontvangen vacatures

Figuur 31: Maandelijks evolutie van het aantal ontvangen vacatures (Vlaanderen, 2002-2006)

Bron: VDAB

Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Ontvangen en openstaande vacatures juni 2005-2006, Brussel: FVB, maart 2005, p. 1

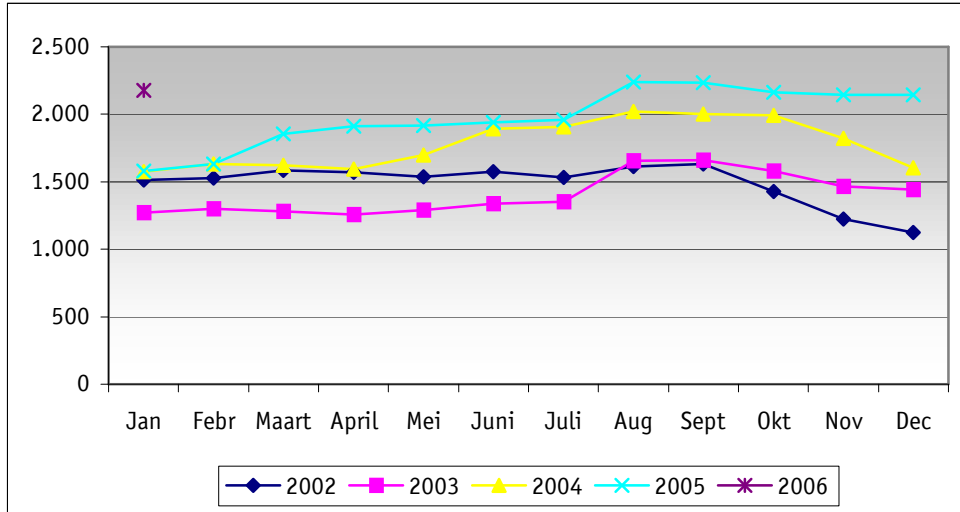
Tabel 89: Ontvangen vacatures per beroepsgroep (Vlaanderen, juni 2005-januari 2006)

Beroepsgroep	Juni	Juli	Augustus	September	Oktober	November	December	Januari
Metselaars	112	55	176	186	124	91	103	144
Schrijnwerkers/Timmerlieden	91	54	110	100	85	63	78	111
IJzervlechters/Bekisters	48	7	61	44	35	16	44	79
Elektriciens/Elektromechaniciens	68	43	50	70	69	79	24	78
Straat-, Grond- en Wegwerkers	38	41	67	57	50	104	43	75
Dakdekkers	47	37	87	75	63	47	33	61
Overige bouwvakarbeiders	46	22	61	58	63	42	30	46
Schilders/Behangers	56	30	77	86	48	46	23	43
Monteurs centrale verwarming	21	16	33	41	53	28	23	42
Loodgieters	37	12	46	56	47	40	26	39
Rest Metselaars/Steenwerkers	25	15	36	27	27	36	24	37
Plafonneerders/Cementeerders	51	25	58	61	39	43	41	36
Tegelplaatsers/Voegers	26	10	41	50	24	39	16	31
Bouwmachinisten	16	11	27	22	15	17	6	19
Kraanbestuurders	19	5	10	19	36	23	2	16
Lassers	12	2	14	11	8	9	4	13
Andere metaalbewerkers	6	15	19	25	21	17	10	12
Betonneerders	14	2	12	13	6	10	1	8
Vrachtwagenbestuurders	6	3	6	7	8	4	8	7
Bestuurders Transportmateriaal	3	0	1	6	3	1	0	2
Isoleerders	3	6	10	7	5	5	1	1
Glazenmakers	1	0	5	2	5	2	4	1
Totaal	746	411	1.007	1.023	834	762	544	901

Bron: VDAB, in: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Ontvangen en openstaande vacatures juni 2005-2006, Brussel: FVB, maart 2005, p. 2

Openstaande vacatures

Figuur 32: Maandelijks evolutie van het aantal openstaande vacatures (Vlaanderen, 2002-2006)

Bron: VDAB, in: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Ontvangen en openstaande vacatures juni 2005-2006, Brussel: FVB, maart 2005, p. 3

Tabel 90: Openstaande vacatures per beroepsgroep (Vlaanderen, juni 2005-januari 2006)

Beroepsgroep	Juni	Juli	Augustus	September	Oktober	November	December	Januari
Metselaars	328	332	385	410	390	347	370	377
Schrijnwerkers/Timmerlieden	223	237	262	262	253	237	260	269
IJzervlechters/Bekisters	144	128	165	141	134	128	144	181
Straat-, Grond- en Wegwerkers	104	130	145	146	128	179	172	168
Elektriciens/Elektromechaniciens	133	155	149	158	179	180	153	166
Dakdekkers	141	146	195	187	157	153	146	154
Monteurs centrale verwarming	102	109	106	111	120	111	122	114
Loodgieters	116	99	110	125	105	121	112	102
Overige bouwvakarbeiders	95	93	99	86	98	88	97	101
Tegelplaaters/Voegers	63	55	70	79	79	92	93	91
Plafonneerders/Cementeerders	96	93	104	96	95	88	91	82
Rest Metselaars/Steenwerkers	70	66	73	59	67	70	76	78
Schilders/Behangers	107	95	116	98	79	74	61	59
Kraanbestuurders	33	36	39	42	56	65	58	56
Bouwmachinisten	59	59	68	59	44	43	36	43
Andere metaalbewerkers	27	26	39	43	43	46	41	39
Lassers	32	31	40	45	47	38	39	32
Betonneerders	10	8	16	26	25	27	24	21
Isoleerders	28	34	25	26	22	23	18	18
Vrachtwagenbestuurders	17	18	17	19	20	16	17	15
Glazenmakers	8	8	10	9	11	9	9	8
Bestuurders Transportmateriaal	4	3	4	6	10	11	7	4
Totaal	1.940	1.961	2.237	2.233	2.162	2.146	2.146	2.178

Bron: VDAB, in: Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Ontvangen en openstaande vacatures juni 2005-2006, Brussel: FVB, maart 2005, p. 4

Bijlage 6: Lonen vanaf 1 april 2006 en de verhoging t.o.v. het 1e kwartaal 2006 in de bouwsector

	1 januari 2006	1 april 2006	Wijziging t.o.v. vorig kwartaal
Basisbarema			
Cat I – ongeschoolden	11,414	11,439	+0,025
Cat II – geoefenden	12,159	12,186	+0,027
Cat III - geschoolden 1e graad	12,928	12,956	+0,028
Cat IV - geschoolden 2e graad	13,718	13,748	+0,030
Arbeiders met bijzondere kwalificatie			
Eerste ongeschoolde	11,985	12,011	+0,026
Eerste geoefende	12,770	12,798	+0,028
Ploegbaas - geschoolde 1e graad	14,221	14,252	+0,031
Ploegbaas - geschoolde 2e graad	15,090	15,123	+0,033
Meestergast	16,462	16,498	+0,036
Loontoeslag petrochemie	0,500	0,501	+0,001
Vergoeding kost en huisvesting			
Kost	21,76	21,81	0,05
Huisvesting	10,73	10,75	0,02
Totaal	32,49	32,56	0,07

Bron: Bouwunie, 'Lonen vanaf 1 april 2006: indexering, Praktisch bouwbedrijf', *Bouwnieuws*, Brussel: Bouwunie, 22 maart 2006, p. 33

Per 1 april ondergaan de lonen de gewone indexering met de factor 1,0021941.

Bijlage 7: Sociale lasten en verzekeringen in een bouwbedrijf

Tabel 91: Detailtabel sociale lasten en verzekeringen bouwbedrijf (België, januari 2006)

Toepasselijk van 1 tot en met 31 januari 2006								
Offerten ingediend vanaf 11 juli 1981								
	A		B		C		D	
	-10	10 en +	-10	10 en +	-10	10 en +	-10	10 en +
Algemene RSZ-lasten								
ZIV-vergoedingen	2,35%	2,35%	2,35%	2,35%	2,35%	2,35%	2,35%	2,35%
ZIV-gezondheidszorgen	3,80%	3,80%	3,80%	3,80%	3,80%	3,80%	3,80%	3,80%
Werkloosheid	1,46%	3,06%	1,46%	3,06%	1,46%	3,06%	1,46%	3,06%
Werkloosheid en anciënniteit	0,10%	0,10%	0,10%	0,10%	0,10%	0,10%	0,10%	0,10%
Kinderbijlagen	7%	7%	7%	7%	7%	7%	7%	7%
Kinderopvang	0,05%	0,05%	0,05%	0,05%	0,05%	0,05%	0,05%	0,05%
Jaarlijkse vakantie	6%	6%	6%	6%	6%	6%	6%	6%
Pensioen	8,86%	8,86%	8,86%	8,86%	8,86%	8,86%	8,86%	8,86%
Beroepsziekten	1%	1%	1%	1%	1%	1%	1%	1%
Fonds voor Arbeidsongevallen	0,30%	0,30%	0,30%	0,30%	0,30%	0,30%	0,30%	0,30%
Bedrijfssluitingen	0,47%	0,51%	0,47%	0,51%	0,47%	0,51%	0,47%	0,51%
Educatief verlof	0,04%	0,04%	0,04%	0,04%	0,04%	0,04%	0,04%	0,04%
Begeleidingsbijdrage	0,05%	0,05%	0,05%	0,05%	0,05%	0,05%	0,05%	0,05%
Loonmatiging	7,50%	7,50%	7,50%	7,50%	7,50%	7,50%	7,50%	7,50%
RSZ- heffing op gewoon vakantiegeld	3,71%	3,80%	3,71%	3,80%	3,71%	3,80%	3,71%	3,80%
Betalingswijze RSZ-bijdragen	0,34%	0,34%	0,34%	0,34%	0,34%	0,34%	0,34%	0,34%
Jaarlijkse aanpassing RSZ-bijdragen	0,63%	0,63%	0,63%	0,63%	0,63%	0,63%	0,63%	0,63%
Subtotaal	43,66%	45,49%	43,66%	45,49%	43,66%	45,49%	43,66%	45,49%
Structurele vermindering	7,34%	6,45%	7,34%	6,45%	7,34%	6,45%	7,34%	6,45%
Subtotaal (1)	36,32%	39,04%	36,32%	39,04%	36,32%	39,04%	36,32%	39,04%
Sectorale sociale lasten								
Forfetaire bijdrage FBZ	11,70%	11,70%	11,70%	11,70%	11,70%	11,70%	11,70%	11,70%
Gewaarborgd loon	1,50%	-	1,50%	-	1,50%	-	1,50%	-
Wettelijk vakantiegeld	10,27%	10,27%	10,27%	10,27%	10,27%	10,27%	10,27%	10,27%
Rustdagen (KB 213)	2,60%	2,60%	2,60%	2,60%	2,60%	2,60%	2,60%	2,60%
Fonds voor Vakopleiding	0,40%	0,40%	0,40%	0,40%	0,40%	0,40%	0,40%	0,40%
Weerverletzegels	4,10%	4,10%	4,10%	4,10%	4,10%	4,10%	4,10%	4,10%
Getrouwheidspremie	9,12%	9,12%	9,12%	9,12%	9,12%	9,12%	9,12%	9,12%
Subtotaal (2)	39,69%	38,19%	39,69%	38,19%	39,69%	38,19%	39,69%	38,19%
Subtotaal sociale lasten (1) + (2)	76,01%	77,23%	76,01%	77,23%	76,01%	77,23%	76,01%	77,23%
Forfetair berekende kosten verbonden aan tewerkstellen van personeel								
Werkkleding	1,40%	1,40%	1,40%	1,40%	1,40%	1,40%	1,40%	1,40%
Verzekeringen arbeidsongevallen	10,20%	10,20%	10,20%	10,20%	10,04%	10,04%	10,04%	10,04%
Verzekering burgerlijke aansprakelijkheid	0,50%	0,50%	0,50%	0,50%	0,50%	0,50%	0,50%	0,50%
Arbeidsbescherming	0,60%	0,60%	0,60%	0,60%	0,60%	0,60%	0,60%	0,60%
Arbeidsgeneeskunde	0,48%	0,48%	0,48%	0,48%	0,48%	0,48%	0,48%	0,48%
Verplaatsingskosten	2,47%	2,47%	2,47%	2,47%	2,47%	2,47%	2,47%	2,47%
Mobiliteitsvergoeding	2,25%	4,78%	2,25%	4,78%	2,25%	4,78%	2,25%	4,78%
Gewaarborgd loon en klein verlet	1,96%	4,06%	1,96%	4,06%	1,96%	4,06%	1,96%	4,06%

Betaalde feestdagen	8,15%	8,42%	8,15%	8,42%	8,15%	8,42%	8,15%	8,42%
Subtotaal (3)	28,01%	32,91%	28,01%	32,91%	27,85%	32,75%	27,85%	32,75%
Algemeen totaal (1) +(2) +(3)	104,02%	110,14%	104,02%	110,14%	99,76%	105,88%	96,22%	102,34%

Opmerkingen:

1 Bovenstaande percentages zijn te berekenen op de brutolonen;

2 Ondernemingen met minder dan 10 werknemers zijn ondernemingen die op 30 juni 1996 minder dan 10 werknemers tewerkstelde. Voor personen die werkgever zijn geworden na 30 juni 1996 gebeurt de berekening van het aantal werknemers op basis van het aantal werknemers die de laatste dag van het trimester waarbinnen de eerste tewerkstelling plaatsgreep, waren tewerkgesteld;

3 Categorieën ondernemingen: A: Maritieme -en rivierwerken, grondwerken, wegenwerken, metsel- en betonwerken, baggerwerken, asfalterings- en bitumenwerken; B: Dakdekkingswerken en opvoegen van gevels; C: Bevloerings, plafonnerings- en bepleisteringswerken; D: Andere werken.

Bron: Bouwunie, 'Sociale lasten Bouwbedrijf van 1 tot en met 31 januari 2006', *Bouwnieuws*, Brussel: Bouwunie, 22 februari 2006, p. 36

Bijlage 8: Detacheringen

De RSZ krijgt in principe een kopie van alle detachingsverklaringen voor werknemers in loondienst die worden afgeleverd door een bevoegde buitenlandse instelling voor sociale zekerheid (EER + landen waarmee een bilateraal akkoord inzake sociale zekerheid werd afgesloten). Er wordt echter van uitgegaan dat niet alle landen kopieën naar de RSZ opsturen. Wanneer het landen betreft waar de uitreiking van de detachingsverklaringen gedecentraliseerd verloopt (vb. Duitsland en Frankrijk), is er ook een vermoeden dat niet alle betrokken instellingen ons kopieën overmaken.

Alle kopieën, behalve die vanuit het Verenigd Koninkrijk en Nederland, komen binnen op papier. Het betreft maandelijks een paar duizend kopieën. In 2005 was het aantal gemiddeld 7.217 per maand. De RSZ heeft tot en met het jaar 2005 geen statistieken opgemaakt van het aantal kopieën per land, bedrijf, economische sector etc. Dit zou immers bijzonder tijdrovend geweest zijn. Sinds 1 januari 2006 worden alle gegevens echter opgeslagen in een databank aan de hand van het programma 'Gotot-In'. Tot en met het jaar 2005 kan RSZ dus enkel cijfers bezorgen van de totale hoeveelheid ontvangen kopieën, aangevuld met de E102-verklaringen die door de RSZ werden gehomologeerd. In 2002 bedroeg dit aantal 48.999, in 2003 50.995 en in 2004 58.588. In 2005 kwam RSZ op een totaal van 86.601, waarvan 85.207 kopieën van detachingsverklaringen, 822 verlengingen van detacheringen (E102) en 572 verklaringen van niet-onderwerping aan de Belgische sociale zekerheid op basis van het artikel 3 van de wet van 27 juni 1969³⁸⁴.

De cijfers van 2006 zijn cijfers tot en met 31 maart 2006. De RSZ heeft 7.760 kopieën van 101-verklaringen geëncodeerd sinds 1 januari 2006. Vanuit Nederland en het Verenigd Koninkrijk ontvangt de RSZ de gegevens in een elektronisch bestand. Van januari tot en met maart 2006 waren er 5.931 Nederlandse kopieën en 444 uit het Verenigd Koninkrijk.

---

³⁸⁴ Artikel 3 van de wet van 27 juni 1969 is facultatief en betreft werknemers die gedetacheerd worden vanuit een zogenaamd niet-verdragsland, bijvoorbeeld Indische informatici of Japanse kaderleden.

Tabel 92: Aantal detacheringen (België, 2006)

Land van onderwerping	Aantal ontvangen documenten
Duitsland	983
Oostenrijk	13
Denemarken	14
Spanje	96
Finland	58
Frankrijk	3.493
Verenigd Koninkrijk	444
Luxemburg	1.623
Ierland	2
Noorwegen	1
Nederland	5.931
Polen	1.230
Portugal	80
Zweden	5
Italië	9
Letland	22
Estland	14
Litouwen	3
Tsjechië	31
Slowakije	21
Slovenië	61
Totaal	14.134

De cijfers zijn van januari tot en maart 2006

Bron: RSZ, Dienst Migrerende Werknemers

Om een genuanceerder beeld te krijgen, is het interessant om de cijfers van het aantal gedetacheerden vanuit het buitenland te vergelijken met het aantal afgeleverde E101-verklaringen voor werknemers die vanuit België worden gedetacheerd (art. 14.1.a) en voor werknemers die op het grondgebied van België en andere lidstaten worden tewerkgesteld en onderworpen zijn aan de Belgische sociale zekerheidswetgeving (art. 14.2.b). In 2004 bedroeg dit cijfer 64.639 en in 2005 53.222, waarvan 42.512 detachingsverklaringen EER en bilaterale verdragen, en - simultane 10.710 tewerkstelling (art. 14.2.b).

Er dienen wel enkele opmerkingen gemaakt te worden. De cijfers van de uitzonderingsartikels (artikel 17 Vo. 1408/71) zijn niet meegeteld. Dit is echter een klein percentage van de totale hoeveelheid uitgereikte detachingsverklaringen. De daling van het aantal door België afgeleverde detachingsverklaringen in vergelijking met de vorige jaren is te wijten aan de afschaffing van de procedure van de vooraf goedgekeurde

genummerde E101-verklaringen³⁸⁵. De vooraf goedgekeurde genummerde E101-verklaringen waren geldig voor een periode van maximaal drie maanden. Een aanzienlijk aantal detacheringen via de procedure van de vooraf goedgekeurde genummerde E101's werd vervangen door E101's in toepassing van het artikel 14.2.b Vo. 1408/71 (simultane tewerkstelling op het grondgebied van twee of meer lidstaten). Deze E101-verklaringen hebben bijna altijd een geldigheidsduur van 12 maanden.

---

³⁸⁵ Besluit nr. 148 van de Administratieve Commissie.

Lijst van de geraadpleegde werken

Wetenschappelijke artikels

Bishop, K., 'Special feature Employment and unemployment in the new EU member countries', *Labour Market trends*, Labour Market Division, Office for National Statistics, juli 2004.

Levine, P. (1999), 'The welfare economics of migration control', *Population Economics*, 12, p. 23-43.

Wetenschappelijke boeken

Cuyvers, L., Emrechts, R., Rayp, G. (2002), *Internationale economie*, Antwerpen: Garant.

De Mooij, R., Tang, P. (2003), *Four Futures of Europe*, Den Haag: CPB.

Dornbusch, R., Fischer, S., Startz, R. (2004), *Macroeconomics, ninth edition*, New York: McGraw-Hill.

Gujarati, D. N. (2003), *Basic Econometrics, fourth edition*, international edition, New York: McGraw-Hill.

Lipsey, R., Courant, P., Ragan, C. (1999), *Economics, twelfth edition*, Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company, Inc.

Norberg, J. (2002), *Leve de globalisering*, Antwerpen/Amsterdam: Houtekiet.

Senior Nello, S. (2005), *The European Union: economics, policies and history*, Berkshire: McGraw-Hill.

Rapporten

Abraham, F., et. al. (2005), *Gevolgen van de EU-uitbreiding voor de Vlaamse arbeidsmarkt*, Brussel: Idea.

Abraham, F., Konings, J., Veugeleers, R., Van hove, J., Vansteenkiste, I. (2002), *De nieuwe EU: de doodsteek voor de Vlaamse economie?*, Leuven: Acco.

Berlage, L., 'Mobiliteit over de grenzen heen. Een economische analyse van internationale migratie', *Leuvense economische standpunten* 2004/105, Leuven: K.U.Leuven, november 2004.

Bishop, K., 'Special feature Employment and unemployment in the new EU member countries', *Labour Market trends*, Labour Market Division, Office for National Statistics, Juli 2004.

Boeri, T, Brücker, H. (2000) 'The impact of Eastern enlargement on employment and labour markets in the EU Member States- Final Report', Berlin and Milano: DIW, CEPR, FIEF, IAS, IGIER,

Boeri, T., Brücker, H., Migration, Co-ordination Failure and EU enlargement, Discussion Paper no. 1600, Bonn: IZA, mei 2005.

Bruder, J. (2003), East-West Migration in Europe, 2004 – 2015 Conclusions from Southern Enlargement, Rostock: University of Rostock.

Commissie van de Europese gemeenschappen, 'Voorstel voor een richtlijn van het Europese Parlement en de Raad betreffende diensten op de interne markt', Brussel, 25 februari 2004, http://europa.eu.int/eur-lex/nl/com/pdf/2004/com2004_0002nl02.pdf.

CPB (2001), 'Macro-Economische Verkenningen'.

CPB, 'Arbeidsmigratie uit Midden- en Oost-Europese toetredingslanden', 14 januari 2004.

Dehousse, F., Coussens, W., The enlargement of the European Union. Opportunities and threats, Brussel: IRRI-KIIB, september 2002, <http://www.irri-kiib.be/papers/PresEnlargementEU.pdf> EIM, 'Sociaal-economische Verkenning Noord-Brabant 2005', Zoetermeer, november 2004.

EIM, *Sociaal-Economische verkenning Noord-Brabant 2005*, Zoetermeer: EIM, november 2004.

European Commission, Eurostat, Theme General end Regional statistics, 'Regions: Statistical yearbook 2005 Datat 1999-2003', 2005 edition
Eurostat, *Europe in figures, Eurostat Yearbook 2005*.

Eurostat/U.S. Bureau of the Census, *Europe in figures, Eurostat Yearbook 2005*

Federgon, Cevora, *Knelpuntfuncties, een onderzoek bij uitzendconsulenten 2004*, Brussel: Federgon, juni 2004.

Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 1 De bouwsector binnen de Limburgse arbeidsmarkt, Brussel: FVB, mei 2005.

Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Arbeidsmarktanalyse van de Limburgse bouwsector (2005), Deel 2 Vraag & aanbod in de bouwsector, Brussel: FVB, mei 2005.

Fonds voor Vakopleiding in de Bouwnijverheid, Ontvangen en openstaande vacatures juni 2005-2006, Brussel: FVB, maart 2005.

Hárs, A., Simonovits, B., Sik, E. (2005), 'The Labour Market and Migration: Threat or Opportunity?', *Reprint from Tamás Kolosi, György Vukovich, István György Tóth eds.: Social Report 2004, Budapest: TÁRKI, pp. 261–278, Budapest: Tárki Social Research Centre Inc., p. 276, 277 .*

Hatton, T., Williamson, J. (2002), 'What Fundamentals drive world migration?', *NBR Working paper 9159*

Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *De toegang tot de Belgische arbeidsmarkt voor onderdanen van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie*, Advies, februari 2006, Brussel: HRW.

Konings, J., 'Are Wage Cost Differentials Driving Delocalisation? A comparative analysis between High Income and Low Income Countries using Firm Level Data', Discussion Paper 134/2003, Leuven: LICOS Centre Transition Economics K.U.Leuven, september 2003

Maeyermans, E., *The macro-economic effects of labour market reforms in the European Union* Working paper 12-04, Brussel: Federaal Planbureau, april 2004.

Mester, F. (2000), *Zuwanderungen in die Laender der Europaeischen Union: Bestimmungsgruende, Folgen und migrationspolitische Implikationen*, Muenster: institut fuer Siedlungs- und Wohnungswessen, p. 106, 107, in: Bruder, J. (2003), *East-West Migration in Europe, 2004 – 2015 Conclusions from Southern Enlargement*, Rostock: University of Rostock.

Plasschaert, S., et. al., 'De micro-economische gevolgen van de uitbreiding van de Europese Unie', Brussel: IRRI/FEB/SEP, maart 2004 p. 13VDAB Databeheer & -Analyse, *Knelpuntberoepen 2004*, Brussel: VDAB.

Piracha M., Vickerman, R. (2002), *Immigration, Labour Mobility and EU Enlargement*, Kent: Department of Economics University of Kent.

Regnard, P., 'Minimum wages 2005 Major differences between EU Member States', *Statistics in Focus Population and Social Conditions*, European Communities, 07/ 2005
http://epp.eurostat.cec.eu.int/cache/ITY_OFFPUB/KS-NK-05-007/EN/KS-NK-05-007-EN.PDF.

RSZ, RSVZ, NIS EAK, NIS Bevolkingsstatistieken (Bewerking Steunpunt WAV).

Simonis, D., Lambrecht, M., 'Some economic implications of Eastern EU enlargement for Belgium.', Working Paper 07-01, 11 februari 2002, www.plan.be/nl/pub/wp/WP0107/WP0107en.pdf.

Strielkowski, W., O'Donoghue, C., (2004), The impact of the EU accession on international labour migration, Galway: National University of Ireland.

Vlaamse dienst voor arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding, Databeheer & -Analyse, *Knelpuntberoepen 2004*, Brussel: VDAB.

Vlaamse dienst voor arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding, Databeheer en -Analyse, *Jaarverslag arbeidsmarkt 2004: Vlaanderen 2004*, Brussel: VDAB.

Verenigde Naties (2000) Replacement Migration: is it a solution to declining and ageing population? <http://www.un.org/esa/population/publications/migration/execsum.pdf>.

Zaiceva, A. (2003): An assesment of potential migration pressure in the enlarged Europe: panel estimations approach, European University Institute.

Overige artikels en boeken

Berlage, L., 'Mobiliteit over de grenzen heen. Een economische analyse van internationale migratie', Leuven: K.U.Leuven, *Leuvense economische standpunten 2004/105*, november 2004.

Bouwunie, 'Lonen vanaf 1 april 2006: indexering, Praktisch bouwbedrijf', *Bouwnieuws*, Brussel: Bouwunie, 22 maart 2006.

Bouwunie, UNIZO, *Spijkerharde garanties voor het KMO-bedrijf*, Brussel: Bouwunie, UNIZO.

Bouwunie, 'Sociale lasten Bouwbedrijf van 1 tot en met 31 januari 2006', *Bouwnieuws*, Brussel: Bouwunie, 22 februari 2006.

Bouwunie, 'Leden Bouwunie vrezen concurrentie vanuit nieuwe EU-landen', *Bouwnieuws*, 47ste jaargang, Brussel: Bouwunie, 27 mei 2004.

Confederatie Bouw Limburg, 'Legale Bouwarbeid niet ondergraven. Geef de in België erkende bouwuitzendkantoren meer mogelijkheden!', *Limburgs Bouwmagazine*, Hasselt: Confederatie Bouw Limburg, maart 2004.

Eyskens, M., 'De houdbaarheid van de welvaartstaat. De onmogelijkheid van het noodzakelijke?', *Monografie nr. 2*, Antwerpen-Wilrijk: VKW Denktank, september 2004.

Federale Raad voor de strijd tegen de illegale arbeid en sociale fraude . be, *Wat u altijd al wilde weten over zwartwerk maar nooit durfde vragen*, Brussel: Federale Raad voor de strijd tegen de illegale arbeid en sociale fraude.

Federale Raad voor de strijd tegen de illegale arbeid en sociale fraude . be, *Wegwijs in... de tewerkstelling van buitenlandse werknemers in de bouw*, Brussel: Federale Raad voor de strijd tegen de illegale arbeid en sociale fraude.

Jir, 'Staking tegen goedkope Polen', *Het Belang van Limburg*, 21 oktober 2005, p. 56.

Jir, 'Malafide praktijken', *Het Belang van Limburg*, 21 oktober 2005, p. 56.

Moesen, W., 'Instelling ligging en economische welvaart', *Leuvense economische standpunten* 2004/103, Leuven: K.U.Leuven, juni 2004.

Van Rompuy, P. (2001), 'De Europese welvaartsstaat ter discussie', *Leuvense economische standpunten*, Leuven: K.U.Leuven.

Internetsites

Atoll Interim, www.atollinterim.be.

Blanpain, R., 'Bolkestein: sociale dumping?', Brussel: 30 maart 2005 www.cer-leuven.be/Blan,pain/bolkestein/perstekst.htm.

Blanpain, R., 'Grenzen open voor Europa', Standpunten, maart 2006, <http://www.cer-leuven.be/blanpain/standpunten/grenzenopenvooreuropa.htm>.

Bouwunie, '1 jaar na uitbreiding EU: sociale dumping bedreigt jobs Vlaamse bouwsector', *Nieuws Bouwunie informeert*, Brussel: Bouwunie, 29 april 2005, <http://www.bouwunie.be/viewobj.jsp?id=118154>.

Commissie van de Europese gemeenschappen, 'Voorstel voor een richtlijn van het Europese Parlement en de Raad betreffende diensten op de interne markt', Brussel: Commissie van de Europese gemeenschappen, 25 februari 2004, http://europa.eu.int/eur-lex/nl/com/pdf/2004/com2004_0002nl02.pdf.

Confederatie Bouw, UPEDI, 'Uitzendarbeid in de bouw', persmededeling, Confederatie Bouw, 26 maart 2002, http://www.confederatiebouw.be/press/library/messages/nl/26_03_2002.html.

Cevora, http://www.cevora.be/code/nl/template_04.asp?id=123.

Dillen, M., 'Een op vier Vlaamse aannemers verliest opdrachten aan Centraal-Europese bedrijven', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 26 november 2004, http://www.vcb.be/berichten/bericht_053.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

Dillen, M., 'Bouwvacatures nemen weer toe', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 16 december 2004.

Dillen, M., 'Vlaamse Confederatie Bouw vraagt snelle realisatie actieplan voor inschakeling werklozen', Persberichten, Brussel: VCB, 21 december 2004, http://www.vcb.be/berichten/bericht_063.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

Dillen, M., 'Met Vlaams protocol illegale toevloed van Centraal-Europeanen indijken', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 9 mei 2005, <http://www.vcb.be/bericht-protocolcentraaleuropeanen.htm>.

Dillen, M., 'Slechts 10 arbeidskaarten voor Vlaamse bouw in 2004', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 23 mei 2005, http://www.vcb.be/berichten/bericht_088.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

Dillen, M., 'Slechts 1.327 werkzoekenden voor 13.500 bouwjobs', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 5 juni 2005, http://www.vcb.be/berichten/bericht_094.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

Dillen, M., 'Heroplevende bouw wil IBO als alternatief voor Centraal- en Oost-Europese arbeiders', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 16 juni 2005, http://www.vcb.be/berichten/bericht_098.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

Dillen, M., 'Vlaamse aannemers willen Vlaamse werkwilligen als alternatief voor buitenlanders', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 2 november 2005, http://www.vcb.be/berichten/bericht_112.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

Dillen, M., '40% meer bouwvacatures', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 1 februari 2006, http://www.vcb.be/berichten/bericht_130.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

Dillen, M., 'Groen licht voor witte tewerkstelling van buitenlanders in Vlaamse Bouw', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 23 maart 2006, http://www.vcb.be/berichten/bericht_135.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

Europese Commissie, http://europa.eu.int/comm/enlargement/enlargement_nl.htm.

Europese Commissie DG Werkgelegenheid, sociale zaken en gelijke kansen Sociale bescherming en sociale integratie, 'De overgangsregelingen voor het vrije verkeer van werknemers uit de nieuwe lidstaten na uitbreiding van de Europese Unie op 1 mei 2004', *Vrij verkeer van werknemers en coördinatie van socialezekerheidsstelsels*, p. 3, http://ec.europa.eu/employment_social/free_movement/docs/transition_nl.pdf.

Fédération de l'Industrie Européenne de la Construction (FIEC), European Union Charter, 2005, Brussel: FIEC.

Fédération de l'Industrie Européenne de la Construction (FIEC), <http://www.fiec.org/main.html>.

FGOV, 'Detachering van werknemers in België', regelgeving, arbeidsreglementering, www.meta.fgov.be.

FOD Binnenlandse Zaken Dienst Vreemdelingenzaken, Statistieken Vreemdelingen/ per nationaliteit, Brussel: FOD Binnenlandse Zaken Dienst Vreemdelingenzaken, http://www.dofi.fgov.be/nl/statistieken/Stat_ETR_nl.htm Vreemdelingen per nationaliteit (België, 5 september 2005).

Federaal Planbureau, 'Headlines Belgian Economy', 7 juli 2001, www.plan.be/nl/pub/stu/stu0103/stu0103.pdf, Some implications for Belgium of the EU enlargement'.

FVB/FFC, Hoe werkt het FVB?, Brussel: FVB/FFC, <http://www.debouw.be/Hoe+werkt+het+FVB/default.htm>.

Langerock, J., 'Studie op vraag van KIIB en VBO: Uitbreiding EU kan positief uitdraaien, mits doortastend beleid', Brussel: 29 maart 2004, www.vbo.be.

Lannoo, R., 'UNIZO-enquête over weerslag uitbreiding Europese Unie op de Vlaamse KMO op 6 november 2003', Brussel: UNIZO, 6 november 2003, www.unizo.com.

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid Nederland, kabinet opent grens voor werknemers nieuwe EU-lidstaten, Persbericht Ministerraad 31 maart 2006, 31 maart 2006, http://www.minbuza.nl/default.asp?CMS_ITEM=C89DE09709DE4838840958E22041A571X3X41736X13.

Nationale Bank België, Belgostat, <http://www.nbb.be/belgostat/PresentationLinker?TableId=610000029&Lang=N>.

Preventie en Interim, 'Toegelaten uitzendbaarheid in de bouw', 26 februari 2003, <http://www.p-i.be/p/7ED7DB5792D84190C1256CD9006182A4>.

Preventie en interim, 'Confederatie Bouw en Federgon ondertekenen veiligheids- en kwaliteitsimpact voor bouwuitzendbaarheid', 26 februari 2004, [http://www.p-i.be/p/D0D170CB14EDF6A2C1256CD9006270F8/\\$file/PERSCONFBOUW.PDF](http://www.p-i.be/p/D0D170CB14EDF6A2C1256CD9006270F8/$file/PERSCONFBOUW.PDF).

Randstad, 'Randstad Uitbreiding Europese Unie: Belgen negatief over de gevolgen voor hun kansen op de arbeidsmarkt', 16 april 2004, www.randstad.be/nl/info/randstad/news/news/?id-91.

P. Regnard, 'Minimum wages 2005 Major differences between EU Member States', Statistics in Focus Population and Social Conditions, European Communities, juli 2005, http://epp.eurostat.cec.eu.int/cache/ITY_OFFPUB/KS-NK-05-007/EN/KS-NK-05-007-EN.PDF.

UNIZO, 'Vragen over de uitbreiding van de Europese Unie', www.unizo.be/internationaal/index.jsp.

UNIZO, 'Vrij verkeer van personen', www.unizo.be/internationaal/index.jsp.

UNIZO, www.unizo.be/internationaal/index.jsp.

VDAB, 'Wie zoekt die vindt... niet altijd, Knelpuntberoepen in Vlaanderen', Brussel: VDAB, p. 2 <http://www.vdab.be/trends/maandverslag/topic0202.pdf>.

VDAB, Basisstatistieken, <http://arvastat.vdab.be/nwwz/index2.htm>.

Vlaamse Confederatie Bouw, 'De wegwijzer van en naar het bouwbedrijf in Vlaanderen', http://vcb.be/voorstelling.asp?id_kamer=20&nav=voorstelling

Vlaamse Confederatie Bouw, 'Inschakeling van Centraal- en Oost-Europese werknemers via uitzendarbeid moet kunnen', Persberichten, Brussel: Vlaamse Confederatie Bouw, 20 september 2004, http://www.vcb.be/berichten/bericht_039.asp?id_kamer=20&nav=berichten.

Vlaamse Confederatie Bouw, 'Gunstig verloop van algemene conjunctuur en van bouwconjunctuur', 2004, Brussel: VCB.

Vlaams Ministerie voor Werk en Sociale Economie, 'Overgangsmaatregelen voor de tewerkstelling van onderdanen uit de landen die op 1 mei 2006 tot de EU zijn toegetreden', KB van 24/4/2006 gepubliceerd in het BS van 28/4/2006, 28 april 2006, http://www2.vlaanderen.be/ned/sites/werk/documenten/migratie_2006nieuweEU.pdf.

Vlaanderen, 'Werknemers buitenlandse nationaliteit: Algemene principes' www.vlaanderen.be/werk.

Vlaanderen, 'Werknemers buitenlandse nationaliteit: Algemene principes en arbeidskaart A', www.vlaanderen.be/werk.

Vlaanderen, 'Werknemers buitenlandse nationaliteit: Algemene principes en arbeidskaart B', www.vlaanderen.be/werk.

Vlaanderen, 'Wijzigingen aan het KB van 9/6/99 met betrekking tot de tewerkstelling van buitenlandse werknemers tengevolge van de toetreding op 1 mei 2004 van 10 nieuwe lidstaten tot de EU (KB van 12/4/2004 gepubliceerd in het BS van 21/4/2004)' www.vlaanderen.be/werk.

Vlaanderen, 'Macro-Economische ontwikkelingen', *Algemene Omgevingsanalyse Vlaanderen 2004*, http://aps.vlaanderen.be/statistiek/pdf/omgeving/Hfdst_7.pdf.

Delporte, G., 'Tewerkstelling van vreemde arbeidskrachten Uitbreiding van de EU – Wat zijn de gevolgen? Een praktische handleiding voor de aannemer', Confederatie Bouw, 23 november 2004.

Van Menen, J., 'Andere aandachtspunten', Confederatie Bouw, 23 november 2004.

VOB/CIO, RSVZ (mail Mario De Clercq, 8 maart 2006).

Auteursrechterlijke overeenkomst

Opdat de Universiteit Hasselt uw eindverhandeling wereldwijd kan reproduceren, vertalen en distribueren is uw akkoord voor deze overeenkomst noodzakelijk. Gelieve de tijd te nemen om deze overeenkomst door te nemen en uw akkoord te verlenen.

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:

Economische en econometrische analyse van de impact van de uitbreiding van de EU op de arbeidsmigratie naar België, i.h.b. de bouwsector

Richting: **Handelsingenieur**

Jaar: **2006**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt houdt in dat ik/wij als auteur de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij kan reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

U bevestigt dat de eindverhandeling uw origineel werk is, en dat u het recht heeft om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. U verklaart tevens dat de eindverhandeling, naar uw weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

U verklaart tevens dat u voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen hebt verkregen zodat u deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal u als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze licentie

Ik ga akkoord,

Goele KERCKHOFS

Datum: